

KONFERENCIAKÖTET

„VÁLSÁGOK ÉS BÜNTETŐJOG” FIATAL BÜNTETŐJOGÁSZOK ELSŐ KONFERENCIÁJA

NATIONAL RESEARCH, DEVELOPMENT
AND INNOVATION OFFICE
HUNGARY

PROGRAM FINANCED
FROM THE NRDI FUND

„Válságok és büntetőjog”

Fiatal büntetőjogászok első konferenciája

Konferenciakötet

Lektorálta:
Nagy Zoltán András

Szerkesztette:
Nagy Melánia – Ripszám Dóra

Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Pécs, 2023

Szerkesztette: Nagy Melánia – Ripszám Dóra

Lektorálta: Nagy Zoltán András

**„Válságok és büntetőjog”
Fiatal büntetőjogászok első konferenciája**

Konferenciakötet

A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar és a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság magyar nemzeti csoportja 2023. április 14-én „Válságok és büntetőjog” címen megrendezte a fiatal büntetőjogászok első konferenciáját, mely a TKP2021-NVA-07 számú projekt az Innovációs és Technológiai Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a TKP2021-NVA pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Kiadó:

**Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
7622 Pécs, 48-as tér 1.**

ISBN: 978-963-626-218-1

Minden jog fenntartva.

© Szerzők, Szerkesztők

3

**PROGRAM
FINANCED FROM
THE NRDI FUND**

Tartalomjegyzék

Gál István László: Világjárványok, bűnözés és büntetőjog	5
Herke Csongor: Büntetőeljárás a pandémia és a háború szorításában	15
Kőhalmi László Levente: A biztonság fogalmának változása	34
D. Horváth Vanessza: A kör-módszer alkalmazási lehetőségei a családon belüli erőszak elleni küzdlemben	44
Dorang Zsanett: A rémhírterjesztés minősített esetéről a világjárványt követően	56
Gáti Balázs: A gazdasági válság hatásai a személyes adatok védelmére és annak büntetőjogi aspektusaira ..	67
Hottó István: Válság a családban - a „gyermekelhelyezés” buktatói.....	93
Márton Balázs: Az Európai Ügyészség koncepciója és szerepe a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz pénzügyi forrásainak védelmében	107
Rengel Dóra: Bűncselekmények gyermekáldozatai a pandémia idején.....	114
Ripszám Dóra: Közveszéllyel fenyegetés a pandémia tükrében	126
Schmidt László: Az igazság(osság) és a büntetőjog	135
Soltész Tamás: Magyar állampolgárként az orosz-ukrán háborúban?	145
Tóth Dávid: A közösségi média és a bűnözés összefüggései.....	157
Vámosi Vivien Cintia: A pénzmosás compliance, mint a pénzmosás és terrorizmusfinanszírozás bűncselekmény elleni fellépés eszköze.....	168
Zsák Zsófia: Oroszország büntetőjogi felelősségre vonásának akadályai	180

VILÁGJÁRVÁNYOK, BŰNÖZÉS ÉS BÜNTETŐJOG

GÁL ISTVÁN LÁSZLÓ

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR, BÜNTETŐJOGI TANSZÉK,
TANSZÉKVEZETŐ EGYETEMI TANÁR

A koronavírus által okozott világjárvány egyértelműen gazdasági válságot generáló illetve erősítő tényezőnek bizonyult. Mivel a gazdasági válságok hatással vannak a bűnözésre, ezért érdemes röviden megvizsgálni a válságok hatását a bűnözés statisztikájára.

1835 és 1861 közötti bajor adatsorok alapján Georg von Mayr számszerűsíthető kapcsolatot mutatott ki a gabonaárak változása és a lopások száma között. A gabona árának növekedése maga után vonta a lopások számának emelkedését és fordítva.¹

Az 1880-as években a híres francia büntetőjogász és kriminológus, Lacassagne is vizsgálta a gazdasági tényezők és a bűnözés alakulása közötti kapcsolatot. Azt vélte felfedezni, hogy a búzaárak változása szinte teljesen együtt mozog a vagyon elleni bűncselekmények számának változásával, és kimutathatók a gazdasági válságok hatásai is.²

Az USA 1890-es években lezajlott gazdasági válsága idején a bűnügyi statisztika szintén jelzett. „A válság kezdetekor az újságok a korrupció óriási megnövekedéséről számoltak be. 1895. január 1-jén a Chicago Daily Tribune egy cikkében azt állította, hogy 1894-ben volt a legnagyobb számú sikkasztás 1878 óta, ami egyébként szintén súlyos válságév volt.”³

Egy német kutatás szerint, amelyet Exner végzett az első világháború után⁴, a következő összefüggést mutatta ki: a munkanélküliek számának minden egymillió fővel történő emelkedése átlagosan várhatóan tízezerrel növeli meg a lopás miatt elítéltek számát.

¹ Ulrich Martens: Wirtschaftliche Krise, Arbeitslosigkeit und Kriminalitätsbewegung Freiburg i. Br., 1978 5-6. o.

² A. Lacassagne: Marche de la criminalité en France 1825-80.=Revue Scientifique, 1881.

³George A. Akerlof – Robert J. Shiller: Animal Spirits. Budapest, Corvina Kiadó, 2011. 91. o.

⁴ Exner, F.: Krieg und Kriminalität Kriminalistische Abhandlungen Heft 1. Leipzig 1926.

1882-1914 között a rozs és a kenyérárak szinte teljesen együtt mozogtak az ismertté vált lopások számával Németországban, Eduard Joachim kutatásai⁵ szerint.

A XX. század elején, a két világháború között Dorothy Swaine Thomas vizsgálta a gazdasági ciklusok és a különféle bűncselekményi kategóriák közötti korrelációt 1865-1915 között⁶. Kimutatható kapcsolatokat találtak⁷ a gazdaság ciklikus változásai és a következő bűncselekmény csoportok között:

- minden ismertté vált bűncselekmény,
- tulajdon elleni nem erőszakos bűncselekmények,
- tulajdon elleni erőszakos bűncselekmények
- szándékos dologrongálások,
- erőszakos személy elleni bűncselekmények.

Kutatásuk alapján kimutatható volt, hogy a gazdasági ciklusok szinte pont ellentétesen mozognak az egyes bűncselekményi kategóriákkal: fellendülés esetén csökken, recesszióban nő a bűnözés.

Az 1929-33-as nagy gazdasági világválság alatt egy kutatás szerint⁸ ugyan összességében csökkent a bűnözés Németországban, de egyes bűncselekménycsoportok esetében jól látható növekedés volt megfigyelhető 1929 után.

A nagy gazdasági világválság után a gazdasági válságok és a bűnözés kapcsolatát az USA-ban is vizsgálták. Thorsten Sellin a következő érdekes összefüggésekre hívja fel a figyelmet a témára vonatkozó könyvében⁹:

1. Nem minden bűncselekmény-típus reagál érzékenyen a gazdasági mutatók változásaira, ezért a vizsgálatokat csak egyes bűncselekménytípusokra külön érdemes elvégezni.
2. A gazdasági változások nem minden területre hatnak ugyanolyan mértékben.
3. Nem minden társadalmi osztályt érint ugyanolyan hátrányosan a gazdasági válság. A válság által jobban érintett csoportok bűnözésében jobban megmutatkozik a válság hatása.

⁵ Eduard Joachim: Konjunktur und Kriminalität. Offenburg, 1933. 19. o.

⁶ Dorothy Swaine Thomas: Social Aspects of the Business Cycle, New York, 1927.

⁷ Dorothy Swaine Thomas: Social Aspects of the Business Cycle, New York, 1927. 134. o.

⁸ Prof. Dr. Bruno Gleitze: Die Konjunkturkriminalität in der Zeit der Weltwirtschaftskrise, Stuttgart und Berlin, W. Kohlhammer Verlag, 1941. 7. o.

⁹ Thorsten Sellin: Research Memorandum on Crime in the Depression New York, 1937. 19-20. o.

4. Végül fontos kiemelni, hogy a kevésbé erős gazdasági visszaesések kisebb hatással vannak a bűnözési mutatókra, mint a nagyobbak.

Érdekességképpen megjegyezzük, hogy már Thomas Robert Malthus is ugyanarra a következtetésre jutott évszázadokkal korábban, mint az amerikai szerző a XX. század első felében, vagyis hogy nem minden társadalmi osztályt érint ugyanolyan hátrányosan a gazdasági válság. „Sajnálatos módon a dolgozó osztályok, jóllehet részesülnek az általános fellendülésben, de nem olyan nagy mértékben, mint amennyire az általános visszaesésben. Ők szenvedik a legnagyobb ínséget az alacsony bérek idején, de nem kaphatnak megfelelő kompenzációt a magas bérek időszakában sem. Számukra a (gazdasági) hullámzások mindig több rosszat, mint jót hoznak, és a társadalom nagy többségének jólétét tartva szem előtt célunk a béke fenntartása és az egyenlő költségek kell legyenek.”¹⁰

A második világháború után a gazdasági mutatókkal együtt folyamatosan nőtt a bűnözés, és a kiszabott börtönbüntetések száma és időtartama is. Úgy tűnt, még sincs összefüggés a gazdasági válságok és a bűnözés között.

1978-ban Ulrich Martens kritikai szemlélettel megvizsgálta a korábbi kutatásokat, és kimondta, hogy „sem időben sem térben nem lehet egy olyan általános kijelentést tenni, hogy egyáltalán van-e és ha igen, milyen erőbefolyása van a gazdasági helyzetnek és különösen a munkanélküliségnek a bűnözés alakulására.”¹¹ A szakirodalomban elbizonytalanodás figyelhető meg az 1970-es években, a kutatók ekkoriban kezdik megkérdőjelezni, hogy van-e hatása a gazdasági válságoknak a bűnözésre. „Az 1970-es évek elején, a gazdasági válságban a társadalom egészét irányító értékrendszer megváltozása során ismét napirendre került a gazdasági viszonyok és a bűnözés kapcsolata. A legátfogóbb – nemzetközi összehasonlítást is tartalmazó – vizsgálatot az Európa Tanács keretei között folytatták le, ennek eredményeit 1985-ben tették közzé.”¹² Az 1970-es és 80-as évek kutatásai nem igazolták, hogy bármilyen összefüggés lenne a gazdasági válságok, recessziók, visszaesések és a bűnözés időbeli alakulása között, ahogy erre Gönczöl Katalin is rámutat egy tanulmányában:

¹⁰ Idézi: Szentés Tamás: *Ki, és miért van válságban?* Budapest, Napvilág Kiadó, 2009. 108. o.

¹¹ Ulrich Martens: *Wirtschaftliche Krise, Arbeitslosigkeit und Kriminalitätsbewegung* Freiburg i. Br., 1978. 36. o.

¹² Gönczöl Katalin: *Válság – munkanélküliség – büntetőpolitika* 3. o.
http://www.fszek.hu/szociologia/szszda/gonczol_valsag_munkanelk.pdf

„Az eddig szokásos vizsgálati módszerekkel ellentétben nem a bűnelkövetők társadalmi helyzetének mutatóiból indultak ki, hanem az érintett országok gazdaságát leginkább jellemző fenti tényezők változásának hatását próbálták kimutatni a bűnözés alakulására. Az elemzés az 1963 és 1981 közötti periódust fogta át. Ebben az időszakban a 100 000 vétőképes lakosra jutó bűnelkövetők száma a Német Szövetségi Köztársaságban 2920-ról 6600-ra, Franciaországban 1350-ről 5370-re, Angliában és Walesben 2250-ről 5660-ra növekedett. A bűnözés folyamatos emelkedése mellett a gazdasági fejlődés egyik országban sem volt egyenletes. A nemzeti jövedelem 1950 és 1960 között különböző mértékben ugyan, de mindhárom országban nőtt, ettől kezdve a növekedés üteme csökkent, és az 1970-es évek második felében stagnáló értéket mutatott. A munkanélküliség elérte a 10%-ot is, majd a kedvező fejlődés hatására erősen csökkent. Az 1960-as évek elején az NSZK-ban például már nem érte el az 1%-os szintet sem. 1975-től viszont újra emelkedett, és 1980-ban megközelítette a korábbi magas értékeket.

A kutatók felfedezték, hogy a bűnözés számszerű alakulásával a gazdaság ciklikus fejlődése nem mutat közvetlen összefüggést. A bűnözés változásában a gazdasági körülmények javulásának vagy romlásának késleltetett reakciója sem érhető tetten. Azt a hipotézist sem igazolta tehát a kutatás, hogy a gazdasági körülmények hatása nem az aktuális bűnözésben, hanem egy későbbi időszak statisztikai adatsorában jelenik meg. A bűnözés ténylegesen ugyanis mindhárom országban folyamatosan nőtt. Ez a növekedés viszont úgy ment végbe, hogy a 100 000 lakosra jutó bűnelkövetők aránya szempontjából nagyon különböző helyzetből induló országok a vizsgált időszak végére – 1981-re – közel azonos helyzetbe jutottak. Ez közelebből azt jelenti, hogy 18 év alatt Franciaországban 400%-kal, az NSZK-ban 230%-kal, Angliában és Walesben 250%-kal nőtt a bűnözés, hogy 1981-re nagyjából egyenlő szintet érjen el.”¹³A Gönczöl Katalin által hivatkozott munkák megállapításaival ellentétben a 70-es évek második felétől lezárult kutatások alapján készült nemzetközi szakirodalmi források már ismét alátámasztják, hogy a gazdasági válság alatt nő a vagyon elleni és a gazdasági bűncselekmények száma.

1976-ban a római székhelyű UNSDRI (United Nations Social Defence Research Institute) kimutatta, hogy az erősebb gazdasági visszaesések és válságok alatt megnőnek a gazdasági bűnözés egyes speciális

¹³GönczölKatalin:Válság – munkanélküliség – büntetőpolitika
http://www.fszek.hu/szociologia/szszda/gonczol_valsg_munkanelk.pdf, 2020.03.19. 4-5. o.

formái. Ilyenkor hatékony ellenlépéseket kell tenni, amelyek természetesen nemcsak büntetőjogi eszközök bevetését jelentik.¹⁴

1983-ban egy német kutatás kimutatta a fordított összefüggést, vagyis hogy a gazdasági fellendülések alatt csökken a börtönnépeség száma és a pszichiátriai kezelték száma is.¹⁵

Egy 1987-ben megjelent monográfia¹⁶ szerzője a következő korrelációs kapcsolatokat állapította meg a munkanélküliség és egyes súlyos bűncselekmények előfordulásai között:

- betörés 0,572
- személy elleni erőszakos bűncselekmények 0,529
- rongálás 0,494
- lopás 0,423
- rablás 0,342
- csalás 0,338
- szexuális bűncselekmények 0,158

Ebből is látható, hogy a szexuális bűncselekmények kivételével szignifikáns kapcsolat mutatható ki a válságok és több komoly bűncselekménytípus között. A magas munkanélküliség ugyanis nagyon erős korrelációs kapcsolatban áll a gazdasági recessziókkal, a válság tipikus és rendszerinti következménye.

Egy újabb amerikai kutatásnak¹⁷ pedig az volt a célja, hogy kifejlesszen egy olyan modellt, amely megmagyarázza a vagyon elleni bűnözési ráta alakulását, gazdasági változókat alkalmazva. A függő változókat, amelyeket a vagyon elleni bűnözés rátájának a mérésére használtak, az FBI egységes bűnügyi jelentéseket készítő programjából nyerték. A független változók közé tartoznak: a közoktatásra fordított kiadások, a munkanélküliségi ráta, a GDP-mutató, a szegénységi ráta, az átlagjövedelem és a lefoglalt heroin és kokain mennyisége.

¹⁴Economic crisis and crime. UNSDRI Rome, May 1976. 18. o.

¹⁵ Hans-Günther Heiland: Economic Crisis and Crime. Bremen, 1983. 25. o.

¹⁶ Steven Box: Recession, Crime and Punishment. New Jersey, Totowa, 1987. 85. o.

¹⁷Reza Fadaei-Tahraníés Thomas M.Green: Crime and Society. =International Journal of Social Economics 2002/10. 785-788. o.

Korrelációs modellt alkalmaztak a függő illetve független változókhoz. Lineáris regressziós modellt használva, minden független változót elemeztek. Az eredmények a következők voltak:

Negatív korrelációt mutattak ki a következő esetben: ahogy nő a közoktatásra fordított összeg, úgy csökken a vagyoni elleni bűnözés rátája. A két változó között így inverz kapcsolat van. Ezek a kapcsolatok általában intuíció alapján is érezhetők illetve sejthetők, kivéve talán a munkanélküliségi szint és a vagyoni elleni bűnözés rátája közötti negatív korrelációs kapcsolatot.

A 2008-ban kirobbant gazdasági válság indulása után Görögországban a vagyoni elleni és erőszakos bűnözéstől való félelem jelentős mértékben nőtt a társadalomban. Ezt a bűnügyi statisztika is alátámasztotta, hiszen jelentős növekedés volt tapasztalható például a lopások, betöréses lopások és a rablások számában. 2009 és 2011 között az ismertté vált lopások és betöréses lopások száma 33%-kal, 72.658-ról 96.925-re nőtt. Ezalatt a rablások 41%-kal, 4.708-ról 6.636-ra növekedtek¹⁸.

A United Nations Office on Drug and Crime által 2010-ben készített, *Monitoring the Impact of Economic Crisis on Crime (Rapid Impact and Vulnerability Analysis Fund)* szerint a 2007-ben kirobbant gazdasági válság statisztikai modellekkel (főként ARIMA modellekkel) is bizonyíthatóan növelte a bűnözés volumenét. 15 ország statisztikai adatai alapján jutottak erre a következtetésre. A kutatás végkövetkeztetése a következő volt:

1. A gazdasági tényezők kimutatható hatással vannak a bűnügyi statisztikai adatokra és a bűnözés trendjére.
2. A vizsgált 15 országból 11 esetben volt kimutatható olyan szignifikáns változás a gazdasági mutatókban 2008/2009 folyamán, amelyet gazdasági válságnak nevezhetünk. Ezen 11 országból 8 esetben a gazdasági mutatók romlása hatással volt a bűnözésre.
3. Az erőszakos vagyoni elleni bűncselekmények, mint például a rablás mutatták a legszorosabb összefüggést a gazdasági tényezőkkel. Emellett a szándékos emberölések és a motorkerékpár lopások esetében is igazolható volt a kapcsolat statisztikai módszerekkel.

¹⁸The politics of crime and the financial crisis in Greece Sappho Xenakis and Leonidas K.Cheliotis, 2 August 2012 <http://www.opendemocracy.net/sappho-xenakis-leonidas-kcheliotis/politics-of-crime-and-financial-crisis-in-greece> 2012.08.20.

4. A modell mindig időbeli eltolódást (time lag) jelez a gazdasági mutatók megváltozása és a bűnügyi statisztikai adatsorok megváltozása között. Átlagosan 4-6 hónap időbeli eltolódással mutatkoznak meg a kedvezőtlen gazdasági események a bűnügyi statisztikai adatsorokban.
5. Átlagosan három hónapra jól előre lehet jelezni a bűnözés várható jövőbeni alakulását nemzeti szinten vagy egy város esetében a korábbi bűnügyi statisztikai adatok és a gazdasági változók alakulása alapján.¹⁹

A szándékos emberölések számának a növekedése jól látható a mexikói bűnügyi statisztikai adatok alapján készült idősoron. A gazdasági válság kirobbanásának évében láthatóan megtört az addig folyamatosan csökkenő trend, és növekedésbe fordult át. Vagyis a válság növelte a szándékos emberölések számát is.

A rablás és a munkanélküliség együttmozgása volt megfigyelhető Kanadában, az idősorok szinte teljesen együtt mozognak.²⁰

Egyetértünk azzal a nézettel, miszerint nemcsak a gazdasági válságok, de a gazdasági fellendülések is gyakran a bűnözést növelő tényezőként hatnak. „A hirtelen bekövetkező kedvezőtlen gazdasági változások – a nyomor növekedése, a szegények számának szaporodása – ugyanúgy előidézik a deviancia, így a bűnözés emelkedését, mint az örvendetes gazdasági növekedés, ha az igen gyors folyamatok eredménye.”²¹

A koronavírus a bűnügyi statisztikai mutatókra gyakorolt hatáson túlmenően számos büntetőjogi rendelkezés módosítását, és számos új rendelkezés kodifikálását is magával hozta. Ezen jogszabályok egy részének csak a járvány alatt volt relevanciája, de mivel nem zárható ki hasonló világjárványok kirobbanása akár már a közeli jövőben sem, ezért célszerű ezeket a szabályokat a törvényben megtartani.

Járványügyi szabályszegés

361. § Aki-

¹⁹www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/GIVAS_Final_Report.pdf, 2012.08.18.

²⁰www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/GIVAS_Final_Report.pdf, 2012.08.18.

²¹Durkheim, É.: Az öngyilkosság. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1967. 250-251. o.

a) a zárlati kötelezettség alá tartozó fertőző betegség behurcolásának vagy terjedésének megakadályozása végett elrendelt járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályait megszegi,

b) járvány idején az elrendelt járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályait megszegi,

c) a fertőző állatbetegségek vagy növényi zárlati károsítók be- és kihurcolásának, valamint terjedésének megakadályozása vagy előfordulásának felszámolása végett elrendelt növény-egészségügyi vagy állatjárványügyi intézkedés szabályait megszegi,

vétség miatt elzárással büntetendő.

1. A bűncselekmény jogi tárgya a közegészség, elkövetési tárgya nincs. A tényállás keretdispozíció, a keretet kitöltő jogszabályok rendkívül nagy száma miatt csak a legfontosabbak említjük: A Tanács irányelve (1982. december 21.) az állatbetegségek Közösségen belüli bejelentéséről (82/894/EGK), 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről (a továbbiakban: Eütv.) 2008. évi XLVI. törvény az élelmiszerláncról és hatósági felügyeletéről, 74/2013. (VIII. 30.) VM rendelet az egyes állat-járványügyi intézkedésekről és az azokkal összefüggő állami kártalanításról, 41/1997. (V. 28.) FM rendelet az Állategészségügyi Szabályzat kiadásáról, 113/2008. (VIII. 30.) FVM rendelet az állatbetegségek bejelentésének rendjéről.

Az Eütv. szerint a járványügyi tevékenység célja a fertőző megbetegedések, a járványok megelőzése és leküzdése, valamint az emberi szervezet fertőző betegségekkel szembeni ellenállóképességének fokozása. E cél érdekében az egészségügyi államigazgatási szerv

a) az egyén személyes szabadsághoz való jogainak gyakorlását az e törvényben foglaltak szerint korlátozhatja,

b) a betegek jogait az e törvényben foglaltak szerint korlátozhatja,

c) a természetes és jogi személyeket, továbbá a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeteket az e törvényben meghatározott intézkedések tűrésére, illetve megtételére kötelezheti.

A kötelező járványügyi intézkedést foganatosító egészségügyi szolgáltató a betegek jogait korlátozhatja. Az Eütv. szerint fertőző beteg a fertőző betegségre gyanús személyt is érteni kell. Fertőző betegségre gyanús személy az, aki a miniszter rendeletében meghatározott fertőző betegségben szenvedő személlyel, annak használati eszközével, váladékával érintkezett, illetve a fertőzés terjedési módjából adódóan feltételezhető, hogy a fertőző betegség kórokozója a szervezetébe került.

2. A bűncselekmény elkövetési magatartása a szabályszegés, ez aktív és passzív magatartással egyaránt megvalósítható. Magatartási tényállás, a törvényhozó eredményt nem értékelt.

3. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet. Csak szándékosan követhető el, akár egyenes, akár eshetőleges szándékkal.

4. Ugyanazon járványügyi intézkedéssel összefüggésben több magatartási szabály megszegése természetes egység.

Járványügyi védekezés akadályozása*

322/A. §- (1) Aki

a) a zárlati kötelezettség alá tartozó fertőző betegség behurcolásának vagy terjedésének megakadályozása végett elrendelt járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés,

b) járvány idején az elrendelt járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés,

c) a fertőző állatbetegségek vagy növényi zárlati károsítók be- és kihurcolásának, valamint terjedésének megakadályozása vagy előfordulásának felszámolása végett elrendelt növény-egészségügyi vagy állatjárványügyi intézkedés

végrehajtását akadályozza, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt csoportosan követik el.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált okoz.

(4) Aki járványügyi intézkedés akadályozására irányuló előkészületet követ el, egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

1. A bűncselekmény jogi tárgya elsősorban az emberek életét, egészségét, másodlagosan az állatok és növények életét és egészségét veszélyeztető helyzettel szembeni intézkedések hatékonyságának védelme.

2. A bűncselekmények három alapesete van, mindhárom alapeset elkövetési magatartásai lényegében a járványhelyzetre tekintettel elrendelt intézkedések akadályozásával kapcsolatos.

3. A bűncselekmény alanya bárki lehet, és csak szándékosan követhető el.

4. A tényállás két minősített esetet tartalmaz. Az első minősített eset a csoportos elkövetés, a második, még súlyosabban minősülő a halál okozása. Büntetendő a bűncselekmény előkészülete is.

Irodalomjegyzék

- A. Lacassagne: Marche de la criminalité en France 1825-80. =Revue Scientifique, 1881.
- Dorothy Swaine Thomas: Social Aspects of the Business Cycle, New York, 1927.
- Dorothy Swaine Thomas: Social Aspects of the Business Cycle, New York, 1927.
- Durkheim, É.: Az öngyilkosság. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1967.
- Economic crisis and crime. UNSDRI Rome, May 1976.
- Eduard Joachim: Konjunktur und Kriminalität. Offenburg, 1933.
- Exner, F.: Krieg und Kriminalität Kriminalistische Abhandlungen Heft 1. Leipzig 1926.
- George A. Akerlof – Robert J. Shiller: Animal Spirits. Budapest, Corvina Kiadó, 2011.
- GönczölKatalin: Válság – munkanélküliség – büntetőpolitika
- Hans-GüntherHeiland: Economic Crisis and Crime. Bremen, 1983.
- http://www.fszek.hu/szociologia/szszda/gonczol_valsag_munkanelk.pdf, 2020.03.19.
- Idézi: Szentés Tamás: Ki, és miért van válságban? Budapest, Napvilág Kiadó, 2009.
- Prof. Dr. Bruno Gleitze: Die Konjunkturkriminalität in der Zeit der Weltwirtschaftskrise, Stuttgart und Berlin, W. Kohlhammer Verlag, 1941.
- Reza Fadei-Tahraniés Thomas M.Green: Crime and Society. =International Journal of Social Economics 2002/10. 785-788. o.
- Steven Box: Recession, Crime and Punishment. New Jersey, Totowa, 1987.
- The politics of crime and the financial crisis in Greece Sappho Xenakis and Leonidas K.Cheliotis, 2 August 2012 <http://www.opendemocracy.net/sappho-xenakis-leonidas-kcheliotis/politics-of-crime-and-financial-crisis-in-greece> 2012.08.20.
- Thorsten Sellin: Research Memorandum on Crime in the Depression New York, 1937.
- Ulrich Martens: Wirtschaftliche Krise, Arbeitslosigkeit und Kriminalitätsbewegung Freiburg i. Br., 1978.
- www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/GIVAS_Final_Report.pdf, 2012.08.18.

BÜNTETŐELJÁRÁS A PANDÉMIA ÉS A HÁBORÚ SZORÍTÁSÁBAN

HERKE CSONGOR

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR, BÜNTETŐ ÉS POLGÁRI ELJÁRÁSJOGI TANSZÉK, TANSZÉKVEZETŐ EGYETEMI TANÁR

Kevesen hittek volna annak, aki akár a 2010-es évek elején azt jósolja, hogy a 2020-as évek egy világvárossal kezdődnek és egy, a III. világháború rémét is felvető „különleges katonai műveletekkel” folytatódnak. Ehhez képest (bár a III. világháború szerencsére még nem jött el) alig ocsúdtunk fel a COVID-19 koronavírus által bekövetkezett világvárossal okozta rémálomból, az orosz-ukrán háború újabb nehézségek elé állította az emberiséget. Nem mentesül ezek alól a büntetőeljárás sem. Míg a pandémia elsősorban az eljárások lefolytatásában okozott problémát, hiszen az elrendelt karanténok és a kijárási korlátozás miatt sem a nyomozás, sem a bírósági szak nem folytathatta a szokásos medrében, addig a háború elsősorban a megnövekedett számú menekült és a részben ezzel összefüggő növekvő bűncselekmény-szám miatt okoz nehézséget.

A tanulmányban arra kívánunk választ adni, hogy egyrészt mennyiben sikerült kezelni a pandémia által felmerült problémákat (a hagyományos eljárási módszerek mellett milyen új eljárási formákat kellett bevezetni, hogyan oldották meg a személyes jelenléte igénylő eljárási cselekményekkel kapcsolatos gondokat stb.), másrészt arra, hogy milyen nehézségeket okoz a háború miatt megnövekedett menekülthullám illetve ennek következtében milyen új gondokkal kell megküzdeni az eljáró hatóságoknak a felderítéstől a vizsgálaton és a vádemelésen át egészen a bírósági szakig.

I. A büntetőeljárások sajátosságai az új koronavírus járvány alatt

I.1. Főbb jogszabályi rendelkezések

A COVID-19 koronavírus járvány alatt számos átmeneti jogszabályi rendelkezés lépett hatályba. Ezeket itt nem kívánjuk részletezni, de röviden ki kell térni azok lényegére. Az új koronavírus járvány alatt az alábbi főbb jogszabályokat kell kiemelnünk:

a) A 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet kihirdetéséről:

1. § A Kormány az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében Magyarországon egész területére veszélyhelyzetet hirdet ki.

3. § (1) A veszélyhelyzettel kapcsolatos rendkívüli intézkedésekről külön kormányrendeletek rendelkeznek.

b) A 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről: ezen Korm. rendelet 16. pontja tartalmazta a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) rendelkezéseinek eltérő alkalmazására vonatkozó rendelkezéseket:

b/1) Általános szabályok:

- az elsőfokú bíróság mindig egyesbíróként jár el;
- a kirendelt védőt a fogvatartásban lévő terhelttel folytatott megbeszélésért 70 % ügyvédi óradíj akkor is megilleti, ha a megbeszélésre telekommunikációs eszköz használatával kerül sor;
- a helyettes védő több eljárás cselekményen is eljárhat, a bizonyítási eljárás befejezhető és perbeszédet is tarthat;
- különleges bánásmódot igénylő személynek minősül a 65. életévét betöltött személy is;
- ügyirat tartalmáról felvilágosítás adása vagy tájékoztatás nyújtása csak személyes jelenlétet nem igénylő módon biztosítható;

- papíralapú kapcsolattartás helyett elektronikus vagy hangkapcsolatot biztosító elektronikus kapcsolattartás van;
- az általános intézkedési határidő (1 hónap) nem alkalmazható;
- az eljárás elhúzódása miatt kifogás nem terjeszthető elő;
- a szakvéleményre vonatkozó határidő alkalmanként 3 hónappal meghosszabbítható;
- a nyomozó hatóság (stb.) az ügyészség engedélye nélkül is kérhet adatszolgáltatást az adóhatóságtól és a vámhatóságtól;
- a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság legfeljebb 6 hónapra felfüggeszti az eljárást (ez további 6 hónapokkal meghosszabbítható), ha az eljárás folytatása járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályaira figyelemmel elháríthatatlan akadályba ütközik (nincs helye ellene jogorvoslatnak), kivéve, ha a terhelt személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés hatálya alatt áll;
- az eljárás felfüggesztésének, a közvetítői eljárásnak és általában a feltételes ügyészi felfüggesztésnek a tartamába a veszélyhelyzet ideje nem számít bele;
- ha a magatartási szabály megszegésére vagy a kötelezettség elmulasztására a veszélyhelyzettel összefüggő méltányolható okból kerül sor, úgy kell tekinteni, mintha nem szegte volna meg a szabályokat;
- a nyilvánosságot a tárgyalásról járványügyi okból ki lehet zárni (még a határozat is kihirdethető így), de a védelemnek engedélyezni kell a saját eszközzel való hangfelvétel készítését;
- a másodfokú bíróság/Kúria a fellebbezésről/felülvizsgálati indítványról, törvényességi jogorvoslatról tanácsulésen dönthet általában a nyilvános ülésre tartozó ügyekben is
- büntetővégzés nyolcévi (és nem 3 illetve 5 évi) szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetén (fiatalkorúval szemben bármely bűncselekmény esetén) hozható;
- külföldön ismert helyen tartózkodó terhelt távollétében folytatott eljárásnak, magánvádas vagy pótmagánvádas eljárásnak, kártalanítási eljárásnak nincs helye (a folyamatban lévő eljárást a veszélyhelyzet idejére fel kell függeszteni).

b/2) A tárgyaláson való jelenlétre vonatkozó szabályok:

- a bíróság a sértett / tanú kihallgatását mellőzheti, ha a korábbi kihallgatásáról kép- és hangfelvételt vagy hangfelvételt készítettek;
- ha a büntetőeljárásban részt vevő személy személyes jelenlétével járó eljárási cselekmény az elrendelt járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályainak megszegésével járna, és
 - az eljárási cselekmény elhalasztásának nincs akadálya: a hatóság az eljárási cselekmény elvégzését elhalasztja,
 - az eljárási cselekmény nem halasztható el: a hatóság a jelenléte telekommunikációs eszköz útján biztosítja;
- ha nem járna a szabályok megszegésével, akkor a jelenléte telekommunikációs eszköz útján lehet biztosítani/írásbeli vallomástételre lehet felhívni/a korábbi kép- és hangfelvételt vagy hangfelvételt fel lehet használni.

b/3) A határidők változása:

- aki az ülésen nem volt jelen: fellebbezését az üléstől számított öt munkanapon (és nem 3 napon) belül jelentheti be;
- a védő az 1 hónapon túli előkészítő ülésre vonatkozó indítványát a vádirat kézhezvételétől számított öt (és nem 3) munkanapon belül terjesztheti elő;
- az elektronikus adat feletti rendelkezésre jogosult a fellebbezést tizenöt (és nem 8) napon belül jelentheti be;
- a határozat közlésétől számított tizenöt (és nem 8) napon belül lehet bejelenteni;
- ha a védő a gyanúsítás, illetve a gyanúsítás változásának közlésekor nincs jelen, a panaszt a gyanúsított kihallgatásától számított tizenöt (és nem 8) napon belül terjesztheti elő;
- a felülbírálati indítvány előterjesztésének a határideje tizenöt (és nem 8) nap;
- az ügyészség a nyomozási határidőt alkalmanként legfeljebb 6 hónappal meghosszabbíthatja (ez ellen nincs helye panasznak);

- a feljelentés elintézésének határideje a feljelentés megérkezésétől számított öt (és nem 3) munkanap;
- a bíróság legkésőbb az ügyiratok bírósághoz érkezésétől számított három (és nem 1) hónap leteltekor kézbesíti a vádiratot;
- a bíróság a vádirat kézbesítésétől számított hat (és nem 3) hónapon belül tart előkészítő ülést;
- a bíróság legkésőbb az előkészítő ülés berekesztésétől számított három (és nem 1) hónapon belül vizsgálja meg a bizonyítási indítványokat és tűzi ki a tárgyalást;
- csak akkor kell a tárgyalást megismételni, ha a korábbi tárgyalás óta egy év (és nem 6 hónap) eltelt, kivéve, ha határidő a veszélyhelyzet kihirdetését megelőzően járt le;
- a megkeresett bíróság a megkeresést három (és nem 1) hónapon belül teljesíti;
- a határozathirdetés egy hónapra (és nem 8/15 napra) napolható el;
- ha a perújítási nyomozást a bíróság rendeli el, annak határideje hat (és nem 2) hónap;
- az ügyészség a más jogosult által előterjesztett perújítási indítványt három (és nem 1) hónapon belül küldi meg a bíróságnak;
- a bíróság elé állítás határideje három (és nem 2) hónap, határozás eljárásban egy hónap (és nem 15 nap);
- az ügydöntő határozat elleni fellebbezést a másodfokú bíróság az ügy érkezését követő hat (és nem 3) hónapon belül bírálja el;
- bíróság a büntetővégzést az ügy érkezését követő három (és nem 1) hónapon belül hozza meg.

b/4) A telekommunikációs kapcsolattartás változó szabályai:

- az eljárási cselekmény helyszíne és a jelenléttel érintett személy közötti kapcsolat folyamatos hangfelvétellel is biztosítható;
- az elkülönített helyszínen nem szükséges a meghatározott személyek jelenléte;
- a felvétel bármilyen elektronikus módon rögzíthető;
- a terhelt hozzájárulása nélkül is elrendelhető;

- nincs helye jogorvoslatnak a telekommunikációs eszköz használata iránti indítvány elutasítása / annak elrendelése / a személyes jelenlét biztosítására tett indítvány tárgyában hozott döntés ellen.

b/5) Az elektronikus kapcsolattartás változó szabályai:

- az indítvány egyéb elektronikus úton is előterjeszhető (ez papíralapú kapcsolattartásnak minősül);
- az elektronikus kapcsolattartásra nem köteles résztvevő az egyéb elektronikus úton történő kapcsolattartást is választhatja;
- az elektronikus úton tett nyilatkozat hatálytalanságára vonatkozó szabályok nem alkalmazhatók;
- a pártfogó felügyelő feladatát az együttműködésre köteles személyekkel történő egyéb elektronikus kapcsolattartás útján is elláthatja (ezt bármilyen elektronikus módon rögzíteni kell).

c) A 129/2020. (IV. 17.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet ideje alatt a közvetítői tevékenységet és a megelőző pártfogói tevékenységet érintő egyes intézkedésekről:

- papíralapú kapcsolattartás esetén a közvetítői megbeszélésre az értesítés elsősorban elektronikus úton történik;
- a mulasztás jogkövetkezményei nem alkalmazhatók, ha nem igazolható egyértelműen a hiba;
- mindenki választhatja az elektronikus kapcsolattartást;
- közvetítő a közvetítői megbeszélést elhalasztja vagy telekommunikációs eszköz (akár hangeszköz) útján biztosítja, ha közvetítői megbeszélésen a személyes jelenlét a járvány miatt nem biztonságos;
- a megállapodás elektronikus úton is elfogadható;
- a határidőbe a veszélyhelyzet ideje nem számít bele;
- a környezettanulmány elkészítése és a megelőző pártfogás végrehajtása írásbeli, kép- és hangkapcsolatot vagy hangkapcsolatot biztosító elektronikus kapcsolattartás útján is ellátható.

d) A 2020. évi LVIII. törvény a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készületségről (2020. VI. 17.) 76. pontja tartalmazta a Be. rendelkezéseinek alkalmazására

vonatkozó átmeneti szabályokat. Ez a jogszabály lényegében megismétli a 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet szabályait törvényi formában, némi eltéréssel:

- az ügyészség csak egyszer hosszabbíthatja meg 6 (fiatalkorúnál legfeljebb kétszer 3) hónappal a nyomozás végső tartamát;
- a közvetítői eljárás és a feltételes ügyészi felfüggesztés tartama 3 hónappal meghosszabbítható;
- ha a bíróság a bizonyítási eljárást befejezettnek nyilvánítja, felhívhatja a jogosultakat, hogy a perbeszédeket és a felszólalásokat a tárgyalás hatánapjától vagy a felhívás kézbesítésétől számított 15 napon belül írásban nyújtsák be, amire azok kézbesítésétől számított 15 napon belül van helye viszonzásnak (amire a tárgyaláson szóban lehet további viszonzásnak helye);
- a vádlott az utolsó szó jogán előadni kívánt észrevételeit és indítványait legkésőbb az ügydöntő határozat meghozatala előtt a tárgyaláson írásban is benyújthatja a bíróságnak;
- az írásban benyújtott perbeszéd stb. lényegét csak indítványra kell ismertetni a tárgyaláson;
- a bíróság tájékoztathatja a vádlottat, a védőt és az ügyészt, hogy együttes hozzájárulásuk esetén a tárgyalás elnapolása helyett a határozatot tanácsulésen hozza meg, és annak közlése kihirdetés helyett az írásba foglalt határozat kézbesítése útján történik;
- a bíróság a vádlott, a védő és az ügyész együttes hozzájárulása esetén az ügydöntő határozatot tanácsulésen hozza meg és azt kézbesítés útján közli.

e) A 112/2021. (III. 6.) Korm. rendelet:

- a vádemelés után tárgyalást és nyilvános ülést 2021. április 19-ét követő időpontra kell kitűzni, illetve elhalasztani, feltéve, hogy az eljárási cselekmény telekommunikációs eszköz útján nem tartható meg (április 5. volt eredetileg, a 160/2021. (IV. 1.) Korm. rendelet 2. § b) pontja rakta át 19-ére);
- ha az eljárás célja a halasztás következtében megghiúsulna, az egyesbíró / a tanács elnöke a bíróság elnökének tájékoztatását követően dönt a későbbre való kitűzés / elhalasztás helyett a tárgyalás vagy nyilvános ülés megtartásáról.

I.2. Az új koronavírus járvány hatása a nyomozásra

Az új koronavírus megjelenése számos nehézséget okozott a nyomozás során. Az egyik ilyen megoldandó kérdés a személyes kontaktusok kezelése volt, ugyanis a hatóságok közül talán éppen a nyomozóhatóság tagjai kerülnek legtöbbször személyes kapcsolatba a résztvevőkkel.

A feladatuk ellátása során a rendőrség állományának tagjai munkájukból fakadóan napi szinten érintkezésbe kerülnek az eljárás résztvevőivel. Így az eljárási cselekmények, intézkedések végrehajtása során fokozott figyelemre volt szükség, hiszen a COVID-19 nevű, cseppfertőzéssel terjedő betegséget okozó új koronavírus az egyik leggyorsabban terjedő ismert vírus. Éppen ezért nagyon fontos volt a fokozott figyelem, a fegyelmezett magatartás mindenki részéről. Ha valaki beteg volt vagy a betegség enyhébb tüneteit észlelte magán, célszerű és szükséges volt ezt időben jelezni a megfelelő hatóság felé.

A fentiek miatt nagyfokú körültekintés volt szükséges a személyes jelenlétet igénylő eljárási cselekmények – tanúkihallgatás, gyanúsított kihallgatás, szembesítés, kutatás stb. – végrehajtása során. Már az is elegendő volt, ha az érintett betegnek érezte magát. Míg normális esetben egy idézésre való meg nem jelentés esetén a hatóság orvosi igazolást követel meg, az új koronavírus átírta a szabályokat, sőt azt szankcionálták, ha valaki annak ellenére megjelent, hogy akár ő, akár a közvetlen környezetében valaki betegség tüneteit mutatta. Ilyen esetben lehetőleg még a feljelentést sem személyesen kellett tenni, hiszen azt amúgy is be lehet nyújtani levélben vagy elektronikus formában a hatóság felé. Lehetőség szerint el kellett kerülni, hogy a rendőrségi állomány tagja megfertőződjön. Ugyanis már a megfertőződés gyanúja alapján a nyomozó két hetes karanténba került az állomány többi tagja megfertőződésének a megelőzése érdekében. Az ilyen módon történő kiesés pedgett többet terhet rótt a hatóság többi tagjára,

A fentiek alapján odafigyeléssel és körültekintő eljárással nem csak mások testi épségét, egészségét lehetett megóvni, de közvetve nagyban hozzá lehet járulni a hatóságok munkájának eredményes végrehajtásához is a veszélyhelyzet idején.

Az új koronavírus miatti veszélyhelyzet idején már az is kérdéses volt, hogy a résztvevők az eljárás során, hivatalos idézését követően a járványügyi helyzetben mennyire kívántak megjelenni személyesen a nyomozóhatóság előtt. Nem mindenki tehetta meg, hogy gépjárművel érkezzen meg a kihallgatásra, a

tömegközlekedési eszközöket pedig célszerű volt elkerülni a megfertőződés esélyének minimalizálása érdekében.

Az idézett személyek között előfordulhattak idősebb személyek is, vagy egyéb krónikus betegségben szenvedők. Rájuk a vírus fokozott veszélyt jelentett, így nem is volt ajánlatos megjelenniük az idézés időpontjában a hatóság előtt. Értelemszerűen, aki házi karanténban a lakóhelyén tartózkodott, a hatóság előtt nem jelenhetett meg. Ezt a tényt haladéktalanul jeleznie kellett a hatóság felé. Veszélyhelyzetben egyébként is jellemző, hogy sokan elvonulnak a világ elől (elmennek a családi szőlősbe, hétvégi nyaralóba a családdal stb.). Ezen személyek felkutatása további nehézséget okozott a hatóságok számára. Éppen emiatt sok esetben az írásos idézés célba sem ért, és a telefonos elérhetőség sem állt sokszor rendelkezésre a kapcsolatfelvételhez. És még a sikeres kapcsolatfelvétel esetén is mondhatta a résztvevő, hogy a veszélyhelyzet miatt nem kívánt megjeleni a kihallgatás időpontjában. A hatályos Be. rendelkezései alapján az idézett személynek kötelessége lenne megjeleni az idézés időpontjában, de a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet szabályai lehetőséget adtak a telekommunikációs eszközökön keresztül történő kapcsolattartásra (sőt azzal is szorgalmazzák pl. a telekommunikációs eszköz használatát, hogy a kirendelt védő megkezdett óránként a kirendelt ügyvédi óradíj hetven százalékának megfelelő összeget akkor is megkapta, ha nem személyesen beszél ügyfelével, ld. 46. §). Bizonyos eljárási cselekmények elvégezhetőek voltak a veszélyhelyzet idején is. Ugyanakkor egyes résztvevők nem tudtak részt venni az eljárási cselekményeken az elrendelt járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályainak megszegése nélkül (de akár a hatóság tagja is kerülhetett ilyen helyzetbe). Ilyenkor főszabályként a hatóságnak el kellett halasztania az eljárási cselekmény elvégzését (50. § (1) bekezdés). Ha erre a halasztásra nem volt mód, akkor az eljárási cselekményen való jelenlétet telekommunikációs eszköz útján kellett biztosítani. De még akkor is a telekommunikációs eszköz útján való jelenlét volt a főszabály, ha a személyes jelenléttel járó eljárási cselekmény nem járt volna az elrendelt járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályainak megszegésével, bár ilyenkor a Rendelet az írásbeli tanúvallomás megtételét vagy az eljárási cselekményről készített kép- és hangfelvétel, avagy hangfelvétel felhasználását is lehetővé tette.

Amennyiben az eljárás eredményes befejezése céljából nem volt célszerű a kihallgatást későbbre halasztani, úgy felmerülhetett tanú esetében a „távtanú jegyzőkönyv” kiküldése. Ugyanakkor a „távtanú

jegyzőkönyv” kitöltése is számos nehézségbe ütközhetett. Elég, ha csak belegondolunk az elektronikus úton kiküldött jegyzőkönyv kinyomtatásának nehézségeibe, ha az idézendő egyáltalán rendelkezett email címmel (illetve arról a hatóságnak tudomása volt). Előfordult olyan eset is, hogy a „távtanú jegyzőkönyv” nem jelentett megoldást a tanú kihallgatására. Ugyanis a tanúnak a kérdésekre adott válaszai alapján újabb kérdések merülhettek fel, amelyek megválaszolása érdekében szükséges lehetett újabb jegyzőkönyv kiküldése. Ez általános nehézséget jelentett, mert a „bonyolultabb” kihallgatások során az eljárási cselekmény végrehajtásakor gyakran merülhettek fel olyan újabb kérdések, amelyek a büntetőeljárás lefolytatása szempontjából fontosak, és ilyen esetben szinte végeláthatatlanul elhúzódhatott a tanú kihallgatása.

A gyanúsított kihallgatása (illetve az ahhoz kapcsolódó intézkedési kötelezettség) még kevésbé volt kivitelezhető a gyanúsított vonatkozásában elvégzendő kötelező ujj- és tenyéryomat-vételre és DNS mintavételre tekintve, amelyhez személyes jelenlét szükséges. Fiatalkorú gyanúsított vonatkozásában pedig a Be. rendelkezései alapján szükséges a környezetanulmány beszerzése, amelynek elkészítése során a gyanúsított környezetével fel kellett venni a kapcsolatot. Figyelembe véve a vírus gyors terjedését és magas lappangási idejét, a személyes kapcsolatfelvétel veszélyeket rejtett magában. Szükséges volt a biztonságos kapcsolatfelvétel szabályainak kidolgozása, amely időt vett igénybe, így a környezetanulmány beszerzése a veszélyhelyzet idején nehézségbe ütközött. Ez jelentősen elhúzhatta a nyomozást, ami a fiatalokakra vonatkozó rövidebb nyomozási határidőre figyelemmel nem szerencsés.

A szembesítés, a lefoglalás és egyéb személyes megjelenést igénylő nyomozati cselekmények foganatosítása során a fenti problémák ugyanúgy fennállhattak. Ha az eljárás során több tanú, illetve gyanúsított került kihallgatásra, akkor az eljárási cselekményen már legalább három érintett vett részt személyesen. Emellett az érintettek oldalán meghatalmazás vagy kirendelés alapján jogi képviselő, illetve védő is részt vehetett a szembesítésen. Elegendő, ha csak egy jelenlévő személyben lappangott a vírus, a megfertőződés nagyfokú veszélye állt fent. Ebben a helyzetben az idézettek nyilatkozhattak úgy, hogy az eljárási cselekményen nem kívánnak részt venni, amíg a járvány el nem múlik, és biztonságosnak nem ítélik a hatóság előtt történő megjelenést. A probléma akkor lehetett jelentős, ha az eljárás befejezéséhez a

szembesítés végrehajtása nem volt mellőzhető, vagy az esetleges további nyomozati cselekmények végrehajtása a szembesítés eredményétől függött.

A kutatás foganatosítása az eljárási cselekmény természetéből fakadóan szintén nehézségeket vetett fel. A hatóságnak mérlegelnie kellett a kutatás végrehajtásának szükségességét és fontosságát. Amennyiben a cselekmény végrehajtása nem volt mellőzhető, ügyelni kellett a megfelelő védőszerelés biztosítására. A lefoglalt tárgyakat ajánlott volt külön csomagolni, és (amennyiben pl. azok szakértői vizsgálata halaszthatatlanul nem volt szükséges) 5-7 napig a lefoglalt tárgyakat is „karanténba” helyezték, hogy a tárgyakon esetlegesen jelenlévő vírus elpusztuljon (tekintettel arra, hogy a tárgyakon keresztüli fertőzésveszélyre vonatkozó orvosi álláspontok mindvégig ellentmondásosak voltak).

A büntetőeljárásban a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság, illetve (törvényben meghatározott esetben) az előkészítő eljárást folytató szerv bármely szervtől, jogi személytől vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezettől adatszolgáltatást kérhet, amelynek teljesítésére határidőt szab. A megkeresések teljesítése a magáncégek vonatkozásában okozhatott inkább nehézséget az újkoronavírus idején, leginkább a határidők betartása tekintetében. Ilyen egészségügyi helyzetben sok cég kilátástalan helyzetbe került, az alkalmazottakat vagy azok egy részét el kellett küldeniük, vagy épp a megszűnés veszélye fenyegette őket. Ebben a helyzetben nem feltétlenül az adatszolgáltatás teljesítése élvezett náluk prioritást. Az állami szervekre is többlet terhet rótt a járvány, és a részükre küldött megkeresések vonatkozásában is sokszor tapasztaltak csúszást.

1.3. Az új koronavírus járvány hatása a bírósági szakra

A bíróságok esetén komoly megszorítások voltak már a bíróság épületébe való belépéssel kapcsolatosan is. Így a bíróságok épületébe olyan személy egyáltalán nem léphetett be, akire vagy a vele együtt élő személyre vonatkozóan hatósági karantént rendeltek el. Ugyanígy nem léphetett be (a kapcsolat megszakítását (megszűnését) követő 14 napig) a bíróságok épületébe az sem, aki szoros kapcsolatban állt valószínűsítetten vagy megerősítetten az új koronavírusal (COVID-19 vírussal) fertőzött személlyel. E

25

tekintetben az volt a legnagyobb kérdés, hogy mi számított „szoros kapcsolatnak”. Ilyennek kellett tekinteni azt, aki a valószínűsítetten vagy megerősítetten az új koronavírussal (COVID-19 vírussal) fertőzött személlyel

- egy háztartásban élt;
- személyes kapcsolatba került (2 méteren belüli távolságra és 15 percnél hosszabb időre);
- közös zárt légtérben (pl. munkahelyen, iskolában egy osztályteremben, kórházi beteglátogatás során) tartózkodott (szintén 2 méteren belüli távolságra és 15 percnél hosszabb időre);
- közvetlen fizikai kapcsolatba került (pl. kézfogás útján);
- fertőzött beteg váladékával érintkezett védőeszköz alkalmazása nélkül (pl. ráköhögtek vagy szabad kézzel ért használt papírzsebkendőhöz);
- a repülőúton bármilyen irányban 2 ülésnyi távolságban ült;
- egy repülőúton utazott, és a tünetek súlyossága vagy a COVID-19 beteg mozgása indokolta, hogy a repülőgép nagyobb területére vagy akár egészére kiterjessék a kontaktuskutatást.

Ezen szabályok megszegésének komoly következményei is lehetnek:

a) A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (Szabs. tv.) 239. § a) pontja szerint a fertőző betegség elleni védekezés elmulasztása szabálysértését követi el az, aki a védőoltásra, a fertőző betegségekre, a fertőző betegekre vagy a fertőzésre gyanús személyekre (...), továbbá a járványügyi megfigyelésre vagy ellenőrzésre és a fertőtlenítésre vonatkozó egészségügyi jogszabályt, vagy az ilyen jogszabály alapján kiadott egészségügyi rendelkezést megszegi.

A szabálysértés miatt az eljárás az egészségügyi államigazgatási szerv hatáskörébe tartozott az egészség és élet megóvása, valamint a nemzetgazdaság helyreállítása érdekében elrendelt veszélyhelyzettel kapcsolatos rendkívüli intézkedésekről szóló 81/2020. (IV. 1.) Korm. sz. rendelet szerint. A rendelet 5. § (3) bekezdése alapján ezen szabálysértés esetén a pénzbírság legalacsonyabb összege ötezer forint, legmagasabb összege ötszázezer forint volt.

b) A belépési tilalom megszegése nemcsak szabálysértést, hanem akár bűncselekményt is megvalósíthatott. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) 361. § a) pontja szerint ugyanis járványügyi szabálysértés bűncselekményét követi el az, aki a zárlati kötelezettség alá tartozó fertőző betegség behurcolásának vagy terjedésének megakadályozása végett elrendelt járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályait megszegi, a b) pont szerint pedig az is, aki járvány idején az elrendelt járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályait megszegi. Jelen vétség elkövetője elzárással büntethető.

c) Végül meg kell említeni azt is, hogy a belépési tilalom megszegője a polgári jog szabályai szerint kártérítési felelősséggel is tartozott.

Ezek a rendelkezések kellőképpen elriaszthatták a bíróságokon való megjelenéstől azt, akivel kapcsolatosan felmerült az új koronavírussal való kapcsolat lehetősége (már ha tudott ezekről a rendelkezésekről). Ugyanakkor az új koronavírus megjelenése egy másik folyamatot is elindított. Számos terhelt, tanú, alperes, felperes stb. észlelte, hogy az új koronavírusos fertőzésre (annak veszélyére, kontaktszeméllyel való lehetséges érintkezésbe lépésre stb.) hivatkozással könnyen meg lehetett kerülni a tárgyalásokon való részvételt vagy akár el lehetett húzni az eljárást (ha az volt a cél). Ezen magatartások esetén általában a bizonyítás volt nehézkes, ha azonban mégis bizonyítani lehetett, hogy a fertőzéssel kapcsolatos hivatkozás nem valós, annak komoly következményei lehettek. A Szabs. tv. és Btk. szerint ugyanis a valótlan bejelentés többféle szabálysértést illetve bűncselekményt is megvalósíthatott:

- A Szabs. tv. 175. §-a szerint a valótlan bejelentés szabálysértését követi el az, aki a hatóságnál vagy közfeladatot ellátó szervnél vészhelyzetről vagy rendzavarásról valótlan bejelentést tesz. Szabálysértés az is, ha a hamis bejelentés alapján a hatóság vagy a közfeladatot ellátó szerv szükségtelenül a bejelentésben megjelölt helyszínre vonul vagy egyéb intézkedésre kényszerül.
- A Btk. 337. §-a szerint a rémhírterjesztésnek két esete van. Az egyik, ha valaki közveszély színhelyén nagy nyilvánosság előtt a közveszéllyel összefüggésben olyan valótlan tény vagy való

tényt oly módon elferdítve állít vagy híresztel, amely a közveszély színhelyén alkalmas az emberek nagyobb csoportjában zavar vagy nyugtalanság keltésére (ez a személy büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő). A másik pedig az, amikor valaki különleges jogrend idején nagy nyilvánosság előtt olyan valótlan tény vagy való tényt oly módon elferdítve állít vagy híresztel, amely alkalmas arra, hogy a védekezés eredményességét akadályozza vagy megghiúsítsa (ő pedig büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő).

- Végül meg kell említeni, hogy a hamis bejelentés megvalósíthatja a Btk. 338. §-ában meghatározott közveszéllyel fenyegetés büntetét is. Ezen bűncselekmény tényállása szerint büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő az, aki a köznyugalom megzavarására alkalmas valótlan tényt állít, híresztel, vagy azt a látszatot kelti, hogy közveszéllyel járó esemény bekövetkezése fenyeget. A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a közveszéllyel fenyegetés a köznyugalmat súlyosan megzavarta.

A járvány megjelenése a bíróság elé állítás intézményére is kihatással volt. Az eljárás során a törvényi feltételek fennállása esetén a bíróság elé állítás alkalmazása az eljárás gyors és eredményes lezárását tette lehetővé. Tekintettel arra, hogy a bíróságok is „csökkentett üzemmódban működtek” (ld. ítélezési szünet), a terhelt bíróság elé állítása még a Rendelet által megállapított nagyobb időkeretben sem volt kivitelezhető.

A bíróságok előbb említett „csökkentett üzemmódban történő működéséhez” kapcsolódhatott azon eljárások helyzete, amelyek nyomozását már befejezték, azaz vádemelési javaslattal voltak továbbíthatóak az ügyészség felé. Az ilyen ügyek feltorlódtak, amíg a helyzet nem rendeződött.

A büntetés-végrehajtási intézményekben zárt helységek vannak, a fogvatartottak elkülönítése, nem egy légtérben történő elhelyezése nem kivitelezhető, ennél fogva a vírus gyors terjedésének ideális feltételei fennálltak. A letartóztatás fogatosítása vagy a szabadságvesztés végrehajtása érdekében frissen befogadottak könnyen bevihették a vírust az egyébként addig vírusmentes intézményekbe is. Éppen ezért az egyik intézményből a másik intézménybe (vagy adott intézményen belül) történő mozgásokat, az ott végrehajtandó eljárási cselekményeket (tanúkihallgatás, gyanúsított kihallgatás) a lehetőségekhez képest korlátozni kellett, és azokat csak akkor fogatosították, ha halaszthatatlanul fontosak voltak.

A veszélyhelyzet egyes bűncselekmények vonatkozásában új elkövetési magatartásokat hozott. A család igen gyakori módja lett idősek részére a napi bevásárlás felajánlása úgy, hogy a pénz átvételét követően a bevásárlásra nem kerül sor. Ugyanígy megjelent az online felületeken az egészségügyi felszerelések (maszk, fertőtlenítő) hirdetése, ahol szintén jellemző volt, hogy a fizetést követően az ígért termék soha nem érkezett meg. Egyes bűncselekmények módosított tartalommal jelentek meg, gondolunk itt pl. a rémhírterjesztésre. De általánosságban is megfigyelhető volt egyes bűncselekmények számának az emelkedése (például ilyen a család).

Gondot okozott a szakvélemények elkészítése, még a Rendelet által lehetővé tett nagyobb időkeret ellenére is. Ha ugyanis a szakvélemény személyllyel (személy megvizsgálásával) függött össze (pl. orvosi szakvélemény), akkor a vizsgálatot célszerű volt elhalasztani, mivel a vizsgált betegben lappangó vírus megfertőzhetette volna a szakértőt is. Tárgyak esetében könnyebb volt a helyzet, bár a fentebb említett bizonytalanságnak (mennyire és mennyi ideig terjed e fertőzés a tárgyakon keresztül?) itt is jelentősége volt.

Végül meg kell említeni az idős személyekkel kapcsolatos gyakorlati nehézségeket. Ilyen példa volt, amikor a feljelentés kiegészítés során a feljelentés tartalmának tisztázása okoz nehézséget. Ha ugyanis az idős feljelentő elektronikusan vagy levélben nyújtotta be a feljelentést, könnyen előfordulhatott, hogy további körülményeket kellett tisztázni már a nyomozás elrendeléséhez is. A személyes kapcsolatfelvételnek azonban idős személyek esetén nagy volt a kockázata: ha az idős személyeknek még a legközelebbi hozzátartozókkal is kerülni kell az érintkezést, akkor hogyan hallgassa ki őket egy kívülálló nyomozó? Az elektronikus kapcsolatfelvétel pedig a rendelkezésre álló határidő és a technikai nehézségek miatt okozott problémát. Ugyanezek a kérdések merülhettek fel egyéb eljárási cselekmények esetében is, mint pl. a szemle, a helyszíni kihallgatás, műszeres vallomásellenőrzés.

II. A háború hatása a büntetőeljárásokra

Éppen, hogy véget ért az új koronavírus miatti veszélyhelyzet Magyarországon, kitört az orosz-ukrán háború, amely újabb sajátos jogalkotási-jogalkalmazási helyzetet teremtett. Miután az Ukrajna területén

fennálló fegyveres konfliktusra, illetve humanitárius katasztrófára tekintettel, valamint ezek magyarországi következményeinek az elhárítása érdekében kiadott 180/2022. (V. 24.) Korm. rendelettel kihirdették a veszélyhelyzetet, az egyes, a koronavírus-világjárvány következményeinek elhárítása céljából kihirdetett veszélyhelyzet során kiadott kormányrendeletek hatálybalépéséről és veszélyhelyzeti intézkedésekről szóló 190/2022. (V. 26.) Korm. rendelet számos korábbi, az új koronavírus miatt kihirdetett veszélyhelyzet idején hatályban lévő, aztán hatályát veszített jogszabály vonatkozásában állapította meg, hogy a háborús veszélyhelyzetre tekintettel újból hatályba léptek. Ezeket a rendelkezéseket később a 2022. évi VI. törvény törvényerőre is emelte. Ez azonban nem érintette a fenti, a büntetőeljárást érintő kormányrendeleteket, azaz a háborús veszélyhelyzet érdemben ilyen tekintetben nem hatott ki a büntetőeljárás szabályokra.

Bár az orosz-ukrán háborúban Magyarország közvetlenül nem érintett, számos területen igenis komoly hatást gyakorolt hazánkra. Elég csak a megnövekedett (és az eddigitől eltérő irányú) migrációs nyomásra, a jelentősen megemelkedett energiaárakra és a részben ezek következtében bekövetkezett inflációra gondolni.

A háború azonban kihatott a büntetőügyekre is. Ezek egy része az említett megnövekedett migrációval függ össze, de a háborúnak egyéb következményei is voltak. Ezt felismerve az Európai Parlament 2022. május 19-én 2022/2655(RSP) sz. alatt állásfoglalást bocsátott ki az Ukrajnában elkövetett háborús bűncselekmények elleni küzdelemről. Ezen állásfoglalás szerint a háborúnak számos büntetőjogi vetülete van:

- polgári személyek ellen elkövetett háborús bűncselekmények;
- emberrablások;
- menekültkérdés (embercsempészet);
- civilek elleni szexuális bűncselekmények;
- gyermekek elleni bűncselekmények;
- sajtószabadság elleni bűncselekmények, újságírók elleni bűntettek;
- fosztogatások;
- emberi jogok elleni bűncselekmények;
- emberölések, kínzások;

- lőfegyverrel, lőszerrel visszaélés;
- környezeti bűncselekmények.

Erre a megnövekedett (és részben speciális) bűnözési helyzetre számos megoldást kínál az állásfoglalás. Így legelsőként is rögzíteni kell, hogy a négy genfi egyezménynek és az I. kiegészítő jegyzőkönyvnek Ukrajna és Oroszország is részes fele (ld. háborús bűncselekmények), így azok rendelkezései mindkét országra vonatkoznak.

Ugyan egyik ország sem részese a Római Egyezménynek (Oroszország 2016 novembere óta, Ukrajna pedig soha nem is volt), ezért annak szabályait az emberi jogvétsétek esetén nem lehet alkalmazni, de Ukrajna 45 résztvevő állam támogatásával az EBESZ moszkvai mechanizmusához folyamodott az emberi jogok megsértése és az ukrajnai orosz invázió humanitárius hatásainak kezelése érdekében. Emellett 2022. március 4-én az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa megszavazta az Ukrajnával foglalkozó nemzetközi vizsgálóbizottság létrehozását.

2022. március 2-án a Nemzetközi Büntetőbíróság ügyésze bejelentette, hogy vizsgálatot indított az ukrajnai helyzettel kapcsolatban háborús és emberiség elleni bűncselekmények, valamint népirítás miatt. Itt kell megemlíteni a Putyin orosz elnök ellen kibocsátott nemzetközi elfogatóparancs problematikáját is.

Az ukrán főügyész egyébként számos vizsgálatot indított az Oroszországból eredő háborús bűncselekmények (fosztogatás, emberölés, kínzás és szexuális erőszak) miatt. 2022. március 25-én pedig Lengyelország, Litvánia és Ukrajna közös nyomozócsoportot hozott létre az Eurojust támogatásával és a Nemzetközi Büntetőbíróság ügyészi hivatalának a részvételével.

A fentiek alapján a háború miatt megjelent speciális bűncselekmények, illetve széles körben elterjedő egyéb bűncselekmények elleni küzdelemhez az alábbi fő eszközöket lehet kiemelni:

- a Nemzetközi Büntetőbíróság ügyésze által indított vizsgálat;
- az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának Hivatala (OHCHR) vizsgálóbizottságának munkája
- független civil társadalmi szervezetek erőfeszítései;
- a tagállamok és a Bizottság segítsége Ukrajna igazságszolgáltatási kapacitásának és forrásainak megerősítéséhez;

- az uniós intézmények és tagállamok intézkedései a nemzetközi intézményekben és eljárásokban annak érdekében, hogy támogassák a háborús bűnök, emberiség elleni bűncselekmények, népirtás és agresszió bűncselekményei miatt történő felelősségre vonást;
- az ukrajnai háborús bűnökkel kapcsolatos büntetlenség elleni küzdelemre létrehozott különböző mechanizmusok koordinációjának fokozása (nemzetközi találkozó).

Irodalomjegyzék

Fehér Szilárd: Kihívások a büntetés-végrehajtásban a koronavírus-járvány alatt. = Börtönügyi Szemle 2021/2, 67-81. o.

Gál István László: A koronavírus (COVID-19) és az általa okozott gazdasági világválság lehetséges hatásai a bűnözésre. = Magyar Jog 2020/5, 257-265. o.

Garzuly Éva: A koronavírus hatása az elektronikus kapcsolattartásra. = Ügyészek Lapja 2020/2-3, 69-78. o.

Havasi Sára: Koronavírus a börtönben a nemzeti megelőző mechanizmus látogatásai alapján. XVIII. Jogász Doktoranduszok Szakmai Találkozója, 2020. Budapest, 2021. 81-88. o.

Herke Csongor: A COVID-19 koronavírus hatása a magyar büntetőeljárásra. In: 70 : studia in honorem Mihály Tóth. Budapest, 2021. 179-190. o.

Lattmann Tamás: Fegyveres konfliktusok és emberi jogok. = Nemzetközi és Európai Jogi Szemle 2009/2, 83-92. o.

Rácz Csilla: Rendeleti kormányzás a különleges jogrendben: a koronavírus-járvány első hulláma alatt Magyarországon hozott veszélyhelyzeti kormányrendeletek rendszerezése és rövid bemutatása. In: Jogi diagnózisok. Budapest, 2020. 323-371. o.

Tóth Tamás: A büntetés-végrehajtási szervezet védekezése a koronavírussal szemben. = Belügyi Szemle 2020/10, 127-145. o.

Zsákai Lénárd: Biztonsági kérdések a schengeni keretek és az orosz-ukrán háború fényében. Pécsi Határőr. Tudományos közlemények, 2022. 207-211. o.

A BIZTONSÁG FOGALMÁNAK VÁLTOZÁSAI

KÓHALMI LÁSZLÓ

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR, KRIMINOLÓGIAI ÉS BÜNTETÉS-
VÉGREHAJTÁSI JOGI TANSZÉK, TANSZÉKVEZETŐ EGYETEMI TANÁR

I. A nyugati civilizáció válsága

A késői modernitás uralkodó ideológiájának fő tétele a globalizáció.¹ E jelenség kritikus, az előnyöket és hátrányokat egyaránt számba vevő analízise egyre gyakrabban olvasható akadémiai közleményekben. A globalizáció – Ankerl Géza szerint – önmagában „egy technikatörténeti tény, amire egy másik aspektus szinte árukapcsolásként ráakódik, bizonyos

jelentéseket ráolvasnak, betudnak neki. A globalizáció, mint ilyen, teljesen közismert és nyilvánvaló tény. Arról van szó, hogy a távközlés és a távolsági közlekedés révén a világ minden pontjával rendszeresen érintkezhetünk.”² Ennek a vitathatatlanul új ténynek az egyik árnyékjelensége az, hogy a technikai fejlődés eszközeivel szinte bárki biztonsága veszélyeztethető.

A magát „nyugatinak” definiáló civilizáció – melynek elviekben mi is részesei vagyunk – megrekedt a XVIII. századi felvilágosodásból származó, a tudományok és a technika fejlődésébe vetett teljes bizalmán alapuló, a haladásba vetett megingathatatlan hitben, az emberiség diadalmas előremenetelében egy végső, paradicsomi állapot felé.³

Ez a hit társadalmi-gazdasági berendezkedéstől függetlenül, nemcsak a liberális demokráciákban, hanem a marxizmus-leninizmuson alapuló kommunista ideológiában is elfogadott.

A nyugati társadalmak legújabb fejlődését elemezve – Segesváry Victorral egyet értve – el kell ismerni, hogy a válság tünetei tagadhatatlanok, az elkendőzhetetlen.⁴ A nyugati kultúrkör válsága Segesváry Victor

¹ Segesváry Victor: Globalizáció. = Valóság 1997/7, 1. o.

² Ankerl Géza: Nyugat van, kelet nincs. Budapest, Osiris Kiadó, 2000. 8. o.

³ Segesváry Victor: A nyugati civilizáció ezredévi válsága. = Valóság 1994/10, 1. o.

⁴ Segesváry, 1994. 2. o.

elemzése szerint – mely analízist alább röviden ismertetem – három területen jelentkezett és jelentkezik markánsan: gazdasági téren, társadalmi szinten és ökológia vetületén.⁵

Gazdasági szinten a különböző, a folyamatos gazdasági növekedést hirdető próféciaik rendre megdőlnék. Az automatizálás és a kibertechnológiák⁶ térnyerése⁷ a munkalehetőségek beszűkülését hozza magával, melynek megélhetési bűnözést katalizáló hatása lehet.

Társadalmi téren – a jóléti állam vívmányának is számító, – a liberális-demokratikus egyenlőségi eszme és az emberi jogok általános kiépülése komoly deficitekkel rendelkezik.

Részben a társadalmi dezintegrálódási folyamatoknak miatt ordas eszmék, radikalizálódási folyamatok észlelhetők, melyek politikai és társadalmi terrorizmusként⁸ jelennek meg a világban. A nyugati kultúrkör nagyvárosaiban egyre nő a hajléktalanok száma, egyre több középosztálybeli szegényedik el és egyre nő a társadalmi olló. A dezintegrálódás legbiztosabb jele a szolidaritás hiánya, s mindez csak fokozódik, ha a jogszabály háttér is szolidaritásellenes: „Mindenki felelős önmagáért”.⁹

A probléma azonban korábbi eredetű. Az újabb kori fejlődés a tradicionális közösségi értékrendet kiiktatta, felszámolta, s a törvény tiszteletét tekinti legfőbb emberi feladatnak. Törvényekkel azonban nem lehet szolidaritást teremteni, legfeljebb csak tompítani az embert ért károkat.

A nyugati civilizációs válság harmadik jelenségeként – Segesváry szerint – az ökológiai veszélyt kell megemlíteni. Ma már nyilvánvaló, hogy az emberiség természetes környezetének leromlása, annak a tudományos és technológiai „haladásnak” a következményeként, amelyet a modernség hozott magával, hosszabb-rövidebb távon az embervilág teljes kipusztulásával fenyeget.¹⁰ Az elmúlt két évszázadban az emberiség komoly vívmányokat ért el az emberi élet megkönnyítése és az általános életnívó felemelése tekintetében a tudomány és a technika csodálatos sikerei révén. Az orvostudomány példátlan sikerei

⁵ Segesváry, 1994. 2–3. o.

⁶ Bartkó Róbert – Gál István László: A kibertérben megjelenő kihívások és fenyegetések büntetőjogi kezelésének tendenciái. In: Farkas Ádám – Kelemen, Roland (szerk.) A fejlődés fogságában?: Tanulmányok a kibertér és a mesterséges intelligencia 21. századi állam- és jogfejlesztési, társadalmi, biztonsági kapcsolódásai köréből. Budapest, Gondolat Kiadó, 202. 327–331. o.

⁷ Tóth Dávid – Gáspár Zsolt: Nemzetközi bűnügyi együttműködéssel összefüggő nehézségek a kiberbűnözés területén. = Büntetőjogi Szemle 2020/2, 140–142. o.

⁸ Tóth Dávid: How to Cyberspace Changes Terrorism. = Jura 2022/3, 97–99. o.

⁹ Segesváry Victor: Tanulmányok, cikkek, beszédek és előadások. Hága, Mikes International, 2006. 5. o.

¹⁰ Segesváry, 2006. 7–8. o.

nyomán az emberiség életszínvonala is emelkedett. A sikernek egyesek szerint olyan árnyoldala is van, mint a Föld eltartóképességének kimerülése.

A tudomány művelői és a technológia előremozdítói politikai és gazdasági érdekek szolgálatába állása eredményezte azt, hogy ma rizikótársadalomról beszélhetünk. Minden ember mindennapi élete forog kockán légköri és egyéb szennyeződések, valamint az ipari és a technikai fejlődéssel kapcsolatos más veszélyek miatt. S ami a legtragikusabb mindebben, hogy minden ember hozzájárul ehhez (például gépkocsijának a használatával), annak ellenére, hogy tudja: ez globális suicidumhoz vezet.¹¹

II. Változó biztonságfogalom

A jogtudományban gyakran használt metodikának számít egy fogalom meghatározásához az ún. negatív jellegű megközelítés. Ezt módszert használta kiindulásként Ádám Antal is. Megközelítése szerint a biztonság a biztonság hiányával korrelatív viszonyban van.¹² Ádám Antal a biztonság hiánya alatt valamiféle fenyegetést, veszélyt, ártalmat, károsodást, hátrányt, félelemmel és/vagy gyötrellemmel járó szenvedést ért. A biztonság tehát az előbb leírtak reciproka, vagyis egy sajátos oltalmi, védettségi helyzetet jelent.¹³ A biztonság fogalmában benne foglalják, hogy az nem jelenti a jogtárgyak sérelmének teljes kizárhatóságát.¹⁴

Mindezek alapján az is megállapítható, hogy a biztonság fogalmi ellentéte – Ádám Antal szerint – nem a bizonytalanság, hiszen ez utóbbi nem jár együtt automatikusan hátránnyal.¹⁵ A biztonság ellentétpárja a biztonság hiánya. Mindez az emberre vonatkoztatva – Gazdag Ferenc és Remek Éva szerint – annyit jelent, hogy biztonságban van az, aki nincs veszélyben. Félelmei és aggodalmai pedig annak nincsenek, aki nem érzi, azaz nem „percipiál” fenyegetettségét.¹⁶

¹¹ Segesváry, 2006. 8. o.

¹² Ádám Antal: A biztonság az értékek között. = Jura 2005/1, 33. o.

¹³ Vida Csaba: A biztonság és a biztonságpolitika katonai elemei. = Nemzetbiztonsági Szemle, 2013/1, 87. o.

¹⁴ Hans-Jörg Albrecht: Biztonság és bűnmegelőzés – Objektív biztonság szubjektív biztonság. In: Virág György (szerk.) Kriminológiai Tanulmányok 47. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2010. 17. o.

¹⁵ Ádám, 2005. 33. o.

¹⁶ Gazdag Ferenc – Remek Éva: A biztonsági tanulmányok alapjai. Studia Universitatis Communia. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 17. o.

A biztonság definiálásával kapcsolatosan érdemes megszívlelni – egyik tudományos példaképem – Hans-Jörg Albrecht tárgyban megfogalmazott gondolatait, melyek szerint szubsztanciális szempontból az a kérdés vetődik fel, hogy mi a biztonság, mi jelent veszélyt (fenyegetést) a biztonságra és kinek a feladata a biztonság megteremtése – és tegyük hozzá: védelme. Formális szempontból lényeg a biztonságpolitika kialakításának módja és annak transzferálása a jogrendszerbe.¹⁷

A biztonság állami megközelítésében és kezelésében jelentős cezúra a nemzetállamok létrejötte és a valós vagy fiktív „társadalmi szerződésekben” kimondott vagy kimondatlan állami biztonsági garanciavállalás. Az államok alapvetően – Ádám szerint – három „biztonsági termék” produkálására szerződnek: az állambiztonságra, a nemzetbiztonságra és a közbiztonságra. E biztonsági triász „leszállítása” a megrendelőknek, az állampolgároknak azonban többnyire nem a szép szó, a baráti meggyőzés eszközeivel ment és megy végbe, hanem durvább vagy lágyabb módon, de erőszakos, militáns mechanizmusok alkalmazásával.¹⁸

A hidegháborús oppozíció, a bipoláris merev szembenállás megszűnését követően – bár mindezt a képletet az orosz-ukrán háború kissé árnyalja – mind a jogtudomány, mind a politika reprezentánsainak oldaláról megfogalmazódott az igény az embert és az emberi közösséget fenyegető valamennyi hagyományos és újszerű veszélyt figyelembe vevő, összetett biztonságfogalom kimunkálására és alkalmazására.¹⁹

Komoly szerepe és érdeme volt a biztonság fogalmának egyre cizelláltabb meghatározásában a különböző nemzetközi politikai, szakmai és katonai együttműködési mechanizmusoknak (pl. ENSZ, NATO, Európai Unió).

¹⁷ Hans-Jörg Albrecht: Der Wandel im Konzept der Sicherheit und seine Folgen für die europäische Innen- und Rechtspolitik. = Jura 2005/2, 9. o.

¹⁸ Ádám Antal: A biztonság mint jogi érték. In: Balogh Ágnes – Hornyák Szabolcs (szerk.): Tanulmánykötet Erdősy Emil professzor 80. születésnapja tiszteletére. Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata 136. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, 2005. 13. o.

¹⁹ Kondorosi Ferenc: A biztonság változásai és a Blackwater szindróma kérdése. = Katonai Jogi és Hadijogi Szemle 2015/2, 127. o.

A számtalan biztonságfogalom-megközelítések közül külön említést érdemel az ENSZ keretében 1994-ben a „Redefining Security: The Human Dimension” című jelentés.²⁰ Száraz Enikő szerint ez a dokumentum alapozta meg az ún. humán biztonság tartalmi összetevőinek korántsem lezárult széleskörű kutatását, a leszűrt következtetések változások megfogalmazását és valamilyen mérvű alkalmazását.²¹

A humán biztonság fogalmát²² holisztikus szemlélettel az embert és az emberi közösségeket fenyegető valamennyi veszélyt és ártalmat figyelembe véve és interdependensen kell kezelni, s mindez nem zárja ki sem az állambiztonság, sem a nemzetközi biztonság, vagy a kollektív biztonság követelményét és védelmét. A humán biztonság – Ádám Antal értelmezésében – több mellőzhetetlen *differentia specifica* képezi részét pl. az emberi méltóság kiemelt szolgálata; az éhínség, a szegénység, a munkanélküliség, a tiltott diszkrimináció elleni küzdelem; a természeti és műszaki katasztrófák, a természet-, illetve környezetkárosodások, a megrázó közlekedési akcideneciák elleni fellépés.²³

A múltbéli és jelen trendeket vizsgálva megállapítható, hogy a veszélyekkel szemben eredmény egyedül, elkülönítetten nem, hanem kizárólag összehangoltan és együttes – értve ez alatt államokat, civil és egyéb közösségeket stb. – érhető el.

A human security elvileg tehát korszakunk valamennyi veszélyétől és ártalmától való mentességet jelenti. Mivel ilyen tartalmú biztonság sajnos elérhetetlen, az emberközpontú biztonság rendkívül kiterjedt, összetett követelményrendszert, megelőző, védekező, oltalmat és rehabilitációt nyújtó, sokrétű erőfeszítést igényel.²⁴

²⁰ Ian Holliday – Brendan Howe: Human Security: A Global Responsibility to Protect and Provide. = *The Korean Journal of Defense Analysis* 2011/1, 73–74. o.

²¹ Száraz Enikő: A biztonság új dimenziói. = *Külügyi Szemle* 2003/2, 204. o.

²² Szászi Ivett: A humánbiztonság koncepciója és mérésének lehetőségei. *Nemzetbiztonsági Szemle* 2019/2, 112–113. o.

²³ Ádám Antal: A jogi alapértékek harmóniája és versengése. = *Polgári Szemle* 2006/7–8, 32–35. o.

²⁴ Ádám Antal: Az alkotmányos jogállam újszerű feladata és működése. In: Csefkó Ferenc (szerk.): *Ünnepi kötet Ivancsics Imre egyetemi docens, decan emeritus 70. születésnapjára. Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pecs Publicata* 140. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, 2008. 53. o.

III. Válasz a válságra: a biztonság

A nyugati kultúrkör felvázolt mélyreható válságára az államhatalom is megpróbál választ adni. A politikai reakció röviden abban foglalható össze, hogy majd az állam megvéd bennünket, majd az állam – a gazdasági szereplőkkel karöltve – biztonságot szolgáltat.

A biztonság „leszállítása” a megrendelőknek, az állampolgároknak, azonban többnyire nem a szép szó, a baráti meggyőzés eszközével ment és megy végbe, hanem durvább vagy lágyabb módon, de erőszakos, néha militáns mechanizmusok alkalmazásával.

A biztonság és annak hiánya rendkívül változatos értelmezésben jelent és jelenik meg a különböző civilizációkban és függ az adott veszély/hátrány volumenétől, térbeli kiterjedtségétől, műszaki kapacitásállománytól stb.

A biztonság különböző dimenziói közül a közelmúlt történéseit vizsgálva, alapvetően három terület fontossága jelent és jelenik meg markánsan.

Az első a katonai biztonság fontossága.²⁵ A szocialistának nevezett társadalmi formációk és a polgári demokráciák merev szembenállásának időszakában a katonai potenciál kiemelkedő szerepet játszott. A szovjet blokk országaiban a fegyverkezési verseny prioritást élvezett az állampolgárok létfeltételeinek rovására. Ez a helyzet Mihail Gorbacsov zsákutcába jutott peresztrojkájával megváltozott és a szocializmus összeomlásához vezetett.

A második hangsúlyeltolódás a 2001-es new yorki terrortámadás után következett be. Ekkor a terrorizmus elleni sikeres küzdelem jelentette a biztonság garancialevelét.

A harmadik hangsúlyeltolódás a 2019-es koronavírus világjárvánnyal következett be, amikor is az egészségügyi biztonság kapott mindet elsőprő, pontosabban elnyomó, elsődleges szerepet. Az egészségügyi biztonság azonban az emberiség nagyon kis hányada számára jelent valós, elérhető realitást. Százmilliók számára nem valós alternatíva az egészség megőrzése, védelme. Nem pusztán az orvosi, kórházi ellátás elérhetősége jelent problémát, hanem magához az egészséges, tiszta ivóvízhez jutás is sokaknak csak vágyalom marad.

²⁵ Szenes Zoltán: Katonai biztonság napjainkban. Új fenyegetések, új háborúk, új elméletek. In: Finszter Géza – Sabjanics István (szerk.) Biztonsági kihívások a 21.században. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2017. 72–82. o.

IV. Repedések a biztonság varázsán

A biztonság csak az emberi jogok, a szabadságjogok megnyirbálásával fokozható, és fordítva a szabadságok kiterjesztése a biztonsági szint csökkenésével jár együtt – állapítja meg Finszter Géza.²⁶

Ennek a felfogásnak eszmetörténeti magvai – Szikinger István szerint – már Thomas Hobbes munkásságában felfedezhető, nevezetesen: az emberek a közhatalom által nem korlátozott szabadság állapotában képtelenek egyéni érdekeiket és törekvéseiket a társadalom általános elvárásai alá rendelni. A kölcsönös fenyegetettség miatt csak egy külső, cselekvési lehetőségeiben nem korlátozott erő képes a megfelelő védelmet biztosítani, s ez az erő lenne az államhatalom.²⁷

Uwe Volkmann az állam gondoskodási, veszélyelhárítási kötelezettsége mellett felhívja a figyelmet az állam túlbúzgóságából fakadó veszélyekre. Az állami aktivitás ugyanis eljuthat egészen addig, hogy akár a még el sem követett bűncselekmények elkövetőit negligálja, likvidálja.²⁸ Ez viszont már a szocialista diktatúrák gondolat-bűncselekményi kategóriáját jelenti. Sajnos korukban akadnak még olyan országok, ahol hasonló joggyakorlat működik.

A biztonságra való alapjog a gyakorlatban olyan gellert kaphat, melynek következtében éppen a polgárok védelmére hivatott közhatalom jelent(heti) a legnagyobb veszélyt az emberi szabadságra.

Winfried Hassemer szerint a rend iránti fanatikus elkötelezettség, az uralkodásra és mások alávetettségének elérésére irányuló törekvések miatt feltétlenül szükséges a klasszikus védelmi jogok alkotmányos eszközökkel történő oltalmazása. Látni kell, hogy a biztonságra való jog csak más alapjogok korlátozásán keresztül valósul meg. Ennek elfogadása esetén a saját szabadságunkat korlátozó bírák csekket írunk alá. A szabadságot nem lehet kiszolgáltatni a biztonság közhatalmi felfogása szerinti

²⁶ Finszter Géza: Közrend – közbiztonság – jogbiztonság (2000-2015). In: Finszter Géza – Sabjanics István (szerk.) Biztonsági kihívások a 21. században. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2017. 153. o.

²⁷ Szikinger István: Téveszmék a biztonságról. In: Virág György (szerk.) OKRI Szemle. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2012. 18. o.

²⁸ Uwe Volkmann: Sicherheit und Risiko als Probleme des Rechtsstaats. = Juristen Zeitung 2004/14, 700–703. o.

értéknek.²⁹ A biztonság garanciáját ígérő államhatalom ugyanis leértékeli a szabadságot, azt az üzenetet sugározza a polgároknak, hogy az alapjogok közül a biztonság „primus inter pares”.³⁰

A biztonság garantálása jogállami kereteken belül is számtalan nehézséggel jár. Abban az esetben, ha különböző kivételes, rendkívüli helyzetekre (pl. tömegkatasztrófa, lázadás) hivatkozva a jogállami garanciák „időlegesen” felfüggesztésre kerülnek, az beláthatatlan csapást mér a demokratikus működés alapértékeire.

Nem véletlen a szakirodalomban és a politikában a „biztonságiasítás” (securitization) fogalmának meghonosodása. A securitization valójában a normál politikai folyamatok kudarcát jelenti, azt, hogy a demokratikus jogállam működési zavarban szenved – állapítja meg Szikinger István.³¹

A biztonság ígéretének zászlóra tűzésével sikerült megalkotni a büntetőeljárás legalapvetőbb garanciáit sutba vető antiterrorista joganyagot, vagy az COVID-19 elleni küzdelem jegyében az emberiség történetében példa nélkül álló szabadságkorlátozásokat. Ne higgyünk a hamis profétáknak, ugyanis a szabadság jelenti a biztonság zálogát.

²⁹ Winfried Hassemer: Staat, Sicherheit und Information. In: Johann Bizer – Bernd Lutterbeck – Joachim Rieß (szerk.): Umbruch von Regelungssystemen in der Informationsgesellschaft - Freundesgabe für Alfred Büllsbach. Stuttgart, J.F. Steinkopf Druck, 2002. 232–233. o.

³⁰ Szikinger, 2012. 25. o.

³¹ Szikinger, 2012. 28. o.

Irodalomjegyzék

Hans-Jörg Albrecht: Der Wandel im Konzept der Sicherheit und seine Folgen für die europäische Innen- und Rechtspolitik. = Jura 2005/2, 7–19. o.

Hans-Jörg Albrecht: Biztonság és bűnmegelőzés – Objektív biztonság szubjektív biztonság. In: Virág György (szerk.) Kriminológiai Tanulmányok 47. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2010. 17–35. o.

Ádám Antal: A biztonság az értékek között. = Jura 2005/1, 33–41. o.

Ádám Antal: A biztonság mint jogi érték. In: Balogh Ágnes – Hornyák Szabolcs (szerk.): Tanulmánykötet Erdősy Emil professzor 80. születésnapja tiszteletére. Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata 136. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, 2005. 13–30. o.

Ádám Antal: A jogi alapértékek harmóniája és versengése. = Polgári Szemle 2006/7–8, 26–41. o.

Ádám Antal: Az alkotmányos jogállam újszerű feladata és működése. In: Csefkó Ferenc (szerk.): Ünnepi kötet Ivancsics Imre egyetemi docens, decan emeritus 70. születésnapjára. Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata 140. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, 2008. 45–58. o.

Ankerl Géza: Nyugat van, kelet nincs. Budapest, Osiris Kiadó, 2000.

Bartkó Róbert – Gál István László: A kibertérben megjelenő kihívások és fenyegetések büntetőjogi kezelésének tendenciái. In: Farkas Ádám – Kelemen, Roland (szerk.): A fejlődés fogságában?: Tanulmányok a kibertér és a mesterséges intelligencia 21. századi állam- és jogfejlesztési, társadalmi, biztonsági kapcsolódásai köréből. Budapest, Gondolat Kiadó, 2023. 277–303. o.

Finszter Géza: Közrend – közbiztonság – jogbiztonság (2000-2015). In: Finszter Géza – Sabjanics István (szerk.) Biztonsági kihívások a 21.században. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2017. 139–173. o.

Gazdag Ferenc – Remek Éva: A biztonsági tanulmányok alapjai. Studia Universitatis Communia. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 17. o.

Winfried Hassemer: Staat, Sicherheit und Information. In: Johann Bizer – Bernd Lutterbeck – Joachim Rieß (szerk.): Umbruch von Regelungssystemen in der Informationsgesellschaft - Freundesgabe für Alfred Büllsbach. Stuttgart, J.F. Steinkopf Druck, 2002. 225–246. o.

Ian Holliday – Brendan Howe: Human Security: A Global Responsibility to Protect and Provide. = The Korean Journal of Defense Analysis 2011/1, 73–91. o.

Kondorosi Ferenc: A biztonság változásai és a Blackwater szindróma kérdése. = Katonai Jogi és Hadijogi Szemle 2015/2, 127–137. o.

Segesváry Victor: A nyugati civilizáció ezredévi válsága. = Valóság 1994/10, 1–15. o.

Segesváry Victor: Globalizáció. = Valóság 1997/7, 1–14. o.

Segesváry Victor: Tanulmányok, cikkek, beszédek és előadások. Hága, Mikes International, 2006. 5–8. o.

Száraz Enikő: A biztonság új dimenziói. = Külügyi Szemle 2003/2, 199–224. o.

Szászi Ivett: A humánbiztonság koncepciója és mérésének lehetőségei. = Nemzetbiztonsági Szemle 2019/2, 109–127. o.

Szenes Zoltán: Katonai biztonság napjainkban. Új fenyegetések, új háborúk, új elméletek. In: Finszter Géza – Sabjanics István (szerk.) Biztonsági kihívások a 21.században. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2017. 69–104. o.

Szikinger István: Téveszmék a biztonságról. In: Virág György (szerk.): OKRI Szemle. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2012. 17–36. o.

Tóth Dávid – Gáspár Zsolt: Nemzetközi bűnügyi együttműködéssel összefüggő nehézségek a kiberbűnözés területén. = Büntetőjogi Szemle 2020/2, 140–150. o.

Tóth Dávid: How to Cyberspace Changes Terrorism. = Jura 2022/3, 97–106. o.

Vida Csaba: A biztonság és a biztonságpolitika katonai elemei. = Nemzetbiztonsági Szemle 2013/1, 87–105. o.

Uwe Volkmann: Sicherheit und Risiko als Probleme des Rechtstatts. = Juristen Zeitung 2004/14, 696–703. o.

A KÖR-MÓDSZER ALKALMAZÁSI LEHETŐSÉGEI A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAK ELLENI KÜZDELEMBEN

D. HORVÁTH VANESSZA

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR, KRIMINOLÓGIA ÉS BÜNTETÉS-
VÉGREHAJTÁSI JOGI TANSZÉK, PHD HALLGATÓ

I. Bevezető gondolatok

A családon belüli erőszak fogalma alatt általában a családtagok vagy az intim partnerek (volt partnerek) közötti, tipikusan, de nem kizárólagosan otthon megvalósuló erőszakos cselekményeket értjük.¹ A szakirodalom az abúzus három fajtáját különbözteti meg, nevezetesen az érzelmi bántalmazást, a fizikai bántalmazást és a szexuális bántalmazást. A bántalmazás e formái általában egymást kiegészítve, illetve felváltva jelentkeznek.²

Az alábbi alfejezetekben a resztoratív technikák, ezen belül a kör-módszer alkalmazhatóságának kérdését vizsgálom a nemzetközi szintér gyakorlata alapján. René David három jogcsaládot különböztetett meg: a római-germán családot, a common law családot, valamint a vallási és tradicionális jogrendszerek csoportját, továbbá kiemelte a már csupán történelmi jelentőséggel bíró szocialista jogcsaládot.³ Tanulmányom első részében a családon belüli erőszak és a krízishelyzetek kapcsolódási pontjait vizsgálom, ezt követően, a fenti tipológiát követve, egy-egy állam gyakorlatán keresztül kerül bemutatásra a békítőkör alkalmazásának lehetősége.

¹ Virág György: Családon belüli erőszak. In: Gönczöl Katalin – Kerezi Klára – Korinek László – Lévay Miklós: Kriminológia – Szakkriminológia. Budapest, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2006. 380. o.

² Rédei Dorottya – Sáfrány Réka – Tóth Herta: Családon belüli erőszak és bűnelkövetés. A családon belüli erőszak jelenségének kutatása női és férfi fogvatartottak körében. Kutatási összefoglaló. Budapest, Magyarországi Női Alapítvány, 2005. 11. o.

³ René David: A jelenkor nagy jogrendszerei. Összehasonlító jog. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1997. 27-30. o. Idézi: Nagy Zsolt: A jogi kultúrák világa. = Jog-és Politikatudományi Folyóirat 2012/3, 86. o.

II. A krízishelyzetek és a családon belüli erőszak összefüggései

II.1. Az erőszak és az agresszió természete

A bűnözés fogalmával az emberek többsége azonnali asszociációként az erőszakot köti össze. Az erőszakos bűnelkövetés kitüntetett helyet foglal el a kriminológiai vizsgálatokban is, az agresszió pedig az egyik legtöbbet kutatott társadalomtudományi témakör.⁴ Mindez előrevetíti e két kifejezés szoros összefüggéseit, ennek ellenére azonban az agresszió és az erőszak nem egymás szinonimái. Noha az elméletalkotók nem egységesen ítélik meg azt a kérdést, miszerint az agresszió szerzett, avagy velünk született entitás-e, abban egyetértenek, hogy bizonyos mértékben mindenki él át agresszív indulatokat,⁵ azonban ezek kiélése nem egyforma módon manifesztálódik. Nem minden agresszió vezet erőszakhoz, ellenben az erőszak az agresszió egy megnyilvánulási formája. Az erőszak szándékosságból fakadó tudatos viselkedés, az agresszív indulat egy levezetési eszköze, amelynek célja lelki, fizikai vagy egyéb természetű kár, sérelem okozása.⁶

„Az agresszió olyannyira meghatározó jellemzője az embernek, hogy az általa teremtett mítoszok szereplőit sem volt képes másként megalkotni, mint állandóan civakodó, egymás ellen törő lényeket.(...) Kronos, az időisten egyaránt ellenségnek tekintette apját, majd gyermekeit. Apja, az égisten ellen a sarlóval tört, amelyet anyja, a földistennő adott a kezébe, mondván, torolja meg a rajta és a testvéreire esett sérelmeket.”⁷

Krízishelyzetekben, a túlélésért folytatott harcban pedig különösképp nem lehet helye eszményi hősöknek. Már a koronavírus-járvány előtt is megmutatkozott, hogy rendkívüli helyzetekben az erőszak

⁴ Virág György – Kulcsár Gabriella – Rosta Andrea: Erőszakos bűnözés. In: Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Lévay Miklós: Kriminológia. Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2019. 557.o.

⁵ Virág György – Kulcsár Gabriella – Rosta Andrea i.m. 558. o.

⁶ Virág György – Kulcsár Gabriella – Rosta Andrea i.m. 559. o.

⁷ Domokos Andrea: Az erőszakos bűnözés differenciálódása és a büntetőpolitika Magyarországon. = Jog-Állam-Politika, 2011/3, 139. o.

számos formája fokozottabban jelenik meg, példának okáért a Nyugat – afrikai Ebola – járvány alatt nagymértékben nőtt az emberkereskedelem, a szexuális kizsákmányolás és kényszerházasságok száma.⁸

Az „Emberi Erőforrások Minisztériuma egészségügyi szakmai irányelve az egészségügyi ellátók feladatairól gyermekek bántalmazásának, elhanyagolásának gyanúja esetén szakmai irányelv” a gyermekbántalmazást kiváltó események között feltünteti a koronavírus–pandémiát, mint társadalmi krízist.⁹

II.2. A családon belüli erőszak a koronavírus-járvány tükrében

Noha a járványidőszakban Európában általánosságban csökkent a bűnözés, az erőszak bizonyos formáinál emelkedést láthatunk.¹⁰ A közösségi élet korlátozása csökkentheti a COVID–19 terjedését, ám a bántalmazások áldozatainak éppen az otthon jelentheti a legveszélyesebb helyet. A karantén elrendelése újfajta lehetőséget teremtett a kontroll és a hatalom gyakorlására: dezinformációk terjesztése, szándékos félretájékoztatás az áldozat megfélemlítése céljából, orvoshoz fordulás megakadályozása, megfosztás a virtuális kapcsolattartás lehetőségeitől.¹¹

A hagyományos menekülési útvonalak lezáródása új segítségnyújtási lehetőségek kidolgozásának szükségességével párosult. Amint az számos esetben megfigyelhető, a családsegítő szervezeteknek is számolniuk kellett az online világhoz való alkalmazkodással. Norvégiában a tanárok és a gyermekjóléti szolgálatok folyamatos online kapcsolatban álltak az általuk ismert veszélyeztetett fiatalokkal.¹² A virtuális segítségnyújtást több tényező is nehezíti: egyrészt, nem minden áldozat rendelkezhet az infrastrukturális háttérfeltételekkel, másrészt pedig a konkrét veszélyeztetettség fokának megállapítása és a kockázatok

⁸ COVID–19 and Ending Violence against Woman and Girls. https://asiapacific.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ESEASIA/Docs/Publications/2020/04/hq_COVID-19.pdf. 2023.05.31.

⁹ Domokos Andrea: A pandémia hatása a családon belüli erőszakra. In: Domokos Andrea (szerk.): A családon belüli erőszak aktuális kérdései. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam – és Jogtudományi Kar, 2021. 20. o.

¹⁰ Póczik Szilveszter – Sárkány Eszter – Vass Péter – Bolyky Orsolya: A COVID-19 pandémia egyes kriminológiai aspektusai. = Belügyi Szemle 2021/3, 389.o.

¹¹ Helping Victims Of Domestic Violence During The COVID-19 Health Crisis. <https://montgomerycountymd.gov/fjc/Resources/Files/Covid.pdf>. 2023.05.31.

¹² Domokos Andrea: Az erőszak megnövekedése pandémia idején. = Glossa Iuridica 2021/ Különszám, 82. o.

azonosítása, majd ezek alapján az egyes védőintézkedések helyes megválasztása személyes kontaktus nélkül, az áldozat metakommunikációjának hiányában a tapasztalt szakembereket is kihívás elé állította.¹³

III. A kör-modell elhelyezése a resztoratív igazságszolgáltatás rendszerében

A helyreállító szemlélet nem valamely konkrét gyakorlat elméleti háttere, hanem egyfajta filozófia, amelynek bizonyos alkotóelemei különböző kombinációkban és eltérő hangsúlyokkal jelennek meg az egyes modellek alkalmazásakor.¹⁴ A három módszer (áldozat – elkövető mediáció, konferencia-modell, kör-modell) közül utóbbi kerül bemutatásra.

A módszer megjelenése az 1982-ben a nahavoi indiánok által megalapított Nahavói Békítő Bíróság létrejöttéhez köthető, ítélethozatal eredményeképp pedig 1992-ben alkalmazták először, Kanadában.¹⁵

A körformátumot keretként alkalmazott szertartások és rituálék (például úgynevezett „beszélő tárgy” használata) jellemzik. A kör egy speciális párbeszéd-dinamikát tesz lehetővé, bevonásra kerülhetnek a tágabb közösség tagjai és az igazságügyi képviselők is.¹⁶

Az ügkör nem sorolható fel taxatívén. Általánosságban elmondható azonban, hogy békítőkör lefolytatásáról való döntés a következő kritériumok alapján történhet: a konfliktus egy csoporton belül zajlott le, az elsődlegesen érintett személyekre mély és erős érzelmi hatást gyakorol, az egyes feleknek fontos kapcsolatuk jövője. Javasoltak emellett azon ügyek, amikor a konfliktusban érintettek nem illeszthetők be a jogi értelemben vett elkövető–sértett kategóriákba.¹⁷ Témánk szempontjából e körbe

¹³ European Institute for Gender Equality: The Covid-19 pandemic and intimate partner violence against women in the EU. 18. o.

https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/covid-19-pandemic-and-intimate-partner-violence-against-women-eu?language_content_entity=en. 2023.05.31.

¹⁴ Fellegi Borbála: Büntetés és/ vagy helyreállítás? A resztoratív igazságszolgáltatás intézményesülése Magyarországon. PhD disszertáció. Budapest, ELTE Társadalomtudományi Kar, Szociális Tanulmányok Intézete, 2008. 78. o.

¹⁵ Szabó András: A resztoratív igazságszolgáltatás elterjedése Kelet-Európában. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Karának Doktori iskolája, 2022. 40. o.

¹⁶ Fellegi Borbála – Szegő Dóra: Kézikönyv békítőkörök facilitációjához. 13. o. https://static1.squarespace.com/static/537a1f2ce4b05dd13827c4f5/t/5e3aa6c957d9ac59f4ca545f/1580902110881/01_K%C3%B6nyv_mediation_handbook2013_hu_pages.pdf. 2023.05.31.

¹⁷ Fellegi – Szegő i.m. 21. o.

sorolhatók a családon belüli abúzus olyan formái, amelyek kriminológiai értelemben bántalmazásnak minősülnek, nem érik azonban el a büntetethez valószínűség szintjét.

Büntetőjogi relevancia esetén az ítélő kör, mint a kör-modell egy speciális formája, bevonja a büntető igazságszolgáltatás szereplőit a folyamatba. Az üléseket gyakran bírósági tárgyalóteremben szervezik meg, a résztvevők pedig ugyanazon körben ülve, együttesen tárják fel az elszenvedett sérelmeket, határozzák meg a bűnisméltés megelőzéséhez szükséges lépéseket, majd döntenek az ítélkezési tervről.¹⁸

IV. A békítőkör alkalmazása nemzetközi szinten

IV.1. A common law jogcsalád gyakorlata

Az alternatív vitarendezés gyakorlata jogszabályi vákuumban alakult ki, majd az 1990-es évek végén a „Crime and Disorder Act”, illetve a „The Youth Justice and Criminal Evidence Act” pótolta a jogi szabályozás hiányosságát azáltal, hogy a fiatalkorúak ügyeiben büntetőjogi szankciók mellett resztoratív jellegű szankciókat vezettek be.¹⁹

Az angolszász jogterületről származó alternatív vitarendezési szokások a mai modern világ meghatározó irányvonalát képezik a jogfejlődés e mezején.²⁰ Az Egyesült Királyság jogpolitikájára kitekintve látható, milyen hangsúlyos szerephez jut az alternatív vitarendezés a családi konfliktusok területén. A Durhami Egyetem kutatóinak vizsgálata szerint 2014-ben Angliában és Walesben a hatóság összesen 5625 alkalommal rendelkezett alternatív vitarendezési technikák alkalmazásáról.²¹

Samuel Gyimah brit politikus 2017-ben akképp nyilatkozott, hogy az Igazságügyi Minisztérium álláspontja szerint a resztoratív igazságszolgáltatás, megfelelő kockázatértékelés és védelem mellett,

¹⁸ Fellegi i. m. 77. o.

¹⁹ Görényi Ilona: Kárjótétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben. Budapest, HVG – Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., 2006. 148. o.

²⁰ Baranyai Marcell: Alternatív vitarendezési módok az angolszász jogi kultúrában. = Jura 2018/2, 296.o.

²¹ Ian Drury: The violent husbands let off with a handshake: Thousands of thugs avoid prosecution for domestic abuse by simply saying sorry. <https://dailymail.co.uk/home/index.html>. 2023.05.31

segítheti a családon belüli erőszak áldozatait a felépülésben, így az állami büntető-igazságszolgáltatás és az alternatív vitarendezés kiegészíthetik egymást.²²

Az Egyesült Államokban a családon belüli erőszakot szankcionáló törvények tagállamonként eltérőek. Felismerve, hogy a családon belüli erőszak fogalma túlmutat a fizikai sérüléseken, egyes államok a partnerbántalmazás megnyilvánulásként kezelik például egyes jogsértések, így a birtokháborítás, internetes zaklatás, állatkínzás eseteit, ha ezek az elkövető és az áldozat közötti (akár volt) intim viszony következtében történtek. Tekintettel arra, hogy az áldozatok védelmét a gyors reagálás szolgálja a leghatásosabban, számos állam jogalkotója a bejelentést követően, a kikerkező rendőrök által egyértelműen észlelt erőszak esetében kötelező letartóztatást előíró törvényeket fogadott el,²³ többek között Texas²⁴ és Georgia államban.²⁵

Ami a kör-modell alkalmazását illeti, Washington állam gyakorlatát emelem ki. A bántalmazó vagy úgynevezett ítélőkörben vesz részt, ekkor a folyamat megállapodással zárul, amely a bíró általi jóváhagyás révén emelkedik jogi kötőerőre, vagy pedig a körben való részvétel a feltétele a vád elejtésének. Az elkövető, amennyiben nem kíván részt venni az eljárásban, a klasszikus büntetőeljárás alánya marad. Hatáskörrel a Washington County Community Circles rendelkezik, ám mielőtt e nonprofit szervezet bevonásra kerül, ügyész és ügyvédek vizsgálják, alkalmas-e az eset a helyreállító szemléletmód igénybevételére. Az áldozat maga döntheti el, szeretne-e személyesen részt venni a körben, illetve lehetősége van aszerint dönteni, hogy csak az eljárás egy folyamatában, az úgynevezett támogatói körben, bizalmasai társaságában jelenik meg.²⁶

²² Christina Rees: Reparation by Offenders – Question for Ministry of Justice. <https://questions-statements.parliament.uk/written-questions/detail/2017-01-20/61012>. 2023.05.31.

²³ Guide to Domestic Violence Law in America. <https://lawsuit.org/family-law/domestic-violence-law>. 2023.05.31.

²⁴ Texas Family Violence: Guide to the Criminal Justice Process. <https://criminalattorneyfortworth.com/texas-family-violence-a-guide-to-the-criminal-justice-process/amp>. 2023.05.31.

²⁵ <https://womanslaw.org/laws/ga/statues/17-4-201-investigation-and-arrests-incident-family-violence>. 2023.05.31.

²⁶ A National Portrait of Restorative Approaches to Intimate Partner Violence. Pathways to Safety, Accountability, Healing, and Well-Being. 39–41. o. https://www.innovatingjustice.org/sites/default/files/media/document/2019/Report_IPV_12032019.pdf. 2023.05.31.

IV.2. A kontinentális jogrendszer

A jogrendszerek két fő modellje, azaz az angolszász és a kontinentális megközelítés közötti különbség az alternatív vitarendezés kialakulása kapcsán is tetten érhető: míg a *common law* jogrendszerekben a jogalkalmazóknak nagyobb mozgásterük van a büntetőeljárás szükségességének eldöntésében, a legalitás elvét követő kontinentális jog kisebb teret enged a modellprogramoknak.²⁷

Az európai országokban ma leginkább az elkövető és az áldozat közötti mediáció módszere alkalmazott.²⁸ Néhány állam követendő példáját kiemelve, Olaszországban a bántalmazás áldozatainak segítésére mediációs központ közreműködését rendelheti el az ügyet tárgyaló bíró, Portugáliában az Igazságügyi Minisztérium alá tartozó mediációs iroda állami családi mediációs központokat hoz létre.²⁹

IV.3. Vallási – és tradicionális jogrendszerek

A vallási és tradicionális jogok (muzulmán jog, hindu jog, Kelet-Ázsia valamint Fekete-Afrika jogrendszerei) sajátossága a kollektív gondolkodásmód és a stagnáló társadalom.³⁰

Az alternatív vitarendezés a Kelet-ázsiai országokban hosszú múltra tekint vissza: a társadalom tagjai igyekeznek elkerülni a bírósághoz fordulást, gyanakodva fogadnak minden olyan döntést, amely „egyszer és mindenkorra” szól.³¹

E kultúrákban a jog alapja nem a legalitás, hanem a moralitás, a közösség egésze érdekében háttérbe szorított individuum helyét a státusz jelöli ki a világban. A peren kívüli vitamegoldás is azt a célt szolgálja, hogy a konfliktus ne szabaduljon ki a társadalmi kontextusból.³²

²⁷ Fellegi i.m. 120. o.

²⁸ Fellegi i.m. 85. o.

²⁹ Krámer Veronika – Szotyori Nagy Viktória: Variációk családi mediációra. = Család gyermek ifjúság, 2005/5, 33. o.

³⁰ Maros Kitti: A japán, a kínai, a muzulmán, a hindu jogi kultúrák és modernizációs lehetőségeik. Pécs, Doktori értekezés tézisei, 2008. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/16010/maros-kitti-tesis>. 2023.05.31.

³¹ Tamás Csaba Gergely: Kelet-ázsiai jogrendszerek In: Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia. 8. o. [https://ijoten.hu/szocikk/kelet-azsiai-jogrendszerek\(2017\)](https://ijoten.hu/szocikk/kelet-azsiai-jogrendszerek(2017)). 2023.05.31.

³² Maros Kitti: A japán, a kínai, a muzulmán, a hindu jogi kultúrák és modernizációs lehetőségeik. Pécs, Doktori értekezés tézisei, 2008. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/16010/maros-kitti-tesis>. 2023.05.31.

Bár a kör-módszer éppen a közösség erejét hivatott segítségül hívni a problémamegoldás során, a családi élet ügyeinek nyilvánosság elé tárása szembe megy a tradíciókkal. Ebből fakadóan érdekes kérdés, vajon az abúzusra való reagálást is magáénak érzi-e a közösség? A patriarchális társadalmakban számíthat-e egy bántalmazott nő érdemi segítségre? A probléma napjainkban sem elméleti, ennek alátámasztásaképpen elegendő csupán arra a 2022 nyarán történt esetre gondolni, amikor is a délnyugat-indiai Keralában a bíróság elutasította egy nő szexuális bántalmazás miatt tett panaszát, mivel álláspontja szerint az elkövető által csatolt fotókon a sértett szexuálisan provokatív öltözéket viselt.³³

A helyreállító igazságszolgáltatás azt feltételezi, hogy az áldozatok szabadon, konszenzuson alapuló eljárásban felszólalnak, hogy javaslatokat tegyenek a jövőre nézve. Azonban a hagyomány a férjet úgy tekinti, mint a státusz és a támogatás forrását.³⁴ A kollektív szemlélet a felelősség kérdésében is tükröződik,³⁵ ennek következtében az elfogadott normák elleni fellépés a család szélesebb körét stigmatizálhatja.

V. Záró gondolatok

Az Európai Áldozatvédő Fórum az alternatív módszereket a kisebb súlyú testi épség vagy vagyon elleni bűncselekmények esetén tartja alkalmasabbnak inkább, mintsem a súlyos erőszakos bűncselekményekhez kapcsolódóan.³⁶ Kertész Tiborral egyet értve azonban megállapíthatjuk, hogy a családon belüli erőszak társadalmi-szociális összefüggéseiből fakadóan nem kezelhető a „szokványos” erőszakos bűncselekmények szintjén.³⁷ A felmerülő aggályok – így példának okáért az áldozat biztonságával kapcsolatos kockázat, annak a veszélye, hogy az állam büntetőhatalmának érvényesítése nélkül az erőszak közügyből újfent

³³ Rhea Mogul – Manveena Suri: Sexual assault accuser wore „provocative” clothing, Indian judge rules. <https://edition.cnn.com/2022/08/18>. 2023.05.31.

³⁴ Rashmi Goel: Sita's Trousseau. Restorative Justice, Domestic Violence, and South Asian Culture. = Violence Against Women 2005/5, 660. o.

³⁵ Maros Kitti: A japán, a kínai, a muzulmán, a hindu jogi kultúrák és modernizációs lehetőségeik. Pécs, Doktori értekezés tézisei, 2008. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/16010/maros-kitti-tezis>. 2023.05.31.

³⁶ Görényi i.m. 132. o.

³⁷ Kertész Tibor: Mediáció a gyakorlatban. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2010. 244. o.

magánügygé válik,³⁸ illetve felvethető a bizalmi hálóra épülő körmódszer esetében, hogy az áldozat nem éppen mikro környezetében látott minták, traumák által került-e a bántalmazó karmai közé, azaz nem lesz-e visszahúzó erejű a támogatónak hitt személyek bevonása – álláspontom szerint jogosak, és életszerűek. Mindazonáltal nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy az alternatív vitarendezés legfontosabb momentuma a folyamat résztvevők általi kézben tartása, a saját sorsuk feletti döntési lehetőség.

Amennyiben valóban az áldozat érdekeinek a fókuszba helyezése a cél, úgy a jogalkotó kötelezettsége biztosítani a választás szabadságát.³⁹

Sander „sokajtos” bíróság koncepciójának lényege egy finoman kidolgozott rendszer, amelyben a bírósági eljárással egy helyen működik több alternatív vitamegoldási eljárás.⁴⁰ Véleményem szerint mindig csak az adott konkrét esetben dönthető el, alkalmazható-e a resztoratív igazságszolgáltatás a büntetőeljárás kiegészítéseképpen, illetve, hogy annak mely formája szolgálja leginkább az áldozat érdekeit. Az alternatív módszerek térnyerése azonban, megfelelően kidolgozott jogszabályi keretek között, alkalmas lehet a társadalmi szemléletformálásra is, amely pedig végső soron a legeredményesebb eszköz a családon belüli erőszak elleni küzdelemben.

³⁸ Vaso Artinopoulou: Áldozat–elkövető mediáció családon belüli erőszak esetében – görögországi tapasztalatok. In: Lode Walgrave: A helyreállító igazságszolgáltatás európai jó gyakorlatai a büntetőeljárásban 2010. Budapest, Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, 2010. 183.o.

³⁹ Uo.

⁴⁰ Rúzs Molnár Krisztina: A mediáció rendszertani és elméleti összefüggései, különös tekintettel munkajogi vonatkozásaira. Szeged, Acta Jur. et Pol. Szeged, 2004. 6. o.

Irodalomjegyzék

A National Portrait of Restorative Approaches to Intimate Partner Violence. Pathways to Safety, Accountability, Healing, and Well-Being. 39–41. o.
https://www.innovatingjustice.org/sites/default/files/media/document/2019/Report_IPV_12032019.pdf. 2023.05.31.

Baranyai Marcell: Alternatív vitarendezési módok az angolszász jogi kultúrában. = Jura, 2018/2, 293–299. o.

Christina Rees: Reparation by Offenders – Question for Ministry of Justice. <https://questions-statements.parliament.uk/written-questions/detail/2017-01-20/61012>. 2023.05.31.

COVID-19 and Ending Violence against Woman and Girls. https://asiapacific.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ESEASIA/Docs/Publications/2020/04/hq_COVID-19.pdf. 2023.05.31.

Domokos Andrea: A pandémia hatása a családon belüli erőszakra. In: Domokos Andrea (szerk.): A családon belüli erőszak aktuális kérdései. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam – és Jogtudományi Kar, 2021. 13–29. o.

Domokos Andrea: Az erőszak megnövekedése pandémia idején.= Glossa Iuridica 2021/ Különszám, 75–85. o.

Domokos Andrea: Az erőszakos bűnözés differenciálódása és a büntetőpolitika Magyarországon. =Jog–Állam–Politika 2011/3, 137-151.o.

European Institute for Gender Equality: The Covid-19 pandemic and intimate partner violence against women in the EU. 18. o. https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/covid-19-pandemic-and-intimate-partner-violence-against-women-eu?language_content_entity=en. 2023.05.31.

Fellegi Borbála – Szegő Dóra: Kézikönyv békítőkörök facilitációjához. 13. o. https://static1.squarespace.com/static/537a1f2ce4b05dd13827c4f5/t/5e3aa6c957d9ac59f4ca545f/1580902110881/01_K%C3%B6nyv_mediation_handbook2013_hu_pages.pdf. 2023.05.31.

Fellegi Borbála: Büntetés és/ vagy helyreállítás? A resztoratív igazságszolgáltatás intézményesülése Magyarországon. PhD disszertáció. Budapest, ELTE Társadalomtudományi Kar, Szociális Tanulmányok Intézete, 2008. 394 o.

Guide to Domestic Violence Law in America. <https://lawsuit.org/family-law/domestic-violence-law>. 2023.05.31.

Görényi Ilona: Kárjótétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben. Budapest, HVG – Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., 2006. 238 o.

Helping Victims Of Domestic Violence During The COVID-19 Health Crisis. <https://montgomerycountymd.gov/fjc/Resources/Files/Covid.pdf>. 2023.05.31.

<https://womanslaw.org/laws/ga/statutes/17-4-201-investigation-and-arrests-incidents-family-violence>. 2023.05.31.

Ian Drury: The violent husbands let off with a handshake: Thousands of thugs avoid prosecution for domestic abuse by simply saying sorry. <https://dailymail.co.uk/home/index.html>. 2023.05.31.

Kertész Tibor: Mediáció a gyakorlatban. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2010. 261 o.

Krámer Veronika – Szotyori Nagy Viktória: Variációk családi mediációra. = Család gyermek ifjúság 2005/5, 28–33. o.

Maros Kitti: A japán, a kínai, a muzulmán, a hindu jogi kultúrák és modernizációs lehetőségeik. Pécs, Doktori értekezés tézisei, 2008. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/16010/maros-kitti-tezis>. 2023.05.31.

Póczik Szilveszter – Sárík Eszter – Vass Péter – Bolyky Orsolya: A COVID-19 pandémia egyes kriminológiai aspektusai. = Belügyi Szemle 2021/3, 375–396. o.

Rashmi Goel: Sita's Trousseau. Restorative Justice, Domestic Violence, and South Asian Culture. = Violence Against Women 2005/5, 639–665. o.

Rédai Dorottya – Sáfrány Réka – Tóth Herta: Családon belüli erőszak és bűnelkövetés. A családon belüli erőszak jelenségének kutatása női és férfi fogvatartottak körében. Kutatási összefoglaló. Budapest, Magyarországi Női Alapítvány, 2005. 97 o.

René David: A jelenkor nagy jogrendszerei. Összehasonlító jog. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1997. 27-30. o. Idézi: Nagy Zsolt: A jogi kultúrák világa. = Jog-és Politikatudományi Folyóirat 2012/3, 85–98. o.

Rúzs Molnár Krisztina: A mediáció rendszertani és elméleti összefüggései, különös tekintettel munkajogi vonatkozásaira. Szeged, Acta Jur. et Pol. Szeged, 2004. 82 o.

Szabó András: A resztoratív igazságszolgáltatás elterjedése Kelet–Európában. PhD-értekezés. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Karának Doktori iskolája, 2022. 248 o.

Tamás Csaba Gergely: Kelet-ázsiai jogrendszerek. In: Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia. 8. o. [https://ijoten.hu/szocikk/kelet-azsiai-jogrendszerek\(2017\)](https://ijoten.hu/szocikk/kelet-azsiai-jogrendszerek(2017)). 2023. 05.31.

Texas Family Violence: Guide to the Criminal Justice Process. <https://criminalattorneyfortworth.com/texas-family-violence-a-guide-to-the-criminal-justice-process/>amp. 2023.05.31

Vaso Artinopoulou: Áldozat–elkövető mediáció családon belüli erőszak esetében – görögországi tapasztalatok. In: Lode Walgrave: A helyreállító igazságszolgáltatás európai jó gyakorlatai a büntetőeljárásban 2010. Budapest, Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, 2010. 177–211. o.

Virág György – Kulcsár Gabriella – Rosta Andrea: Erőszakos bűnözés. In: Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Lévay Miklós: Kriminológia. Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2019. 553–603.o.

Virág György: Családon belüli erőszak. Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Korinek László – Lévay Miklós: Kriminológia – Szakkriminológia. Budapest, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2006. 377–398.o.

A RÉMHÍRTERJESZTÉS MINŐSÍTETT ESETÉRŐL A VILÁGJÁRVÁNYT KÖVETŐEN

DORANG ZSANETT

KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR DOKTORI ISKOLA,
PHD HALLGATÓ

I. Bevezetés

A koronavírus világjárvány, amely 2020-ban jelent meg hazánkban, olyan szintű fenyegetést jelentett az állampolgárok egészségére és életére nézve, hogy a megóvásuk és a tömeges megbetegedés megelőzésének érdekében a Kormány a 40/2020. (III.) Korm. rendeletben vészhelyzetet hirdetett ki Magyarország egész területére nézve. A koronavírus elleni védekezésről szóló 2020. évi XII. törvény (a továbbiakban Védekezési-törvény) meghatározta a vészhelyzettel összefüggő szabályokat és módosította egyúttal a Büntető Törvénykönyvet. A jogalkotó – többek között – pontosította a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 337. § (1) bekezdésében szabályozott rémhírterjesztés alapesetét, valamint a (2) bekezdésben egy új minősített esetet alkotott, amely kizárólag a különleges jogrend idején követhető el.¹

A koronavírus számos szegmensét érintette a büntetőjognak, azonban jelen tanulmányban kizárólag a rémhírterjesztés 337. § (2) bekezdésével összefüggésben született jogerős döntésekkel foglalkozom, helyenként kitérve a normára vonatkozóan megfogalmazott kritikákra és a 15/2020. (VII. 8.) AB határozatra.

Említést érdemlő, hogy a Btk. 337. § (2) bekezdésére nézve nem lehet gyakorlatról beszélni és valószínűleg, mivel csak a különleges jogrend idején lehet a bűncselekményt megvalósítani, még jó ideig nem is fog kialakulni, ugyanakkor korábban e témában megjelent szakmai eszmefuttatások elsősorban

¹ Védekezési-törvény 1-10. §

dogmatikai elemzést végeztek el, így álláspontom szerint érdemes megvizsgálni a 2022. év végéig született jogerős döntéseket.

II. 15/2020. (VII. 8.) AB határozatról dióhéjban²

A 15/2020. (VII. 8.) AB határozatban foglalkozott az Alkotmánybíróság a Btk. 337. § (2) bekezdésnek alkotmányossági vizsgálatával, ahol az indítványozó az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésére (jogállamiság elve, különös tekintettel a normavilágosságra), IX. cikk (1) bekezdésére (szólásszabadság), valamint a XXVIII. cikk (4) bekezdésére (nullum crimen sine lege certa) tekintettel vélte alkotmányellenesnek a fent idézett szakaszt.³

A nullum crimen sine lege certa és a jogállamiságból levezethető normavilágosság elvével összefüggésben fejtette ki a panaszos, hogy a tényállásnak a megfogalmazása teljességgel kiszámíthatatlan és tág teret enged az önkényes jogalkalmazásnak, eleve értelmetlen és bizonytalanságban hagyja a norma címzettjeit, utalva elsősorban az „alkalmasnak lenni arra, hogy a védekezést akadályozza vagy megghiúsítsa” szófordulatokra. A szólásszabadsággal összefüggésben a panaszos – egyebek mellett – kifejtette, hogy „számos olyan megnyilvánulás áldozatául eshet a rémhírterjesztési tényállásnak, melyek semmilyen veszélyt nem jelentenek, sőt akár olyanok is, melyekről utóbb kiderül, hogy érdemben hozzájárultak a veszélyhelyzet elhárításához.”⁴

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a tényállásban szereplő egyes meghatározások nem eleve értelmetlenek, más tényállások is a Btk.-ban tartalmaznak ezekkel azonos vagy hasonló elemeket; valamint a bírói gyakorlat feladata azt meghatározni, hogy milyen elkövetési mód, vagyis milyen cselekmény alkalmas arra, hogy a védekezés eredményességét akadályozza vagy megghiúsítsa. Továbbá, a

² Jelen fejezetben nem célom a határozat bemutatása, csupán néhány aspektust kívánok kiemelni belőle, amelyeknek ismerete hasznos lehet a jogesetek elemzését megelőzően.

³ 15/2020. (VII. 8.) AB határozat [1] Indoklás.

⁴ IV/00699-0/2020. számú alkotmányjogi panasz 17-19., 32. pont.

közlés időpontjában vitatott, vagy az olyan tényállításokra, amelynek valótlansága a közlést követően derül fény, a tényállás nem alkalmazható, kizárólag a tudottan valótlán vagy elferdített tényállításokra.⁵

A következőekben a nemrégiben hozott három ítéleten keresztül tekintjük át, hogy a gyakorlatban mennyiben okozott nehézséget a norma értelmezése, és milyen elkövetési módokat határoztak meg a bíróságok.

III. Jogerős döntések

A következőkben az információk forrását a rendőrség, az ügyészség és a bíróság honlapját elérhető hivatalos közlemények képezték, mivel a három jogerős döntés közül kettőre nézve járásbíróság ítélezett, a harmadik esetében már törvényszék, azonban utóbbi esetében a jogerő óta nem telt el egy év, így ezek nem találhatóak meg az anonimizált bírósági határozatok tárában.

III.1. A Pécsi Járásbíróság ítélete

A tényállás szerint az elkövető egy közösségi oldalon a saját, nyilvános idővonalára írt bejegyzésben a koronavírus járvány létezését, annak negatív egészségügyi következményeit tagadta, valamint a járvány terjedése érdekében hozott intézkedések okairól valótlán állításokat közölt. A vádlott posztjaiban több alkalommal is állította, hogy „nincs koronavírus-fertőzés és nem is volt, ez csupán félelemkeltés, a statisztikai adatokat meghamisították.” A járásbíróság a bejegyzéseket alkalmasnak ítélte arra, hogy akadályozzák a járványügyi intézkedéseket, különösen a kijárási korlátozás magatartási szabályait, ennek következtében a vádlottat megrovásban részesítette.⁶

⁵ 15/2020. (VII. 8.) AB határozat [43]-[48] Indoklás.

⁶ Pécsi Törvényszék: Jogerősen megrovásban részesítette a Pécsi Járásbíróság a rémhírterjesztőt. <https://pecsitorvenyszek.birosag.hu/sajtokozlemeny/20201006/jogerosen-megrovásban-reszesítette-pecsi-jarasbirosag-remhirterjesztot> 2023.03.18.

III.2. Ózdi Járásbíróság ítélete

A második ügy tényállás szerint, 2020. április 4.-én egy videomegosztó közösségi portálra töltöttek fel egy olyan videót, amelyben a felvételen szereplő férfi a következő állításokat tette: „koronavírus nem létezik ... mindenki vonuljon utcára, nincs betegség, nincs koronavírus [...] mindenki jöjjön ki az utcára, ne féljen a koronavírustól, mert nincs, nem létezik, nincs ilyen betegség.” A vádlott tehát videón keresztül – amelyet 1500 személy tekintett meg – buzdította a polgárokat, hogy szegjék meg a hatályos járványügyi szabályokat, így cselekménye alkalmas volt a védekezés eredményességének akadályozására, illetve megghiúsítására, így a járásbíróság 1 év 10 hónap szabadságvesztést szabott ki, amelynek végrehajtását 2 év próbaidőre felfüggesztette. A döntés az ügyészség és a vádlott elfogadásával jogerőssé vált.⁷

Jelen döntés remekül szemlélteti, hogy az a közlés, amely a járvány terjedése elleni védekezés megghiúsítására is alkalmasnak mutatkozik, súlyosabb büntetést is von maga után, hiszen a három jogerős ítélet közül a jelenlegi volt egyedül alkalmas a védekezés megghiúsítására és ennél is szabta ki a bíróság a legszigorúbb büntetést a rémhírterjesztés új tényállására nézve.⁸

III.3. Nyíregyházi Törvényszék ítélete

A vádiratban foglaltak szerint a vádlott „értelmetlen intézkedésnek nevezte a nyugdíjasok számára biztosított vásárlási időszávot, a kormányzat intézkedéseit víruspropagandának, illetve az egész védekezést mesterségesen szított hisztériának nevezte”, valamint tagadta a szájmasczkok védelmi funkcióját az interneten, saját oldalán megjelentetett írásában. A járásbíróság a vádlottal szemben – tárgyalás tartása

⁷ Miskolci Törvényszék: Büntetővégzés a rémhírterjesztéssel vádlott férfi ügyében. <https://birosag.hu/aktualis-kozlemenyek/miskolci-torvenyszek-buntetovegzes-remhirterjesztessel-vadolt-ferfi-ugyeben> 2023.03.18.

⁸ A felvetést lásd részletesebben: Ambrus István- Gárdos-Orosz Fruzsina: 15/2020. (VII. 8.) AB határozat – Rémhírterjesztés. In: Gárdos-Orosz Fruzsina, Zakariás Kinga (szerk.) Az alkotmánybírósági gyakorlat. Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata 1990-2020. Második kötet. Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2021. 1030. o.

nélkül – rémhírterjesztés büntette miatt 1 év – végrehajtásban 2 évre felfüggesztett – börtönbüntetést szabott ki, azonban a vádlott a döntést nem fogadta el, tárgyalás tartását kérte.⁹

A Nyíregyházi Járásbíróság továbbra is megvalósítottak látta a rémhírterjesztés büntettét, mivel a vádlott a kötelezően elrendelt maszkviseléssel összefüggésben állította, hogy a „szájmaszkok az egészségre ártalmas és értelmetlen védekezési eszközök.” Azonban – változtatva előző döntésén – 100.000 Ft pénzbüntetésre ítélte a vádlottat.¹⁰

Az ügy fellebbezés végett a Nyíregyházi Törvényszék másodfokú tanácsa elé került, amely hangsúlyozta, hogy a „vádlott gyógyszerész felsőfokú végzettségéből adódóan tisztában volt azzal, hogy a sebészeti maszkokat különböző fertőzések terjedésének megelőzésére már korábban is használták és így azok alkalmasak lehetnek a cseppfertőzéssel terjedő COVID fertőzés mérséklésére, akadályozására is.” Mindebből következik az, hogy túlmutat a kormányzati intézkedések kritikáján azon állítás, hogy a maszkhasználat semmi befolyással sincsen a fertőzés terjedésére nézve. A Törvényszék megállapította, hogy a védekezés eredményességének megghiúsítására nem voltak alkalmasak a vádlott állításai, azonban annak akadályozására igen. Ugyanakkor a bűncselekmény elkövetése óta eltelt hosszabb időre, a veszélyhelyzet megszűnésére és a koronavírus járvány elleni eredményes védekezésre, valamint arra tekintettel, hogy ez a bűncselekmény kizárólag a különleges jogrend idején követhető el, a bíróság szükségtelennek tartotta a legenyhébb büntetés kiszabását is a vádlottal szemben, ezért csak megrovást alkalmazott, amely döntés jogerőre is emelkedett.¹¹

Az alkotmányjogi panaszban is felvetődött, hogy vitatott kérdések esetében mennyiben lehetséges megállapítani a felelősséget, ha utóbb kiderül, hogy az egyén tévedett, az indítványozó a maszkviselést

⁹ Nyíregyházi Törvényszék: Nem fogadta el a bíróság végzését a rémhírterjesztéssel vádolt nyíregyházi férfi. <https://birosag.hu/aktualis-kozlemenyek/nyiregyhazi-torvenyszek-nem-fogadta-el-birosag-vegzeset-remhirterjesztessel> 2023.03.18.

¹⁰ Nyíregyházi Törvényszék: Rémhírterjesztés büntette miatt ítélte el a bíróság a nyíregyházi férfit. <https://birosag.hu/aktualis-kozlemenyek/nyiregyhazi-torvenyszek-remhirterjesztes-buntette-miatt-itelte-el-birosag> 2023.03.18.

¹¹ Nyíregyházi Törvényszék: Megrovásra enyhítette a törvényszék a rémhírterjesztés büntette miatt elítélt férfi büntetését. <https://birosag.hu/aktualis-kozlemenyek/nyiregyhazi-torvenyszek-megrovásra-enyhítette-torvenyszek-remhirterjesztes> 2023.03.18.

hozta példának, mivel a szakemberek is megkérdőjelezték a maszkviselés kötelezővé tételét.¹² Azonban hangsúlyozandó, hogy a jelen ügyben a vádlott nem azért valósította meg a rémhírterjesztés bűntettét, mert a maszkviselés szabályait vagy annak védelmi fokát kritizálta volna, hanem mert annak teljes védelmi funkcióját tagadta, mikor a maszkviselés már a spanyolnátha óta bevett védekezési eszköz a különböző fertőzések ellen, amelyről a vádlottnak végzettségéből kifolyólag is tudnia kellett. A vitatott tények tekintetében az Alkotmánybíróság az objektív értelemben vett valóságnak tulajdonított jelentőséget.¹³ Továbbá, a szándékosságból is következik, hogy az elkövetőnek tudnia kell arról, hogy az általa közölt tények valótlanok, vagy elferdítettek, ennek hiányában bűncselekmény sem valósul meg.

A másik lényeges kérdés Bencze Mátyás és Győry Csaba írásában merült fel, amelyben azt vizsgálták, hogy az Alkotmánybíróság az alkotmányos követelményben használt 'tudnia kellett' kifejezéssel – amely arra utalt, hogy az elkövetőnek a cselekmény elkövetésekor tudnia kellett, hogy az általa közölt tény hamis vagy hamisított – kitágította a törvény megfogalmazását, és ezzel a bűncselekmény alkalmazási körét a gondatlan elkövetésekre is, avagy csak fogalmazásbeli pontatlanságról van szó. A szerzők végül az utóbbit látták alaposnak, álláspontom szerint azonban egyik sem helyes.¹⁴

A testület egyrészt a határozatban több helyen is következetesen megállapította, hogy csak a szándékos elkövetés valósítja meg a bűncselekményt, másrészt magát az alkotmányos követelményt is azzal nyitja, hogy „szándékos bűncselekmény”, emiatt a testület nem tett arra irányuló kijelentéseket, hogy a törvénnyel ellentétesen, a gondatlan közlésekre is alkalmazni kellene a bűncselekményt. Ugyanakkor pontatlanságról sem beszélhetünk, hiszen a testület az elkövetés idején vitatott és csak a későbbiekben hamisnak bizonyuló tényekre reflektált az alkotmányos követelmény során. Ezért is fogalmazott úgy az Alkotmánybíróság, hogy az „elkövetőnek a cselekmény elkövetésekor tudnia kellett” arról, hogy az egy hamis vagy saját maga által eltorzított tény, hiszen ha csak utóbb derül ki, hogy az általa tett állítás az hamis, de az elkövetéskor

¹² IV/00699-0/2020. számú alkotmányjogi panasz 16. pont.

¹³ 15/2020. (VII. 8.) AB határozat [57] Indoklás.

¹⁴ Bencze Mátyás-Győry Csaba: Hírek szárnyán: A rémhírterjesztés bűncselekménye és a jogbiztonság. = Magyar Tudomány 2021/5, 622–623. o.

még az addigi ismeretek alapján ez nem volt tudott, akkor az elkövetőnek nem kellett tisztában lennie azzal, hogy az általa közölt tény az elkövetéskor hamis volt.¹⁵

Ugyanakkor a Nyíregyházi Törvényszék ítéletével is párhuzamba lehet hozni a kérdéskört, hiszen a bíróság külön hangsúlyozta, hogy a „vádlott gyógyszerész felsőfokú végzettségéből adódóan tisztában volt azzal, hogy a sebészeti maszkokat különböző fertőzések terjedésének megelőzésére már korábban is használták”. Jelen esetben sem alkalmazta a Törvényszék a Btk. 337. § (2) bekezdését törvényellenesen kiterjesztve azt a gondatlan elkövetésre is még akkor sem, ha az idézett mondat úgy is megfogalmazható lett volna, hogy a vádlottnak gyógyszerész felsőfokú végzettségé alapján tudnia kellett, hogy a sebészeti maszkokat különböző fertőzések terjedésének megelőzésére már korábban is használták. A jogalkalmazók számos szándékos bűncselekmény megvalósulása során vizsgálják azt, hogy a vádlott tudata mit fog át, akár végzettségéből, akár egyéb ismeretéből kifolyólag milyen többlettudást szerzett, azonban a bíróságok e joggyakorlattal nem szélesítik ki a szándékos bűncselekmények alkalmazási körét a gondatlan magatartásokra is.

IV. Véggövetkeztetések

Az eddigi esetekből megállapítható, hogy a bíróság – megfelelően a törvény szövegének és az indoklásnak – a kormány által a védekezés érdekében hozott intézkedéseket – mint a maszkviselésre vonatkozó szabályok vagy a kijárási tilalom – tekintette elkövetési módnak, vagyis e cselekményeket ítélte alkalmasnak arra, hogy a védekezés eredményességét akadályozzák vagy megghiúsítsák az eddigi gyakorlata alapján.

Továbbá, a jogerős ítéletek alapján nem igazolódtak be azon kritikai állásfoglalások sem, hogy a szabályozás valódi célja a kormány intézkedései ellen felszólaló kritikus hangok elnémítása lett volna.¹⁶ Bár büntetőeljárások indultak a politikai megszólalások, vagy a kormányintézkedések kritikáival kapcsolatosan, azonban vádemelésre egy ilyen esetben sem került sor és az ügyészség következetes álláspontja is az volt,

¹⁵ 15/2020. (VII. 8.) AB határozat [20], [44], [46], [58]-[59], [63] Indoklás.

¹⁶ Utalás történt erre: Koltay András: A rémhírterjesztés büntethetőségének alkotmányosságáról. = In *Medias Res* 2020/2, 333.o.

hogy az ilyen közlések nem tartoznak a rémhírterjesztés bűncselekménye alá.¹⁷ Érthető ugyanakkor az is, hogy egy jogkövető polgár számára a közlések tekintetében visszatartó hatást vált ki, ha egy büntetőeljárás gyanúsítottjává válik és kihallgatják, valamint házkutatást rendelnek el az otthonában, esetleg az elektronikai eszközeit lefoglalja a rendőrség, függetlenül attól, hogy aztán megszüntetik az eljárást bűncselekmény hiányában. Ezért is kulcsfontosságú – egyetértve Koltay Andrással –, hogy a joggyakorlat már a kezdetektől fogva nyilvánvalóvá tegye, hogy a közéleti viták és a kritikus vélemények a rémhírterjesztés szabályozási körén kívül esnek, ezzel megakadályozva azt, hogy a büntetőjog ereje visszaszorítsa a közéleti vitákat.¹⁸ Az Alkotmánybíróság törekedett is erre, hiszen elvi élel kijelentette, hogy az „új tényállás nem terjed ki a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatásra”.¹⁹

Összességében a kezdeti nehézségek ellenére, amelyek elsősorban a nyomozóhatóságnál összpontosultak, betudható annak, hogy egy új tényállást kellett megítélniük egy világjárvány idején, amikor a járvánnyal kapcsolatba hozható bűncselekményeknek a száma nagymértékben nőtt, nemcsak hazánkban, de világszerte is. A rémhírterjesztés a Btk 337. § (2) bekezdésének fordulataira vonatkozó több mint 130 büntetőeljárásnak véleményem szerint a beérkezett feljelentéseknek a nagy száma volt az oka, amelyeket a rendőrségnek kötelessége volt kivizsgálni, erre vonatkozóan előremutató lenne a nyomozóhatóság által készítendő statisztika, hogy a rémhírterjesztéssel összefüggésben a különleges jogrend idején indult eljárások hány százaléka indult feljelentés útján, illetve hivatalból. Azonban az a tény, hogy a nagyszámú büntetőeljárások ellenére összesen csak három darab jutott el a bírósági szakig számomra arra enged következtetni, hogy a rendőrség és az ügyészség képes volt arra, hogy kiszűrje a jelentős mennyiségű ügyek közül is a büntetőjogilag releváns cselekményeket.

Végezetül pedig álláspontom szerint, a tényállás absztrakt megfogalmazása következtében képes a norma arra, hogy betöltse azt a funkciót, hogy bármely a különleges jogrendre okot adó esemény bekövetkeztével a köznyugalom védelmét elláthassa. Ugyanis, mint ahogyan korábban is említettem, a vizsgált bűncselekmény tényállása a járványhelyzet elmúlásával is hatályban maradt és egy újabb különleges jogrend

¹⁷ Lásd NF. 1086/2020/66. számú ügyészségi iránymutatás.

¹⁸ Koltay 2020. 338. o.

¹⁹ 15/2020. (VII. 8.) AB határozat [58] Indoklás

esetében ismételten alkalmazhatóvá válik. Egy ilyen szituációban az alkotmányos rend normál működésére való visszaállás a bűncselekmény megalkotásának szükségességét erősíti, azonban egy taxatív felsorolásból álló tényállást nem lehet megalkotni, de még csak példálózó felsorolás is aggályokba ütközhet tekintettel arra, hogy a különleges jogrendet kiváltó okok eltérőek lehetnek egymástól, a jogalkotó nem képes mindegyiket előre számításba venni. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy egészen a járvány megjelenéséig hazánkban elsősorban árvizek esetén hirdetett ki a jogalkotó veszélyhelyzetet az ország katasztrófával érintett területeire. A korábbiaktól eltérően a járvány következtében életbe lépett veszélyhelyzet annyiban különbözött, hogy területileg ez az egész országot érintette.²⁰

A vírushelyzettel összefüggésben megállapítható, hogy a védekezés érdekében hozott intézkedések a polgárok számára tudottak voltak, másrészt különböző csatornákon jutottak el az emberekhez a jogszabályok, így megfelelő módon körül voltak határolva, hiszen a védekezés eredményességét szolgáló intézkedéseket az adott különleges jogrendben hozott jogszabályok állapították meg.

²⁰ László Viktória – Muhoray Árpád: A veszélyhelyzeti szabályozás alkotmányos jogfejlődési tapasztalatainak értékelése. = Hadtudomány 2021/E-szám, 147–148., 155. o.

Irodalomjegyzék:

15/2020. (VII. 8.) AB határozat

40/2020. (III. 11.) Korm. rendeletben

A Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény

A koronavírus elleni védekezésről szóló 2020. évi XII. törvény

Ambrus István- Gárdos-Orosz Fruzsina: 15/2020. (VII. 8.) AB határozat – Rémhírterjesztés. In: Gárdos-Orosz Fruzsina, Zakariás Kinga (szerk.) Az alkotmánybírósági gyakorlat. Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata 1990-2020. Második kötet. Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2021. 1013–1032. o.

Bencze Mátyás, Gyóry Csaba: Hírek szárnyán: A rémhírterjesztés bűncselekménye és a jogbiztonság. = Magyar Tudomány, 2021/5, 614–624. o.

Fővárosi Főügyészség: Feljelentések a koronavírusot érintő rémhírterjesztésre hivatkozva. <http://ugyeszseg.hu/feljelentések-a-koronavirust-erinto-remhirterjesztesre-hivatkozva-a-fovarosi-fougyeszseg-sajtokozlomenye/> 2023.03.18.

IV/00699-0/2020. számú alkotmányjogi panasz

Koltay András: A rémhírterjesztés büntethetőségének alkotmányosságáról. = In Medias Res 2020/2, 322–338. o.

László Viktória, Muhoray Árpád: A veszélyhelyzeti szabályozás alkotmányos jogfejlődési tapasztalatainak értékelése. = Hadtudomány 2021/E-szám 146–161. o.

Miskolci Törvényszék: Büntetővégzés a rémhírterjesztéssel vádlott férfi ügyében. <https://birosag.hu/aktualis-kozlomenyek/miskolci-torvenyszek-buntetovegzes-remhirterjesztessel-vadolt-ferfi-ugyeben> 2023.03.18.

NF. 1086/2020/66. számú ügyészségi iránymutatás

Nyíregyházi Törvényszék: Megrovásra enyhítette a törvényszék a rémhírterjesztés büntette miatt elítélt férfi büntetését. <https://birosag.hu/aktualis-kozlomenyek/nyiregyhazi-torvenyszek-megrovásra-enyhítette-torvenyszek-remhirterjesztes> 2023.03.18.

Nyíregyházi Törvényszék: Nem fogadta el a bíróság végzését a rémhírterjesztéssel vádolt nyíregyházi férfi. <https://birosag.hu/aktualis-kozlemlenyek/nyiregyhazi-torvenyszek-nem-fogadta-el-birosag-vegzeset-remhirterjesztessel> 2023.03.18.

Nyíregyházi Törvényszék: Rémhírterjesztés büntette miatt ítélte el a bíróság a nyíregyházi férfit. <https://birosag.hu/aktualis-kozlemlenyek/nyiregyhazi-torvenyszek-remhirterjesztes-buntette-miatt-itelte-el-birosag> 2023.03.18.

Pécsi Törvényszék: Jogerősen megrovásban részesítette a Pécsi Járásbíróság a rémhírterjesztőt. <https://pecsitorvenyszek.birosag.hu/sajtokozlomeny/20201006/jogerosen-megrovásban-reszesitette-pecsi-jarasbirosag-remhirterjesztot> 2023.03.18.

A GAZDASÁGI VÁLSÁG HATÁSAI A SZEMÉLYES ADATOK VÉDELMERE ÉS ANNAK BÜNTETŐJOGI ASPEKTUSAIRA

GÁTI BALÁZS

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR, KRIMINOLÓGIA ÉS BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI JOGI TANSZÉK, PHD HALLGATÓ

I. Bevezetés

A válság fogalmával a 2020-as évek kezdete óta újra szembesül a világ.¹ Most elsősorban nem a történelmi nagy gazdasági válságokra gondolunk, mint az 1929-1933-as világgazdasági válság, vagy a 2008-as globális pénz- és tőkepiaci válság. A 2019 decemberében a közép-kínai Vuhanból indult COVID-19 világjárvány következménye a társadalmi-és gazdasági krízis, a korlátozások a járvány megfékezésére, a mindennapi élet változásai, a digitális környezet átalakulása napjaink részévé váltak. A digitalizáció sürgető elterjesztésére a járvány elleni védekezés következményének is betudható, a dolgok Internete (IoT, ImT), a blockchain technológiák előtérbe kerültek az orvostudomány számos területén is. A digitális környezet átalakulása, a felhasználók magasabb száma jelentősen növelte a potenciális áldozatok számát a kibertérben. A bűnelkövetési módok is ennek megfelelően változtak, megnövelve a kiberbűnözés gyakoriságát.² A kibertérben elkövetett jogsértések száma megsokszorozódott, a számítógépes bűnözés előtérbe került,

¹ Kózhalmi László: A biztonság bővületében. In: Barabás Andrea Tünde – Christián László (szerk.): Ünnepi tanulmányok a 75 éves Németh Zsolt tiszteletére: Navigare necesse est, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 309-318. o.

² Gáti Balázs: A kiberbűnözés jellegzetességei és a COVID-19 járvány kapcsolata a statisztikák tükrében. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Rendészet a rendkívüli helyzetekben: húsz éves a Szent László napi konferencia. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2021. 115 o.

többek között rosszindulatú programokkal, személyazonosság - lopással³, pénzügyi-és egyéb online csalással, a szervezetek és személyek adatainak biztonsága veszélybe került. A kiberbűncselekményeknél az adatok a bűnelkövetők elsődleges célpontjai^{4,5}. A pandémia és a gazdasági válság jogkövetkezményeiről számos magyar közlemény is született.^{6,7,8,9,10}

Az Európai Parlament, az Európai Unió Tanácsa és az Európai Bizottság a 2024-ig tartó jogalkotási ciklusra vonatkozóan politikai és jogalkotási menetrendet dolgozott ki, egyértelműen hangsúlyozva a COVID-19 járvány okozta károkat.¹¹

A COVID -19 járvány hatásait még nem leküzdve, újabb válság fenyeget, Oroszország Ukrajna ellen indított háborúja súlyos hatással van az energia- és élelmiszerpiacokra az Unióban.¹²

³ Tóth Dávid: Személyiséglopás az interneten. = Büntetőjogi Szemle 2020/9, 119. o.

⁴ Marie-Helen Maras: Cybercriminology. Oxford, Oxford University Press, 2016.

⁵Csaba Fenyvesi: Future Developments and Challenges in Criminalistics as Part of Criminal Justice. = Journal of Eastern-European Criminal Law 2019/6.2, 80. o.

⁶ Ambrus István: A Covid-19-világjárvány hatásai. In: Ambrus István (szerk.): Magyarázat a compliance jogszabályairól I.: Általános és büntetőjogi compliance. Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2021. 440. o.

⁷ Windt Szandra: A világjárvány hatása az emberkereskedelemre az első két év tapasztalatai alapján. = Belügyi Szemle: A Belügyminisztérium Szakmai Tudományos Folyóirata 2022/70.2, 344. o.

⁸ Gál, István László: The Possible Impact of the COVID-19 On Crime Rates in Hungary. = Journal of Eastern-European Criminal Law 2020/7:1, 167. o.

⁹ Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet: Kéziratvita: Jogi diagnózisok: a COVID-19 világjárvány hatásai a jogrendszerre II. kötet. <https://jog.tk.hu/esemeny/2021/11/covid-19-vilagjarvany-hatasai-a-jogrendszerre-ii-kotet>, 2021. <https://jog.tk.hu/esemeny/2021/11/covid-19-vilagjarvany-hatasai-a-jogrendszerre-ii-kotet>, 2023.05.24.

¹⁰ Dornfeld László: A koronavírus-járvány hatása a kiberbűnözésre. = In Medias Res: Folyóirat a sajtószabadságról és a médiaszabályozásról 2020/9:2, 198. o.

¹¹ Az Európai Parlament, az Európai Unió Tanácsa és az Európai Bizottság: Együttes következtetések a 2020–2024-es időszak szakpolitikai célkitűzéseiről és prioritásairól (2021/C 451 I/02).

A recesszió alapvetően közgazdasági fogalom, az üzleti ciklusnak a gazdasági aktivitás visszaesésével jellemezhető része, a legelterjedtebben használt meghatározás szerint a bruttó hazai termék (GDP) csökkenése (vagy gyakori más megfogalmazásban negatív növekedése) legalább két egymás követő negyedévben az előző negyedévhez viszonyítva. Kiváltó okok közgazdasági értelemben:

1. Pénzügyi egyensúlyhiányok: a túlzott adóssághalmozás, az eszkbuborékok és más pénzügyi egyensúlyhiányok instabilitást okozhatnak a gazdaságban, amely válsághelyzetet eredményezhet.
2. Szpekuláció és piaci buborékok: egyes esetekben a szpekuláció és a piaci buborékok rövid távú növekedést eredményezhetnek, de végül összeomláshoz vezetnek.¹³

Általánosságban a gazdasági tényezők mellett, a válságot fokozó, akár provokáló tényezők lehetnek háborúk, járványok, természeti katasztrófák, az utóbbira példaként hozhatjuk a 2008 – s válságot, amelyet összefüggésbe hoznak a New Orleans-i hurrikánnal.¹⁴

Interdiszciplináris és jogösszehasonlító elemzés kapcsán elsősorban közgazdasági, pénzügyi – alkotmányjogi - és polgárjogi elemzések születtek a 2008-s válságot követően.¹⁵

A recesszió jogi kihívásait általánosságban megfogalmazva az üzleti költségek növekedéséhez kapcsolható és a jogalkalmazói kérdéskörhöz kapcsolható problémakör vethető fel. Az előbbi általánosságban érinti az üzleti világot, a vállalkozásokat, nehezíti a vállalkozások pénzügyi kötelezettségeik teljesítését, beleértve a jogi költségeket is. A jogalkalmazói kérdéskörbe egyrészt a recesszió által generált bűnözési aktivitás fokozódás és az ezzel kapcsolatos részben megelőző- és elhárító feladatok okozta

¹² Az Európai Unió Tanácsa: Oroszország Ukrajna elleni inváziójának hatása a piacokra: uniós válaszlépések. <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eu-response-ukraine-invasion/impact-of-russia-s-invasion-of-ukraine-on-the-markets-eu-response/>.2023.05.24

¹³ Gazdasági recesszió. <https://hu.economy-pedia.com/11039627-economic-recession>.2023.05.24.

¹⁴ Gál István László: A koronavírus (COVID-19) és az általa okozott gazdasági világválság lehetséges hatásai a bűnözésre. = Magyar Jog 2020/67:5, 260. o.

¹⁵ Auer Ádám – Papp Tekla (szerk.): A gazdasági világválság hatása egyes jogintézményekre Magyarországon és az Európai Unióban: Interdiszciplináris és jogösszehasonlító elemzés. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE), 2016. 272 o.

feladatkört, és pénzügyi kérdéseket emelhetők ki. Másrészt kiemelném, hogy a jogalkalmazáson belül az egyének és a társadalom védelmében a büntetőjog, sokszor előtérbe kerül.¹⁶

A tanulmány a recesszió hatására megváltozott gazdasági helyzet adatvédelmi aspektusait elemzi, tekintettel annak büntetőjoghoz kapcsolódó vonatkozásaira is.

II. A COVID-19 járvány adatvédelemmel - adatbiztonsággal kapcsolatos kihívásai

A közelmúlt egyik tipikus válsághelyzete, 2019 –ben a közép-kínai COVID-19 világjárvány, amely gazdasági- társadalmi krízishelyzete során tapasztalt adatvédelmi, adatbiztonsági kihívásait, a bűnelkövetésre gyakorolt hatásait illetően hasonlóságot mutathat, mintegy előképét vetítheti fel a jelenlegi krízis hatásainak, tekintettel arra, hogy a XXI. századi társadalmi- gazdasági struktúra lényegében azonos, ugyanúgy, mint a hatályos jogszabályi környezet.

A 2016 májusában elfogadott adatvédelmi csomag a személyes adatok kezeléséről, az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról szóló (EU) 2016/679 rendelet¹⁷ és a személyes adatok védelméről szóló (EU) 2016/680 irányelv¹⁸, az illetékes hatóságok által a természetes személyek védelmét, a bűncselekmények megelőzése, kivizsgálása, felderítése, üldözése vagy végrehajtása érdekében történő

¹⁶ Ripszám Dóra – Gál István László: Gondolatok a járványügyi védekezés akadályozásáról. = Büntetőjogi Szemle 2022/11:2, 54. o.

¹⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) (EGT–vonatkozású szöveg) HL L 119., 2016.5.4., 1–88.

¹⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/680 irányelve (2016. április 27.) a személyes adatoknak az illetékes hatóságok által a bűncselekmények megelőzése, nyomozása, felderítése, a vádeljárás lefolytatása vagy büntetőjogi szankciók végrehajtása céljából végzett kezelése tekintetében a természetes személyek védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 2008/977/IB tanácsi kerethatározat hatályon kívül helyezéséről. HL L 119., 2016.5.4., 89–131.

szabad adat áramlást szolgálják. Ezekhez később csatlakozott az (EU) 2018/1725 (EUDPR) rendelet¹⁹, a természetes személyek védelméről, a személyes adatok uniós intézmények, szervek, hivatalok és ügynökségek általi kezeléséről, valamint ezen adatok szabad áramlásáról.

Mind az (EU) 2016/679 rendelet (General Data Protection Regulation továbbiakban GDPR) és az (EU) 2016/680 ún. „bűnügyi adatvédelmi irányelv” (Law Enforcement Directive, továbbiakban LED), valamint az (EU) 2018/1725 (European Union Data Protection Regulation, továbbiakban EUDPR) rendelet - célja az EU országok felkészítése a digitális korszakra, miközben az automatizált adatkezelés feltételeinek megteremtésével általános szabályokat is meg kell fogalmaznia többek között például a mesterséges intelligencia használatára vonatkozóan. Tágabb értelemben az adatvédelem tárgykörébe sorolható az elektronikus hírközlési adatvédelmi rendelet (ePrivacy Regulation) is.²⁰²¹

¹⁹Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1725 rendelete (2018. október 23.) a természetes személyeknek a személyes adatok uniós intézmények, szervek, hivatalok és ügynökségek általi kezelése tekintetében való védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 45/2001/EK rendelet és az 1247/2002/EK határozat hatályon kívül helyezéséről (EGT-vonatkozású szöveg.) HL L 295., 2018.11.21., 39–98.

²⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2002/58/EK irányelve (2002. július 12.) az elektronikus hírközlési ágazatban a személyes adatok kezeléséről, feldolgozásáról és a magánélet védelméről (Elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv) HL L 201., 2002.7.31., 37–47. o

²¹ Gáti Balázs: Az adatvédelmi jog fejlődésének főbb állomásai. = *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium–Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai 2022*, 153–168. o.

A COVID-19 járvány gazdasági- jogi szempontból kiemelkedő hatásait összegzi az 1.ábra.

A járványügyi korlátozásokból adódó konkrét hatások ugyan nem vonatkoztathatók a gazdasági recessziókra általában, de a bűnözési statisztikák növekedése általánosságban a gazdasági válságok idején is megfigyelhetők.²²

A VARONIS COVID-19 specifikus kiberbiztonsági statisztikáinak néhány összesített adatát mutatja a 2. ábra.

2. ábra Forrás: VARONIS.com²³

²² Gál István László: The Relationship between Economic Crises and Criminality from the 18th Century to Today. = JOURNAL ON EUROPEAN HISTORY OF LAW 2020/11, 138-144. o.

²³ Varonis: Cybersecurity Statistics.: <https://www.varonis.com/blog/cybersecurity-statistics/> idézi: Gáti Balázs, A kiberbűnözés jellegzetességei és a Covid-19 járvány kapcsolata a statisztikák tükrében, 115.o

<p>A járvány kezdete óta az FBI 300% -os növekedésről számolt be a bejelentett számítógépes bűncselekmények terén.</p>	<p>2020 áprilisában a Google napi 18 millió COVID-19-el kapcsolatos malware programot és adathalász levelet blokkolt. (Google)</p>	<p>Félmillió Zoom felhasználói fiók került veszélyeztetésre illetve értékesítésre egy dark web fórumon 2020 áprilisában. (CPO Magazine)</p>
<p>A COVID-19-el összefüggő internetes támadások 27% -a bankokat vagy egészségügyi szervezeteket céloznak meg. A 2020-as év vonatkozásában a COVID-19-nek könyvelik el a bankok elleni kiber támadások 238% -os növekedését. (Fintech News)</p>	<p>A jogi és megfelelőségi vezetők 52% -a aggódik a távoli munkából eredő harmadik féltől származó kiberkockázatok miatt a COVID-19 óta. (Gartner)</p>	<p>A felhőalapú kibertámadások 630% -os növekedést mutattak 2020 januárja és áprilisa között. (Fintech News)</p>
<p>2020-ban a megerősített adatvédelmi incidensek száma az egészségügyi ágazatban 58% -os növekedést mutatott. (Verizon)</p>	<p>A távmunka megnövelte az adatvédelmi incidensek átlagos költségét 137 000 \$-al (IBM)</p>	<p>Távmunkát végző személyek a szervezetek 20% -ában okoztak biztonsági rést. (Malwarebytes)</p>
<p>2020 májusában a Járványügyi Munkanélküliségi Segélyprogram 33 000 munkanélküli kérelmezője lett kitéve az adatbiztonság megsértéséből adódó lehetséges következményeknek. (NBC)</p>	<p>Az alkalmazottak 47% -a figyelemelterelést említette az otthoni munkavégzés során adathalász-csalásoknak történő áldozattá válás okaként. (Tessian)</p>	
<p>Az USA állampolgárai több mint 97,39 millió dollárt veszítettek az COVID-19 és az ingerellenőrző csalások miatt. (Atlasvpn)</p>	<p>A kiberbiztonsági szakemberek 81% -a számolt be arról, hogy megváltozott a munkaköre a világiárvány (ISC) során</p>	

Ezen összesítésben kiemelkedő az FBI által jelentett 300%-s növekedés a számítógépes bűnözést illetően. 2020 áprilisában a Google napi 18 millió COVID-19-cel kapcsolatos malware programot és adathalász levelet blokkolt. Emellett jól látható a bankszektor és az egészségügyi ágazat érintettsége,

valamint az adatvédelmi incidensek számának növekedése, a gyakran használt internetes kommunikációs felületek elleni támadások – jelen táblázatban a Zoom ellen – nagy száma.

A hazai adatok is a kiberbűncselekmények növekedésére utaltak. Az Elektronikus Bűnügyi Nyilvántartás (EBNY) adatai szerint 2020-ban az online csalások száma Magyarországon 32%-kal nőtt az előző évhez képest.²⁴ Az Informatikai Vállalkozások Szövetsége (IVSZ) által 2020-ban készített kutatás szerint a magyar vállalkozások 31%-a érintett volt az adathalász támadásokban, és az adatlopások száma is növekedett. Az Országos Rendőr-főkapitányság (ORFK) közlése szerint 2020-ban Magyarországon összesen 2696 adathalász támadás történt, ami 36%-kal több az előző évhez képest.²⁵ A Magyar Telekom adatai szerint 2020-ban a COVID-19 járvány hatására a számítógépes vírusok és károkozók száma Magyarországon 25%-kal emelkedett.²⁶ A Nemzeti Kibervédelmi Intézet adatai azt mutatják, hogy 2020 március–áprilisában voltak jelentősebb számban események, majd azt követően csökkent az események száma, és kisebb időszakos változások voltak.²⁷

A jelenlegi gazdasági krízisben a kiberbűnözési statisztikák csökkenése nem várható a pandémiához viszonyítva. A technológia érettségéről és a vállalati bizonytalanságról szóló 2022-es KPMG jelentés szerint: „Az ukrajnai orosz inváziótól az általános COVID-19 zavarokig a széles körben elterjedt gazdasági bizonytalanság, volatilitás – és ezáltal a kiberkockázat és a bizonytalanság – globális szinten nőtt.”²⁸ A Világgazdasági Fórum 2023-as globális kiberbiztonsági kilátásai szerint a kiberbiztonsági vezetők 93%-a és az üzleti élet vezetőinek 86%-a „közepesen valószínűnek” vagy „nagyon valószínűnek” tartja, hogy a

²⁴ BSR: Dokumentum.<https://bsr.bm.hu/Document#,2023.05.25>.

²⁵ MABISZ: Kiberbűnözés Magyarországon: már a rendőrségi statisztikákban is kimutatható a dinamikus növekedés. 2020. <https://mabisz.hu/szemle/?p=49132>, 2023.05.25.

²⁶ Magyar Telekom: Fenntarthatósági Jelentés 2022. [online] URL: https://www.telekom.hu/static-tr/sw/file/MagyarTelekom_FenntarthatosagiJelentes2022_07Erdekelt-feleink.pdf, 2023.05.25.

²⁷ Palicz Tamás – Bencsik Balázs – Szócska Miklós: Kiberbiztonság a koronavírus idején – a COVID-19 nemzetbiztonsági aspektusai. = SCIENTIA ET SECURITAS 2021/2, 78–87. o.

²⁸ KPMG: World economy navigates potential crises. <https://kpmg.com/xx/en/home/insights/2022/11/world-economy-navigates-potential-crises.html>, 2023.05.25.

globális geopolitikai instabilitás messzemenő, katasztrofális kibereeményhez vezet a következő két évben.²⁹

III. A kiberbűnözés várható növekedése és a digitalizáció

Naponta nagyjából egymillióval többen csatlakoznak az internethez.³⁰ A Világ Gazdasági Fórum szerint 2022-ben 6 milliárd ember csatlakozik az internethez, szemben a 2020-as 5 milliárddal, 2030-ban pedig több mint 7,5 milliárd internetfelhasználóval.

A CISCO jelentése szerint 2023-ra háromszor több hálózati eszköz lesz a Földön, mint az ember³¹ 2022-re pedig 1 billió hálózatba kapcsolt érzékelőt építenek be a minket körülvevő világba, és 20 év alatt akár 45 billió is lesz.³²

A Cybersecurity Ventures szerint 2025-re a világ 200 zettabájtnyi adatot fog tárolni. Ez magában foglalja a magán- és nyilvános IT-infrastruktúrákon, a közüzemi infrastruktúrákon, a privát és nyilvános felhőalapú adatközpontokon, a személyi számítógépeken – PC-ken, laptopokon, táblagépeken és okostelefonokon – és az IoT-eszközökön (Internet-of-Things) tárolt adatokat³³.

²⁹ World Economic Forum, Global Risks Report 2023. https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2023.pdf, 2023.05.25.

³⁰ World Economic Forum: The Global Risks Report. 2020.

³¹ CISCO: New Cisco Annual Internet Report Forecasts 5G to Support More Than 10% of Global Mobile Connections by 2023. 2020. [online] URL: <https://newsroom.cisco.com/c/r/newsroom/en/us/a/y2020/m02/new-cisco-annual-internet-report-forecasts-5g-to-support-more-than-10-of-global-mobile-connections-by-2023.htm> 2023.05.25.

³² CISCO: Enterprises Are Leading The Internet of Things Innovation. 2017. [online] URL: https://www.huffpost.com/entry/cisco-enterprises-are-leading-the-internet-of-things_b_59a41fcee4b0a62d0987b0c6 2023.05.25.

³³ Morgan, S.: Global Cybercrime Damages Predicted To Reach \$6 Trillion Annually By 2021. = Cybersecurity Ventures Cybercrime Magazine 2018. <https://cybersecurityventures.com/annual-cybercrime-report-2019-to-2020/>, 2023.05.25.

Az előrejelzések szerint a felhőben tárolt adatok teljes mennyisége – amely magában foglalja a szállítók és közösségimédia-cégek által üzemeltetett nyilvános felhőket (gondoljunk csak az Apple-re, a Facebookra, a Google-ra, a Microsoftra, a Twitterre stb.), a kormány tulajdonában lévő felhőket, amelyek elérhetők a polgárok számára és a vállalkozások, a közepes és nagyvállalatok tulajdonában lévő privát felhők és a felhőalapú tárolási szolgáltatók – 2025- re elérik a 100 zettabájtot, vagyis a világ akkori adatainak 50 százalékát, szemben a 2015-ös körülbelül 25 százalékos felhőben tárolt adatokkal.³⁴

Az adatok a digitalizált gazdaság építőkövei, az adatvédelem és a kiberbiztonság szerepe kiemelkedővé vált.

A Cybersecurity Ventures 2025-ig évi 12-15 százalékos kiberbiztonsági piacnövekedéssel számol. Bár ez tekintélyes növekedés lehet, elhalványul a kiberbűnözéssel kapcsolatos költségekhez képest. Az összes kibertámadás több mint felét kis- és középvállalkozások (KKV) ellen követik el, és 60 százalékuk az adatszivárgás vagy feltörés áldozatául esett hat hónapon belül megszűnik.³⁵

A Mastercard szerint a kis- és középvállalkozások 66 százalékának volt legalább egy kiberincidense az elmúlt két évben.³⁶

A Better Business Bureau felmérése szerint a kisvállalkozások számára – amelyek az összes észak-amerikai vállalkozás több mint 97 százalékát teszik ki – az elsődleges kihívások több mint 55 százalékánál a kiberbiztonsági terv kidolgozása során az erőforrások vagy a tudás hiánya.³⁷

³⁴Cybersecurity Ventures Cybercrime Magazine ,2020

³⁵Cybersecurity Ventures: 60 percent of small companies close within 6 months of being hacked. [online] URL: <https://cybersecurityventures.com/60-percent-of-small-companies-close-within-6-months-of-being-hacked/2023.05.25>.

³⁶ Mastercard Trust Center. [online] URL: <https://www.mastercard.us/en-us/business/overview/safety-and-security/trust-center.html>, 2023.05.25

³⁷ BBB: SCAMS AND YOUR SMALL BUSINESS RESEARCH REPORT. [online] URL: [https://www.bbb.org/content/dam/bbb-institute-\(bbbi\)/files-to-save/bbb_smallbizscamsreport-final-06-18.pdf](https://www.bbb.org/content/dam/bbb-institute-(bbbi)/files-to-save/bbb_smallbizscamsreport-final-06-18.pdf)

IV. Adatvédelem és válság

A recesszió a digitális korszakból adódó kihívásokat felerősíti, jól látható ez a KPMG és a Világgazdasági Fórum jelentéseiből. Az adatvédelmi kihívások háttere alapvetően a digitális korszak, a IV. ipari forradalom által meghatározott változásokban keresendők.

A kiberbűnözés az informatika és a hálózatok térhódításával globális problémává vált, a kiberbűnözés aránya jelentősen nőtt az exponenciális technikai fejlődésnek köszönhetően. Az igazságszolgáltatási rendszer sem kerülheti ki a változásokat, tehát maga az igazságszolgáltatási rendszer is szembe kell nézzen a digitális korszak kihívásaival³⁸. A szabályozó környezet azonban mindig hátrányban lesz a megjelenő új technológiák gyors fejlődésével szemben, mivel a szabályozóknak először meg kell ismerniük a technológiák gyakorlati működését és kockázatait, hogy megfelelő szabályokat alkothassanak.

A FinTech szektor változásai kitűnően példázzák a megfelelőség kapcsán szükséges változásokat, amely az üzleti, etikai megfelelőségen kívül magában hordozzák a személyes adatok védelmét és az adatbiztonsági kihívásokat is, melyek már a pandémia idején is felerősödtek. Harkácsi és Szegfű megállapításai szerint a recesszió mindezeket tovább fokozza, emellett „az adatbiztonság megfelelő kialakításához nélkülözhetetlen, hogy a piaci szereplők teljes körűen felmérjék az általuk kezelt adatvagyon, beleértve a személyes adatokon felül a különféle pénzügyi ágazati törvények által titok körbe sorolt adatokat, az üzleti titkokat, a nyilvános, de védendő adatokat, valamint az olyan szenzitív adatokat, amelyekre nincs ugyan jogszabályi előírás, de befolyásolhatják az intézmény megfelelő működését, biztonságát vagy akár a piaci helyzetét.”³⁹

A költségcsökkentés a válság által kiváltotta igény, vagy szükségszerűség, amely a gazdasági élet szereplőire és az egyénekre is egyaránt vonatkozhat. A gazdasági szereplők részéről a költségterhek miatt az adatvédelmi intézkedések fenntartása nehézkes lehet, ezért a kiberbűnözők tevékenysége növekedhet.

³⁸ Molnár Benedek: A jogi szolgáltatói szektor helyzete a koronavírus járványt megelőzően és a pandémia alatt. DOI: 10.55052/themis.2021.2.37.63, 2023.05.25

³⁹ Harkácsi Gábor József – Szegfű László Péter: A megfelelőségbiztosítási funkció szerepe a digitalizáció, mesterséges intelligencia és robotizáció idején a pénzügyi szektorban. = Hírelintézet Szemle, 2021/1, 152–170. o.

Ugyanezen okból az adatvédelmi incidensek száma is nőhet, a vállalkozások csökkent hajlandóságot mutathatnak az infrastruktúra erősítésére. példa erre, hogy az Egyesült Királyság nyilvánosságra hozta az Európai Unió általános adatvédelmi rendelete szerinti egyes adatvédelmi követelmények enyhítésére vonatkozó terveit, amit a vállalkozások üdvözöltek, de az adatvédelmi csoportok bíráltak. A brit cégek számára a megfelelési terhek csökkentésével költségmegtakarítást eredményező, először tavaly nyáron bevezetett jogszabályokat a vállalkozásokkal és az adatvédelmi érdekeltekkel folytatott konzultációt követően felülvizsgálták - közölte a Tudományos, Innovációs és Technológiai Minisztérium.⁴⁰

Ez a megoldás költséghatékony lehet ugyan, de a következményei nagyobb károkat okozhatnak a vállalkozásoknak. Az egyesült királyságbeli szervezetek harmada⁴¹ vesztí el ügyfeleit adatszivárgás után, és 10 ügyfélből négy azt mondja, hogy biztonsági probléma után nem tér vissza egy vállalkozáshoz. ⁴² Bármilyen méretű és ágazatú vállalkozás sebezhetővé válhat a kibertámadásokkal és az adatszivárgásokkal szemben. Egy költséghatékony adatvédelmi program lehetővé teszi azonban a szervezetek számára, hogy kiépítsék a folyamatos adatvédelmi megfelelés kultúráját hosszú távon.

Az adatvédelem és a biztonság két olyan terület, amely a szakértők szerint szinte "recesszióálló", mivel ez a két terület recesszióban ugyanolyan fontos, ha nem fontosabb, mint gazdaságilag virágzó körülmények között. A 2008/9-es recesszió idején egy Amerikára, Európára és az ázsiai és csendes-óceáni térségre kiterjedő felmérés szerint a szervezetek 31%-a tervezte, hogy növeli a külső adatvédelmi segítségre szánt költségvetését. Csupán 13% tervezte ennek csökkentését.⁴³

⁴⁰ Solon, Olivia: UK to Relax EU Data-Protection to Cut Business Costs. = Bloomberg.: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-03-09/uk-to-relax-eu-gdpr-data-protection-law-to-save-business-costs#xj4y7vzkg> 2023.05.25

⁴¹ Redseal B2b Research, https://www.redseal.net/files/PDFs/RedSeal%20UK%20B2B%20Research%20SUMMARY_July2019.pdf, 2023.05.25

⁴² Businesswire: New Global Research Shows Poor Data Security Practices Have Serious Consequences for Businesses Worldwide. 2019. <https://www.businesswire.com/news/home/20190917005012/en/New-Global-Research-Shows-Poor-Data-Security>, 2023.05.25

⁴³ IAPP: Privacy in a Recession. [online] URL: <https://iapp.org/news/a/2009-02-privacy-in-a-recession/>, 2023.05.25

A recesszió átlagos hossza 13 hónap, 1913 januárjától 2007 decemberig tartó időszak vizsgálata alapján.⁴⁴ A világválság idejéhez hasonlóan az ilyen bizonytalanság a költségcsökkentés helyett inkább az újragondolás és az innováció katalizátora lehet. A Forrester előrejelzése szerint a vállalatok 80%-a kreativitásról a megküzdésre fogja átcsoportosítani az innovációs kiadásait, és összességében a vállalatok "kevesebb adatgyűjtést és több odafigyelést" fognak végezni, ha az adatvédelemről van szó. Ez azt jelenti, hogy meg kell vizsgálniuk, milyen adatokkal rendelkezik egy vállalkozás, és mire használják azokat. Ez nem csak az adatvédelmi irányítási program egyik első lépése, hanem lehetőség üzleti lehetőségeket felfedezésére is.⁴⁵

Az adatvédelem valódi üzleti szükségszerűség. A Világgazdasági Fórum 2022-s találkozáján megállapításra került, hogy a közelmúltban bekövetkezett tőzsdei visszaeséseket a COVID-19 és az ukrajnai háború hatásaival magyarázzák, de a fő ok az adatvédelem volt. Az adatvédelem megmutatta, hogy képes megmozgatni a piacokat, mivel sok fogyasztó nem elégedett a digitális hirdetések nyomom követésével. A vezetőknek fel kell lépniük az adatok védelme és biztonsága érdekében, és fel kell ismerniük, hogy más globális vállalati problémákhoz hasonlóan kockázatokat és lehetőségeket is

⁴⁴ Nagy Attila: Tények és tévhitek a tőzsdéről, befektetésről. Budapest, Elemzőközpont.hu - Nemere-Print Kkt., 2020., 324. o.

⁴⁵ What to Expect in 2023: IT Spending, Recession, Talent Crisis, Privacy, <https://www.informationweek.com/strategic-cio/what-to-expect-in-2023-it-spending-recession-talent-crisis-privacy>, idézi: EMMA SHEPPARD, Why a recession requires a value-based approach to privacy, <https://www.privacycompliancehub.com/gdpr-resources/why-a-recession-requires-a-value-based-approach-to-privacy/> 2023.05.25.

jelenthetnek.⁴⁶ A tét csak nagyobb lesz. Jelenleg globálisan 2,5 kvintimillió bájt adatot generálunk naponta (egy kvintimó 1, majd 18 nulla)⁴⁷.

Az adatokkal kapcsolatos biztonsági problémák önmagukban is jelentősek. Tavaly az előrejelzések szerint az adatszivárgás globális gazdaságunknak 6100 milliárd dollárjába fog kerülni. Ha az adatszivárgás egy ország lenne, akkor az Egyesült Államok és Kína mögött a harmadik legnagyobb lenne.⁴⁸ A világválság megmutatta, hogy minden vállalat adatszolgáltató vállalat, és a piacokon megjelenő problémák nem korlátozódnak a technológiai szektorra. A digitális szolgáltatás egyik legnagyobb ágazata a fogyasztói termékek, a pénzügyi szolgáltatások és az egészségügy. Recesszió idején bár az adatvédelem meg tudja szorítani a részvények árfolyamát, de pozitívumként említhető, hogy meg is emelheti azokat. A világ legjövedelmezőbb vállalatai az adatvédelmet márkájuk megkülönböztető jegyévé tették. Az a két technológiai vállalat, amelyek az adatvédelmet és a biztonságot márkájuk megkülönböztető jegyévé tették ezen a téren 2,5 billió dolláros⁴⁹, illetve 2,055 trillió dolláros⁵⁰ piaci felső korláttal rendelkeznek.

⁴⁶ Sheppard, Emma: Why a recession requires a value-based approach to privacy. 2022. <https://www.privacycompliancehub.com/gdpr-resources/why-a-recession-requires-a-value-based-approach-to-privacy/>, 2023.05.25

⁴⁷ Marr, Bernard: How Much Data Do We Create Every Day? The Mind-Blowing Stats Everyone Should Read. = Forbes. <https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2018/05/21/how-much-data-do-we-create-every-day-the-mind-blowing-stats-everyone-should-read/?sh=35c1814860ba>, 2023.05.25

⁴⁸ Cybercrime Magazine: Cybercrime To Cost The World \$10.5 Trillion Annually By 2025. [online] URL: <https://cybersecurityventures.com/cybercrime-damages-6-trillion-by-2021/>,

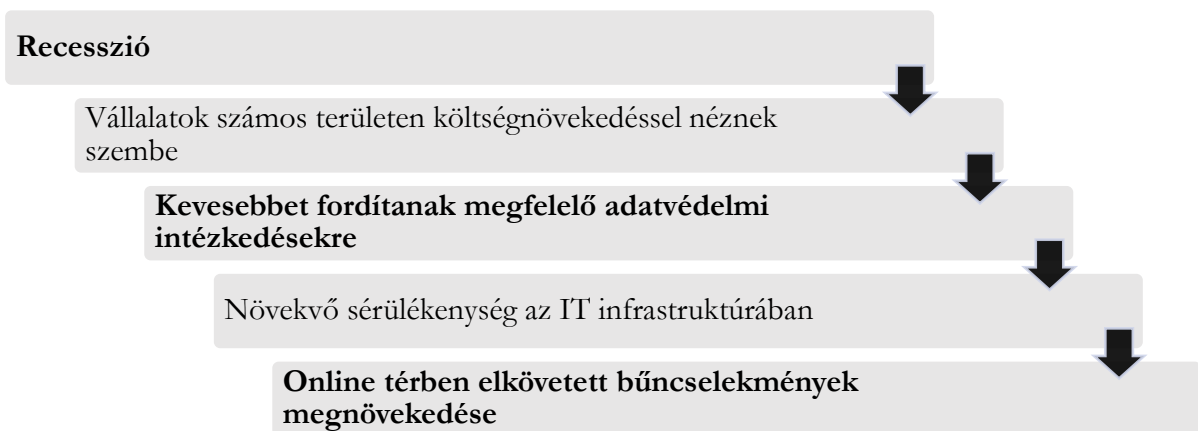
⁴⁹ Yahoo Finance: AAPL - Apple Inc. <https://finance.yahoo.com/quote/AAPL?p=AAPL&tsrc=fin-srch>, idézi Dominique Shelton, How attention to data privacy will stabilize our financial markets, , 2023.05.24.

⁵⁰ Yahoo Finance: MSFT - Microsoft Corporation. <https://finance.yahoo.com/quote/MSFT%3B/>, idézi Dominique Shelton, How attention to data privacy will stabilize our financial markets, <https://europeansting.com/2022/06/01/how-attention-to-data-privacy-will-stabilize-our-financial-markets/>, 2023.05.24.

A Világ Gazdasági Fórum által készített felmérés a jelenleg megnyilvánuló globális kockázatok között az ötödik helyre került a „kibertámadások a kritikus infrastruktúrák ellen” a jelenleg általuk felsorolt 15 globális kockázat közül.⁵¹

A 3. ábrán a recesszió és kiberbűncselekmények közötti kapcsolat egy lehetséges mechanizmusát mutatom be.

A recesszió, amely a gazdasági élet alapvető velejárója adatvédelmi szempontból kiemelt jelentőséggel bír az adatvagyon védelme szempontjából a kibertámadások ellenében, a vállalatokkal szemben kialakult bizalmat erősíti, így a fennmaradásukat, túlélésüket segíti elő.

V. Teendők – Megelőzés – Adatvédelmi tudatosság

A kiberbiztonság változik, és az adatok fontosabbak, mint valaha. Ennek fényében a vállalatoknak mostantól meg kell erősíteniük biztosítóikat azokon a területeken, amelyek kulcsfontosságúak a biztonság szempontjából. Ahogy a szervezetek a digitális átalakulást hajtják végre, a költségvetésnek a kiberbiztonságra és az adatvédelemre irányuló beruházásokkal is követniük kell ezt a folyamatot. Egyre

⁵¹ VMF.2023

inkább a stratégiai célok szerves részének kell tekinteni, kezdeményezések részévé kell tenni az érdekelt felek bizalma érdekében. Megjelent a „digitális bizalom” kifejezés.⁵²

Most, hogy digitalizált világban élünk, az üzlet minden része az információgyűjtés és -feldolgozás méltányosságán, integritásán és átláthatóságán múlik. A rendszereknek rugalmasnak, megbízhatónak kell lenniük, és képesnek kell lenniük gyorsan reagálni a zavarokra. A szervezettel folytatott tranzakciók során a digitális bizalom a partnerek, befektetők, szabályozó hatóságok és a társadalom minden szervezetét körülvevő tágabb ökoszisztémájának tagja számára kiemelt jelentőséggel bír.⁵³

A kiberbiztonság és az adatvédelem kulcsszerepet játszik e bizalom kialakításában és fenntartásában. A vállalkozások felpörgetik az adatgyűjtést, kiterjesztik a mesterséges intelligencia (AI) és a gépi tanulási (ML) technológiák használatát, és magukévá teszik a környezetvédelmi, társadalmi és kormányzási (Environmental, Social és Governance, ESG) napirendet, miközben egyre szigorúbb szabályozási normákkal szembesülnek.

Jelenlegi digitalizált világunkban az üzlet minden része az információgyűjtés és -feldolgozás méltányosságán, integritásán és átláthatóságán múlik. A rendszereknek rugalmasnak, megbízhatónak kell lenniük, és képesnek kell lenniük gyorsan reagálni a zavarokra.

A KPMG – Cyber trust insights 2022 kutatásában – a KPMG International 1881 vezetőt kérdezett meg, és megbeszéléseket folytatott a világ minden tájáról származó vállalati vezetőkkel és szakemberekkel annak feltárása érdekében, hogy a C-suite (felsővezetők) mennyire ismeri fel ezt, és hogyan felelnek meg a kihívásnak. és mit kell tenniük ezután. Feltárja azt is, hogy a vezető információbiztonsági tisztviselők (Chief Information Security Officer, CISO) milyen kulcsfontosságú szerepet játszhatnak a segítségükben,

⁵² 2017 óta használatos ebben a kontextusban. A Tufts Egyetem Fletcher Iskolája és a Mastercard kutatási kezdeményezést a digitális bizalom állapotának tanulmányozásáról 42 országban.

Chakravorti, Bhaskar – Bhalla, Ajay; Chaturvedi, Ravi Shankar: The 4 Dimensions of Digital Trust, Charted Across 42 Countries. = Harvard Business Review. : <https://hbr.org/2018/02/the-4-dimensions-of-digital-trust-charted-across-42-countries>2023.05.25.

⁵³ KPMG: Cyber Trust Insights 2022.<https://assets.kpmg.com/content/dam/Tóth /xx/pdf/2022/10/kpmg-cyber-trust-insights-2022.pdf>,2023.05.26

és öt kulcsfontosságú lépést azonosít a bizalom kiberbiztonság és adatvédelem révén történő kiépítésében.⁵⁴ A válaszadók több mint 80 százaléka felismerte a kiberbiztonság és az adatvédelem javításának szükségességét, beleértve a fokozott átláthatóságot az adatok felhasználása terén illetve 51 százalékuk tartotta rendkívül fontosnak az informatikai eszközök támadás elleni védelmét.

Az öt fontos lépés a bizalom kiberbiztonság és adatvédelem révén történő kiépítéséhez:

1. Kiemelt figyelem a kiberbiztonságra és az adatvédelemre.
2. A kiberbiztonság és az adatvédelem integrálása az üzleti folyamatokba, irányításba és a szervezet kultúrájába – vagyis ezek legyenek a vállalati élet szerves részei.
3. A CISO (Chief Information Security Officer) szerepének újragondolása – elismerve a széles körű hozzájárulás lehetőségét, az ESG (Environment, Social, Governance) normáktól kezdve az MI (mesterséges intelligencia) etikájáig.
4. A kulcsfontosságú partnereket azonosítása és velük történő együttműködés a szervezet ökoszisztémáján belül a bizalom és a rugalmasság javítása érdekében.
5. Belső együttműködési hálózatok kialakítása a bizalom erősítése érdekében.

A 2022-es Cyber Trust Insights felmérés során a válaszadók több mint egyharmada, 38 százalékuk, úgy vélekedett, hogy adatvédelmi aggodalmaik gátolják a külső kiberbiztonsági együttműködések kialakítását. Emellett 36 százalékuk tart attól, hogy saját biztonsági protokolljaik túlzott felfedése által veszélybe kerülnek. További akadályok a szabályozási korlátozások, a felső vezetői szint támogatásának hiánya és a szükséges erőforrások elégtelensége.

A KPMG jelentése szerint a CISO-k jelenleg kulcsfontosságú szerepet töltsenek be. „A C-suite válaszadók 45 százaléka a CISO-t kulcsfontosságú vezetőnek tekinti, és a CISO szerepének profilja az elmúlt öt évben gyorsan nőtt a digitális átalakulás, a kiberbűnözés növekedése és a növekvő szabályozási elvárások miatt.”⁵⁵ A brit DP Index⁵⁶ 2023-s jelentése szerint az adatvédelmi tudatosság, amely a vállalati költségvetésben is megnyilvánul az Egyesült Királyságban a DPO-k körében 30%-ban jelen van.⁵⁷

⁵⁴ KPMG, KPMG Cyber Trust Insights 2022.

⁵⁵ KPMG, KPMG Cyber trust insights 2022

Arra a kérdésre, hogy “Várhatóan nőni fog vagy csökkenni fog az Ön szervezetének adatvédelmi költségvetése a következő 12 hónap során?” melyet 2021 óta tesznek fel, a válaszadók 57%-a azt jósolta, hogy költségvetése változatlan marad, ami 8%-kal több az előző negyedévhez képest. 30% továbbra is növekedésre, 13% pedig csökkenésre számít. Az adatvédelmi tisztviselők magabiztosabbak voltak szervezetük adatvédelmi megfelelőségét illetően. A DP Index javaslata a jelenlegi válság idején a költséghatékonyság tekintetében az outsourcing. Az outsourcing rendkívül költséghatékony módja a szervezet megfelelőségi követelményeinek támogatásának, biztosítja, hogy továbbra is eleget tegyen a szervezet az adatvédelmi kötelezettségeinek, de teljes munkaidős munkakör költségei nélkül. Az outsourcing nem csak egy nagy tapasztalattal rendelkező és hozzáértő adatvédelmi tisztviselőhöz biztosít hozzáférést, hanem például a The DPO Centre esetében olyanhoz is, amelyet az egyik legnagyobb rendelkezésre álló szakértői csapat támogat.

VI. Összefoglalás

A tanulmány az adatvédelem és adatbiztonság gazdasági válsággal, krízisekkel összefüggő kapcsolatrendszerét elemzi az azzal kapcsolatos bünelkövetési magatartással összefüggésben. Az EU adatvédelmi jogszabályai, a 2018-s adatvédelmi csomag a digitális korszakra való felkészülés jegyében születtek. Az adatvédelem történetét áttekintve jól nyomon követhető, hogy a technikai fejlődés hívta elő az adatvédelmi jogszabályok változásait az OECD irányelvektől napjainkig. A közelmúltban lezajlott COVID - 19 világválság társadalmi és gazdasági krízist generált. Bár vannak a pandémiához köthető speciális jellemzők, mint például a korlátozó intézkedések, és ennek következtében az online tér

⁵⁶ UK Data Protection Index. [online] URL: <https://www.dpocentre.com/resources/uk-data-protection-index/2023.05.26>

Az Egyesült Királyságban 2020 óta a DP Index negyedévente kérdéseket tesz fel több mint 550 adatvédelmi tisztviselőből (DPO) álló testületnek.

⁵⁷ DPO centre.com, A DP Index eredményei: Stabilitás bizonytalan időkben? 2023, 2023.05.26

megnövekedett szerepe, a felgyorsított digitalizációs folyamatok a gazdasági élet szereplőinek életét is megváltoztatták. „In idem flumen bis non descendimus” mondja az ókori bölcsélet, és ez a technikai változásokra is igaz, az innováció száguld tovább. Számos tudományos közlemény statisztikai adatai elsősorban a kibertérben elkövetett bűncselekmények számának jelentős növekedéséről számolt be. A kibertámadások célpontja az adatvagyon, amelynek nagyságrendje ma már 100-s zettabájtban (egy zettabyte egyenlő egymilliárd terabyte-tal) mérhető. Az adatvagyon nemcsak a személyes adatokra vonatkozik, azonban a személyes adatok védelme, az adatbiztonsággal együtt kulcsszereplők a kiberbűnözés elleni védekezésben, annak alapjait biztosítva. A gazdasági válságok kibertámadás statisztikái alapján a támadások 60%-a a vállalkozásokat érinti, miközben őket érinti a válság is legnagyobb mértékben. A túlélés zálogaként használt költségcsökkentés gyakran a nem közvetlenül gazdasági szerepléshez köthető területeket, az IT-költségvetésüket érinti, ami növelheti a sebezhetőséget a kiberbiztonságot érintő bűncselekmények vonatkozásában. A válság során a szabályozói megfelelés is csökkenhet, a vállalatok jellemzően rövid távú nyereségük érdekében fordítanak a szükségesnél kevesebb figyelmet az adatvédelmi előírások betartására. Az adatlopások, a személyes adatokkal való visszaélések és más adatvédelmi incidensek növekedése várható, ha az adatvédelmi előírások betartása nem prioritás a gazdasági válság idején. A digitális bizalom csökkenése azonban hosszútávon veszteség a vállalatok számára. A brit DP Index ezekben az esetekben az outsourcing megoldást javasolja, amely rendkívül költséghatékony módja a szervezet megfelelőségi követelményeinek támogatásának, biztosítja, hogy továbbra is eleget tegyen a szervezet az adatvédelmi kötelezettségeinek.

A PWC felmérése szerint ⁵⁸a növekvő geopolitikai feszültségek és a fogyasztók adatvédelmi aggályai közepette az üzleti vezetők (40%) a kiberbiztonságot tartják az első számú komoly kockázatnak, amellyel vállalataik szembesülnek.” Ezért a kiberbiztonság az üzleti élet stratégiai tényezője, így az adatvédelem és adatbiztonság is stratégiai tényezőként kell, hogy szerepeljen. Bizonytalan gazdasági környezetben, krízisek idején kockázatokkal küzdenek az üzleti élet szereplői, azonban azok a vállalatok, amelyek nagyobb bizalmat építenek ki az érdekelt felekkel, nem veszítik el azokat. A PWC felmérés szerint ezt felismerve a

⁵⁸ PWC, PwC Pulse Survey: Managing business risks, <https://www.pwc.com/us/en/library/pulse-survey/managing-business-risks.html>, 2023.05.26.

vezetők egyre nagyobb beruházásokat hajtanak végre a digitális átalakulásba az IT-be a kiberbiztonságba/adatvédelembe és az ügyfélélménybe.⁵⁹

Ezt nevezhetjük jó gyakorlatnak a válság kezelést illetően is, azaz az adatvédelem – és az adatbiztonság a válság kezelés részévé kell váljon, hiszen így csökkenthetők a válság negatív hatásai.

⁵⁹ PWC, PwC Pulse Survey: Managing business risks. A PWC felmérés szerint a digitális átalakulásba (53%), az IT-be (52%), a kiberbiztonságba/adatvédelembe (49%) és az ügyfélélménybe (48%) a befektetések aránya.

Irodalomjegyzék

Ambrus István: A Covid-19-világjárvány hatásai. In: Ambrus, István (szerk.): Magyarázat a compliance jogszabályairól I.: Általános és büntetőjogi compliance. Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2021. 435–443. o.

Auer Ádám – Papp Tekla (szerk.): A gazdasági világválság hatása egyes jogintézményekre Magyarországon és az Európai Unióban : Interdiszciplináris és jogösszehasonlító elemzés. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE), 2016. 272 o.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) (EGT–vonatkozású szöveg) HL L 119., 2016.5.4., 1–88.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/680 irányelve (2016. április 27) a személyes adatoknak az illetékes hatóságok által a bűncselekmények megelőzése, nyomozása, felderítése, a vádeljárás lefolytatása vagy büntetőjogi szankciók végrehajtása céljából végzett kezelése tekintetében a természetes személyek védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 2008/977/IB tanácsi kerethatározat hatályon kívül helyezéséről. HL L 119., 2016.5.4., 89–131.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1725 rendelete (2018. október 23.) a természetes személyeknek a személyes adatok uniós intézmények, szervek, hivatalok és ügynökségek általi kezelése tekintetében való védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 45/2001/EK rendelet és az 1247/2002/EK határozat hatályon kívül helyezéséről (EGT–vonatkozású szöveg.) HL L 295., 2018.11.21., 39–98.

Az Európai Parlament és a Tanács 2002/58/EK irányelve (2002. július 12.) az elektronikus hírközlési ágazatban a személyes adatok kezeléséről, feldolgozásáról és a magánélet védelméről (Elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv) HL L 201., 2002.7.31., 37–47.

Az Európai Parlament, az Európai Unió Tanácsa és az Európai Bizottság: Együttes következtetések a 2020–2024-es időszak szakpolitikai célkitűzéseiről és prioritásairól (2021/C 451 I/02).

Az Európai Unió Tanácsa: Oroszország Ukrajna elleni inváziójának hatása a piacokra: uniós válaszlépések. <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eu-response-ukraine-invasion/impact-of-russia-s-invasion-of-ukraine-on-the-markets-eu-response/>.2023.05.24

BBB: SCAMS AND YOUR SMALL BUSINESS RESEARCH REPORT. [https://www.bbb.org/content/dam/bbb-institute-\(bbbi\)/files-to-save/bbb_smallbizscamsreport-final-06-18.pdf](https://www.bbb.org/content/dam/bbb-institute-(bbbi)/files-to-save/bbb_smallbizscamsreport-final-06-18.pdf), 2023.05.25.

BSR: Dokumentum.<https://bsr.bm.hu/Document#>,2023.05.25.

Businesswire: New Global Research Shows Poor Data Security Practices Have Serious Consequences for Businesses Worldwide. 2019. <https://www.businesswire.com/news/home/20190917005012/en/New-Global-Research-Shows-Poor-Data-Security>, 2023.05.25.

Chakravorti, Bhaskar – Bhalla, Ajay – Chaturvedi, Ravi Shankar: The 4 Dimensions of Digital Trust, Charted Across 42 Countries. = Harvard Business Review.: <https://hbr.org/2018/02/the-4-dimensions-of-digital-trust-charted-across-42-countries> 2023.05.25.

CISCO: Enterprises Are Leading The Internet of Things Innovation. 2017. https://www.huffpost.com/entry/cisco-enterprises-are-leading-the-internet-of-things_b_59a41fcee4b0a62d0987b0c6 2023.05.25.

CISCO: New Cisco Annual Internet Report Forecasts 5G to Support More Than 10% of Global Mobile Connections by 2023. 2020.<https://newsroom.cisco.com/c/r/newsroom/en/us/a/y2020/m02/new-cisco-annual-internet-report-forecasts-5g-to-support-more-than-10-of-global-mobile-connections-by-2023.htm> 2023.05.25.

Cybercrime Magazine: Cybercrime To Cost The World \$10.5 Trillion Annually By 2025. <https://cybersecurityventures.com/cybercrime-damages-6-trillion-by-2021/>2023.05.25.

Cybersecurity Ventures: 60 percent of small companies close within 6 months of being hacked. <https://cybersecurityventures.com/60-percent-of-small-companies-close-within-6-months-of-being-hacked/>2023.05.25.

Csaba Fenyvesi: Future Developments and Challenges in Criminalistics as Part of Criminal Justice. = Journal of Eastern-European Criminal Law 2019/6.2, 72–85. o.

Dornfeld László: A koronavírus-járvány hatása a kiberbűnözésre. = In Medias Res: Folyóirat a sajtószabadságról és a médiaszabályozásról 2020/9:2, 193–204. o.

DPO centre.com, A DP Index eredményei: Stabilitás bizonytalan időkben? 2023, <https://www.dpocentre.com/the-dpindex-results-stability-in-uncertain-times/> 2023.05.26

Gál István László: A koronavírus (COVID-19) és az általa okozott gazdasági világválság lehetséges hatásai a bűnözésre. = Magyar Jog 2020/67:5, 257–265. o.

Gál István László: The Relationship between Economic Crises and Criminality from the 18th Century to Today. = JOURNAL ON EUROPEAN HISTORY OF LAW 2020/11, 138–144. o.

Gál, István László: The Possible Impact of the COVID-19 On Crime Rates in Hungary. = Journal of Eastern-European Criminal Law 2020/7:1, 165–177. o.

Gáti Balázs: A kiberbűnözés jellegzetességei és a COVID-19 járvány kapcsolata a statisztikák tükrében. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.) Rendészet a rendkívüli helyzetekben: húsz éves a Szent László napi konferencia. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2021. 111–120. o.

Gáti Balázs: Az adatvédelmi jog fejlődésének főbb állomásai. = Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium–Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai 2022. 153–168. o.

Gazdasági recesszió. <https://hu.economy-pedia.com/11039627-economic-recession.2023.05.24>.

Harkácsi Gábor József – Szegfű László Péter: A megfelelősbiztosítási funkció szerepe a digitalizáció, mesterséges intelligencia és robotizáció idején a pénzügyi szektorban. = Hitelintézeti Szemle, 2021/1, 152–170. o.

IAPP: Privacy in a Recession.:<https://iapp.org/news/a/2009-02-privacy-in-a-recession/>, 2023.05.25

Kóhalmi László: A biztonság bővületében In: Barabás Andrea Tünde – Christián László (szerk.) Ünnepi tanulmányok a 75 éves Németh Zsolt tiszteletére: Navigare necesse est, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 309–318. o.

KPMG: Cyber Trust Insights
2022.<https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2022/10/kpmg-cyber-trust-insights-2022.pdf>, 2023.05.26

KPMG: World economy navigates potential crises.
<https://kpmg.com/xx/en/home/insights/2022/11/world-economy-navigates-potential-crises.html>, 2023.05.25.

MABISZ: Kiberbűnözés Magyarországon: már a rendőrségi statisztikákban is kimutatható a dinamikus növekedés. 2020. <https://mabisz.hu/szemle/?p=49132>, 2023.05.25.

Magyar Telekom: Fenntarthatósági Jelentés 2022. https://www.telekom.hu/static-tr/sw/file/MagyarTelekom_FenntarthatosagiJelentes2022_07Erdekelt-feleink.pdf , 2023.05.25.

Marie-Helen Maras: Cybercriminology. Oxford, Oxford University Press, 2016.

Marr, Bernard: How Much Data Do We Create Every Day? The Mind-Blowing Stats Everyone Should Read. = Forbes.<https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2018/05/21/how-much-data-do-we-create-every-day-the-mind-blowing-stats-everyone-should-read/?sh=35c1814860ba>, 2023.05.25

Mastercard Trust Center. <https://www.mastercard.us/en-us/business/overview/safety-and-security/trust-center.html>, 2023.05.25

Molnár Benedek: A jogi szolgáltatói szektor helyzete a koronavírus járványt megelőzően és a pandémia alatt. DOI: 10.55052/themis.2021.2.37.63, 2023.05.25

Morgan, S.: Global Cybercrime Damages Predicted To Reach \$6 Trillion Annually By 2021. = Cybersecurity Ventures Cybercrime Magazine 2018. <https://cybersecurityventures.com/annual-cybercrime-report-2019-to-2020/>, 2023.05.25.

Nagy Attila: Tények és tévhitek a tőzsdéről, befektetésről. Budapest, Elemzőközpont.hu - Nemere-Print Kkt., 2020., 324 o.

Palicz Tamás – Bencsik Balázs – Szócska Miklós: Kiberbiztonság a koronavírus idején – a COVID–19 nemzetbiztonsági aspektusai. = SCIENTIA ET SECURITAS 2021/2, 78–87. o.

PWC, PwC Pulse Survey: Managing business risks, <https://www.pwc.com/us/en/library/pulse-survey/managing-business-risks.html>, 2023.05.26.

Redseal B2b Research,
https://www.redseal.net/files/PDFs/RedSeal%20UK%20B2B%20Research%20SUMMARY_July2019.pdf, 2023.05.25

Ripszám Dóra – Gál István László: Gondolatok a járványügyi védekezés akadályozásáról. = Bűntetőjogi Szemle 2022/11:2, 53–56. o.

Sheppard, Emma: Why a recession requires a value-based approach to privacy. 2022.
<https://www.privacycompliancehub.com/gdpr-resources/why-a-recession-requires-a-value-based-approach-to-privacy/>, 2023.05.25

Solon, Olivia: UK to Relax EU Data-Protection to Cut Business Costs. = Bloomberg.:
<https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-03-09/uk-to-relax-eu-gdpr-data-protection-law-to-save-business-costs#xj4y7vzkg> 2023.05.25

Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet: Kéziratvita: Jogi diagnózisok: a COVID-19 világvárvány hatásai a jogrendszerre II. kötet.
<https://jog.tk.hu/esemeny/2021/11/covid-19-vilagjarvany-hatasai-a-jogrendszerre-ii-kotet>, 2021.
<https://jog.tk.hu/esemeny/2021/11/covid-19-vilagjarvany-hatasai-a-jogrendszerre-ii-kotet>,2023.05.24.

Tóth Dávid: Személyiséglopás az interneten. = Bűntetőjogi Szemle 2020/9, 113–119. o.

UK Data Protection Index. <https://www.dpocentre.com/resources/uk-data-protection-index/>2023.05.26

Varonis: Cybersecurity Statistics.: <https://www.varonis.com/blog/cybersecurity-statistics/> 2023.05.24

What to Expect in 2023: IT Spending, Recession, Talent Crisis, Privacy,
<https://www.informationweek.com/strategic-cio/what-to-expect-in-2023-it-spending-recession-talent-crisis-privacy>, idézi: EMMA SHEPPARD, Why a recession requires a value-based approach to privacy, <https://www.privacycompliancehub.com/gdpr-resources/why-a-recession-requires-a-value-based-approach-to-privacy/> 2023.05.25.

Windt Szandra: A világvárvány hatása az emberkereskedelemre az első két év tapasztalatai alapján. = Belügyi Szemle: A Belügyminisztérium Szakmai Tudományos Folyóirata 2022/70.2, 327–344. o.

World Economic Forum, Global Risks Report 2023.
https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2023.pdf,

Yahoo Finance: AAPL - Apple Inc.
<https://finance.yahoo.com/quote/AAPL?p=AAPL&.tsrc=fin-srch>, idézi Dominique Shelton, How attention to data privacy will stabilize our financial markets, <https://europeansting.com/2022/06/01/how-attention-to-data-privacy-will-stabilize-our-financial-markets/2023.05.24>.

Yahoo Finance: MSFT - Microsoft Corporation. <https://finance.yahoo.com/quote/MSFT%3B/>, idézi Dominique Shelton, How attention to data privacy will stabilize our financial markets, <https://europeansting.com/2022/06/01/how-attention-to-data-privacy-will-stabilize-our-financial-markets/> 2023.05.24.

VÁLSÁG A CSALÁDBAN - A „GYERMEKELHELYEZÉS” BUKTATÓI

HOTTÓ ISTVÁN

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR, KRIMINOLÓGIAI ÉS BÜNTETÉS-
VÉGREHAJTÁSI JOGI TANSZÉK, PHD HALLGATÓ

I. Bevezetés

Egy házasság vagy élettársi kapcsolat felbomlásakor, azt megelőzően és azt követően is a legtöbb esetben különböző és mély traumákkal járó válságokon mennek keresztül az élettársak, házastársak, azaz a szülők és gyermekeik. Ez a családi válság és diszharmónia minden esetben rávetül a gyermekek későbbi életére is, negatívan befolyásolja személyiségüket és jövőjüket.

A szülői felügyelet legfontosabb részkötelezettsége és egyúttal részjogosítványa, hogy a szülők a gyermek megélhetését és felnevelkedését biztosítsák, ennek érdekében a gyermeket ellássák és gondozzák. A szülőknek a gyermekük megélhetése, ellátása és nevelése körében mindig a gyermekük javát és legfőbb érdekét kell szem előtt tartani. Ezt a kötelezettséget a szülőknek úgy kell ellátni, hogy gyermekük felnőtté válásakor képes legyen nemcsak az önálló életre, hanem a társadalomba való beilleszkedésre is.¹

A felbomló családi kapcsolatok rendezése elsősorban a családi jog és a közigazgatási jog területére tartozik, mikor is a gyermek elhelyezését, a tartás és kapcsolattartás szabályozását rendezik.

A Ptk. Családjogi Könyve a szülői felügyeleti jog gyakorlását szabályozza, így a korábbi gyermekelhelyezés kifejezés csak a kiskorú gyermek harmadik személynél történő elhelyezése során kerül alkalmazásra. A Családjogi Könyv tartalmazza azt a fontos szempontot, hogy a kapcsolattartás nemcsak a szülők joga és kötelezettsége, hanem a gyermeknek is joga van a különélő szülőjével kapcsolatot tartani.

A családjogi perekben egyre nagyobb hangsúlyt kap a büntetőjog. A család válságának büntetőjogi vetületei sokfélék lehetnek, gondolhatunk itt a gyermekelhelyezéshez kapcsolódó bűncselekményekre, a

¹ Barzó Tímea: A magyar család jogi rendje. Budapest, Patrocinium Kft., 2017. 388. o.

családon belüli erőszakra, a kiskorú veszélyeztetésére, a gyermek érdekeit sértő és a család ellen tanúsított magatartások, a gyermek jogellenes elvitelére.

Számos pszichológiai és szociológiai kutatás eredményei azt mutatják, hogy a legtöbb esetben a közös szülői felügyelet és a váltott gondoskodás hosszú távon a legjobb megoldás a gyermek számára. Vitathatatlan tény, hogy a gyermeknek mindkét szülőjére egyenlő mértékben szüksége van. Azonban ha ez a gyermek számára nem adatik meg, az kialakuló személyiségét veszélyeztetheti és legfőbb érdekeit súlyosan sértheti, amivel a legnagyobb áldozattá maga a védtelen gyermek válhat.

Sok esetben a családon belül felszínre kerülő devianciák terelik a gyermeket sajnálatosan rossz irányba, érintőlegesen vagy teljes mértékben a digitális térbe, ahol a családi válságból menekülve megpróbálnak teljes életet élni, közben a számukra otthont jelentő digitális térben komoly veszélyek befolyásolhatják negatívan személyiségüket, ezáltal tetteiket is.

II. Büntetőjog és családjog

A büntetőjog ultima ratio jellege e téren különös hangsúlyos, hiszen az individuális jogi tárgyak helyett e területen a családi jogi rendelkezések büntetőjogi megtámogatása kerül előtérbe, elsősorban olyan esetekben, mint a kiskorú elhelyezésének megváltoztatása, tartás elmulasztása vagy a kapcsolattartás akadályozása bűncselekmények. A vonatkozó büntetőjogi szabályozásra az jellemző, hogy e kérdésekben elsődlegesen a bírósági és a közigazgatási határozatok be nem tartását szankcionálja, s ezek mögött a "második vonalban" csak felsejlik az e határozatokkal érintett egyének érdekének védelme. Ennek oka az, hogy a büntetőjog természetesen nem rendezheti, és nem rendezheti újra a családi viszonyokat, az említett gyermekelhelyezést, a tartást és a kapcsolattartást még abban az esetben sem, ha a konkrét esetben ezek újraszabályozása lenne szükséges. A bűncselekmények ezen igényre tekintet nélkül megvalósulnak, hiszen a büntetőjog a felülvizsgálandó bírósági és közigazgatási határozatokat is védi, hiába kellene a gyermeket másnál elhelyezni, a tartásdíj összegét leszállítani, vagy a kapcsolattartást újraszabályozni. A büntetőjog - természeténél fogva - e területen tehát meglehetősen érzéketlen az élethelyzetek megváltozására, s ezért is

különös körülményekkel kell eljárni mind a büntetőjogi tényállások megalkotása, mind pedig azok alkalmazása során.²

Szomora Zsolt a családi viszonyok büntetőjogi védelmével kapcsolatban két kérdést tartott fontosnak megfogalmazni:

„1. Mennyire ártalmas, mennyire rontja tovább a büntetőjogi fellépés a már egyébként is dezorganizált családi kapcsolatokat (ún. másodlagos viktimizáció)?

2. A büntetőjog szankciórendszere mennyiben lehet szükséges és alkalmas a kapcsolatokat rendező családi jogi szabályok kikényszerítésére; vagy éppen ellenkezőleg, hathat-e a szankcionálás a teljesítendő kötelezettségek ellen?”³

„A kriminológia ma már megkülönbözteti az epizódyszerű és az ún. krónikus életpálya bűnelkövetői típusokat. Az első esetben a fiatal agressziója csak egyszeri, vagy néhány esetre korlátozódik és felnőttként sikerül többé-kevésbé beilleszkednie a társadalomba. A második típusnak sajnos az egész élete a bűnözés körül forog, szinte több időt tölt rács mögött, mint a szabad életben. Általánosságban megjelölhetők olyan kockázati faktorok, amelyek valószínűsítik az erőszakos attitűd kialakulását pl. magatartászavarok, extrém kockázatkeresés, funkcionálisan sérült család, iskolai kudarcok sorozata, dezorganizált környezet.”⁴

III. Devianciák a családban és azok lehetséges hatásai

„Manapság uralkodónak tekinthető az a vélemény, mely a szocializációs faktorok elsődlegességét hangsúlyozzák, tehát a családi környezet, a szülői magatartásminták, a kommunikációs kompetenciák helyes vagy helytelen elsajátítását tartják fontosnak. Az erőszak alapvetően tanult viselkedés, hiszen amennyiben egy fiatal azt látja, hogy a szülők közötti vita megoldási mechanizmusa az agresszió, akkor

² Szomora Zsolt: Gyermekelhelyezés és kapcsolattartás – mikor avatkozik be a büntetőjog? = Családi Jog, 2009/2, 13. o.

³ Szomora Zsolt: i. m. 13. o.

⁴ Interjú Dr. Kóhalmi Lászlóval, a PTE ÁJK tanszékvezető professzorával: <https://pemonline.hu/feltekenysegbol-olhette-meg-testveret-a-13-eves-fiu-interju-dr-kohalmi-laszloval-a-pte-ajk-tanszekvezeto-professzoraval/> 2023.08.24.

nagy valószínűséggel saját konfliktushelyzeteiben is a memorizált erőszakos példákat ambicionálja. A veréssel „nevelni” próbált gyermek a bántalmazással csak még agresszívebbé válik.”⁵

A deviáns viselkedés eredőjének az akut stresszhelyzet kiváltó tényezője, amit okozhat a digitális térbe történő menekülés, amely olyan további feszültségeket vonhat magával, amik elviseléséhez egészséges személyiség szükséges. Az egészséges személyiségfejlődéshez azonban elengedhetetlen a harmonikus családi háttér és a jó kapcsolatrendszer kialakítása a környezettel, mert amennyiben nincs meg a megfelelő családi háttér, akkor nagy valószínűséggel szocializációs zavarok fognak fellépni a fiatakorúak életében. A fiatalkori devianciák objektív és szubjektív elemei együttesen változtatják és alakítják a fiatalok magatartását.

Nem szabadna szem elől téveszteni, hogy a deviancia és deszocializáció témakörében az olyan jellegű magatartászavarok vizsgálatára is szükség volna a gyermekelhelyezési jogi eljárások előtt, közben, és az eljárást követően, melyek egyébként törvényi tényállásba nem ütköznek, morálisan mégis minden szempontból kifogásolhatók, erkölcsi normákba ütköznek, melyek jogilag nem értékelhetők, viszont morálisan, a társadalmi együttélés szabályai alapján minden szempontból elítélhetők.

Mindennaposnak tekinthető az a jelenség, mikor a jog szempontjából a gyermekkel a kapcsolattartás vonatkozásában hátrányos helyzetbe kerülő különélő szülő - általában édesapa - pozitív mintáinak hiánya, illetve a nevelő szülő és annak környezetének elidegenítő hatása deszocializációs és deviáns magatartásformákat eredményez a gyermek viselkedésében, lelkivilágában. Ezek a viselkedésformák a nevelőszülő - vagy esetenként a nagyszülők részéről is a jog által „elfogadottak”, azonban erkölcsi szempontból teljes mértékben kifogásolhatók.

A témával szorosan összefügg a felbomló családok, illetve az elvált szülők gyermekének életében számtalan esetben megjelenő és arra rendkívül káros hatásokat gyakorló PAS (Parental Alienation Syndrome - Szülői Elidegenítési Szindróma).

A Ius és a Mos szembenállása és elhatárolása komoly és megválaszolatlan kérdés ebben a problémakörben, hiszen a legtöbb esetben valamely vagy mindkét szülő estén jelen lévő morális hiányosságokat, negatív viselkedésformákat, melyek a gyermek deszocializációjához, esetleg devianciájához

⁵ Interjú Dr. Kóhalmi Lászlóval, a PTE ÁJK tanszékvezető professzorával: <https://pemonline.hu/feltekenysegbol-olhette-meg-testveret-a-13-eves-fiu-interju-dr-kohalmi-laszloval-a-pte-ajk-tanszekvezeto-professzoraval/> 2023.08.24.

vezethet - érzésem szerint - jelenleg a jog nem képes kellő hatékonysággal szankcionálni, valamint védeni a veszélyeztetett fiatalkorút, sem az aránytalanságot elszenvedő különélő szülőt.

IV. A család válsága és a digitalizációs tér

Világunk kiteljesítette az emberi szabadságot, melyet tovább fokozott a digitalizáció. Ugyanakkor e kiteljesedés egy egészen más jellegű világlátást is eredményezett, mely a sokszor hamis információk és hatások béklyójában, egy illuzórikus világba zárja és veszélyeztetheti a felhasználót, aki a legtöbb esetben fiatalkorú. Ez a kettős hatás a társadalmi normáknak történő nem megfelelést, devianciát eredményezhet, ugyanakkor ennek enyhébb formája az a deszocializációs folyamat, mely valószínűsíthetően sokkal nagyobb számban fordul elő. Elsősorban azokat a legfontosabb objektív okokat említhetjük, amelyek a családi környezetben gyökerezhetnek, ha nem is minden esetben, de legfőképp egy válságban lévő családi közösségben. Ezek a családban felfedhető problémák lehetnek a morálisan kifogásolható különböző szülői magatartásformák, a durva szülői bánásmód, a helytelen nevelési elvek, a család egyensúlyi helyzetének a felbomlása, a szülők válása, vagy esetleg új családi kapcsolatok kialakítása.

Egy társadalomnak elfogadott normái vannak, melyek térben és időben változnak. Digitális világunk, környezetünk ugrásszerű fejlődése az egész társadalmat, azon belül a családi szokásokat is megváltoztatta. A megjelent generációs elméletek szerinti Z generáció tagjai „digitális bennszülöttek”, mások szerint „digitális beavatottak”. Az érintett gyermekek, fiatalok úgy nőnek fel, hogy a közelmúlt technológiájának legfőbb vívmányai számukra már könnyen elérhetőek, mindennapjaik szerves része.⁶

A mai fiatalok számára a kortárs csoportok, a technika és az online tér által közvetített minták egyre erősebbé válnak, míg a családi minták szerepe csökken, jelentéktelenebbé válik. A harmonikus családtól való elszakadás nyilvánvalóan felerősíti a külső hatásokat és devianciát (alkoholizmus, bűnözés, drogfüggőség) eredményezhet a fiatalkorúak életében.

Vajon ezek a hatások milyen mértékben erősítik egymást? Egy gyermek, akinek szülei külön élnek és az idők során megtapasztalta a családi válság hatásait, nagyobb valószínűséggel fordul a digitális világ felé,

⁶ Marc Prensky: Digital Natives, Digital Immigrants. = From on the Horizon, MCB University Press 2001/5, 1–2. o. 97

keresve kapaszkodóit, mint egy olyan gyermek, aki kiegyensúlyozott családi háttérben nevelkedhet. A legtöbb esetben törvényszerűen menekül a családból, majd a digitális világ kiteljesíti számára a szabadságot, egy illúzióban él, ahol minden pillanatban szinte minden információt elérhetővé válik számára az őt körülvevő világból. Menekülése során a gyermeknek gyakorlatilag az online tér válik otthonává, így a továbbiakban nem családjában fogja keresni és találni kapaszkodóit, hanem egy olyan digitális világban, ami sok esetben hamis információkat és valótlanságokat közvetít felé.

Sajnálatos módon a nem megfelelő családi háttérrel rendelkező fiatalok hatványozottabban használják a közösségi médiát (Facebook, TikTok, Twitter), onnan kapják az információikat, onnan veszik, ott találkoznak a legtöbbször negatív viselkedésformákkal és mintákkal, melyeket megtanulnak, követnek és gyorsan példaértékűek lesznek számukra. Az online térben válik igazán magányossá a gyermek, olyan barátokat tudhat magáénak, akik általában nem igazak, káros mintákat és viselkedésformákat közvetítenek.

A nagyobb gyermekek életkorukból fakadóan az adaptív kockázatkeresés korszakában vannak, amit az evolúciós pszichológia „fiatal férfi szindrómának” nevez. Az „együttes élmény” hiánya a szülővel vagy barátokkal, fokozza a magány, a depresszió, az unalom érzését, ami növeli az internetfüggőség kockázatát, a cyber tér iránti vágyat. Lehetnek olyan időszakok ebben a korban, amikor valamilyen érzelmi, hangulati vagy impulzus-kontroll probléma miatt erős függőséget mutat egy fiatal, vágyik felfedezni önmagát, elkívánczik a szülői felügyelet alól, és a családon kívül keres új kapcsolatokat. A névtelenség látszata alatt szívesen vállal kockázatot anélkül, hogy teljesen tisztában lenne a lehetséges következményekkel. Aggodalomra ad okot, hogy az interneten elérhető tengernyi információ - számtalan eset mutatja - még inkább súlyosbítja és felerősíti a fiatalok aggodalmait személyes problémáikkal kapcsolatban.⁷

A digitális térbe való menekülés nemhogy csillapítaná a fiatakorúak magányosságát, hanem további feszültségeket jelent számukra, és amennyiben nem egészséges a személyiségük, ha nincs megfelelő családi háttér, ahol erről lehetőségük volna beszélni, akkor ez az élethelyzet hatványozottan veszélyeztetni fogja a gyermeket. A folyamat során legtöbb esetben egy negatív spirálba kerül a gyermek, mely így negatív hatást gyakorol a társadalom, a család és a gyermek környezetének vonatkozásában is.

⁷ Szegediné Lengyel Piroska: Számítógépes bűnözés, avagy fiatalok a cyber-térben. = Hadmérnök 2011/2, 375–376. o.

Sok család kívülről szemlélve kiegyensúlyozott és harmonikus, közben válságot élnek át, tele devianciákkal és problémákkal, melynek jeleit sok esetben észre sem veszik magukon és környezetükön, vagy egyszerűen nem kívánnak tudomást venni a gondokról és azok okairól és esetleges következményeiről.

Számos, a problémával kapcsolatos fontos kérdést fogalmazhatunk meg, melyekkel kapcsolatban ma még nem rendelkezünk megfelelő válaszokkal.

Miben fogalmazható meg a deviancia és a deszocializáció különbözősége? Milyen hatása van a fiatalkorúakra a digitális világ és a család felbomlása együttesen, vagyis a család felbomlásának hatásait mennyiben fokozza az informatikai fejlődés? A digitalizáció, a felhasználói módok és magatartások mennyire befolyásolják a fiatalok körében a deszocializációs és a deviáns magatartást?

Mennyiben befolyásolják a fiatalkorúak esetében a devianciák kialakulását a familiáris viszonyok, a nevelő szülő, vagy azok közvetlen környezetében, a családtagoknál megjelenő nemkívánatos viselkedésformák (pl. szülői elidegenítés), devianciák? Milyen hatással van a fiatalkorúra a nevelő szülő deviánsnak tekinthető kisajátítási akarata? A jog eszközeivel hogyan kerül szabályozásra jelenleg a problémakör, illetve hogyan kellene szabályozni a jövőben, hogy visszatartó hatással bírjon a családon belül megjelenő káros viselkedésformákra, devianciákra? A jogalkotó milyen mértékben képes szem előtt tartani a válságban lévő családokban megjelenő deszocializáció és deviancia megelőzése érdekében felmerülő igényt?

V. Bűncselekmények és devianciák a cybertérben

A kétezres években született gyermekek már teljes mértékben a világhálóval átszőtt környezetben nőnek fel, számukra nem létezik internet előtti időszak.

Azok a gyermekek, akik érzelmi sérülést szenvednek el, hatványozottabban ki vannak téve a digitális tér veszélyeinek, ahol szinte elkerülhetetlen lesz számukra cybertérben történő bűnözéssel és a cyberdevianciákkal való találkozás.

A cybertérben történő bűnözés meghatározása a kriminológusok számára nem egyszerű feladat, hiszen konkrét válaszokat kell adni a valóságtól elszakadt térben és dimenzióban megtörtént eseményekre, amelyek erősen befolyásolják a társadalmat.⁸

Snyder véleménye szerint hiba volna az internetet egy olyan technológiának tekinteni, ami önállóan kiválthatja a destruktív cselekményeket, hanem inkább egy üres lapként kellene aposztrofálni, amit a társadalom tagjai külön-külön töltenek meg tartalommal, így maga a cyber tér, az internet alakul és formálódik olyanná, amire használni szándékozzák.⁹

Magyarországon Polt Péter volt az első, aki 1983-ban a Belügyi Szemlében megjelent „A számítógépes bűnözés” című írásában felhívta a figyelmet a virtuális kriminalitásra és bűnözésre.¹⁰

Nagy Zoltán András az elsők között összegezte a számítógépes környezetben elkövetett bűncselekmények kriminológiai aspektusait, és hívta fel a figyelmet a rendkívül széles körű veszélyekre.¹¹

Nagy Zoltán András szerint maga a számítógép, valamint adott számítógépen keresztül bármely hálózat a számítógépes környezetben elkövethető bűncselekmény eszköze, illetőleg célja. Eszköz, mivel az elkövetők a hálózaton keresztül férnek hozzá adatállományokhoz, azok megismerésének, módosításának szándékával, valamint átmenő adatok lehallgatása végett. A hálózaton történő elkövetés során célként jelenhet meg a gyűlöletkeltő, az uszító (rasszista, antiszemita), továbbá a pornográf vagy a kábítószer népszerűsítő adatállományok létrehozása.¹²

A kiberbűncselekmények csoportosításához célszerű a büntetőjog által már korábban megfogalmazott kategóriákat figyelembe venni, melyek szerint négy különböző csoportra osztható a számítógépes bűnözés. Az első a cyber birtokháborítás, mint a vírustámadás és a hackelés, amikor más tulajdonát képező számítógép határát átlépve, hálózaton keresztül vagy egyéb módszerrel oda belépve kárt okoznak. A cyber megtévesztés és lopás során pénz vagy tulajdon jogtalan elsajátítása valósul meg, mint a hitelkártya csalás vagy a szellemi tulajdon megsértése, a kalózkodás. Ez a két csoport a tulajdon elleni bűncselekményeket foglalja magában. A gyermekekre leselkedő veszélyek szempontjából kritikus csoportok a cyber

⁸ Köllő Dávid: A gyermekek szexuális kizsákmányolása a kibertér felhasználásával. = Belügyi Szemle 2020/2, 62. o.

⁹ Francis Snyder: Sites of Criminality and Sites of Governance. = Social & Legal Studies 2001/10, 253. o.

¹⁰ Polt Péter: A számítógépes bűnözés. = Belügyi Szemle 1983/6, 60–64. o.

¹¹ Nagy Zoltán András: Bűncselekmények számítógépes környezetben. Budapest, Ad Librum, 2009. 257. o.

¹² Nagy Zoltán András: Az informatika és a büntetőjog. Magyar Jog 38. 1991.1. 21-26.o

pornográfia és a cyber erőszak, melyek az erkölcs és a személy elleni bűncselekményeket testesíthetik meg obszcén tartalmak és pornográf felvételek közlésével, valamint gyűlöletbeszédrel, titkos megfigyeléssel, amik az elszennvedői lelki és fizikai szempontból is veszélynek lehetnek kitéve.¹³

Az informatikai bűnözés szabályozásának jelenségével foglalkozó tudományos nézetek között két domináns szemlélet létezik, az egyik nézet szerint a Büntető Törvénykönyv rendelkezéseinek irányadónak kell lenniük az elektronikus úton elkövetett bűncselekményekre is, és ezekkel a konvencionális eszközökkel kell a technológiai változás következtében felmerülő kihívásokat kezelni, míg a másik szemlélet a cybercrime specifikus szabályozását kíváná. A magyar szabályozás a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény a bűnelkövetési tényállások átfogó, kódexjellegű, dogmatikus egészet alkotó rendszerét összesíti.¹⁴

Fontos mérföldkőnek tekinthető a 2001. november 23-án Budapesten kihirdetett, majd 2004-ben hatályba lépett Európa Tanács Számítástechnikai Bűnözésről szóló Egyezménye (Convention on Cybercrime), mely szabályozta a számítógépes környezetben elkövetett bűncselekményeket és jelentős szigorítást hozott azokkal kapcsolatban. Az Cybercrime egyezmény a számítástechnikai adatok tartalmával kapcsolatos bűncselekmények elkövetési módjai közé sorolja a gyermekpornográfiával kapcsolatos bűncselekményeket.¹⁵

A cyberdeviancia fogalma két feltétel mentén tér el a hagyományos devianciafogalomtól, mégpedig a cyberterben való megvalósulás szükségességében és a digitális kompetencia meglétében. A térhez kötöttség és a digitális kompetencia viszont csak a normasértő részéről állandó, míg a normasértést elszennvedő esetében nem minden esetben. A hagyományos, társadalmi együttélésre veszélyes devianciák szűkebb fogalomkörébe olyan állandó magatartásminták és cselekvések tartoznak, mint az alkoholizmus, a kábítószer-fogyasztás, az öngyilkosság, az antiszociális viselkedést megalapozó mentális betegségek és a bűnözés. Ezek a magatartásminták és cselekvések fizikai megjelenésüktől eltekintve rendkívül gyorsan

¹³ David S. Wall: Crime and Deviance in Cyberspace. New York, Routledge Taylor and Francis Group, 2009. 161. o.

¹⁴ Szabó Alíz: Az online-térben terjedő deviancia, a cibercrime az információtechnológia tükrében. = Infokommunikáció és Jog, 2017/Különszám, 66. o.

¹⁵ 2004. évi LXXIX Törvény az Európa Tanács Budapesten, 2001. november 23-án kelt Számítástechnikai Bűnözésről szóló Egyezményének kihirdetéséről.
https://jogkodex.hu/jsz/budapesti_egyezmeny_2004_79_torveny_6721328 2023.09.12.

integrálódtak a cyber környezetbe, elsősorban a normasértő anonim működésének lehetőségének a következtében. Az interneten és az ahhoz kapcsolódó információs rendszerekben megvalósuló devianciák egyfelől az offline térből történő „egyszerű” migrációval kerülnek az online világba, és gyakran arra is korlátozódnak. Ezek többnyire a szexuális ösztönkésztetésekből, agresszív érzelmekből, anyagi haszonszerzéshez kötődő szükségletekből eredeztethető, miközben a társadalom és kontrollintézményei jelentik megítélésük alapját. A virtuális térben leggyakrabban előforduló normasértések csoportjába tartoznak a szexuális tartalmak szerepeltetése (szexting) és a pornográf tartalmak szerepeltetése, a behálózás (grooming, cybergrooming), a megfélemlítés (cybermegfélemlítés, cyberbullying) a zsarolás, a csalás, az internetfüggőség, a károkozó, destruktív cselekvések, az információs rendszerek megsértése, és az extrémizmus és terrorizmus.¹⁶

A modern digitális kor egyik jellemző elkövetési módja a technológia segítségével célzott támadások, zaklatások. Az üzenetküldési módok és a közösségi média megjelenésével a támadó még több lehetőséget talál arra, hogy másoknak sérelmeket okozzon. Az ilyen támadások sokszor még ártalmasabbak és fájdalmasabbak, mint a többi, tekintve, hogy a támadó személyének kiléte gyakran ismeretlen marad és a bántalmazás sokkal szélesebb körben (worldwide) érzékelhető mások által, valamint az áldozat bármikor, akár otthonában is támadható. Nehéz fellépni és harcolni az ilyen elkövetővel szemben, tekintve, hogy rendszerint névtelenül követi el támadásait, és nem konkrétan meghatározható helyen, hanem az interneten, online térben. Típusai a durva, bántó üzenetek, hamis weboldalak készítése, ahol zaklató és hamis, bántó és sértő információ küldhető az áldozatról.¹⁷

Az online abúzusok egyik legsötétebb dimenziója a gyermekek online szexuális kizsákmányolása.

A Büntető Törvénykönyv a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények között szabályozza a gyermekpornográfia tényállását. E bűncselekmény jogi tárgya a gyermekek egészséges nemi fejlődése és a gyermekpornográfiára ráépülő szervezett bűnözői csoportok elleni küzdelemhez fűződő társadalmi érdek.¹⁸

¹⁶ Kiss, Parti, Prazsák: Cyberdeviancia. Budapest, Dailog Campus Kiadó, 2019. 74. o.

¹⁷ Somfai Balázs: „Bullying” az iskolai erőszak. = Jura 2009/1, 184. o.

¹⁸ Tóth Mihály - Nagy Zoltán (szerk): Magyar Büntetőjog: Különös rész. Budapest, Osiris Kiadó, 2014. 147. o.

Az online térben történő kortárs bántalmazás az iskolai konfliktusok egyik felszín alatti nagy feszültségeket generáló típusa minden vonatkozásában nehézségeket teremt. Több pszichológiai kutatás során is felmerült kérdésként, hogy a gyermekkori bántalmazó, zaklató viselkedésmód természetes része-e a felnőtté válásnak, a közösségi státuszkeresésnek, az önállósodásnak vagy sem, és milyen mértékben befolyásolja azt, hogy a későbbiekben valaki bűnelkövetővé válik, vagy sem. Azonban az online térben történő személyiségtorzulás, a növekvő agresszió, a dehumanizálódás, valamint az anonimitás adta „védttség” érzése, mind, mind olyan tényezők, amelyek okkal feltételezhetően előrevetíthetik a későbbi kriminális magatartásokat. Az iskola szerepe rendkívül jelentős a jelenség kezelésében, de helyzetük nem könnyű sok esetben a hagyományos konfliktusok feloldásakor sem, az online zaklatás jelenlétének felismerése, kezelése pedig különösen nagy terhet ró rájuk. Elengedhetetlen a szülők és az iskola helyes és határozott válasza az online és az offline normasértésekre, hiszen kulcsfontosságú szerepük van a gyermekkori bűnmegelőzés szempontjából.¹⁹

VI. Záró gondolatok

Minden gyermek megérdemli és joga van ahhoz, hogy olyan családi környezetben nevelkedjen és nőjön fel, ami szeretetteljes, támogató és biztonságos, ahol védve van. Ezt a kiszámítható és gondoskodó közeget elsősorban a szülők tudják és hivatottak együtt és közösen biztosítani, mely családi egység kohézióját a gyermekek érdekében a jog eszközeivel is támogatni és védeni szükséges, abban az esetben is, amikor a család válságon megy keresztül.

Azonban elsősorban a család, a szülők feladata, hogy felkészüljenek az olyan helyzetekre, amikor gyermekük valamit nem tud megfelelően értelmezni, ha olyan hatás éri, ami feloldatlan feszültségekhez vezethet. Napjainkban az oktatási intézmények helyzete, az iskolák felé támasztott elvárások is megváltoztak. A digitalizáció nemcsak a tanítási módszerek újragondolása tekintetében érezteti hatását,

¹⁹ Pongrácz Ildikó: Gyermek a digitális világ útvesztőiben – veszélyek és lehetőségek. = Miskolci Jogtudó 2019/2, 69.o.

hanem az iskolai közösségekben felbukkanó problémák, normasértések megjelenési formáit is átrendezte az online devianciák megjelenésével.²⁰

Magyarországon a fiatalkori devianciák elleni küzdelem, mind a korábbi, a Társadalmi bűnmegelőzés Nemzeti Stratégiájában, mind a jelenlegi, a 2023-ig érvényben lévő Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiában megfogalmazásra került. A legerőteljesebben és leghatékonyabban a nevelési-oktatási intézmények színterén lehet megakadályozni a fiatalok elkövetővé válását.²¹

Napjainkban, a huszonegyedik század világában kiemelt aktualitással bír, hogy lássuk, ahogy egymásra rakódnak ezek az egyébként deszocializációt és devianciát okozó hatások, és megállapítsuk, hogy milyen finomhangolt jogi szabályozás szükséges ahhoz, hogy segítségével ezeket megelőzzük, megjelenésüket gátoljuk.

Kózhalmi László gondolata igaz és örökérvényű: „A legjobb, legsikeresebb gyógyír a szerető, szeretetteljes, támogató közeg, ennél többet, jobbat még senki sem tudott kitalálni.”²²

²⁰ Pongrácz Ildikó: i. m. 69. o.

²¹ Interjú Dr. Kózhalmi Lászlóval, a PTE ÁJK tanszékvezető professzorával: <https://pemonline.hu/feltekenysegbol-olhette-meg-testveret-a-13-eves-fiu-interju-dr-kohalmi-laszloval-a-pte-ajk-tanszekvezeto-professzoraval/> Letöltés: 2023.08.24.

²² Interjú Dr. Kózhalmi Lászlóval, a PTE ÁJK tanszékvezető professzorával: <https://pemonline.hu/feltekenysegbol-olhette-meg-testveret-a-13-eves-fiu-interju-dr-kohalmi-laszloval-a-pte-ajk-tanszekvezeto-professzoraval/> Letöltés: 2023. 08.24.

Irodalomjegyzék

- Barzó Tímea: A magyar család jogi rendje. Budapest, Patrocinium Kft., 2017. 566 o.
- David S. Wall: Crime and Deviance in Cyberspace. New York, Routledge Taylor and Francis Group, 2009. 624. o.
- Francis Snyder: Sites of Criminality and Sites of Governance. Social & Legal Studies 2001/10, 251–256. o.
- Interjú Dr. Kőhalmi Lászlóval, a PTE ÁJK tanszékvezető professzorával.
<https://pemonline.hu/feltekenysegbol-olhettemeg-testveret-a-13-eves-fiu-interju-dr-kohalmi-laszloval-a-pte-ajk-tanszekvezeto-professoraval/>
- Kiss, Parti, Prazsák: Cyberdeviancia. Budapest, Dialog Campus Kiadó, 2019. 185 o.
- Köllő Dávid: A gyermekek szexuális kizsákmányolása a kibertér felhasználásával. Belügyi Szemle 2020/2, 60–87. o.
- Marc Prensky: Digital Natives, Digital Immigrants. From on the Horison, MCB University Press 2001/5, 1–6. o.
- Nagy Zoltán András: Az informatika és a büntetőjog. Magyar Jog 38. 1991.1. 21-26.o
- Nagy Zoltán András: Bűncselekmények számítógépes környezetben. Budapest, Ad Librum, 2009. 293 o.
- Pál-Törőcsik: Irodalmi áttekintés a Z generációról. Pécsi Tudományegyetem, 1–17. o.
- Polt Péter: A számítógépes bűnözés. Belügyi Szemle 1983/6, 60–64. o.
- Pongrácz Ildikó: Gyermek a digitális világ útvesztőiben - veszélyek és lehetőségek. Miskolci Jogtudó 2019/2., 55–69. o.
- Somfai Balázs: „Bullying”, azaz iskolai erőszak. Jura, 2009/1, 184–187. o.
- Szabó Alíz: Az online-térben terjedő deviancia, a cibercryme az információtechnológia tükrében. Infokommunikáció és Jog, 2017/Különszám, 60–67 o.
- Szegediné Lengyel Piroska: Számítógépes bűnözés, avagy fiatalok a cyber-térben. Hadmérnök 2011/2, 366–379. o.

Szomora Zsolt: Gyermekelhelyezés és kapcsolattartás - mikor avatkozik be a büntetőjog? Családi Jog 2009/2, 13–19. o.

Tóth Mihály (szerk) - Nagy Zoltán (szerk): Magyar Büntetőjog - Különös rész. Budapest, Osiris Kiadó, 2014. 612 o.

AZ EURÓPAI ÜGYÉSZSÉG KONCEPCIÓJA ÉS SZEREPE A HELYREÁLLÍTÁSI ÉS REZILIENCIAÉPÍTÉSI ESZKÖZ PÉNZÜGYI FORRÁSAINAK VÉDELMEBEN¹

MÁRTON BALÁZS

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM, RENDÉSZETTUDOMÁNYI KAR,
RENDÉSZETTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA, PHD HALLGATÓ

I. A Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz és a pénzügyi forrásainak büntetőjogi védelme

A Covid19-világjárvány gócpontja 2020 márciusára helyeződött át az Európai Unió területére. A tagállamok kormányai korábban nem látott egészségügyi veszélyhelyzettel találták szembe magukat, amelynek kezelése érdekében különleges intézkedések bevezetésére kényszerültek. A vírus és az ellenintézkedések együttesen megváltoztatták a gazdasági, társadalmi és költségvetési kilátásokat. A súlyos hatások enyhítése és a gazdaságok újraindítása céljából az uniós tagállamok döntéshozói a tagállamoknak közvetlenül nyújtható pénzügyi támogatást lehetővé tevő innovatív eszköz létrehozatalában állapodtak meg. A 2021. február 12-én kelt uniós rendelettel² (a továbbiakban: 2021/241 EU rendelet) kerültek megállapításra a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz (*Recovery and Resilience Facility*, RRF) nevet viselő új pénzügyi eszköz részletszabályai. A válságok idején a beruházási szint drasztikus visszaesése utáni helyreállítás felgyorsítását szolgáló, illetve a reziliencia fokozására hivatott támogatások irányai megegyeznek az Európai Unió aktuális stratégiai terveiben szereplő főbb fejlesztési irányokkal. Így – egyebek mellett – a jól működő belső piac, a zöld és digitális technológiák, az innováció és kutatás – többek között a tudásalapú gazdaság –, a tiszta energiára való átállás, valamint a lakhatás és más

¹ AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-22-3-II-NKE-17 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/241 rendelete (2021. február 12.) a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz létrehozásáról, OJ L 57

kulcsfontosságú gazdasági ágazatok energiahatékonyságának növelése képeznek prioritást a pénzügyi eszköz forrásainak elköltése során.³ Az eszköz keretében nyújtott vissza nem fizetendő pénzügyi támogatásnak *sui generis* uniós hozzájárulás formáját kell öltetnie, amelyet az egyes tagállamok esetében kiszámított maximális pénzügyi hozzájárulás alapján és a helyreállítási és rezilienciaépítési terv tervezett összköltségének figyelembevételével kell meghatározni, és amelyet a helyreállítási és rezilienciaépítési tervek mérföldköveihez és céljaihoz viszonyított eredmények elérése alapján kell kifizetni.⁴ Az eszköz költségvetése (folyó áron) nagyjából 723,8 milliárd euró (ebből 385,8 milliárd euró kölcsön és 338 milliárd euró vissza nem térítendő támogatás).⁵ Mivel még európai viszonylatban is hatalmas összegről van szó, így az uniós jogalkotó már a 2021/241 EU rendeletben fontosnak tartotta külön is rögzíteni, hogy az Európai Bizottságnak biztosítani kell az Európai Unió pénzügyi érdekeinek hatékony védelmét, amelyben az Európai Ügyészségnek (*European Public Prosecutor's Office*, EPPO) is szerepe van.⁶ Az Európai Ügyészség ugyanis, összhangban a szervezetét és működését alapvetően szabályozó uniós rendelettel⁷ (a továbbiakban: 2017/1939 EU rendelet), hatáskörrel rendelkezik arra, hogy nyomozást és vádhatósági eljárást folytasson az Európai Unió pénzügyi érdekeit sértő csalás, korrupció, összeférhetetlenség és más bűncselekmények esetében. A következő pontban járjuk körül azt, hogy az előbbi mit jelent a gyakorlatban, mikor járhat el az Európai Ügyészség és hogyan épül fel ez a szerv.

II. Az Európai Ügyészség szerepe az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelmében és a szervezeti felépítése

Az Európai Ügyészség létrehozatalához vezető történelmi folyamat egészen az 1970-es évekig vezethető vissza, majd az 1990-es évek első felében, a *Corpus Iuris* című tanulmány elkészítésekor vett lendületet. Cikkünk terjedelmét lényegesen meghaladná a több évtized fejleményeinek részletes bemutatása, így ettől

³ 2021/241 rendelet, (7)

⁴ 2021/241 rendelet, (18)

⁵ https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility_hu 2023.03.23.

⁶ 2021/241 rendelet (54)

⁷ A Tanács (EU) 2017/1939 rendelete (2017. október 12.) az Európai Ügyészség létrehozására vonatkozó megerősített együttműködés bevezetéséről, OJ L 283

most eltekintünk. A tagállamok – egyhangúság hiányában – az Európai Unió bel- és igazságügyi területein legalább kilenc tagállam megállapodása esetén elérhető megerősített együttműködés intézményére építve, a 2017/1939 EU rendelet elfogadásával, végül 2017-ben döntöttek az Európai Ügyészség létrehozataláról.⁸ Az Európai Ügyészség 2021. június 1. napján kezdte operatív működését a megerősített együttműködéshez a mai napig csatlakozott 22 európai uniós tagállamban. Magyarország szuverenitási fenntartással élve nem csatlakozott az Európai Ügyészséghez, viszont Magyarország Legfőbb Ügyészsége még az Európai Ügyészség működésének megkezdését megelőzően, 2021. április 6. napján az együttműködésről szóló munkamegállapodást kötött a büntetőügyekben folytatott operatív együttműködés és a stratégiai együttműködés rendezése érdekében.⁹ Írország és Lengyelország például a mai napig nem írtak alá ilyen jellegű dokumentumot, emiatt akadozik a bűnügyi együttműködésük az Európai Ügyészséggel.¹⁰

Az Európai Ügyészség célja, hogy büntetőjogi eszközökkel nyújtson hatékony védelmet az Európai Unió pénzügyi érdekeit érintő csalások ellen, ennek érdekében a 2017/1939 EU rendelet az ún. PIF irányelvben¹¹ meghatározott, uniós költségvetést sértő bűncselekmények¹² esetére hatáskört biztosít az

⁸ Az Európai Unió működéséről szóló szerződés 86. cikk (1)

⁹ <https://www.eppo.europa.eu/en/news/eppo-signs-working-arrangement-office-prosecutor-general-hungary> 2023.03.23.

¹⁰ <https://www.eppo.europa.eu/en/news/annual-report-2022-eppo-puts-spotlight-revenue-fraud> 2023.03.23.

¹¹ Az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről szóló 2017. július 5-i 2017/1371 európai parlamenti és a tanácsi irányelv, OJ L 198

¹² 2017/1371 irányelv 3. cikk: „(2) Ezen irányelv alkalmazásában a következők tekintendők az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalásnak:

a) nem közbeszerzéshez kapcsolódó kiadások tekintetében a következőkre vonatkozó bármely cselekmény vagy mulasztás: i. olyan hamis, helytelen vagy hiányos nyilatkozatok vagy dokumentumok felhasználása vagy benyújtása, amelyek következménye az Unió költségvetéséből származó vagy az Unió kezelésében levő, illetve az Unió nevében kezelt költségvetésekből biztosított pénzeszközök vagy vagyoni eszközök hűtlen kezelése vagy jogellenes visszatartása; ii. információ elhallgatása és ezzel egy konkrét kötelezettség megszegése, az előbbiekkkel megegyező következményekkel; vagy iii. az említett pénzeszközöknek vagy vagyoni eszközöknek az eredetileg megjelölt céltól eltérő célokra történő jogellenes felhasználása;

b) közbeszerzéshez kapcsolódó kiadások tekintetében a következőkre vonatkozó bármely cselekmény vagy mulasztás, legalább akkor, ha azt az Unió pénzügyi érdekeit megsértve, az elkövető vagy valaki más javára történő jogtalan haszonszerzés céljából követik el: i. olyan hamis, helytelen vagy hiányos nyilatkozatok vagy dokumentumok felhasználása vagy benyújtása, amelyek következménye az Unió költségvetéséből származó vagy az Unió kezelésében levő, illetve az Unió nevében kezelt költségvetésekből biztosított pénzeszközök vagy vagyoni eszközök hűtlen kezelése vagy jogellenes visszatartása; ii. információ elhallgatása és ezzel egy konkrét kötelezettség megszegése, az előbbiekkkel megegyező következményekkel; vagy iii. az említett pénzeszközöknek vagy vagyoni eszközöknek az eredetileg megjelölt céltól eltérő célokra történő jogellenes, az Unió pénzügyi érdekeit sértő felhasználása;

Európai Ügyészség részére. Ez azt jelenti, hogy az e bűncselekményekre tekintettel folytatott nyomozást, vádhatósági eljárást és az elkövetők bíróság elé állítását „kiemelik” a tagállamok büntető igazságszolgáltatási hatásköre alól.¹³ A gyakran ún. PIF (*La protection des intérêts financiers de l'Union*) bűncselekményként hivatkozott bűncselekményi katalógus részét képezi az Európai Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás és az Unió pénzügyi érdekeit érintő egyéb bűncselekmények kategóriája, mely utóbbi alá a pénzmosási, vesztegetési és hűtlen kezelési jellegű tényállások tagozódnak. E bűncselekmények képezik az Európai Ügyészség munkájának dandárját. Emellett a 2017/1939 EU rendelet további, az előbbi cselekményekhez kapcsolódó bűncselekményekben is nyomozásra jogosítja az Európai Ügyészséget, amelyet most nem vizsgálunk.

c) a héalapú saját forrásokból származó – a d) pontban említett – bevételektől eltérő bevételek tekintetében a következőkre vonatkozó bármely cselekmény vagy mulasztás: i. olyan hamis, hehtelen vagy hiányos nyilatkozatok vagy dokumentumok felhasználása vagy benyújtása, amelyek következménye az uniós költségvetési források, vagy az Unió kezelésében levő, illetve az Unió nevében kezelt költségvetési források jogellenes csökkenése; ii. információ elhallgatása és ezzel egy konkrét kötelezettség megszegése, az előbbiekkal megegyező következményekkel; vagy iii. a jogszerűen szerzett haszon jogellenes felhasználása, az előbbiekkal megegyező következményekkel;

d) a héalapú saját forrásokból származó bevételek tekintetében a következőkre vonatkozó, határokon átnyúló csalárd rendszerek keretében elkövetett bármely cselekmény vagy mulasztás: i. olyan hamis, hehtelen vagy hiányos, héával kapcsolatos nyilatkozatok vagy dokumentumok felhasználása vagy benyújtása, amelyek következménye az uniós költségvetési források csökkenése; ii. héával kapcsolatos információk elhallgatása és ezzel konkrét kötelezettség megszegése, az előbbiekkal megegyező következményekkel; vagy iii. héával kapcsolatos helyes nyilatkozatok benyújtása a nemfizetés csalárd elfedésének vagy a héal-visszatérítési jog jogtalan keletkeztetésének céljával.” és a 4. cikk:

„(1) A tagállamok megteszik a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy az ezen irányelv hatálya alá tartozó bűncselekményekből származó vagyont érintő, az (EU) 2015/849 irányelv 1. cikke (3) bekezdésében leírt pénzmosás bűncselekménynek minősüljön.

(2) A tagállamok megteszik a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy szándékos elkövetés esetén az aktív és a passzív vesztegetés bűncselekménynek minősüljön. a) Ezen irányelv alkalmazásában passzív vesztegetésnek minősül a hivatalos személy cselekménye, aki közvetlenül vagy közvetítő útján a maga vagy harmadik személy javára bármilyen előnyt kér vagy elfogad, vagy ilyen előny ígérését elfogadja azért, hogy hivatali kötelezettségének megfelelően vagy hatáskörének gyakorlása közben valamilyen intézkedést megtegyen vagy ne tegyen meg, olyan módon, amely sérti vagy sértheti az Unió pénzügyi érdekeit. b) Ezen irányelv alkalmazásában aktív vesztegetésnek minősül bármely személy cselekménye, aki közvetlenül vagy közvetítő útján a hivatalos személynek vagy rá tekintettel harmadik személynek bármilyen előnyt ígér, felajánl vagy ad azért, hogy a hivatalos személy hivatali kötelezettségének megfelelően vagy hatáskörének gyakorlása közben valamilyen intézkedést megtegyen vagy ne tegyen meg, olyan módon, amely sérti vagy sértheti az Unió pénzügyi érdekeit.

(3) A tagállamok megteszik a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy szándékos elkövetés esetén a hűtlen kezelés bűncselekménynek minősüljön. Ezen irányelv alkalmazásában hűtlen kezelésnek minősül a pénzeszközök vagy vagyoni eszközök közvetlen vagy közvetett kezelésével megbízott, olyan hivatalos személy cselekménye, aki az eredetileg megjelölt céltól eltérő célokra használ fel, illetve fizet ki pénzeszközöket, vagy sajátút ki, illetve használ fel vagyoni eszközöket, és ezáltal sérti az Unió pénzügyi érdekeit...”

¹³ 2017/1939 tanácsi rendelet 4. cikk

Az Európai Ügyészség szervezete kétszintű (*multilayered structure*).¹⁴ A szupranacionális, uniós szinthez tartozik az európai főügyész és a tagállamonként egy-egy, azaz összesen 22 európai ügyész. Míg a decentralizált szintet a (legalább tagállamonként kettő-kettő) delegált európai ügyész alkotja akként, hogy a delegált európai ügyészek különleges jogállásuk ellenére mindvégig megmaradnak a tagállami hatóságuk tagjának, ily módon kettős pozíciót elfoglalva (*wearing a 'double-hat'*).¹⁵ A delegált európai ügyészek azok a „láncszemek”, akik a tényleges és operatív kapcsolódási pontot jelentik a tagállam büntető igazságügyi rendszere és az Európai Ügyészség között. Az alapjaiban eltérő államszerkezetek (például egységes állam vagy föderális állam stb.) és eltérő ügyészségi modellek miatt igen változatos képet kapunk arról, hogy a delegált európai ügyészek szervezetiileg pontosan hol helyezkednek el az egyes tagállamokban. Példának okáért addig, amíg Németországban, ahol az ügyészségek tartományi szinten szerveződnek¹⁶, jogszabálmódosítás szükségeltetett ahhoz, hogy a 16 német delegált európai ügyész az egész országra kiterjedő illetékességgel bír hasson¹⁷, az unitárius Horvátország centralizált ügyészségi rendszerében, ahol 4 delegált európai ügyész teljesít szolgálatot, ilyen kérdés nem merült fel. Az Európai Ügyészség létrehozásával nem volt cél a tagállamok büntetőügyi nyomozások megszervezésére vonatkozó nemzeti rendszereinek sérelme.¹⁸ Az elgondolásnak megfelelően, az Európai Ügyészség büntetőeljárások feletti valós hatalmának lényege, hogy dönthet nyomozás megindításáról, illetve a tagállamban már folyamatban lévő nyomozás saját hatáskörbe vonásáról. Ezt követően a delegált európai ügyészen keresztül a tagállam jogrendszerébe csatornázott utasítási és döntési jogot gyakorolhat.¹⁹

¹⁴ Az Európai Parlament Belügyi Politikák Főigazgatósága PE 527.399 számú 2016. novemberi „*Towards a European Public Prosecutor's Office (EPPO)*” című tanulmánya 6. o.

¹⁵ Az Európai Parlament Belügyi Politikák Főigazgatósága PE 621.806 számú 2019. májusi „*The European Public Prosecutor's Office: strategies for coping with complexity*” című tanulmánya 25. o.

¹⁶ <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn2021/ContentDetail/EN/5/11>, 2023.03.5.

¹⁷ https://www.bmjv.de/EN/EU/EU_2020_en/Presse/111920_EPPO_en.html, 2023.03.5.

¹⁸ 2017/1939 rendelet (15)

¹⁹ 2017/1939 rendelet 13. cikk (1)-(2)

III. Összegzés

Az Európai Unió pénzügyi érdekei büntetőjogi védelmének intézményi vázát az Európai Ügyészség, a nem csatlakozott tagállamok vonatkozásában pedig a tagállami bűnüldözési mechanizmusok uniós bűnügyi együttműködés vérkeringésébe – többnyire az *Eurojust-on*²⁰ keresztül – kapcsolt rendszerei alkotják. A pénzügyi érdekek büntetőjogi szintet még el nem érő védelmét célzó igazgatási vizsgálati eljárások lefolytatásának intézménye az Európai Bizottság irányítása alá tartozó Európai Csalás Elleni Hivatal (*Office européen de lutte antifraude*, OLAF), amely az adminisztratív szabálytalanságok feltárását végző szerv. Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy az OLAF nem nyomozó hatóság, nem folytathat nyomozásokat, hanem adminisztratív vizsgálatokat végez, amelyek kimenetele alapján az érintett tagállam felé igazságügyi ajánlásokat tehet. A tagállamok ezen ajánlások alapján elrendelhetnek büntetőeljárást (nyomozást), de más eljárást is, a belső jogszabályaiknak megfelelően. Az Európai Ügyészségre 2022-ben összesen 3318 bűncselekményre vonatkozó bejelentés érkezett. Ezek legnagyobb részét (1924) magánszemélyek tették, az uniós intézményektől és szervektől mindösszesen 103 bejelentés érkezett. A legtöbb jelzést az OLAF továbbította 55 esetben, míg a legkevesebbet az Európai Parlament, amely mindössze egy bejelentést tett 2022-ben az Európai Ügyészséghez.²⁰

A Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz forrásai elköltésének biztosítása komplex ellenőrzési rendszert igényel, amelynek büntetőjogi eszköztárában a 22 csatlakozott uniós tagállamban az Európai Ügyészségre fontos feladat hárul. Egyáltalán nem garantált ugyanakkor, hogy az Európai Ügyészség – figyelemmel a szerv létrehozását és a működés első tapasztalatait övező kritikákra – a nem csatlakozott tagállamok bűnüldöző hatóságainál hatékonyabb módon lesz képes ellátni az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelmét. Noha az eszköz forrásainak nagyságrendje és az összes tagállam érintettsége miatt, egészen biztosan lényeges következtetéseket lehet majd levonni az ezekre elkövetett csalások felderítésének tapasztalataiból.

²⁰ https://www.eppo.europa.eu/sites/default/files/2023-02/EPPO_2022_Annual_Report_EN_WEB.pdf
2023.03.22.
112

Irodalomjegyzék

A Tanács (EU) 2017/1939 rendelete (2017. október 12.) az Európai Ügyészség létrehozására vonatkozó megerősített együttműködés bevezetéséről, OJ L 283

Az Európai Parlament Belügyi Politikák Főigazgatósága PE 527.399 számú 2016. novemberi „Towards a European Public Prosecutor’s Office (EPPO)” című tanulmánya

Az Európai Parlament Belügyi Politikák Főigazgatósága PE 621.806 számú 2019. májusi „The European Public Prosecutor’s Office: strategies for coping with complexity” című tanulmánya

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/241 rendelete (2021. február 12.) a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz létrehozásáról, OJ L 57

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés

Az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről szóló 2017. július 5-i 2017/1371 európai parlamenti és a tanácsi irányelv, OJ L 198

https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility_hu, 2023.03.23.

https://www.bmjv.de/EN/EU/EU_2020_en/Presse/111920_EPPO_en.html, 2023.03.5.

<https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn2021/ContentDetail/EN/5/11>, 2023.03.5.

<https://www.eppo.europa.eu/en/news/annual-report-2022-eppo-puts-spotlight-revenue-fraud>, 2023.03.23.

<https://www.eppo.europa.eu/en/news/eppo-signs-working-arrangement-office-prosecutor-general-hungary>, 2023.03.23.

https://www.eppo.europa.eu/sites/default/files/2023-02/EPPO_2022_Annual_Report_EN_WEB.pdf, 2023.03.22.

BŰNCSELEKMÉNYEK GYERMEKÁLDOZATAI A PANDÉMIA IDEJÉN

RENGEL DÓRA

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR, BÜNTETŐJOGI TANSZÉK, PHD HALLGATÓ

I. Bevezető gondolatok

Bizonyára 2020 márciusa előtt is mindenki hallott már valamilyen kontextusban a bezártságnak az emberek mentális egészségére vonatkozó negatív hatásairól, amely hatások következményei elől feltehetően a gyermekek sem menekültek, tekintve, hogy sokuknak a kiszolgáltatott helyzetükből fakadóan az otthon sem járt együtt a biztonság érzetével.¹ Általánosságban, azaz a „karanténidőszakot” megelőzően is elmondható, hogy hazánkban a gyermekbántalmazás 80%-át családon belül követik el, 41%-ban a vér szerinti apa, 39%-ban pedig a vér szerinti anya a bántalmazó, illetve gyakran az egy háztartásban élő nem vér szerinti szülő (nevelőapa, nevelőanya).² A járványhelyzet alatt a szülőkhöz kialakult depresszió, agresszivitás és szorongás okán pedig nem meglepő, ha a folyamatos összezártság révén több gyermek szenvedett el otthonában bántalmazást, amely megnyilvánulhatott a bántalmazás fizikai, pszichológiai, érzelmi vagy szexuális formáiban egyaránt.

A pontosabb következtetések levonása érdekében kutatásomban a fentebb említett bántalmazó magatartásokat is magában foglaló büntetőjogi tényállásokat vizsgálom figyelemmel kísérve ezen bűncselekmények esetszámait, nyilvánosságra hozott statisztikáit különös tekintettel a járvánnyal érintett időszakokra.

¹ Šindýlková Zsófia –Törő Krisztina – Csikós Gábor: Családok a Covid-19 idején. = Psychologia Hungarica VIII/3, 2020. 121–126. o. http://real.mtak.hu/143543/1/EPA02497_psychologia_2020_03_120-138.pdf

² Domonkos Andrea: A pandémia hatása a családon belüli erőszakra. In: Domonkos Andrea (szerk.): A családon belüli erőszak aktuális kérdései. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2021. 20. o. https://ajk.kre.hu/images/doc2022/pr/a_csaladon_beluli_eroszak_aktualis_kerdesei.pdf

II. A gyermekbántalmazás és a Covid-19 összefüggései

Gyermekbántalmazás minden társadalmi rétegben előfordul, és kialakulásában számos családi, illetve egyéni rizikófaktor játszik szerepet. A 2020. EüK. 14. szám EMMI szakmai irányelv a gyermekbántalmazást kiváltó események között egy újabb esetet is feltüntetett: a koronavírus világjárványt.³

Ennek megértéséhez ismernünk kell azt a rendszerszemléletet, amely szerint a család tagjai kölcsönösen hatnak egymásra, és mivel bármely családtag hathat a rendszer egészére, így kiemelten fontos a világjárvány szülői szempontú tárgyalása is. Az elmúlt évek kutatásai ugyanis azt mutatják, hogy a szülői stressz magas szintje fontos komponense a családon belüli agresszió kialakulásának. Márpedig a járványhullám alatt számos olyan stresszhatás érte a szülőket, ami megnehezítette, hogy türelemmel és megértéssel reagáljanak gyermekük türelmetlenségére, zavaró viselkedésére. A szülőknek többek között alkalmazkodniuk kellett az otthoni munkavégzéshez, a munkaterhek növekedéséhez sokszor meg kellett küzdeniük anyagi nehézségekkel vagy akár a munkahelyük elvesztésével, továbbá a bezártsággal és a korlátozottsággal is.⁴

III. A családon belüli erőszak jellemzői

Az előzőekben ismertetett stresszforrások következtében a szülőkhöz kialakult frusztráció és leterheltség megnövelhette a családon belüli bántalmazás, illetve elhanyagolás lehetőségét.⁵ Családon belüli erőszak bár a hétköznapiakban gyakran használt kifejezés azt talán kevesen tudják, hogy milyen magatartások tanúsítása esetén beszélhetünk a jelenségről. Az erőszak más formáitól alapvetően az anyagi, érzelmi és szexuális függőség különbözteti meg és legfőbb jellemzője, hogy zárt ajtók mögött zajlik. A család

³ Domonkos: 2021. 20. o. https://ajk.kre.hu/images/doc2022/pr/a_csaladon_beluli_eroszak_aktualis_kerdesei.pdf

⁴ Šindýlková – Törő– Csikós: 2020. 126-127. o.

http://real.mtak.hu/143543/1/EPA02497_psychologia_2020_03_120-138.pdf

⁵ Šindýlková, Törő, Csikós: 2020. 126-127. o.

http://real.mtak.hu/143543/1/EPA02497_psychologia_2020_03_120-138.pdf

fogalmához értelemszerűen hozzátartozik a gyermek is, így az ott megjelenő cselekmények kontextusában a kiskorúak prioritása nem kérdőjelezhető meg.⁶

Az családon belüli erőszaknak tehát alapvetően az alábbi megjelenési formáit különböztethetjük meg:

- fizikai
- pszichológiai és a
- szexuális erőszak.⁷

Egyes kiemelt bűncselekmények tizennyolcadik életévét be nem töltött kiskorú sértetteinek száma (0-18)⁸

Bűncselekmény	2019	2020	2021
Emberölés alap- és minősített esetei	14	28	10
Életveszélyt vagy halált okozó testi sértés	12	8	19
Kiskorú veszélyeztetése	818	1005	1102
Szexuális erőszak	112	188	167
Gyermekpornográfia	161	168	213

⁶ Tóth Zsuzsanna: A családon belüli erőszak. = Debreceni Jogi Műhely 2014/1–2, http://www.debreceinjogimuhely.hu/archivum/1_2_2014/a_csaladon_beluli_eroszak/

⁷ Antal Júlia: Családon belüli erőszak. Nők sérelmére elkövetett testi sértés. Miskolc, 2020. 8.o. <http://midra.uni-miskolc.hu/document/34251/30657.pdf>

⁸ A gyermekkorúak és a fiatalkorúak bűnözésével, valamint a kiskorú sértettekkel összefüggő egyes adatok. http://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/01/lfiga_106_2_2023_melle%CC%81klet.pdf

II.1. Fizikai erőszak

A fizikai erőszakhoz köthetően az emberölés alap és minősített eseteivel, illetve az életveszélyt vagy halált okozó testi sértéssel kapcsolatban találunk az ügyészség által közzétett statisztikai adatokat. Mind az emberölés, mind pedig az életveszélyt vagy halált okozó testi sértés tekintetében megfigyelhető esetszámnövekedés 2019-hez, azaz a Covid19 Magyarországon való megjelenése előtti évéhez képest. 2020-ban ugyanis utóbbi esetében csekély csökkenés látható az elkövetések számában, viszont a következő évben már több mint 50%-os az esetszámnövekedés. Előbbi, azaz az emberölés esetén épp fordítva 2020-ban nőtt duplájára az elkövetések száma, viszont 2021-re közel a harmadával csökkent. Mindezen ingadozó számadatokból azonban nem következtethetünk arra, hogy a gyermekek sérelmére elkövetett fizikai erőszak esetei egyértelműen emelkedtek vagy csökkentek volna a járvánnyal érintett években, tekintettel arra a fontos tényezőre is, hogy a könnyű és a súlyos testi sértés vonatkozásában jelenleg nem áll rendelkezésre adat a gyermekek vonatkozásában.⁹

II.2. Pszichológiai erőszak

A pszichológiai erőszak számos magatartásban ölthet testet, mint

- sértegetés, elutasítás
- fenyegetés, vádaskodás
- lekezelés, mellőzés
- birtokló és büntető viselkedés
- érzelmi zsarolás, elhanyagolás.¹⁰

Ezen magatartások két bűncselekmény megállapításához is vezethetnek, mivel a kapcsolati erőszak *első alapeseténél a)* pontjában írt elkövetési *magatartás* az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és

⁹ A gyermekkorúak és a fiatalkorúak bűnözésével, valamint a kiskorú sértettekkel összefüggő egyes adatok. http://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/01/lfiga_106_2_2023_melle%CC%81klet.pdf

¹⁰ Antal: 2020. 8.o.

<http://midra.uni-miskolc.hu/document/34251/30657.pdf>

erőszakos magatartás.¹¹ A 30/2015. (VII.7.) országgyűlési határozat pedig a kapcsolati erőszakot olyan bűncselekménynek tekinti, amely komoly fenyegetést jelent a házasságra, a családra és a gyermekekre nézve egyaránt. Megállapítja, hogy a gyerekek akkor is áldozatok, ha nem közvetlenül feljűk irányul, hanem kizárólag szemtanúi a kapcsolati erőszak valamilyen formájának, legyen az akár a lelki-verbális agresszió.¹²

A kapcsolati erőszak egy *szubszidiárius* bűncselekmény, aminek gyakorlati jelentősége szinte kizárólag a kiskorú veszélyeztetésével lehet összefüggésben. Vagyis amennyiben az elkövetési magatartás rendszeres tanúsítása a kiskorú érzelmi vagy erkölcsi fejlődését veszélyezteti, az ott írt tettesi kvalifikáció fennállása esetén – a kiskorú veszélyeztetése bűncselekményt kell megállapítani.¹³

A táblázatból kitűnik, hogy a kijárási tilalom elrendelését megelőző évhez képest jóval többször követték el a kiskorú veszélyeztetése bűncselekményt 2020-ban, illetve 2021-ben.¹⁴ Érdekesség azonban, hogy ennek ellenére a KSH adatai szerint a veszélyeztetettként nyilvántartott gyermekek száma 2020-ban nagymértékben csökkent 2019-hez képest: 174 413-ról 162 985 főre. Mindez arra vezethető vissza, hogy a járvány okozta válság miatt lecsökkent a jelzések száma, több mint harmincezerrel kevesebb gyermekvédelmi jelzés érkezett 2020-ban a szakemberekhez, amelynek oka feltehetően az, hogy a gyermekvédelmi intézményeknek csak korlátozott lehetőségei voltak a terepmunkára.¹⁵ Mindazonáltal az ügyészség statisztikai adataiból arra következtethetünk, hogy a súlyos, a gyermek közvetlen veszélyeztetettségét jelentő ügyek a koronavírus-járvány ellenére is eljutottak a hatóságokhoz.

¹¹ László Balázs: A kapcsolati erőszak fogalmának dogmatikai beilleszthetőségéről. = Büntetőjogi Szemle 2020/1, 65.o.

https://ujbtk.hu/wp-content/uploads/lapszam/BJSz_202001_65-74o_LaszloBalazs.pdf

¹² Barna Bálint: A családon belüli erőszak ellen nem elég jogi és szakmai lépéseket tenni, szükség lenne a társadalom erkölcsi szintjének fejlesztésére is.

<https://www.parokia.hu/hirek/v/kiszolgaltatva-a-bezartsagban/>

¹³ László: 2020/1. 67. o.

<https://ujbtk.hu/dr-laszlo-balazs-a-kapcsolati-eroszak-eroszak-fogalmanak-dogmatikai-beilleszthetosegerol/>, 2023.04.07.

¹⁴ Tájékoztató a bűnözés 2021. évi adatairól.

<http://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/01/tajekoztato-a-bunozes-2021.-evi-adatairol.pdf> 2023, 2023.03.11.

¹⁵ Gyermekjogi jelentés.

https://hintalovon.hu/wp-content/uploads/2022/09/Hintalovon_jelentes_2021_hu_final2MB.pdf

II.3. Szexuális erőszak

A kiskorúak sérelmére elkövetett szexuális erőszak 2019-ről 2020-ra 68 %-kal növekedett, majd 2021-re kisebb visszaesés mutatkozik. A szexuális bűncselekmények körében maradván megemlítendő, hogy a koronavírus miatti korlátozások felgyorsították a digitális átállást ezzel pedig növelve az online térben megvalósuló bűncselekmények, köztük a gyermekpornográfia elterjedését is.¹⁶ 2019-ben 161-ről előbb 168-ra majd 2021-ben 213-ra növekedett az ügyészség által regisztrált elkövetések száma.¹⁷ Emellett a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság adatai szerint a 2021-es bejelentések több mint 70%-a gyermekpornográfia kategóriában érkezett. Felmérésük szerint a serdülők (13 év alattiak) körében terjedt el, hogy intim képeket készítenek magukról, melyekkel később mások visszaélhetnek. Míg 2020-ban a felvételeken szereplő gyermekek 77 százaléka volt 13 évesnél fiatalabb, úgy 2021-ben arányuk 82 százalékra nőtt.¹⁸

Megállapítható tehát, hogy mindkét szexuális bűncselekmény vonatkozásában megjelenő esetszámok évről évre növekvő tendenciát produkáltak.

¹⁶ Dornfeld László: A koronavírus-járvány hatása a kiberbűnözésre. = In *Medias Res* 2020/2, 193–204. o. <https://media-tudomany.hu/2020/12/21/a-koronavirus-jarvany-hatasa-a-kiberbunozesre/>

¹⁷ Tájékoztató a bűnözés 2021. évi adatairól. <http://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/01/tajekoztato-a-bunozes-2021.-evi-adatairol.pdf>

¹⁸ Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság: A pandémia alatt itthon is megnőtt a gyermekek online szexuális kizsákmányolása. 2022.

https://nmhh.hu/cikk/231488/A_pandemia_alatt_itthon_is_megnott_a_gyermekek_online_szexualis_kizsakmanyolasa

III. Jogi lépések a gyermekek védelme érdekében

A családon belüli erőszak már a világvárvány előtt is fontos ügy volt Magyarországon. A kormány felismerte a jelentőségét és megfelelő intézkedéseket tett a jogalkotás területén a gyermekek védelme érdekében is.¹⁹

Ennek szellemében 2021 nyarán az Országgyűlés elfogadta a komoly társadalmi vitát eredményező ún. pedofilellenes törvényt. A törvénycsomag által módosult a gyermekvédelmi, a családvédelmi, a köznevelési, a gazdasági reklámtevékenységről szóló, illetve a médiatörvény is.²⁰ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) módosításai vonatkozásában kiemelendő többek között az, hogy:

- kiskorúak sérelmére elkövetett, ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő szexuális bűncselekmények esetében az elévülési idő a sértett 18. életvének betöltése helyett, annak 21. életvének betöltéséig nyugszik;
- törvény egyértelművé teszi, hogy a végleges hatályú foglalkozástól eltiltást vonatkozik a gyermekpornográfia elkövetőire is;
- módosult a „gyermekpornográfia” bűncselekményi tényállása és büntetési tételei is azzal a céllal, hogy szélesebb tárgyi hatálya legyen, és a gyerekek nagyobb védelmet élvezzenek az interneten, a büntetések szigorítása pedig visszatartó hatással legyen az elkövetőkre.²¹

Továbbá a törvény érintette még a feltételes szabadságra, a pártfogó felügyeletre, a szexuális erőszak büntetési tételkereteire és a zaklatás tényállására vonatkozó rendelkezéseket is.²²

¹⁹ Visontai-Szabó Katalin: Covid-19 világvárvány és családon belüli erőszak. In: Branislav Ristivojević (szerk.): A szerb és a magyar jog harmonizációja az európai unió jogával. Újvidék, Újvidéki Egyetem Jogtudományi Kar Kiadói Központ, 2022. 348. o.

<http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/26117/1/Visontai-Szabo.pdf>

²⁰ Gyurkó Szilvia: A gyermekjogok helyzete Magyarországon 2021-ben. = 2022/4, 27–31. o.
<https://szakikadatbazis.hu/doc/4926447>

²¹ Végső előterjesztői indokolás a pedofil bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépésről, valamint a gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról szóló 2021. évi LXXIX. törvényhez - Indokolások Tára 2021/81.
<https://jogkodex.hu/doc/9609375#ss2>

²² Végső előterjesztői indokolás a pedofil bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépésről, valamint a gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról szóló 2021. évi LXXIX. törvényhez - Indokolások Tára 2021/81.
<https://jogkodex.hu/doc/9609375#ss2>

Kiemelendő az is, hogy a büntetőeljárás kódex módosítása révén nagyobb hangsúlyt kapott az áldozatsegítés. A törvény 2021. január 1-től hatályos módosítása már lehetővé teszi, hogy igazságügyi szakpszichológus vagy a Gyvt.-ben meghatározott szaktanácsadó kérdezze ki a büntetőeljárás kihallgatásban érintett gyermekeket, akiket eddig a rendőrség munkatársai hallgattak ki.²³ Hazánkban is tehát elkezdtek alkalmazni a Barnahus-módszert, amelynek célja, hogy az igazságügyi meghallgatás ne traumatizálja tovább az áldozattá vált gyermeket, emellett pedig, hogy lehetővé váljon a minél előbbi terápia megkezdése.

Fontos még, hogy 2021. július 1-jén létrejött a főváros és 19 megye területi gyermekvédelmi szakszolgálatának egységes gyermekvédelmi intézménye. Az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat (OGYSZ) létrejöttével pedig megvalósult a gyermekek otthont nyújtó ellátásoktól független képviselete is.²⁴

IV. A pandémiás helyzet tanulságai és teendői

Bár ezen rendelkezések és intézkedések is azt jelzik, hogy Magyarország valóban igyekszik érdemi lépéseket tenni a családon belüli erőszak visszaszorítása érdekében azonban a legtöbb szakember szerint ez egy soktényezős problémakör. Egyrészt a jogalkotók ismerik a háttérben álló jelenségeket, törvényi válaszok is születtek mindezek ellenére az áldozatok valódi kiszolgáltatottsága jelentős mértékben nem csökkent.²⁵

A hatékonyabb fellépés érdekében foglalkoznunk kell a jogalkalmazás anomáliáival és a magyar társadalom erkölcsi szintjének fejlettségével is.²⁶ A legnagyobb baj ugyanis az, hogy rengeteg áldozat nem jelenik meg a statisztikai adatokban, mert nem mernek segítséget kérni, hanem hangtalanul szenvednek.²⁷

²³ Gyurkó: 2022/4, 27–31. o. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/4926447>

²⁴ Gyermekjogi jelentés.

https://hintalovon.hu/wp-content/uploads/2022/09/Hintalovon_jelentes_2021_hu_final2MB.pdf

²⁵ Barna: <https://www.parokia.hu/hirek/v/kiszolgáltatva-a-bezartsagban/>, 2023. 04.07.

²⁶ Barna: <https://www.parokia.hu/hirek/v/kiszolgáltatva-a-bezartsagban/>, 2023. 04.07.

²⁷ Visontai-Szabó: 2022. 348. o. <http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/26117/1/Visontai-Szabo.pdf>

Ezzel kapcsolatban a legfontosabb, hogy minél inkább tudatosítsuk az emberekben, hogy az áldozat sohasem hibás azért, mert erőszakot alkalmaznak vele szemben.²⁸

- Emellett valamennyi a szociális, oktatási és egészségügyi szférában dolgozó szakembernek tovább kell képeznie magát a családon belüli erőszak, a partnerbántalmazás témakörében. Tudniuk kell felismerni a bántalmazás jeleit, illetve segítséget nyújtani az érintetteknek.²⁹
- A társadalom, a szülők edukálása is nagymértékben elősegítheti azt a folyamatot, hogy képesek legyenek azonosítani és kezelni az esetleges mentális zavarok korai jeleit.³⁰
- Fontos továbbá a gyermekek edukálása is. Mészáros Antónia az UNICEF Magyarország ügyvezetője a PILnet nemzetközi szervezet tevékenységét bemutatva elmondta, hogy több kapcsolódó programjuk is fut a covid miatt növekvő gyermekbántalmazás témában. „Jogsegély szolgáltatukon túl, az ÉbresztőÓra nevű edukációs program keretében például az iskolásokat vértetik fel jogaik ismeretével, a Kilátó elnevezésű programunk pedig az állami gondoskodásban élő gyerekekre koncentrál, élménypedagógiai és trauma-fókuszú terápiákat biztosítva számukra”³¹
- Támogatni kell az önszorgó csoportok, online közösségek segítségnyújtását és javasolt az online monitorozás,³² ahol lehetőség van arra, hogy az áldozatok akár éjjel, akár nappal segítséget kérjenek bántalmazás esetén. Hazánkban ezt a feladatot az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat látja el.³³

Összegezve az elmondottakat az egyértelműen kijelenthető, hogy a pszichológiai erőszakhoz köthető deliktum, illetve a szexuális erőszak, valamint a rövidebb kitérővel fentebb elemzett gyermekpornográfia

²⁸ Domonkos: 2021. 14. o.

https://ajk.kre.hu/images/doc2022/pr/a_csaladon_beluli_eroszak_aktualis_kerdesei.pdf 2023. 04.07

²⁹ Barna: <https://www.parokia.hu/hirek/v/kiszolgalatva-a-bezartsagban/>, 2023. 04.07.

³⁰ Šindýlková, Törő, Csikós: 2020. 134. o. http://real.mtak.hu/143543/1/EPA02497_psychologia_2020_03_120-138.pdf

³¹ Jogi Fórum: Ügyvédi önkéntesség a családon belüli erőszak ellen – Társadalmi ügyek jogi vonatkozásai – Pro bono konferencia.

<https://www.jogiforum.hu/hir/2020/12/22/ugyvedi-onkentesseg-a-csaladon-beluli-eroszak-ellen-tarsadalmi-ugyek-jogi-vonatkozasai-pro-bono-konferencia/>, 2023. 03.21.

³² Barna: <https://www.parokia.hu/hirek/v/kiszolgalatva-a-bezartsagban/>, 2023. 04.07.

³³ Garai Renáta: Nemzetközi törekvések a családon belüli erőszak elleni büntetőjogi védelemre – A távcső túloldalán: Ausztria és Szlovákia. = Külügyi Műhely. 2020/1, 129. o.

http://real.mtak.hu/108887/1/09_KulugyiMuhely_GaraiRenata_DOI.pdf

bűncselekményét többször valósították meg a pandémia alatt. Ez az időszak rávilágított arra, hogy az elmúlt években a gyermekek védelme érdekében megtett jogalkotási lépések önmagukban kevesek. Azon kutatókkal, szerzőkkel értek egyet, akik ezen megoldáson túlmenően az egyéb rendszerszintű, társadalmi és egyéni prevenció kardinális jelentőségét hangsúlyozzák.

Egyetértve Domonkos Andrea professzor asszonnyal, - aki a családon belüli erőszak témakörét hasonló kontextusban vizsgálta - az elsődleges feladatunk a másik ember, legyen az férfi vagy nő, felnőtt vagy gyermek tisztelete, ami által csökkenhet azok aránya, akik épp a tisztelet hiánya miatt úgy gondolják, hogy joguk van a náluk gyengébbet bántalmazni.³⁴

³⁴ Domonkos: 2021. 14–26. o.

https://ajk.kre.hu/images/doc2022/pr/a_csaladon_beluli_eroszak_aktualis_kerdesei.pdf

Irodalomjegyzék:

A gyermekkorúak és a fiatalkorúak bűnözésével, valamint a kiskorú sértettekkel összefüggő egyes adatok.

Antal Júlia: Családon belüli erőszak. Nők sérelmére elkövetett testi sértés. Miskolc, 2020.

Barna Bálint: A családon belüli erőszak ellen nem elég jogi és szakmai lépéseket tenni, szükség lenne a társadalom erkölcsi szintjének fejlesztésére is.

Domonkos Andrea: A pandémia hatása a családon belüli erőszakra. In: Domonkos Andrea (szerk.) A családon belüli erőszak aktuális kérdései. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2021.

Dornfeld László: A koronavírus-járvány hatása a kiberbűnözésre. = In Medias Res 2020/2

Garai Renáta: Nemzetközi törekvések a családon belüli erőszak elleni büntetőjogi védelemre – A távcső túloldalán: Ausztria és Szlovákia. = Külügyi Műhely 2020/1

Gyermekjogi jelentés.

Gyurkó Szilvia: A gyermekjogok helyzete Magyarországon 2021-ben. = 2022/4

László Balázs: A kapcsolati erőszak erőszak fogalmának dogmatikai beilleszthetőségéről. = Büntetőjogi Szemle 2020/1

Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság: A pandémia alatt itthon is megnőtt a gyermekek online szexuális kizsákmányolása. 2022.

Šindýlková Zsófia, Törő Krisztina, Csikós Gábor: Családok a Covid-19 idején. = Psychologia Hungarica, VIII/3, 2020.

Tájékoztató a bűnözés 2021. évi adatairól.

Tóth Zsuzsanna: A családon belüli erőszak. = Debreceni Jogi Műhely 2014/1–2,

Végző előterjesztői indokolás a pedofil bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépésről, valamint a gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról szóló 2021. évi LXXIX. törvényhez - Indokolások Tára 2021/81

Visontai-Szabó Katalin: Covid-19 világjárvány és családon belüli erőszak. In: Branislav Ristivojević (szerk.): A szerb és a magyar jog harmonizációja az európai unió jogával. Újvidék, Újvidéki Egyetem Jogtudományi Kar Kiadói Központ, 2022.

KÖZVESZÉLLEL FENYEGETÉS A PANDÉMIA TÜKRÉBEN

RIPSZÁM DÓRA

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR, BÜNTETŐJOGI TANSZÉK, PHD HALLGATÓ

I. Bevezetés

A különleges jogrend a társadalom működésének egy olyan állapota, amelynél a biztonság (a közösség vagy a természetes személyek biztonsága) különösen is fenyegetett. Mégpedig olyan mértékben, hogy az állam speciális szabályokat alkot a biztonság fenntartása, vagy annak megmentése érdekében.¹ A különleges jogrenden belül is speciálisnak tekinthető a veszélyhelyzet, hiszen ez az egyetlen olyan, amely nem az állam fegyveres védelmére irányul.²

Magyarország történelmében a 2020. március 11-én kihirdetett veszélyhelyzet nem az első volt, hiszen a Kormány a rendszerváltás óta nem kevesebb mint 16 alkalommal hozott már ilyen döntést.³

A jogalkotó és a rendvédelmi szervek célja az élet- és vagyónbiztonság védelme a veszélyhelyzet idején, továbbá a járvány elleni védekezés körülményeinek biztosítása. Ezen időszak alatt természetesen jelentek meg a jogkövető állampolgárok előtt korábban szinte ismeretlen jogsértési formák és növekedett meg bizonyos bűncselekmény-típusok elkövetésének száma.⁴

¹ Csink Lóránt: Mikor legyen a jogrend különleges? = *Iustum Aequum Salutare* 2017/4, 7. o.

² Jakab András – Till Szabolcs: A különleges jogrend. In: Trócsányi László – Schanda Balázs – Csink Lóránt (szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba*. Budapest, HVG-Orac, 2014. 465–489. o.

³ Horváth Attila: A 2020-as Covid-veszélyhelyzet alkotmányjogi szemmel. In: Nagy Zoltán, Horváth Attila (szerk.): *A különleges jogrend és nemzeti szabályozási modelljei*. Budapest, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, 2021. 149. o.

⁴ Országgyűlés Hivatala: A koronavírus járvánnyal kapcsolatos jogsértések. https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_36_COVID_19_jogsertesek.pdf/2eaa554e-ed9e-1bfd-3b4d-7c8ec8737205?t=1589189206805 2023.03.10.

A bűnözés alakulásáról általánosságban elmondható, hogy a koronavírus-járványhelyzet kihasználására berendezkedett bűnelkövetők, bűnelkövetői csoportok legkedveltebb elkövetési magatartása a tévedésbe ejtés, felütötte fejét a szájmaszkkal csalók vagy a hamis oltóanyaggal kereskedők köre. Az ilyen és ehhez hasonló vagyon elleni vagy egészséget veszélyeztető bűncselekmények mellett jelentőséggel bírnak a köznyugalom elleni bűncselekmények, melyek kapcsán nehézséget okozhat ha adott bűncselekménynek nem létezik bírói gyakorlata, mert az elmúlt években, évtizedben a bűncselekményeket szinte senki sem követte el.⁵

A koronavírus-járvánnyal összefüggésben a rendőrség 2020. július 14-én éjfélig összesen 455 büntetőeljárást indított, ezekből 134-et csalás, 134-et rémhírterjesztés, 29-et közveszéllyel fenyegetés, 28-at járványügyi szabályszegés miatt.⁶

A koronavírussal kapcsolatban rengeteg hír terjedt és terjed is mind a mai napig, amelyek egy része kapcsán felröppenésükkor nehezen dönthető el, hogy mekkora igazságtartalommal rendelkeznek. Legyen szó akár valós, akár álhírről (hoax), az embereket rendkívüli módon felzaklathatja, ami közvetve a járvánnyal szembeni védekezést is akadályozhatja, így ezen bűncselekmények hatékony felderítése a koronavírus-járvány idején is elsősorban társadalmi érdek. Ebben a körben két tényállás, a rémhírterjesztés (Btk. 337. §) és a közveszéllyel fenyegetés (Btk. 338. §) lehet meghatározó jelentőségű.⁷

II. Közveszéllyel fenyegetés a járvány ideje alatt

A közveszéllyel fenyegetés – amelyet a közbeszéd „bombariadó” néven is emleget – nem csupán különleges helyzetekben, hanem egyébként is előforduló bűncselekmény. A közveszéllyel fenyegetés – szemben a rémhírterjesztéssel – csak és kizárólag eleve valótlán, a köznyugalom megzavarására alkalmas

⁵ Szabó Zsolt: A rémhírterjesztés és a közveszéllyel fenyegetés a COVID-19-járvány tükrében, különös tekintettel a két bűncselekmény elhatárolására. In: Ambrus István (szerk.): COVID-19 és Büntetőjog. Az emberi egészség, a köznyugalom és más jogtárgyak védelme a járvány idején. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2021. 141-164. 142. o.

⁶ Az új koronavírus-helyzettel összefüggő büntetőügyek statisztikái. 2020 <https://koronavirus.gov.hu/cikkek/az-uj-koronavirus-helyzettel-osszefuggo-buntetougyek-statisztikai> 2023.05.10.

⁷ Ambrus István: A COVID-19-járvány és a magyar büntető anyagi jog egyes kérdései. In: Gárdos-Orosz Fruzsina-Lőrincz Viktor Olivér (szerk.): Jogi diagnózisok. A COVID-19-világjárvány hatásai a jogrendszerre. Budapest, Társadalomtudomány Kutatóközpont Jogtudományi Intézet – L'Harmattan, 2020. n.o.

tényállítással követhető el, a járvány idején értelmezési kérdést jelenthet például, ha az elkövető olyan tartalmú bejelentést tesz, hogy egy adott település, annak egy része, épület stb. a járvány gócpontjává vált.⁸

A Btk. a közveszéllyel fenyegetés kapcsán a következőt rögzíti: „(1) *Aki a köznyugalom megzavarására alkalmas olyan valótlan tényt állít, híresztel, vagy azt a látszatot kelti, hogy közveszéllyel járó esemény bekövetkezése fenyeget, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a közveszéllyel fenyegetés a köznyugalmat súlyosan megzavarta.”⁹

A közveszély olyan állapot bekövetkezésének a lehetősége, amelyben minőségileg és mennyiségileg meghatározatlan érdekek, személyek sérelme, vagy jelentősebb javak megsemmisülése, illetve csorbulása következhet be.¹⁰

A közveszéllyel fenyegetés tényállásán – a rémhírterjesztéssel szemben – a jogalkotó nem hajtott végre módosítást, azonban a két bekezdésben három olyan tényállási elem szerepel, melyek értelmezése a jogot értő számára is nehezebb. Ezek: a köznyugalom, a köznyugalom megzavarására alkalmasság és a köznyugalom súlyos megzavarása. A bírói gyakorlat az utóbbi két definícióval – mondhatni – esetek hiányában nem foglalkozott, köznyugalomnak a fogalmát pedig a garázdaság körében kialakult bírói gyakorlat értelmezi, azonban nem lehet tudni, milyen tény állítása (vagy látszat keltése) alkalmas a köznyugalom megzavarására. A járványhelyzettel összefüggésben jellemzően az elkövetők az elhunytak számáról, nem létező gócpontokról, városok lezárásáról állítottak valótlan tényt.¹¹

Az elhatárolás végett a következőkben két rövid jogeset ismertetésére kerül sor. Mohács város polgármestere arról számolt be, hogy városa járványgócponttá vált, mert találtak egy igazolt fertőzöttet, akinek az elmúlt két hétben a százat is meghaladó számú kontaktja volt. Akként nyilatkozott, hogy a városban akár helyi karantént is elrendelhetnek, mivel a járványügyi tapasztalatok alapján arra

⁸ Ambrus, 2020. n.o.

⁹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 338. §

¹⁰ Deres Petronella – Harangozó Attila: Büntetőjog II. Különös Rész. Budapest, Patrocinium, 2016. 379. o.

¹¹ Szabó, 2021. 158. o.

következtetett, hogy ilyen esetben hirtelen nagyszámú megbetegedés is várható.¹² Egy másik esetben az Emberi Erőforrások Minisztériumának minisztere által 2020. március 21-én a halottak vizsgálatát végző orvosok részére küldött hivatalos levelét hamisították meg, mely a közösségi oldalakon keringve valótlanul állította, hogy a koronavírus-fertőzésben elhunyt személyek számát nem lehet nyilvánosságra hozni, halálozási okként más betegségeket kell megjelölni. A hamisított levél a COVID-19 következtében elhunytak számáról is hamis számot, a valódi adat többszörösét közölte.¹³

Az összehasonlítás módszerével élve, utóbbi jogeset megítélése egyértelműen büntetőjogi kategóriaként értelmezendő, azonban Mohács polgármesterének cselekménye már nem feltétlenül az.¹⁴ A bűncselekmény csak és kizárólag szándékosan követhető el.

III. Köznyugalom

A köznyugalom a zavartalan társadalmi együttélés egyik nélkülözhetetlen feltétele, olyan helyzet, amikor a társadalom tagjai mind az együttélést szabályozó jogi és erkölcsi normákat, mind a társadalom többi tagjának jogait és jogos érdekeit tiszteletben tartják, ennek eredményeként pedig kialakul a nyugodt állampolgári közérzet, amely valamennyi társadalmi tevékenység alapja. A köznyugalom elleni bűncselekmények pedig éppen ezt a társadalmi légkört zavarják meg, továbbá nyugtalanságot, riadalmat keltenek. Szakirodalmi álláspont szerint a köznyugalom egy érzés, egy olyan közösségi hangulat, amely abban jelenik meg, hogy a közösség tagjai saját maguk, illetve egymás személyét és javait biztonságban tudják, és meg vannak győződve arról, hogy jogaik gyakorlása és a kötelezettségeik teljesítése külső akadályba nem ütközik.¹⁵

A köznyugalom elleni bűncselekmények alapvetően hangulati jellegű káros beavatkozások valamely általánosan elfogadott közérdekű társadalmi célkitűzéssel szemben, továbbá olyan aszociális viselkedési

¹² Közveszéllyel fenyegetés miatt nyomoznak Mohács polgármestere ellen, aki azt mondta, a város gócpont lett. https://index.hu/belfold/2020/03/29/mohacs_polgarmester_kozveszellyel_fenyegetes_koronavirus_magyarorszagon/ 2023.05.12.

¹³ Szabó, 2021. 158. o.

¹⁴ Szabó, 2021. 158. o.

¹⁵ Sántha Ferenc (2020): A köznyugalom elleni bűncselekmények. In GÖRGÉNYI, Ilona et. al. (szerk.): A magyar büntetőjog. Különös rész. Második, átdolgozott kiadás. Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2020. 578., 591. o.

formák, melyek az együttélés nyugodt légkörét zavarják. Elsődlegesen hatásuk a közvéleményben észlelhető nyugtalanság, zavar, a kiegyensúlyozott, biztonságos légkör megbomlása.¹⁶

Természetüknél fogva rendkívül sokrétűek a köznyugalmat, a közbiztonságot, a közrendet, a közösséget, illetve annak tagjait fenyegető veszélyek. A közösségi lét kezdete óta az egyik legtipikusabb veszélyforrásnak – a tűz mellett – a különféle járványok tekinthetők, amelyek megelőzésére, megfékezésére (például karantén alkalmazása, rendszabályok bevezetése, szemétszállítás megszervezése) már az ókori államok is kiemelt figyelmet fordítottak.¹⁷

A köznyugalom megzavarására alkalmasság egy objektív ismérv, a nyilvánvalóan viccelődő, komolytalan, minden realitást nélkülöző közveszély bekövetkezését 'jósló' tényállítások stb. (pl.: holnap bekövetkezik a világvége) bűncselekményt nem valósítanak meg.¹⁸

IV. A közveszéllyel fenyegetés elhatárolása a rémhírterjesztéstől

A közveszéllyel fenyegetés és a rémhírterjesztés – tekintettel az azonos védett jogi tárgyra – a specialitás viszonyában áll, azaz a rémhírterjesztéshez képest a közveszéllyel fenyegetés a speciális deliktum.¹⁹ Azonban tágabb értelemben vett specialitásról beszélhetünk, hiszen a speciálisként jelentkező közveszéllyel fenyegetés a generális rémhírterjesztést látszólag sem meríti ki a konkrét elkövetéskor.²⁰

A közveszéllyel fenyegetés elkövetési magatartása a tudottan valótlan tény állítása, híresztelése, illetve látszatának keltése. A ténynek közveszély reális bekövetkezésének esélyére kell irányulnia.²¹ A rémhírterjesztés elkövetése során a tettes nem közveszéllyel járó esemény bekövetkezésével fenyeget, hanem – leegyszerűsítve – éppen azt állítja valótlanul, hogy nincs közveszély. Vagy a kialakult

¹⁶ Nagy László Tibor: A köznyugalom elleni bűncselekmények vizsgálata. https://en.okri.hu/images/stories/kutatok/nagylaszlo/nl_koznyugalomellbcs_2008.pdf. 2023.04.14.

¹⁷ Christián László: A közigazgatási büntetőhatalom, a rendészet és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem a járványkezelés szolgálatában. In: Koltay András – Gellér Balázs (szerk.): Jó kormányzás és büntetőjog. Ünnepi tanulmányok Kis Norbert egyetemi tanár 50. születésnapjára. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022. 58. o.

¹⁸ Deres – Harangozó, 2016. 379. o.

¹⁹ Szabó, 2021. 148. o.

²⁰ Ambrus István: A bűncselekményi egység a magyar büntetőjogban. PhD értekezés. Szeged, 2012. 217.o.

²¹ Gellér Balázs: A köznyugalom elleni bűncselekmények. In: Pólt Péter (szerk.): Új Btk. Kommentár. 6. kötet. Különös rész. Budapest, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó, 2013. 107. o.

közveszéllyel összefüggésben olyan valótlanságokat állít, hogy az vagy annak velejáró következményei sokkalta súlyosabbak, illetve akár sokkalta enyhébbek, mint ahogyan azt a tiszta valóság mutatja. Így tehát a közveszéllyel fenyegetés büntetvényének elkövetése fogalmilag képtelenség abban az esetben, amikor a tettes való tényt elferdítve állít vagy híresztel, ezek a tényállási elemek nem is részei a bűncselekménynek.²²

Annak ellenére, hogy mindkét bűncselekménynek azonos a védett jogi tárgya, a közveszéllyel fenyegetés esetén az elkövetési magatartásnak a köznyugalom megzavarására kell alkalmasnak lennie, míg rémhírterjesztés esetén elegendő csupán az is, ha az elkövetési magatartás „csak” az emberek nagyobb csoportjában történő nyugtalanság vagy zavar keltésére alkalmas.²³ Utóbbi kisebb, szűkebb halmazt képez, mint maga a köz egésze, de felmerül a kérdés, hogy a köznyugalom megzavarására való alkalmasság minőségileg fajsúlyosabb-e, mint a csupán egyfajta nyugtalanság vagy zavar keltésére alkalmasság.²⁴

V. Összegzés

A 2020. évi COVID-19 új koronavírus-járvány rövid, közép- és hosszú távú társadalmi-gazdasági következményei egyelőre nehezen felmérhetőek, a járvánnyal együtt járó válság az élet szinte minden területén újszerű élethelyzeteket okozott. A hatások összetettek és mélyrehatóak, a közvetlen és közvetett összefüggések alapján következtethetünk a társadalom és a gazdaság jövőbeli működésében bekövetkező változásokra.²⁵

A társadalmi problémák, valamint válsághelyzetek megoldását az államok a helyzet alapos elemzése után elsősorban a jogi szabályozóeszközök segítségével kísérik meg, a büntetőjog – mint ultima ratio – végső eszközként akkor jön szóba, ha az adott társadalmi, politikai vagy egészségügyi krízis megoldása, illetőleg a következményeinek az enyhítése a többi jogág eszközeivel nem, vagy nem hatékonyan valósulhat meg.²⁶

²² Szabó, 2021. 149. o.

²³ Gellér, 2013. 104. o.

²⁴ Szabó, 2021. 149. o.

²⁵ Koós, Bálint et. al.: Az új koronavírus-járvány társadalmi-gazdasági hatásai és ezek területi következményei. <http://www.regscience.hu:8080/jspui/bitstream/11155/2319/1/koos-kovid-2020.pdf> 2023.03.18.

²⁶ Gál István László: A spanyolnátha, a koronavírus és a büntetőjog. = Büntetőjogi Szemle 2020/1, 57. o.

A kutatók, virológusok egységes álláspontja szerint sajnos az elkövetkezendő időszakban, évtizedekben a járványok korát fogjuk élni, egyre gyakrabban lehet és kell számítani a mostani SARS-CoV-2-höz hasonló járványokra, amelyek akár az egész emberiséget is fenyegethetik.²⁷

Emellett pandémiás időszakban számítani kell az addig kezelt társadalmi devianciák átalakulására, átrendeződésére.²⁸

²⁷ Jakab Ferenc: Járvány, vírus, Virologiai Nemzeti Laboratórium. = Scientia et Securitas 2021/1, 67. o.

²⁸ Balla József – Christián László – Hautzinger Zoltán: Rendészet a járványügyi veszélyhelyzet idején. In: Koltay András – Török Bernát (szerk.): Járvány sújtotta társadalom. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 69. o.

Irodalomjegyzék

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény

Ambrus István: A bűncselekményi egység a magyar büntetőjogban. PhD értekezés. Szeged, 2012.

Ambrus István: A COVID–19-járvány és a magyar büntető anyagi jog egyes kérdései. In: Gárdos-Orosz Fruzsina – Lőrincz Viktor Olivér (szerk.): Jogi diagnózisok. A COVID–19-világjárvány hatásai a jogrendszerre. Budapest, Társadalomtudomány Kutatóközpont Jogtudományi Intézet – L'Harmattan, 2020. 67–84. o.

Az új koronavírus-helyzettel összefüggő büntetőügyek statisztikái. 2020
<https://koronavirus.gov.hu/cikkek/az-uj-koronavirus-helyzettel-osszefuggo-buntetougyek-statisztikai> 2023.05.10.

Balla József – Christián László – Hautzinger Zoltán: Rendészet a járványügyi veszélyhelyzet idején. In: Koltay András – Török Bernát (szerk.): Járvány sújtotta társadalom. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 67–86. o.

Christián László: A közigazgatási büntetőhatalom, a rendészet és a Nemzeti Közszerződési Egyetem a járványkezelés szolgálatában. In: Koltay András – Gellér Balázs (szerk.): Jó kormányzás és büntetőjog. Ünnepi tanulmányok Kis Norbert egyetemi tanár 50. születésnapjára. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022. 55-66. o.

Csink Lóránt: Mikor legyen a jogrend különleges? = *Iustum Aequum Salutare* 2017/4, 7–16. o.

Deres Petronella – Harangozó Attila: Büntetőjog II. Különös Rész. Budapest, Patrocinium, 2016. 586 o.

Gál István László: A spanyolnátha, a koronavírus és a büntetőjog. = *Büntetőjogi Szemle* 2020/1, 57–64. o.

Gellér Balázs: A köznyugalom elleni bűncselekmények. In: Polt Péter (szerk.): *Új Btk. Kommentár*. 6. kötet. Különös rész. Budapest, Nemzeti Közszerződési és Tankönyvkiadó, 2013. 75–120. o.

Horváth Attila: A 2020-as Covid-veszélyhelyzet alkotmányjogi szemmel. In: Nagy Zoltán, Horváth Attila (szerk.): A különleges jogrend és nemzeti szabályozási modelljei. Budapest, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, 2021. 149–173. o.

Jakab András – Till Szabolcs: A különleges jogrend. In: Trócsányi László – Schanda Balázs – Csink Lóránt (szerk.): Bevezetés az alkotmányjogba. Budapest, HVG-Orac, 2014. 465–489. o.

Jakab Ferenc: Járvány, vírus, Virologiai Nemzeti Laboratórium. = Scientia et Securitas 2021/1, 62–67. o.

Koós, Bálint et. al.: Az új koronavírus-járvány társadalmi-gazdasági hatásai és ezek területi következményei. <http://www.regscience.hu:8080/jspui/bitstream/11155/2319/1/koos-kovid-2020.pdf> 2023.03.18.

Közveszéllyel fenyegetés miatt nyomoznak Mohács polgármestere ellen, aki azt mondta, a város gócpont lett. https://index.hu/belfold/2020/03/29/mohacs_polgarmester_kozveszellyel_fenyegetes_koronavirus_magyarorszagon/ 2023.05.12.

Nagy László Tibor: A köznyugalom elleni bűncselekmények vizsgálata. https://en.okri.hu/images/stories/kutatok/nagylaszlo/nl_koznyugalomellbcs_2008.pdf. 2023.04.14.

Országgyűlés Hivatala: A koronavírus járvánnyal kapcsolatos jogsértések. https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_36_COVID_19_jogserte sek.pdf/2eaa554e-ed9e-1bfd-3b4d-7c8ec8737205?t=1589189206805 2023.03.10.

Sántha Ferenc (2020): A köznyugalom elleni bűncselekmények. In: GÖRGÉNYI, Ilona et. al. (szerk.): A magyar büntetőjog. Különös rész. Második, átdolgozott kiadás. Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2020. 578–601. o.

Szabó Zsolt: A rémhírterjesztés és a közveszéllyel fenyegetés a COVID-19-járvány tükrében, különös tekintettel a két bűncselekmény elhatárolására. In: Ambrus István (szerk.): COVID-19 és Büntetőjog. Az emberi egészség, a köznyugalom és más jogtárgyak védelme a járvány idején. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2021. 141–164. o.

AZ IGAZSÁG(OSSÁG) ÉS A MAGYAR BÜNTETŐJOG

SCHMIDT LÁSZLÓ

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, FILOZÓFIA DOKTORI ISKOLA, PHD HALLGATÓ
SZEKSZÁRDI JÁRÁSBÍRÓSÁG, BÍRÓSÁGI TITKÁR

A filozófia immár több, mint 2000 éve keresi a választ (többek között) arra, hogy mi az igazság és mi az igazságosság? Arisztotelész igazság-fogalma például a mai napig jelentős hatással van a jogtudományra. (Elsősorban az elosztó és kiigazító igazságelmélete). Magyarország Alaptörvénye szerint a bíróságok igazságszolgáltatási tevékenységet látnak el. Az igazság szolgáltatásának feltétele a valóság, a bírói döntéshozatal két fő részre bontható: az ügy szempontjából releváns tények valóságnak megfelelő megismerése és ezek jogi értékelése. A valóságnak megfelelő tényállás feltárása nélkül nem beszélhetünk igazságszolgáltatásról. A jogi igazság azonban csak az lehet, amit a jog a maga eszközeivel meg tud állapítani, ez az ún. processzuális igazság, ami nem feltétlenül egyezik meg az objektív igazsággal. Míg a szocialista büntetőeljárás az anyagi igazság kiderítését határozta meg fő célként, addig a későbbi és a jelenlegi Be. is „megelégszik” a processzuális igazsággal. A büntető igazságszolgáltatás vonatkozásában alapkövetelmény, hogy a bűnösség megállapítására csak a valóságnak megfelelően feltárt körülmények között, a vádlott által ténylegesen kifejtett cselekmény vagy mulasztás esetén kerülhessen sor. Ezt a bíróság csak közvetetten, bizonyítási eszközökön keresztül teheti meg.

Napjainkban, a „permanens válságok korában”, álláspontom szerint még nagyobb szerepe van az igazságnak. A különböző társadalmi-gazdasági válságok, sokk időszakában az igazság fogalma és szerepe mindig devalválódott, megkérdőjeleződött, relativizálódott. Kitűnő példa erre a Covid-járvány, amikor sokan magának a koronavírusnak a létét és a valóságát is megkérdőjelezték.

I. Az igazságosság filozófiai és jogi megközelítése

Az igazságosság már Platónnál is megjelent, aki a lélek alaperényei közé sorolja a bölcsességet, a bátorságot, az önmérsékletet és az igazságosságot, melyek közül ez utóbbi áll az erények élén, mert csak így közelíthető meg a Jó ideája, a rendteremtő harmónia. Igazságos csak az lehet, aki igaz is egyben. Isten az igazságos mérték, így nála kereshető egyedül az igazságosság is.¹ Vele szemben Arisztotelész szerint azonban a „jó eredete az ember földi világában keresendő.”² Az igazságosság azonban csak akkor valósul meg, ha az államban minden ember a maga osztályának és képességének megfelelő munkát végez, ekkor az állam is igazságos lesz.³

Arisztotelész metafizikája és etikája között mély összefüggés van, az erkölcsi elvei metafizikájából mind levonhatók, ugyanis világképe tökéletesen etikai jellegű. Platónhoz hasonlóan az idealizmus áthatja mind a valóságról, mind pedig az élet eszményéről alkotott felfogását. Etikája nem normatív, hanem leíró jellegű, arra keresi a választ, hogy mikor, kivel szemben, hogyan, milyen módon kell cselekednünk. Erkölcsi kutatásában az egyént látta az erkölcsi érték hordozójának, az erkölcsiség célja az egyén boldogsága. Ez ugyanakkor ellentétben áll Platónnal, akinél az egyén „elvész az államban”, míg Arisztotelész nem teszi az egyént a társadalom rabjává.⁴ Boros szerint az arisztotelészi etika az egyetlen tisztán materiális értéketika az etikátörténetben.⁵

Arisztotelész *Nikomakhosz-i Etikájának* ötödik könyve szól az igazságosságról. Szerinte az igazságosság egyedi erényként (elosztó és kiigazító igazságosság), és általános erényként is („megadni mindenkinek ami jár”) definiálható. Legáltalánosabban az igazságosság szerinte az, ami létrehozza és megőrzi a boldogságot a politikai közösség számára, vagyis megegyezik a törvény magatartásával.⁶ Megkülönböztet igazságos cselekedeteket, igazságos embereket és magát az igazságosságot általánosságban is. Szerinte az igazságos ember követi a törvényt. Az igazságosság általánosságban igazságos cselekedetektől áll. Az elosztó

¹ Halasy-Nagy József: Az antik filozófia. Szeged, Quintus Kiadó, 2011. 159–160. o.

² Boros István: A filozófia klasszikusai. Tatabánya, Tri-Mester Kiadó, 2001. 72. o.

³ Losonczy István: Jogfilozófiai előadások vázlata. Budapest, Szent István Társulat, 2002. 81. o.

⁴ Halasy-Nagy: i. m. 240., 242. o.

⁵ Boros: i. m. 71. o.

⁶ Boros: i. m. 74. o.

igazságosság a *Polis* (állam) és az egyének közötti viszonylatban érvényesül, a közjavak elosztásának módszere, a mai fogalmaink szerint ez gyakorlatilag a közjog fogalmának feleltethető meg.

Az egyenlőség elve itt csak relatíve valósul meg (arányosan, mégpedig a mértani arány szerint), ugyanis mindenki annyit kap, amennyit természeténél, helyzeténél stb. fogva megérdemel.⁷ Az elosztó igazságosság két dolgot és két személyt feltételez, és célja az adott jónak olyan arányban történő felosztása e személyek között, amilyen arányban érdemesek rá.⁸

A kiigazító igazságosság ezzel szemben az egyének közötti igazságos (jog)viszonyokkal foglalkozik, amelyet ma magánjognak nevezünk. Ennek két alcsoportja van, nevezetesen az önkéntes (jog)viszonyok (pl. szerződések), és a nem önkéntesek (károkozás, bűncselekmények).⁹ A kiigazító igazságosság már a tökéletes, számtani egyenlőség elve alapján működik, szubjektív tulajdonságok (érdem, társadalmi helyzet...) nem játszanak benne szerepet.¹⁰

A nem önkéntes tranzakciók esetében – amikor pl. valaki dolgát annak akarata ellenére más valaki elveszi, vagy kárt okoz – a kiigazító igazságosság megköveteli, hogy a jogtalanul elvett dolgot, vagy annak értékét visszaadja, vagy térítse meg kárát. Önkéntes tranzakciók esetében a kiigazító igazságosság azt követeli meg, hogy erre igazságos áron kerüljön sor, senki se gazdagodjon meg más kárára. Ez a különbségtétel nem csupán hasonlít a mai jogunkban megkülönböztetett kontraktuális és deliktuális kárfogalomra, de annak előzményének is tekinthető.¹¹

Egyes nézetek szerint a kiigazító igazságosságnak csak a szerződések körében van szerepe, mégpedig abban, hogy egy alapelvet ad a bíró kezébe, amikor szerződéses jogviszonyokat kell elbírálnia. Itt a bíró matematikai pontossággal elveszi azt az igazságtalan előnyt, amivel az egyik szerződő fél gazdagodott a másik szerződő fél kárára.¹²

⁷ Losonczy: i. m. 89. o.

⁸ David Ross: *Arisztotelész*. Budapest, Osiris Kiadó, 2001. 282. o.

⁹ Eric Engle: *Aristotle, Law, and Justice: The tragic hero.* = *Northern Kentucky Law Review* 2008, 9–10. o.

¹⁰ Losonczy: i. m. 89. o.

¹¹ James Gordley: *The Just Price: The Aristotelian Tradition and John Rawls.* = *De Gruyter, ERCL* 2015 11(3), 204. o. (Gordley itt utal több szerzőre, akik szerint Gaius, amikor felosztotta a kötelmeket *contractus-okra* és *delictus-okra*, akkor Arisztotelész felosztását vette alapul. ld. R. Zimmermann, M. Kaser, A.M. Honoré)

¹² Delba Winthrop: *Aristotle and Theories of Justice.* = *The American Political Science Review* 1978/4, 1204. o.

Descartes például a geometriában alkalmazott bizonyítás mintájára, a deduktív eljárásban látta az abszolút bizonyosság elérésének lehetőségét, amelyet a filozófia számára is követelményként fogalmazott meg. Állította, hogy a bizonyosságnak nincsenek fokozatai, csak teljes bizonyosság létezik, ezért magát a valószínűsítést sem fogadta el. Jelenleg három filozófiai irányzat a legmeghatározóbb. Az egyik ún. korrespondencia-elmélet (megfelelés-elmélet), amely szerint egy kijelentés igazság-tartalmát az határozza meg, hogy mennyiben esik egybe az objektív valósággal. Az állítások és kijelentések azonban nem csak az objektív világ tényeire vonatkozhatnak, hanem fogalmakra is. Ezek általában tényként nem felmutathatók, az objektív valósággal közvetlenül nem összevethető, ezért ezek a korrespondencia-elmélet számára nem kezelhetők. Az ún. koherencia-elmélet szerint az állítások, kijelentések valóságát az azt körülvevő elméletek rendszerének főbb megállapításaival kell egybevetnünk. Módszere a különböző ismeretek összehasonlítása, kritériuma pedig a közöttük mutatkozó feszültség vagy logikai ellentmondás (inkoherencia) hiánya volt. Végül az ún. pragmatikus igazságfelfogás kritériuma az adott kijelentés működőképességében és eredményességében, társadalmi hasznosságában foglalható össze.¹³

Az igazságosságot akkor közelíti meg a jog, ha az igazság mind a jogrend alkatának meghatározásában, mind megvalósulásában szerepet kap. A jogrend alkatának meghatározásakor úgy kap szerepet, ha a jogalkotó megismeri a közösség és tagjainak sajátosságait még az életviszonyok szabályozása előtt, és ezt a tudást felhasználja a jogszabályok megalkotása során. A jogrend megvalósulásában pedig akkor, ha az eljáró állami szervek eljárásaik folyamán megtartják az igazságos jogszabályok rendelkezéseit, a jogalkalmazási tevékenységüket pedig a közösség javára, a méltányosság szellemében fejtik ki.¹⁴

A méltányos jogalkalmazás nem áll ellentétben az igazságossággal, éppen ellenkezőleg, annak kiegészítője. A bíróság ilyenkor, mint egyedi jogalkotó jár el, és az általában igazságos törvényt az adott esetre vonatkozóan is igazságossá teszi. Az igazságosság érvényesülése szempontjából tehát az szükséges, hogy a

¹³ Molnár Ambrus – Szucsikné dr. Soltész Ilona: Az emberi megismerés ismeretelméleti alapjai és a jogi megismerési folyamat sajátosságai. In: Kúria Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumi Joggyakorlat-Elemző Csoport, Összefoglaló Vélemény, Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései, Budapest, 2017. 12–13. o. https://kuria-birosag.hu/hu/joggyak_csop/osszefoglalo-velemen-y-az-iteleti-bizonyosság-elméleti-es-gyakorlati-kerdesei, 2023.08.15.

¹⁴ Losonczy: i. m. 229–230. o.

jogalkotásban a közösség tagjai megfelelően részt vegyenek, és a jogalkalmazó szerveket a közösség megfelelően ellenőrizhesse.¹⁵

II. Az igazság szerepe a magyar büntetőeljárás kódexekben

Magyarország Alaptörvényének 25. cikk (1) bekezdése szerint a bíróságok igazságszolgáltatási tevékenységet látnak el.¹⁶

Az igazság szolgáltatásának feltétele a valóság, vagyis az ügy eldöntésének szempontjából releváns tények valóságnak megfelelő ismerete. Ennek megfelelően mindenfajta bírói döntéshozatal két fő részre bontható fel: az ügy eldöntése szempontjából releváns tények megismerése, majd ezek jogi értékelése, és a jogkövetkezmények meghatározása. A valóság felderítése az igazságszolgáltatás szükséges, de nem elégséges feltétele. A valóság ismerete nélkül az igazság szolgáltatása – azaz a bíróság rendeltetésszerű működése - fogalmilag nem lehetséges. A valóságnak megfelelő tényállás feltárása tehát az igazság szolgáltatásának sine qua non-ja.¹⁷

„A jog igazsága csak az az igazság lehet, amit a jog a maga eszközeivel – azaz a jogi eljárás során – meg tud állapítani. A (jogi) igazságot a bíróság az igazságszolgáltatási tevékenysége során állapítja meg, az igazságszolgáltatási tevékenységet pedig a bírósági eljárás során, és annak keretei között fejt ki. A jogi igazság ilyen módon – a jogtudományban általánosan elterjedt megjelölése szerint – processzuális igazság; ami nem feltétlenül esik egybe az objektív valósággal.”¹⁸

¹⁵ Losonczy: i. m. 230.

¹⁶ Magyarország Alaptörvénye 25. cikk (1) bekezdés
<https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/A1100425.ATV/ts/20230101/>, 2023.08.28.

¹⁷ Somogyi Gábor: A büntető per konstrukciós sajátosságai valamint a bizonyítás szükséges mértékével összefüggő intézményei. In: Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései, Budapest, 2017. 56. o.

¹⁸ Somogyi: i. m. 56-57. o.

II.1. Az 1973. évi I. törvény

A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény 5.§ (1) bekezdése szerint a hatóságok feladata, hogy az eljárás minden szakaszában a tényállást alaposan és hiánytalanul tisztázzák, a valóságnak megfelelően állapítsák meg, a terhelő és mentő, valamint a büntetőjogi felelősséget súlyosító és enyhítő körülményeket egyaránt figyelembe vegyék. Fel kell deríteni azokat az okokat és körülményeket is, amelyek a bűncselekmény elkövetését közvetlenül lehetővé tették.¹⁹

Az Indokolás szerint: „Az (1) bekezdés az eljáró hatóságok alapvető feladataként írja elő, hogy azokat a tényeket, amelyeket intézkedéseik, rendelkezéseik alapjaként elfogadnak, az anyagi igazságnak megfelelően állapítsák meg. Ez csak úgy lehetséges, ha a tényállást alaposan és hiánytalanul tisztázzák. Ehhez pedig az szükséges, hogy a terhelő és mentő, valamint a büntetőjogi felelősséget súlyosító és enyhítő körülményeket is egyaránt felderítsék és figyelembe vegyék.”²⁰

A rendszerváltozás után nem sokkal már az Alkotmánybíróság is foglalkozott a processzuális igazsággal. A 9/1992. (I.30.) AB határozat szerint az Alkotmány az anyagi igazság elérését alanyi jogként nem biztosítja, nem is biztosíthatja. Az Alkotmány az anyagi igazság érvényre juttatásához szükséges és az esetek többségében alkalmas eljárásra ad jogot. Az anyagi igazságosság és a jogbiztonság követelményét a jogerő intézménye hozza összhangba, megint csak a jogbiztonság elsődlegessége alapján.²¹

II.2. Az 1998. évi XIX. törvény

Az 1998-as büntetőeljárás kódex alapvető rendelkezési között számos olyan szabályt találunk, amelyek a processzuális igazság igénye felé való elmozdulást jelzi. Pl. az ártatlanság vélelme, az *in dubio pro reo*-elv megjelenése, önvádra kötelezés tilalma stb.²²

¹⁹ 1973. évi I. törvény 5.§ (1) bekezdés

<https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/97300001.TV/ts/ffffff4/>, 2023.08.28.

²⁰ Az 1973. évi I. törvény indokolása

<https://uj.jogtar.hu/#doc/db/4/id/97300001.TVI/>, 2023.08. 28.

²¹ Somogyi: i. m. 59. o.

²² Somogyi: i. m. 62. o.

A 75. § (1) bekezdése szerint a bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és a büntetőeljárás jogszabályok alkalmazásában jelentősek. A bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni, azonban, ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, és megvizsgálására.²³

Az 1998-as Be. Nagykomentárja szerint „a Be. 75. § (1) bekezdése egyértelműen rögzíti a hatóságok azon kötelezettségét, hogy a bizonyítási eljárás során mindent megtegyenek annak érdekében, hogy a tényállást alaposan, hiánytalanul és a valóságnak megfelelően igyekezzenek megállapítani. A törvény e megfogalmazásából kitűnően nem támasztja követelményként az objektív igazság hiánytalan megállapítását, ugyanis a büntetőeljárás során erre nincs is mindig lehetőség. Ugyanakkor viszont az objektív valóság megállapítására való törekvésnek azért van megkülönböztetett jelentősége, mert minél közelebb kerül a hatóság az objektív igazsághoz, annál megalapozottabb lesz az igazságszolgáltatás eredménye. Gyakorlatilag az objektív igazság feltárása és az igazságos ítélezés szoros kapcsolatban és összefüggésben állnak.”²⁴

II.3. A 2017. évi XC. törvény

A jelenleg hatályos büntetőeljárás kódex 163. § (2) bekezdése szerint a büntetőeljárásban a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a döntését valósághű tényállásra alapozza.²⁵ Mint látható, az új Be. az 1998-as Be. törvénnyel szemben, már nem „valóságnak megfelelő”, hanem „valósághű” tényállásról rendelkezik. A Nagykomentár szerint ez nem csupán stilisztikai, de tartalmi változást is eredményezett: „A törvényhozó az új Be. elfogadásakor szem előtt tartotta „az igazság megállapításának igényét”, ezt fejezi ki az a követelmény, hogy a nyomozó hatóság, az ügyészség és a bíróság a döntését valósághű

²³ 1998. évi XIX. törvény 75.§ (1) bekezdés

<https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/99800019.TV/ts/20180101/lr/75>, 2023.08.28.

²⁴ Nagykomentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez

<https://uj.jogtar.hu/#doc/db/322/id/A09Y1831.KK/ts/20180101/lr/chain11885>, 2023.08.28.

²⁵ 2017. évi XC. törvény 163. § (2) bekezdése

<https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/A1700090.TV/ts/20230724/lr/163>, 2023.08.28.

tényállásra alapozza. Ez a norma lényegében az anyagi igazság (ami a valóságban történt) és az eljárási igazság (amit az eljárásban bizonyítani lehet) maximális közelítésének követelménye. Ugyanakkor az anyagi igazság is csak az eljárási igazság szabályain keresztül teljesezhet be, vagyis a kétséget kizáró módon nem bizonyítható tény akkor sem lehet bizonyítottnak tekinteni, ha az a nyomozó hatóság, ügyészség, bíróság meggyőződése szerint beilleszthető a valósághű tényállásba, ugyanez vonatkozik a Be. alapján kizárt bizonyítékokra is. Az 1998-as Be. a bizonyítás céljából a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására való törekvést írta elő. Az új Be. a valósághű tényállás követelményével magasabbra tette a szakmai és erkölcsi mércét a nyomozó hatóság, ügyészség és bíróság számára.”²⁶

III. Büntetőjog és Covid, a rémhírterjesztés tényállásának módosítása

A jogalkotó a 2019-es koronavírus-járványra (Covid-19) tekintettel módosította a 2012. évi C. törvényt (Btk.), és bevezetett egy új bűncselekményt „járványügyi védekezés akadályozása” elnevezéssel, valamint módosította a 337/A.§-ban szabályozott rémhírterjesztés tényállását.

Az indokolás szerint „a pusztán járványügyi szabályszegésnél fokozottabb veszélyességet és ezáltal a súlyosabb büntetési kereteket az indokolja, hogy ez esetben az elkövetés nem csupán alaki szabályszegésben nyilvánul meg, hanem a konkrét hatósági védekezés akadályozásában is. A tényállás nem értékel eredményt, ezáltal annak megállapításához nem szükséges a védekezés megghiúsulása vagy bármilyen zavara.”

„A rémhírterjesztés új, második alapesete a rémhírterjesztés elkövetési helyét kiterjeszti az egész országra. Ezzel fejezhető ki a legvilágosabban, hogy az egész országot kimerítő védekezéssel összefüggésben a szólásszabadság nem terjedhet ki a tudottan valótlan tények állítására, híresztelésére. A büntetőjogi arányosság alkotmányos követelménye azonban azt kívánja, hogy a védekezés eredményességének megzavarására sem alkalmas és ezért a köznyugalomra objektíve hatást nem gyakorló állítás ne legyen büntetendő.”²⁷

²⁶ Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez
<https://uj.jogtar.hu/#doc/db/396/id/A17Y0090.KK/ts/20221101/lr/163>, 2023.08.28.

²⁷ Indokolás a 2020. évi XII. törvényhez

IV. Összegzés

Mint a fentiekből látható, a magyar büntetőeljárás kódex a kezdeti, anyagi igazság elérését és felderítését célul kitűző állásponttól mára eljutott odáig, hogy megelégszik „pusztán” a processzuális igazság elérésével, hiszen – ahogy azt korábban bemutattam -, az anyagi igazság nem (feltétlenül) érhető el a bírósági eljárások keretein belül, így a jogi igazság a processzuális igazság lesz, de ez nem (minden esetben) fog egybeesni az objektív igazsággal. Azonban mind az Alkotmánybíróságnak, mind pedig pl. az Emberi Jogok Európai Bíróságának töretlen gyakorlata, hogy az igazságszolgáltatásnak nem lehet feladata feltárni az anyagi igazságot, szükséges és egyben elegendő is azonban a processzuális igazság felderítése.

A „permanens válságok” korában egyre többször és egyre komolyabban kérdőjeleződnek meg még a legbiztosabbnak hitt igazságok is. Álláspontom szerint azonban ennek ellensúlyozására a büntetőjogi megoldás(ok) legfeljebb ultima ratioként szolgálhat(nak). Sokkal jobb megoldásnak tartom a hiteles, szakszerű, ugyanakkor könnyen megérthető tájékoztatást és kommunikációt.

Irodalomjegyzék:

1973. évi I. törvény

1998. évi XIX. törvény

2017. évi XC. törvény

Az 1973. évi I. törvény indokolása

Boros István: A filozófia klasszikusai. Tatabánya, Tri-Mester Kiadó, 2001.

David Ross: Arisztotelész. Budapest, Osiris Kiadó, 2001.

Delba Winthrop: Aristotle and Theories of Justice. = The American Political Science Review 1978/4

Eric Engle: Aristotle, Law, and Justice: The tragic hero. = Northern Kentucky Law Review 2008.

Halasy-Nagy József: Az antik filozófia. Szeged, Quintus Kiadó, 2011.

Indokolás a 2020. évi XII. törvényhez

James Gordley: The Just Price: The Aristotelian Tradition and John Rawls. = De Gruyter, ERCL2015 11(3)

Losonczy István: Jogfilozófiai előadások vázlata. Budapest, Szent István Társulat, 2002.

Magyarország Alaptörvénye

Molnár Ambrus – Szucsikné dr. Soltész Ilona: Az emberi megismerés ismeretelméleti alapjai és a jogi megismerési folyamat sajátosságai. In: Kúria Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumi Joggyakorlat-Elemző Csoport, Összefoglaló Vélemény, Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései, Budapest, 2017.

Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez

Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez

Somogyi Gábor: A büntető per konstrukciós sajátosságai valamint a bizonyítás szükséges mértékével összefüggő intézményei. In: Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései, Budapest, 2017.

MAGYAR ÁLLAMPOLGÁRKÉNT AZ OROSZ-UKRÁN HÁBORÚBAN?

SOLTÉSZ TAMÁS

DEBRECENI EGYETEM, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR, JOGÁSZ SZAKOS HALLGATÓ

I. Bevezetés

Az orosz politikai és hadi vezetés 2022-ben Ukrajna ellen elkövetett agressziója alapjaiban változtatta meg a nemzetközi közjogi és politikai helyzetet. A hazai és a nemzetközi sajtó a harcok kezdete óta a nemzetközi fegyveres konfliktus eseményeitől és társadalmi-gazdasági hatásaitól hangos.

Az elmúlt időszakban kérdésként merült fel az ukrán oldalon szolgáló magyar állampolgárok cselekményeinek büntetőjogi megítélése. Bűncselekményt követ el az, aki szolidaritásból, szimpátiából vagy tenni akarásból, önkéntesen vesz részt a szomszédunkban zajló fegyveres összetűzésekben? Valóban társadalomra veszélyes az ilyen magatartás? A válasz a tiltott toborzás bűntett egyik alapesetével összefüggésben keresendő.¹

A nemzetközi büntetőjog ingoványos, gyakran politikavezérelt terület, amelyen belül a háborús bűncselekmények megítélése kiváltképp érzékeny kérdés. Ennek ellenére munkámban a tiltott toborzás törvényi tényállásának értelmezésére és aktualizálására vállalkozom, büntetőjogi szemszögből közelítve a szomszédunkban zajló harcokhoz.

II. A tiltott toborzás története

Magyarországon elsőként az 1978. évi IV. törvényben jelent meg a mai idegen fegyveres szervezetben történő önkéntes részvétellel megvalósuló tiltott toborzáshoz hasonló különös törvényi tényállás

¹ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, 146. § (2)
145

„bűncselekmény a népek szabadsága ellen” elnevezéssel. A régi Btk. 2000. március 1-ig a magyar állampolgár népelnyomó fegyveres alakulatba történő önkéntes belépését rendelte büntetni.²

Ezt követően a törvény 154. §-a teljes mértékben megváltozott,³ a jogalkotó által elavultnak ítélt bűncselekményt a tiltott toborzás büntette váltotta fel.⁴ A tiltott toborzás kodifikálása a korábbiakhoz képest markáns szemléletváltást jelentett. A törvény ettől fogva nem a belépéshez, hanem a toborzó, agitáló magatartáshoz fűzött büntetőjogi szankciót. Az új tényállás megalkotását követően a fegyveres szervezet célja is irrelevánssá vált, illetve a bűncselekményt bárki (nem csak magyar állampolgár) megvalósíthatta.⁵

A törvényszövegben szereplő idegen fegyveres szervezet fogalmának meghatározása azonban nem volt egyértelmű, s ezzel kapcsolatban számos elvi álláspont alakult ki a büntetőjog-tudomány képviselőinek körében. A kétezres évek elején a törvényhely nem kellően pontos megfogalmazása a gyakorlatban is komoly dilemmákat eredményezett, kiváltképp a Francia Idegenlégióba történő toborzás megítélésének kérdésében.⁶ A tényállási elemmel kapcsolatos vitákat végül a régi Btk. 2005. január 1-én hatályba lépett módosítása zárta le. Az új rendelkezés egyértelművé tette, hogy a Magyar Köztársasággal szövetséges fegyveres erő szervezetébe történő agitálás esetén nem valósul meg tiltott toborzás.⁷

A törvény ezt követően kizárólag a katonai szolgálatra vagy katonai érdekű egyéb szolgálatra történő toborzást rendelte büntetni, és új elkövetési magatartásként szabályozta a katonai szolgálatra, illetve katonai érdekű egyéb szolgálatra önként vállalkozók közvetítését.⁸

A 2004. évi CXXXI. törvény által bevezetett legjelentősebb módosítás ugyanakkor a tényállásba iktatott új bekezdés volt, amely azt a magyar állampolgárt rendelte szankcionálni, aki – szövetséges fegyveres erőn

² Makai Lajos: A tiltott toborzás törvényi tényállásának értelmezési kérdései. In: Korinek László, Kőhalmi László, Herke Csongor (szerk.): Emlékkönyv Ferencz Zoltán egyetemi adjunktus halálának 20. évfordulójára. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudomány Kar, 2004. 211. o.

³ Gellér Balázs József: Nemzetközi büntetőjog Magyarországon, adalékok egy vitához: (egyes jellemzők leírása és diagnózis kísérlet). Budapest, Tullius, 2009. 176-177. o.

⁴ 1999. évi CXX. törvény a büntető jogszabályok módosításáról, 9. §

⁵ Gellér 2009. 177–182. o.

⁶ V. ö. Makai 2004. 214-217. o. és Gellér 2009. 180–182. o.

⁷ 2004. évi CXXXI. törvény a büntető jogszabályok módosításáról, 7. §

⁸ Gellér 2009. 182–183. o.

kívül – nemzetközi vagy nem nemzetközi fegyveres összeütközésben részt vevő idegen fegyveres szervezetbe önként belép, erre ajánlkozik, vagy ilyen fegyveres szervezetben kiképzésen vesz részt.⁹

A büntető jogszabályok módosításáról szóló törvény indokolása alapján a (2) bekezdésben foglalt magatartás bűncselekménnyé nyilvánításának nemzetközi jogi alapját a zsoldosok toborzása, felhasználása és finanszírozása tárgyában 1989. december 4-én New Yorkban elfogadott ENSZ egyezmény teremtette meg. Ez a nemzetközi szerződés meghatározza a zsoldos fogalmát és azokat a cselekményeket, amelyeket a részes államok büntetni kötelesek.¹⁰

Az új Btk. a tiltott toborzás tekintetében átvette elődje szövegezését, és a két ismertetett alapesetet szabályozza. A (2) bekezdésben foglalt önálló alapesetre vonatkozó rendelkezés – amely lényegében a zsoldost rendeli büntetni – egészen a mai napig változatlan formában van jelen büntetőjogunkban.¹¹

III. A bűncselekmény tényállási elemei és főbb ismérvei

A bűncselekmény mindkét alapesetének jogi tárgya az emberiség békéjének megőrzéséhez fűződő egyetemes érdek védelme. A Btk. 146. § (2) bekezdés elkövetési magatartása az idegen fegyveres szervezetbe történő önkéntes belépés, az erre való ajánlkozás, illetve a fegyveres szervezet kiképzésén történő részvétel. Az önkéntesség kiterjed az ajánlkozásra és a kiképzésben történő részvételre is. A bűncselekmény egyenes vagy eshetőleges szándékkal is elkövethető.¹²

A bűncselekmény megállapíthatóságának feltétele, hogy az idegen fegyveres szervezet nemzetközi vagy nem nemzetközi összeütközésben vegyen részt. Az elkövetési hely ugyanakkor nem korlátozódik Magyarországra területére, a bűncselekmény bárhol megvalósulhat, ahol valamilyen fegyveres összecsapás zajlik.¹³

A vizsgált alapeset elkövetője tettesként kizárólag magyar állampolgár lehet, míg részesi magatartást bárki kifejthet. A zsoldosok toborzása, felhasználása és finanszírozása tárgyában elfogadott ENSZ

⁹ 2004. évi CXXXI. törvény a büntető jogszabályok módosításáról, 7. §

¹⁰ Karsai Krisztina (szerk.): Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Budapest, Wolters Kluwer, 2022. 328. o.

¹¹ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, 146. § (2)

¹² Karsai 2022. 328–329. o.

¹³ Gellér 2009. 185. o.

egyezmény 1. cikk 1. pontja meghatározza a zsoldos fogalmát. A szerződés feltételként szabja a kifejezetten fegyveres összeütközésben való részvétel céljából történő toborzást, az erőszakos cselekményekben haszonszerzés végett történő részvételt, és azt, hogy az összeütközésben részt vevő állam ténylegesen olyan összeget vagy előnyt ígér vagy juttat a zsoldosnak, amely lényegesen meghaladja az állam fegyveres szervezete tagjaként hasonló rangban, hasonló szolgálatot ellátó személynek juttatott összeget.¹⁴ E rendelkezés alapján az idegen fegyveres szervezetbe pusztán szolidaritásból, szimpátiából vagy tenni akarásból, anyagi ellenszolgáltatás nélkül történő önkéntes belépés nem valósít meg bűncselekményt. A magyar szabályozás ugyanakkor tágabb az egyezményben foglaltaknál, és – sajátos módon – nem kívánja meg az elkövető részéről a haszonszerzési célzatot, ami a zsoldosság immanens eleme.¹⁵

IV. A tiltott toborzás és az orosz-ukrán konfliktus

IV.1. A kelet-ukrajnai harcok kezdete

Oroszország a volt Szovjetunió területén több helyütt, így a 2014-ig ukrán fennhatóság alatt álló Krímben és a kelet-ukrajnai donyecki és luhanszki területen is a területi állam jogait megkérdőjelező, az elszakadást támogató politikát folytatott, illetve folytat. Ennek egyik eredménye volt a Krím-félsziget 2014-es annexiója.¹⁶

Az államok többsége által érvénytelennek tekintett krími népszavazást és a félsziget orosz fennhatóság alá kerülését követően az oroszbarát csoportok kelet-ukrajnai demonstrációi fegyveres konfliktussá

¹⁴ Karsai 2022. 329. o.

¹⁵ Görgényi Iлона – Gula József – Horváth Tibor – Jacsó Judit – Lévay Miklós – Sántha Ferenc – Váradi Erika: Magyar büntetőjog – különös rész. Budapest, Wolters Kluwer, 2016. <https://mersz.hu/gorgenyi-levay-gula-horvath-jacso-santha-varadi-magyar-buntetojog-kulonos-resz/>, 2023. 05. 25.

¹⁶ Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál – Valki László (szerk.): Nemzetközi jog. Budapest, Wolters Kluwer, 2018. 348–349. o.

eszkálálódtak az ukrán hadsereg és a magukat kikiáltott Donyecki és Luhanszki Népköztársaságok szeparatista erői között.¹⁷

A konfliktus tárgyalások útján történő rendezésére tűzszüneti egyeztetések kezdődtek a felek, valamint a közvetítő államok és nemzetközi szervezetek között. Ezek eredményeként született meg 2014. szeptember 5-én az első, majd 2015. február 11-én a második Minszki Jegyzőkönyv.¹⁸ A szórványos harcok azonban ezután is folytatódtak, a tűzszüneti megállapodások megsértésével pedig rendre egymást vádolták a harcban álló felek.

IV.2. Az első jogerős marasztaló ítélet

Az Ukrajna területén rendszeressé váló fegyveres összeütközések teret nyitottak a háborús bűncselekmények, így különösen a tiltott toborzás megvalósulásának. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy az eddigi egyetlen magyar állampolgárral szemben, tiltott toborzás büntette miatt indult, jogerős ügydöntő határozattal zárult büntetőeljárás a kelet-ukrajnai harcokhoz köthető.¹⁹

A Pécsi Ítéltábla 2018-as ítéletében, a pártfogó felügyelet elrendelésének mellőzését és az előzetes mentesítést leszámítva helybenhagyta az elsőfokon eljáró Szekszárdi Törvényszék marasztaló ítéletét, amelyben a vádlottat szövetséges fegyveres erőn kívüli, fegyveres összetűzésben résztvevő szervezetbe belépéssel elkövetett tiltott toborzás büntetében mondta ki bűnösnek, s büntetésül 2 év szabadságvesztésre ítélte, amelynek végrehajtását 4 év próbaidőre felfüggesztette.²⁰

¹⁷ V. ö. Padányi József – Tomolya János: Háború és béke Ukrajnában, avagy keleten a helyzet változatlan. 1. rész. = Hadtudomány: A Magyar Hadtudományi Társaság Folyóirata 2017/1-2, 78. o.

¹⁸ V. ö. Padányi – Tomolya 2017. 64. o.

¹⁹ Az OBH statisztikaiban ezen kívül egy 2017-es ügy szerepel, ahol egy mongol nővel szemben 120 000 forint pénzbüntetést szabtak ki. Őt feltehetőleg részesként vonták felelősségre a Btk. 146. § (2) bekezdése alapján.

²⁰ Pécsi Ítéltábla Bf.I.19/2018/6.

IV.2.1. A történeti tényállás rövid ismertetése

A Szekszárdi Törvényszék B.155/2017/39. ítéletében megállapított tényállás szerint a vádlott a 2014. április 7-én kikiáltott és önálló állami szuverenitással, valamint nemzetközi jogalanyisággal nem rendelkező Donyeck-i Népköztársaság hadseregébe lépett be saját elhatározásából 2015 szeptemberében. A kvázi államalakulatot sem az ENSZ, sem más nemzetközi szervezet nem ismerte el önálló államként, Magyarország pedig nem állt semmilyen szövetségi viszonyban.

A vádlott a belépést követően katonakönyvet kapott és ismeretlen összegű zsoldban részesült. Néhány hetes katonai kiképzés után több alkalommal vett részt fegyveres összetűzésekben, amelyek során két alkalommal megsebesült. A vádlott a szerződéssel vállalt egy éves szolgálatot követően újabb egy éves szolgálatra szóló szerződést írt alá az idegen fegyveres erővel. A nevére kiállított, arcképével ellátott katonakönyv bejegyzései szerint közkatonaként, utász, illetve operátor beosztásban teljesített katonai szolgálatot. A Donyeck-i Népköztársaság Védelmi Minisztériumától több kitüntetésben is részesült.

A vádlott a második szerződéses éve alatt már fel kívánt hagyni a külföldi katonai szolgálatával, ezért a hazatérésének megszervezésével foglalkozott. Második szerződéses évének lejáratát követően az ellene folyamatban lévő büntetőeljárás ismeretében, Oroszországon keresztül hazatért Magyarországra. A reptéren az ellene kiadott érvényes belföldi elfogatóparancs alapján, az utasellenőrzés során azonosították, és őrizetbe vették.

IV.2.2. A bírói értékelés lényeges tételei

Az ügy kapcsán az elsőfokú bíróság megállapította, hogy a bűncselekmény az idegen fegyveres szervezetbe történő belépéssel befejezetté vált és az önkéntességet kizárólag a belépés (illetve az előkészületi jellegű ajánlkozás, vagy a kiképzésen való részvétel) relációjában kell vizsgálni. Az önkéntesség szempontjából irreleváns, ha a vádlott a szerződéssel vállalt katonai szolgálata alatt a szabad mozgásában korlátozott volt vagy hazatérését nem engedélyezték.²¹

²¹ Szekszárdi Törvényszék B.155/2017/39.

Az indokolás kitért az idegen fegyveres szervezet definíciójára is. Eszerint idegennek minősül az a szervezet, amelyet nem Magyarország tart fenn vagy amelynek fenntartója nincs két- vagy többoldalú szövetségi rendszerben Magyarországgal.²² A konkrét ügyben a Magyarország által önálló államként el nem ismert Donyecki Népköztársaság katonai szervezete idegen fegyveres szervezetnek minősült, mivel annak vezetésében magyar irányítás nem érvényesült, valamint nem állt Magyarországgal azonos katonai szövetségben.²³

A törvényszék megállapította, hogy a bűncselekmény megvalósulásának nem feltétele az, hogy önálló, elismert államalakulat álljon az idegen fegyveres szervezet mögött. Elegendő, hogy az olyan szervezettel rendelkezzen, amelynek célja katonai, fegyveres jellegű.²⁴ Úgy gondolom, a történeti értelmezés is erre enged következtetni. A tiltott toborzás törvényi tényállásának első megszövegezésekor zajlott a délszláv háború, s a jogalkotó a tényállás megalkotásával elsősorban a különböző, részben illegális fegyveres csapatokba történő belépést kívánta szankcionálni.²⁵

Ahogy korábban leszögeztem, a bűncselekmény megállapításának feltétele, hogy a fegyveres szervezet, amelybe az elkövető belép, nemzetközi vagy nem nemzetközi fegyveres összeütközésben vegyen részt. Ezzel kapcsolatban az elsőfokú bíróság megállapította, hogy a tűzszüneti megállapodások létrejötte önmagában nem jelenti a fegyveres összeütközés végét, ha az tartósan és ténylegesen nem következik be.²⁶

Érdekesség, hogy a törvényszék különbséget tett a Btk. 146. § (1) és (2) bekezdésében foglalt tevékenységek társadalomra veszélyessége között. A bíróság abból indult ki, hogy az első esetben a klasszikus értelemben vett toborzás az elkövetési magatartás, míg a (2) bekezdés csak az elkövető saját elhatározásából történő idegen szolgálatba állását teszi büntetendővé. Ez alapján utóbbi magatartás társadalomra veszélyességét alacsonyabbnak ítélte meg.²⁷ A másodfokú bíróság azonban nem osztotta ezt az álláspontot. Az ítéletábra úgy érvelt, hogy ha két eltérő magatartással megvalósuló bűncselekményre a

²² 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről, 80. § 19. (A szövetséges fegyveres erők definícióját jelenleg a 2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, 3. § 27. pontja tartalmazza.)

²³ Szekszárdi Törvényszék B.155/2017/39.

²⁴ Szekszárdi Törvényszék B.155/2017/39.

²⁵ Makai 2004. 215. o.

²⁶ Szekszárdi Törvényszék B.155/2017/39.

²⁷ Szekszárdi Törvényszék B.155/2017/39.

Btk. azonos büntetési tételkeretet (jelen esetben 1 évtől 5 évig terjedő szabadságvesztést) ír elő, akkor azok társadalomra veszélyessége is csak azonos lehet.²⁸

A másodfokú bíróság részben egyetértett a védelem érvelésével, miszerint az ügy kapcsán a generális prevenció, mint a büntetés célja és annak kiszabását meghatározó körülmény, csak kisebb jelentőséggel bír. Az elsőfokú bíróság helyesen fejtette ki, hogy ilyen és hasonló jellegű bűncselekmény elkövetése miatt hazánkban korábban csak egy alkalommal indult büntetőeljárás. A konkrét esetben tehát semmi nem indokolta súlyos büntetés alkalmazását az általános megelőzés érdekében.²⁹

IV.3. A jelenlegi helyzet és az arra vonatkozó következtetések

A 2022-es orosz agressziót követően az ukrán vezetés jelezte, hogy – a különféle humanitárius támogatások mellett – a külföldről érkező önkéntes katonákat is örömmel fogadják. Korábban az a lehetőség is felmerült, hogy Ukrajna állampolgárságot kínál a haderejében szolgáló külföldi önkénteseknek. Ez egyfajta biztosíték lett volna a katonák számára, ugyanis a zsoldosokra nem vonatkozik a nemzetközi humanitárius jog és elfogásuk esetén nem illeti meg őket hadifogoly státusz.³⁰

A humanitárius jog ilyenemű korlátai ellenére a – többnyire az Ukrajjával stratégiai partnerségben álló NATO tagállamaiból érkező – külföldi haderő jelenléte a háború kezdetétől fogva nyilvánvaló.³¹ A nemzetközi közösség egyes államaiban az állampolgárok engedélyt kaptak a fegyveres konfliktusban való

²⁸ Pécsi Ítéltábla Bf.I.19/2018/6.

²⁹ Pécsi Ítéltábla Bf.I.19/2018/6.

³⁰ 1989. évi 20. törvényerejű rendelet a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények I. és II. kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről 47. cikk 1.

³¹ Magyar Nemzet: Bűncselekmény külföldön harcolni. <https://magyarnemzet.hu/belfold/2023/01/buncselekmeny-kulfoldon-harcolni>, 2023. 05. 25.

részvételre,³² míg az amerikai és brit állampolgárok legális részvételére a katonai magánvállalatok, magáncégek jelentenek megoldást.³³

Magyar állampolgárok esetén a fegyveres konfliktusban résztvevő kelet-ukrajnai szakadár államalakulatok szeparatista erőiben történő önkéntes részvétel – a korábban vizsgált esetből kiindulva – egyértelműen a tiltott toborzás kategóriájába esik. Oroszország hadseregének megítélése sem vethet fel sok kérdést, hiszen az kívül esik a szövetséges fegyveres erők korábban meghatározott definícióján (ráadásul az Észak Atlanti Szerződés részes államai egybehangozón elítélik az orosz agressziót).

Ukrajna fegyveres erői szintén nem számítanak Magyarországon szövetségeseknek, hiszen keleti szomszédunk nem NATO-tagállam. A magyar állampolgárok által az ukrán hadseregbe történő önkéntes belépés (sőt az erre való ajánlkozás vagy a kiképzésen történő részvétel is) szintén büntetőeljárást vonhat maga után. A büntetőjogi felelősségre vonás alól az anyagi ellenszolgáltatás nélkül, pusztán szolidaritásból, önkéntesen harcoló honfitársaink sem bújhatnak ki, hiszen a korábban elemzett magyar szabályozás tágabb a vonatkozó nemzetközi dokumentumoknál. Természetesen az ukrán hadseregben szolgáló kárpátaljai ukrán-magyar kettős állampolgárok helyzete más megítélés alá esik. Ők ugyanis ukrán állampolgárságuk és lakóhelyük alapján kötelezettek katonai szolgálatra a nemzetközi fegyveres konfliktusban. Esetükben az önkéntesség, mint tényállási elem hiányzik, s így büntetőjogi felelősségre vonásuk e magatartásukért kizárt.

A katonai magáncégek és a magánhadseregekben történő önkéntes szolgálat büntetőjogi megítélése összetett kérdés. Egy efféle vállalkozás létrehozása az állam számára is károkat okozhat, és számos törvényességi kérdést vethet fel. Az ilyen jellegű tevékenységre a Btk. 146. § (1) bekezdése alkalmazandó.³⁴

³² Csehországban az államfő, mint a hadsereg főparancsnoka adott engedélyt az önkéntes katonai részvételre. Szeged!Ma: Börtön járhat érte, ha valaki itthonról menne önkéntes katonának Ukrajnába. <https://szegedma.hu/2022/03/borton-jarhat-erte-ha-valaki-itthonrol-menne-onkentes-katonanak-ukrajnaba>, 2023. 05. 18.

³³ Ilyen katonai magáncég a ma már Academi néven ismert, ellentmondásos iraki tevékenysége során híressé vált Blackwater, vagy a hírhedt orosz Wagner Group. V. ö. Portfolio: Fegyveres magánhadseregek: ők most a világ nagyágyú. <https://www.portfolio.hu/global/20210807/fegyveres-maganhadseregek-ok-most-a-vilag-nagyagyui-495240>, 2023. 05. 18.

³⁴ V. ö. Police.hu: Kutatás háborús bűncselekmény miatt. <https://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/bunugyek/kutatas-haborus-buncselekmeny-miatt>, 2023. 05. 18. és Index: Háborús

Azok a magyar állampolgárok pedig, akik önkéntesen lépnek be egy idegen fegyveres erőnek számító magánhadseregbe, és annak tagjaként fegyveres összeütközésekben vállalnak szerepet, véleményem szerint az ukrán vagy orosz hadseregben, illetve a donyecki vagy luhanszki milíciákban szolgáló honfitársainkhoz hasonló következményekkel számolhatnak. Erre enged következtetni a Szekszárdi Törvényszék megállapítása, miszerint a bűncselekmény megvalósulásához elegendő, ha az idegen fegyveres szervezet célja katonai, fegyveres jellegű (nem szükséges feltétel, hogy önálló államalakulat álljon mögötte), valamint a korábban felvázolt történeti értelmezés és a magatartás kriminalizálásának eredeti célja, az emberiség békéjének megőrzéséhez fűződő egyetemes érdek védelme, s ezzel összefüggésben a zsoldosok elleni fellépés is.

A Pécsi Ítéltábla megállapítása szerint egy konkrét bűncselekmény megítélése eltérő lehet attól függően, hogy egyedi, szórványosan előforduló vagy tömeges méreteket öltő magatartásról van-e szó.³⁵ Magyarországon a tágran értelmezett ukrajnai konfliktus kezdete óta megszületett az első marasztaló ítélet, és egyre több esetben indul nyomozás tiltott toborzás bűntette miatt. Napjainkban a tiltott toborzás elkövetési magatartásai szórványosan előfordulónak tekinthetők. A háborús bűncselekmények generális prevenciójának szükségessége, illetve a magyar politikai vezetés által hangoztatott narratíva (a nemzetközi fegyveres konfliktusból való teljes kimaradás) azonban azt eredményezheti, hogy az esetleg bírósági döntésig jutó egyedi ügyekben akár a korábban elemzett esetnél szigorúbb ítéletek is szülehetnek.

bűncselekmény miatt tartottak házkutatást egy magyar férfinál. <https://index.hu/belfold/2022/09/22/b-richard-maganhadsereg-falcons-forces-nyomozas-keszenleti-rendorseg/>, 2023. 05. 18.

³⁵ Pécsi Ítéltábla Bf.I.19/2018/6.

Irodalomjegyzék

1989. évi 20. törvényerejű rendelet a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények I. és II. kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről

1999. évi CXX. törvény a büntető jogszabályok módosításáról

2004. évi CXXXI. törvény a büntető jogszabályok módosításáról

2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről

Geller Balázs József: Nemzetközi büntetőjog Magyarországon, adalékok egy vitához: (egyes jellemzők leírása és diagnózis kísérlet). Budapest, Tullius, 2009. 274 o.

Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévay Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar büntetőjog – különös rész. Budapest, Wolters Kluwer, 2016. <https://mersz.hu/gorgenyi-levay-gula-horvath-jacso-santha-varadi-magyar-buntetojog-kulonos-resz/>, 2023. 05. 25.

Index: Háborús bűncselekmény miatt tartottak házkutatást egy magyar férfinál. <https://index.hu/belfold/2022/09/22/b-richard-maganhadsereg-falcons-forces-nyomozas-keszenleti-rendorseg/>, 2023. 05. 18.

Karsai Krisztina (szerk.): Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Budapest, Wolters Kluwer, 2022. 1224 o.

Kende Tamás, Nagy Boldizsár, Sonnevend Pál, Valki László (szerk.): Nemzetközi jog. Budapest, Wolters Kluwer, 2018. 928 o.

Magyar Nemzet: Bűncselekmény külföldön harcolni. <https://magyarnemzet.hu/belfold/2023/01/buncselekmeny-kulfoldon-harcolni>, 2023. 05. 25.

Makai Lajos: A tiltott toborzás törvényi tényállásának értelmezési kérdései. In: Korinek László – Kőhalmi László – Herke Csongor (szerk.): Emlékkönyv Ferencz Zoltán egyetemi adjunktus halálának 20. évfordulójára. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudomány Kar, 2004. 211–217. o.

Padányi József – Tomolya János: Háború és béke Ukrajnában, avagy keleten a helyzet változatlan. 1. rész. = Hadtudomány: A Magyar Hadtudományi Társaság Folyóirata 2017/1–2, 63–83. o.

Pécsi Ítéltábla Bf.I.19/2018/6.

Police.hu: Kutatás háborús bűncselekmény miatt. <https://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/bunugyek/kutatas-haborus-buncselekmeny-miatt>, 2023. 05. 18.

Portfolio: Fegyveres magánhadseregek: ők most a világ nagyágyúi. <https://www.portfolio.hu/global/20210807/fegyveres-maganhadseregek-ok-most-a-vilag-nagyagyui-495240>, 2023. 05. 18.

Szeged!Ma: Börtön járhat érte, ha valaki itthonról menne önkéntes katonának Ukrajnába. <https://szegedma.hu/2022/03/borton-jarhat-erte-ha-valaki-itthonrol-menne-onkentes-katonanak-ukrajnaba>, 2023. 05. 18.

Szekszárdi Törvényszék B.155/2017/39.

A KÖZÖSSÉGI MÉDIA ÉS A BŰNÖZÉS ÖSSZEFÜGGÉSEI

TÓTH DÁVID

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR, KRIMINOLÓGIA ÉS BÜNTETÉS-
VÉGREHAJTÁSI JOGI TANSZÉK, AJDUNKTUS

I. Bevezetés

A közösségi média térnyerése az elmúlt évtizedben folyamatos volt, de a COVID-19 okozta pandémia további lökést adott neki. Közösségi médiának minősül minden olyan internetes oldal (weboldal) és szoftver, amelyet közösségi hálózat építésére használnak (ún. *social networking*). Közösségi médiának tekinthetünk minden olyan online eszközt, amely lehetővé teszi felhasználói számára, hogy tartalmakat készíthessenek és/vagy oszthassanak meg a nyilvánossággal vagy privát köreikkel. Egy interaktív kommunikációs színteret biztosít az embereknek a világhálón. A közösségi média kifejezést először Darrel Berry használta 1995-ben, olyan számítógépes programok rendszerére, mint például Matissera, amely elősegítette az együttműködő közösségek felépítését, annak egyéni élményét. Ezt *social media architecturesnek* nevezte el. A közösségi média kifejezést a mai értelemben Chris Shipley alkalmazta először, a Guidewire csoport társalapítójaként és globális kutatási vezetőjeként.¹

II. A közösségi média növekedése

Napjainkban szinte már közhelynek számít az a megállapítás, hogy az infokommunikációs technológiák terjedése jelentős mértékben átalakítja az emberek életét és mindennapjait. A közösségi média platformok a mindennapjaink részévé váltak, nélkülözhetetlenné váltak otthonjainkban, munkahelyeken, iskolákban, vagy akár útközben.

¹ Dwivedi, Y. K. – Kapoor, K. K. – Chen, H.: Social media marketing and advertising. = The Marketing Review 2015/3, 289–309. o.

A közösségi média felhasználóinak száma nagy mértékű növekedésen ment keresztül az elmúlt években, amit a koronavírus okozta világjárvány csak tovább erősített. 2023 júliusában a világ teljes lakossága körülbelül 8.05 milliárd fő volt. A Hootsuite felmérése szerint a világ populációjának közel 65%-a, azaz 5.19 milliárd ember internethasználó, és ebből 4.88 milliárd fő használ aktívan valamilyen közösségi felületet (ami azt jelenti, hogy legalább havonta egyszer bejelentkeznek a felhasználói fiókjukba).

1. számú ábra. A világ lakosságának lélekszáma, az internethasználók száma és az aktív közösségi média felületeket használók száma.²

Még a 2023 januári jelentés³ szerint 4.76 milliárd fő használta a közösségi média felületeket, így láthatjuk, hogy a dinamikus növekedés még nem állt meg. Emellett a felhasználók sok időt is eltöltenek az ilyen jellegű platformokon, átlagosan jelenleg 2.26 órát. Az aktív használat növekedése pedig összefüggésbe hozható az okostelefonok elterjedésével⁴, ami még inkább megkönnyítette az internethez való hozzáférést,

² Forrás: Datareportal: Digital 2023 July Global Statshot. <https://datareportal.com/reports/digital-2023-july-global-statshot>, 2023.08.01.

³ We Are Social: Digital 2023. <https://wearesocial.com/uk/blog/2023/01/digital-2023/>, 2023.08.02.

⁴ Az okostelefonokra telepített alkalmazások is hordozhatnak biztonsági kockázatokat. Csak a Facebook alkalmazás körülbelül harminc engedélyt kér cserébe azért, hogy azt használhassuk, mint például személyes adatok, névjegyadatok, helymeghatározás stb. Lásd bővebben: Bányász Péter: Az okos mobil eszközök biztonsága. = Hadmérnök 2018/2, 360–377. o.

illetve a közösségi média felületekhez való bejelentkezést. Jelenleg 5.56 milliárd fő használ világszerte okostelefonokat, ami a világ népességének 69.1%-t teszi ki.⁵

III. Veszélyforrások a közösségi médián

Ahogy a fenti számokból is láttuk az információtechnológiától és a közösségi médiától való függőségünk egyre inkább csak növekszik. A vezető hírek között szerepelt amikor pár órára leállt a Facebook és a hozzá kapcsolódó szolgáltatások és alkalmazások 2021 októberében.⁶

Ez a sok szempontból kényelmes, és gyors kommunikációs színtér egy Janus-arcú jelenség, mivel nem kizárólag megkönnyíti az emberek életét, hanem számos veszélyforrást hordoz magában, amelyeket e fejezetben szeretném áttekintő jelleggel elemezni.

A közösségi média veszélyforrásai közé sorolhatók többek között az alábbiak:

- adathalászat (phishing), identitáslopás,
- pedofília,
- terrorizmus,
- csalások
- szervezett bűnözés, és ahhoz kapcsolódóan kábítószer-kereskedelem.
- rémhírterjesztés,
- online zaklatás (cyberbullying).

A fenti példák nem taxatívak, a jövőben a közösségi média fejlődésével (vagy esetleg devalválódásával) a fenti bűnözési formák mellett újak jelenhetnek meg.

Kraut Andrea – Kőhalmi László – Tóth Dávid: Digital Dangers of Smartphones. = Journal of Eastern-European Criminal Law 2020/1, 36-49. o.

⁵ Datareportal: Digital 2023 July Global Statshot. <https://datareportal.com/reports/digital-2023-july-global-statshot>, 2023.08.01.

⁶ https://hvg.hu/tudomany/20211004_leallas, 2021.11.20.

III.1. Az adathalászat és az identitáslopás

Hagyományosan az adathalászat e-mailek elküldésével történik, de napjainkban egyre több phishing kísérlet van a szociális hálókon is. Az egyik ilyen formája az ún. social phishing (közösségi adathalászatnak) játékos applikációkon keresztül. Ezek az alkalmazások egy rövid pár perces szórakozást ígérnek a gyanútlan felhasználóknak, néhány kérdés megválaszolásáért cserébe megtudhatják, például, hogy kik voltak előző életükben, mi lenne az indián nevük, vagy mennyire minősülnek intelligensnek. Az alkalmazások használatával számos engedélyt megadunk, így hozzáférhetnek a személyes profilunkhoz és adatainkhoz, amelyekkel a jövőben visszaélést követhetnek el a bűnözők. Az ilyen jellegű applikációk veszélyessége abban is rejlik, hogy sok esetben a barátok vagy ismerősök hívják meg a felhasználót, hogy próbálja ki azt, és így az futótűzként terjedhet és gyűjthet adatok, szemben az e-mailekben történő adathalászattal szemben. Növelheti az elterjedését az ún. FOMO (Fear Of Missing Out) pszichológiai jelenség is, amely a népszerű alkalmazások használatából való kimaradást jelenti e körben. Nemcsak az alkalmazások, hanem a csaló, vírusos, ígérettel teli linkek is gyorsan terjedhetnek a közösségi médián keresztül. A csaló elkövetők akár belépési kódokat is megszerezhetnek az adathalászat tevékenységükkel, ami anyagi és személyiségi károkat tud okozni a felhasználóknak.

Az adatokkal való visszaélés egyik különös formája az identitáslopás. Péterfalvi és Eszteri írja közös tanulmányukban, hogy Magyarországon is emelkedik az olyan bejelentések száma, ahol arra tesznek panaszt az emberek, hogy fényképeik felhasználásával a közösségi portálokon álprofilot hoznak létre bűnelkövetők. A hazai jogesetekben is az elkövetők elsődleges célja a sértett lejáratása vagy jó hírnevének rontása szokott lenni. Megállapításuk szerint az ilyen esetekben a Btk. 219. szakaszában a személyes adattal visszaélés tényállásában megfogalmazott „jelentős érdeksérelmet okozva” feltétel fennáll. A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóságnak is lehetősége is van hivatalból feljelentést tenni, ha bűncselekményt észlel. Péterfalvi és Eszteri emellett még példaként emeli ki azt a jogesetet, ahol egy

adatbázist hoztak létre elkövetők homoszexuális és egyéb másságú emberekről egy honlapon, ahol a nevük úgy szerepelt, hogy közvetlenül rá lehetett kattintani a személyek facebook profiljára.⁷

A fenti adatvédelmi veszélyek miatt is fontos az emberek folyamatos tájékoztatása akár a közösségi média felületeken, hogy ne váljanak a jövőben áldozattá. Másik oldalról felelősége van a szociális média szolgáltatóknak is, hogy minél hamarabb, lehetőleg már a hamis profil létrehozásakor meggátolja az ilyen incidenseket. Az állam részéről pedig fontos a büntetőjogi védelem biztosítása, így például a személyes adattal visszaélés büncselekménye hazánkban.⁸ Emellett proaktívításra hívja fel a figyelmet a NAIH azt javasolva, hogy a közösségi oldalakon megvalósuló személyes adattal való visszaélések kapcsán tegyenek feljelentést a sértettek.⁹

III.2. A pedofília

A pedofília jelensége nem elsősorban a közösségi médián, hanem pornográf tartalmakat megosztó oldalakon, illetve a sötét weben terjed. Ez a megállapítás ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a közösségi médiát a pedofil elkövetők ne használnák arra, hogy kiskorú áldozatokat találjanak meg, illetve figyeljenek meg. A szociális hálók a pedofil elkövetők számára is tudnak segítséget. Így tett sokáig a YouTube is, amelynek ajánlórendszer-algoritmusának köszönhetően könnyen hozzáférhettek a kiskorú gyermekek fürdőruhás videóihoz. videómegosztó oldal így hozzájárult ahhoz, hogy az elkövetők pedofil vonzerőt tartalmazó képfelvételekhez jussanak. Az oldal azóta fejlesztéseket eszközölt az algoritmuson, hogy a jövőben ilyen visszaélések ne történjenek meg. A legtöbb közösségi oldal tiltja a 14 év alatti felhasználók számára, hogy regisztráljanak az oldalon, de a regisztráció során nem kell bizonyítani az életkor, így nagyon

⁷ Eszteri Dániel – Péterfalvi Attila: A személyes adatok büntetőjogi védelme Magyarországon és a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság kapcsolódó gyakorlata. In: Görög, Márta; Menyhárd, Attila; Koltay, András (szerk.) A személyiség és védelme: Az Alaptörvény VI. cikkelyének érvényesülése a magyar jogrendszeren belül. Budapest, ELTE ÁJK, 2017. 405–420. o.

⁸ Lásd bővebben: Gál Andor: A GDPR hatása a büntető anyagi jogra: a személyes adattal visszaélés tényállásának jövőjéről. In: Hollán Miklós – Mezei Kitti (szerk.): A büntetőjog hazai rendszere megújításának koncepcionális céljai és hatásai. Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 2020. 133–146. o.

⁹ Eszteri – Péterfalvi, 2017. 412. o.

sok gyermek is regisztrál az oldalakon, ami számukra veszélyforrást jelenthet.¹⁰ Szintén probléma lehet, ha álprofilok segítségével próbálnak kapcsolatba lépni a kiskorú személyekkel, amelynek vége akár súlyos bűncselekmény megvalósulása (emberrablás, szexuális erőszak, emberölés) is lehet.

III. 3. A terrorizmus és szervezett bűnözés

Bányász Péter az alábbiakat emeli ki, hogy mire használják a terroristák a közösségi oldalakat:

- egymással történő kommunikálásra, kapcsolattartásra
- információszerzésre,
- propaganda tevékenység kifejtésére,
- tagtoborzásra,
- szimpatizánsok megszerzésére,
- pszichológiai hadviselésre,
- kibertámadásokra.¹¹

Utóbbiak irányulhatnak létfontosságú infrastruktúrák ellen is.¹²

Serbakov tanulmányában ír arról, hogy erőszakos extrémista csoportok, elsősorban radikális fiatalok használják a közösségi média chatszobáit (mint a Facebook, YouTube, Twitter stb.) kommunikációra. Számos terrorista szervezet, köztük az Iszlám Állam is felfedezte, hogy a közösségi média elősegítheti a tevékenységet számos módon.¹³

Szervezett bűnözői csoportok is használják a közösségi médiát a fent említett hasonló célokra. Elsősorban a darkneten foglalkoznak kábítószer-kereskedelemmel és illegális vadkereskedelemmel, de még a legnagyobb közösségi média platformokon is jelentek meg már ilyen jellegű hirdetések.

¹⁰ Bányász, 2018. 67. o.

¹¹ Bányász Péter: Kiberbűnözés és közösségi média. In: Nemzetbiztonsági Szemle (online) 2017/4. 71. o.

¹² Bányász Péter: Dangers of social media through the example of the Arab Spring. = Európai szellem / European Spirit 2013, 20–32. o.

¹³ Lásd bővebben Serbakov Márton Tibor: Legújabb tendenciák a terroristák internethasználatát illetően. = Büntetőjogi Szemle 2020/2, 122–139. o.

III. 4. Közösségi médián megvalósuló csalások

A nagy közösségi portálok népszerű elkövetési helynek minősülnek a kiberbűnözők számára. A sok aktív felhasználó potenciális préda a csaló elkövetők számára, még akkor is hogya számos elkövetésük már kísérleti szakban megreked, a befejezett bűncselekmények nagy profitot hozhatnak.

Napjainkban számos fajta csalási módszerrel élnek az elkövetők a közösségi hálókön így például:

- *adathalászat*. Hagyományosan a phishing e-mailben szokott történni, de napjainkban számos elkövetők kártevő linkekkel bombázza a felhasználókat, akiknek a profilja tovább küldheti az adathalász URL-hivatkozásokat így fokozva a problémákat. Az adathalászat célja, hogy bizalmas információkat szerezzenek meg az elkövetők (pl.: profilba történő belépés, vagy bankszámlához kapcsolódó információkat) hogy később visszaéléseket tudjanak megvalósítani.
- *Romantikus csalások*. Az ilyen jellegű elkövetési módok célja, hogy az emberek érzelmeit és naivitását kihasználva elnyerjék az áldozat bizalmát társkeresési eszközökkel (pl.: hízelgéssel). Már a facebooknak is van társkereső funkciója, ahol az elkövetők létrehozhatnak hamis profilokat és valósíthatnak meg romantikus csalásokat. Az áldozat bizalmának megszerzése után gyakran pénzt kérnek, és utána köddé válnak. A pénz kérésének hamis indoka szokott lenni, hogy segítségre van szükségük mivel megélhetési gondjaik lettek. A romantikus csalások kapcsán Gyaraki Réka végzett viktimológiai kutatást Magyarországon, amely alapján az áldozatok 93%-a nő, akiknek jelentős része az idős korosztályhoz tartozik. A bűnelkövetők orvosnak, mérnöknek vagy katonának adták ki magukat, hamis fényképekkel álcázva magukat¹⁴.
- *Hamis állásbírdetések*. Az álláskereső emberek kiszolgáltatott helyzetével való visszaélés is gyakori jelenség a közösségi média felületeken. A jól fizető állásajánlatokért cserébe személyes adatokat szoktak kérni az elkövetők (pl.: lakcímét, társadalombiztosítási számot, útlevelet másolatot stb.).
- A fentiek mellett még ki lehet emelni az ún. „ön nyert” csalásokat, a vásárlási csalásokat, és a hamis jótékonyági csalásokat példálózó jelleggel.

¹⁴ Gyaraki Réka: A közösségi média hatása a kiberbűncselekmények elkövetésére. = Magyar Rendészet 2021/2, 77. o.
163

III.5. Rémhírterjesztés

A közösségi médián megjelent az ún. *fake news* jelenség, amikor hamis híreket terjesztenek emberek különféle célokból. Ennek egyik társadalomra veszélyes formája a rémhírterjesztés. A járványhelyzet alatt szigorítottak is a rémhírterjesztés tényállásán. Ennek ellenére a bűnügyi statisztikában a járványhelyzet alatt nem nőtt a rémhírterjesztések száma, 2020-ban és 2021-ben is négy regisztrált esetet találunk.

III.6. Online zaklatások (cyberbullying)

A virtuális térben megvalósuló online zaklatásokról már számos tanulmány, monográfia¹⁵ jelent meg már hazánkban az elmúlt években. A cyberbullying egyik fő terepe a közösségi oldalak.

A cyberbullying egyik veszélyessége abban nyilvánul meg, hogy tartós és állandó jelleggel valósulhat meg, amely elől nem lehet könnyedén elmenekülni. A digitális eszközök a nap 24 órájában azonnali és folyamatos kommunikációt tesznek lehetővé az emberek számára, így az internetes zaklatásban szenvedő gyermekek számára nehéz lehet megoldást találni. Emellett a legtöbb elektronikusan közölt zaklató jellegű bejegyzések állandóan folyamatosan jelen lehetnek, akár a nyilvánossággal is meg lehetnek osztva.

¹⁵ Lásd a témáról: Domonkos Katalin: Az online zaklatás, mint az iskolai agresszió egyik fajtája. Takács Etel Pedagógiai Alapítvány, Budapest, 2018.

Englander E K – Donnerstein E. – Kowalski R. – Lin C. A. – Parti Katalin: Defining cyberbullying. = Pediatrics 2017/11, 148–151. o.

Kulcsár Gabriella: A digitális reziliencia jelentősége a cyberbullying elleni küzdelemben. In: Nagy Melánia (szerk.) Gyerekekre fókuszálva. Konferenciakötet. Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2021. 136–145. o.

Monori Zsuzsanna: Zaklatás-e a cyberbullying? Az internetes zaklató magatartások büntetőjogi szankcionálásának dilemmái. = In Medias Res: folyóirat a sajtószabadságról és a médiaszabályozásról 2016/2, 246–261. o.

Parti Katalin – Schmidt Andrea – Néray Bálint: Cyberbullying in Hungary. In: Anna, Kostanza Baldry – Catherine Blaya – David P. Farrington (szerk.) International perspectives on cyberbullying. Springer International Publishing, Palgrave Macmillan, Cham, 2018. 205–229. o.

Parti Katalin: Cyberbullying, Bitcoin, Silk Road, Darknet, TOR: Az internetes bűnözés tárgyában tartott nemzetközi konferenciák kurrens témái 2014-ben. = Ügyészek lapja 2015/1, 71–85. o.

Pongó Tamás: A cyberbullying és a diákok véleménynyilvánítási szabadsága, különös tekintettel az USA jogrendszerére. Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2021.

Sokszor nehezen észrevehető, vagy amikor már észlelik az áldozatban jelentős lelki-testi traumák jelentkeznek. Szignalizáció esetén is sok esetben a szülők elbagatellizálják a probléma súlyát.

IV. Összegzés

A jelen tanulmány céljának megfelelően bemutatásra kerültek az elmúlt évtizedben a közösségi média hatására megfigyelhető változások és ezzel összefüggésben a bűnözési formák átalakulása is. A szakkikk nem kimerítő jelleggel mutatja be a közösségi médián megvalósuló bűncselekményeket, csak példálózó, illetve gondolatébresztő jelleggel sorolja fel a gyakori bűnelkövetési módokat.

A közösségi médián megvalósuló bűnözési formák egyik közös jellemzője, hogy könnyen megvalósíthatóak, szemben a hagyományos bűnelkövetésektől. Sokkal egyszerűbb egy hamis facebook profilt létrehozni, mint hamis okiratokat készíteni, majd valós térben visszaéléseket elkövetni.

A közösségi médián történő bűncselekmény nagymértékű visszaszorítása csak akkor lehetséges, ha valamennyi oldal tevékenyen hozzájárul a prevencióhoz. Meglátásom szerint ebben elsődleges felelőssége a közösségi média szolgáltatóknak van, hogy a különböző bűnözési formákat (csalásokat, becsületsértéseket, rémhírterjesztéseket stb.) észleljék, és azokat jelentsék, illetve formától függően eltávolítsák. Ebben nagy segítséget jelenthet a mesterséges intelligencia technológiai fejlődése. A mérleg másik nyelve felveti természetesen azt a problémát is, hogy az ilyen szolgáltatók mekkora mértékben végezhetnek ilyen jellegű prevenciós megfigyeléseket. A nyilvános bejegyzések, hirdetések stb. esetén nem lehet kétséges a proaktív jellegű intézkedések elvárása, de vajon a privát beszélgetésben megjelenő bűnözési formákat ki lehet-e szűrni úgy, hogy az emberek magánszférájához való joga ne sérüljön? Ennek megválaszolására még jövőben kutatások szükségesek.

Másik oldalon az államnak és a jogalkalmazó szerveknek felelőssége, hogy a közösségi médián megjelenő bűnözési formákról tájékoztassa, illetve oktassa az állampolgárokat, büntetni rendeljék az elkövetési magatartásokat, és érvényesítse a büntetőhatalmát a társadalomra veszélyes cselekmények ellen. Az oktató, tájékoztató tevékenységben civil szervezetek is szerepet játszhatnak.

Végezetül a prevenció oldalán fontos, hogy a közösségi médiát használók is tudatosan kezeljék profiljukat.

Irodalomjegyzék

Bányász Péter: Az okos mobil eszközök biztonsága. = *Hadmérnök* 2018/2, 360–377. o.

Bányász Péter: Dangers of social media through the example of the Arab Spring. = *Európai szellem/European Spirit* 2013, 20–32. o.

Bányász Péter: Kiberbűnözés és közösségi média. In: *Nemzetbiztonsági Szemle (online)* 2017/4. 55–74. o.

Domonkos Katalin: Az online zaklatás, mint az iskolai agresszió egyik fajtája. Takács Etel Pedagógiai Alapítvány, Budapest, 2018.

Dwivedi, Y. K. – Kapoor, K. K. – Chen, H.: Social media marketing and advertising. = *The Marketing Review* 2015/3, 289-309. o.

Englander E K – Donnerstein E. – Kowalski R. – Lin C. A. – Parti Katalin: Defining cyberbullying. = *Pediatrics* 2017/11, 148–151. o.

Eszteri Dániel – Péterfalvi Attila: A személyes adatok büntetőjogi védelme Magyarországon és a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság kapcsolódó gyakorlata. In: Görög, Márta; Menyhárd, Attila; Koltay, András (szerk.) *A személyiség és védelme: Az Alaptörvény VI. cikkelyének érvényesülése a magyar jogrendszeren belül.* Budapest, ELTE ÁJK, 2017. 405–420. o.

Gyaraki Réka: A közösségi média hatása a kiberbűncselekmények elkövetésére. = *Magyar Rendészet* 2021/2, 77. o.

Kraut Andrea – Kóhalmi László – Tóth Dávid: Digital Dangers of Smartphones. = *Journal of Eastern-European Criminal Law* 2020/1, 36–49. o.

Kulcsár Gabriella: A digitális reziliencia jelentősége a cyberbullying elleni küzdelemben. In: Nagy Melánia (szerk.): *Gyerekekre fókuszálva. Konferenciakötet.* Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2021. 136–145. o.

Monori Zsuzsanna: Zaklatás-e a cyberbullying? Az internetes zaklató magatartások büntetőjogi szankcionálásának dilemmái. = *In Medias Res: folyóirat a sajtószabadságról és a médiaszabályozásról* 2016/2, 246–261. o.

Parti Katalin – Schmidt Andrea – Néray Bálint: Cyberbullying in Hungary. In: Anna, Kostanza Baldry – Catherine Blaya – David P. Farrington (szerk.) International perspectives on cyberbullying. Springer International Publishing, Palgrave Macmillan, Cham, 2018. 205–229. o.

Parti Katalin: Cyberbullying, Bitcoin, Silk Road, Darknet, TOR: Az internetes bűnözés tárgyában tartott nemzetközi konferenciák kurrens témái 2014-ben. = Ügyészek lapja 2015/1, 71–85. o.

Pongó Tamás: A cyberbullying és a diákok véleménynyilvánítási szabadsága, különös tekintettel az USA jogrendszerére. Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2021.

Serbakov Márton Tibor: Legújabb tendenciák a terroristák internethasználatát illetően. = Büntetőjogi Szemle 2020/2, 122–139. o.

A PÉNZMOSÁS COMPLIANCE, MINT A PÉNZMOSÁS ÉS TERRORIZMUSFINANSZÍROZÁS BŰNCSELEKMÉNY ELLENI FELLÉPÉS ESZKÖZE

VÁMOSI VIVIEN CINTIA

MISKOLCI EGYETEM, DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA, PHD HALLGATÓ

I. Bevezető gondolatok

A pénzmosás növekvő súlyát mutatja az, hogy ma már minden ország büntető törvénykönyvében szabályozott bűncselekményről van szó. Ha a pénzmosás bűncselekményéről beszélünk, mindenképp egy összetett jelenségre kell gondolnunk. Ide tartozik minden olyan magatartás, amely által a bűnelkövető célja az illegális cselekményekből származó vagyon, annak eredetének elleplezése úgy, hogy e bevétel legálisnak tűnjön.¹

A 2017. évi LIII. törvény a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megakadályozásáról (továbbiakban Pmt.) Preambuluma kimondja, hogy a pénzmosás olyan büntetendő cselekmény, mely más bűncselekményből származó pénznek vagy pénznek kifejezhető értékkel bíró dolognak a pénzmosás szempontjából veszélyeztetett tevékenységen keresztül történő tisztára mosása. Továbbá e törvény rögzíti, hogy a Büntető Törvénykönyv 399-400. §-ban meghatározott elkövetési magatartásokat tekinthetjük a pénzmosás bűncselekményének.²

A pénzmosásban szereplő személyek és intézmények változatosak, a realizálódott haszon elleplezése érdekében gyakori, hogy bonyolult, önmagában legális tranzakciókat végeznek. Ezzel tudják a törvénytelen jövedelmet a hatóságok előtt legálisnak mutatni, így azokat a későbbiekben további legális és illegális

¹ Jacsó Judit: A pénzmosás compliance hazai és európai dimenzióban a társadalmi innováció tükrében = Miskolci Jogi Szemle 2019/2. különszám 1. kötet 394–412. o.

² 2017. évi LIII: törvény a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról Preambulum

tevékenységekre használhatják fel. Tehát a pénzmosás általában több illegális cselekményt, vagy jellemzően a szervezett bűnözés körébe eső cselekményt feltételez. Az elkövetés azonban nagyfokú szakértelmet és odafigyelést, akár határokon átnyúló pénzügyi tranzakciókat is igényel. Ezeket gyakran speciális szakértők segítségével valósítják meg, példának okáért könyvelők, bankárok, pénzügyi szakemberek bevonásával.

A pénzmosás elkövetési módjait tekintve rendszeresen változik, a technika fejlődésével újabb és újabb lehetőségek állnak az elkövetők rendelkezésére. A digitális platformokon végzett pénzügyi tranzakciók nagy száma a nyomozó hatóságok munkáját nagyban nehezíti. A bűncselekmény elleni fellépés emiatt leghatékonyabban úgy valósulhat meg, ha egy egységes nemzetközi jogszabályi környezet és jogalkalmazás alakul ki.³

A pénzmosás elleni fellépés először az Amerikai Egyesült Államokban jelent meg, ahol 1986-ban fogadták el az első Pénzmosás Elleni Törvényt. A terület jelentőségét észlelve az 1990-es években Európában is megkezdődött a védekezés kialakulása. Ennek eszközét jelentették a tagállamok kölcsönös értékelésének elvén alapuló szervezetek (mint például a Pénzmosás Elleni Akciócsoport, FATF; Európa Tanács Pénzmosás és Terrorizmusfinanszírozás Elleni Szakértői Bizottság, Moneyval). Jelentős előrelépéseket köszönhetünk a különböző nemzetközi egyezményeknek (Bécs 1988, Strasbourg 1990., Palermo 200., Varsó 2005), illetve az Európai Unió által meghozott irányelveknek, melyekből a legutolsó a VI. Pénzmosás Elleni Irányelv 2018-ban született meg, amely a büntetőjogi eszközökre, így a pénzmosás bűncselekményének tényállási elemeire és szankciójára vonatkozó szabályokat tartalmaz.⁴

A pénzmosás elleni küzdelem egyrészt büntetőjogi, másrészt büntetőjogon kívüli eszközökkel történik. Ezek közül most a büntetőjogon kívüli eszközökkel, preventív intézkedésekkel kívánok foglalkozni a továbbiakban.

³ Ambrus István: Digitalizáció és büntetőjog, Budapest, Wolters Kluwer 2021. 148-156. o.

⁴ Dr. Gál István László PhD: A pénzmosás szabályozásának régi és új irányai a nemzetközi jogban és az EU-jogban EJ, 2007/1., 12–23. o.

Dr. Jacsó Judit: A pénzmosás elleni fellépés dimenziói Európában: múlt, jelen és jövő. In: Kiss V. (szerk.): Kriminológiai Közlemények 72: Válogatás a 2012-ben tartott tudományos ülések előadásaiából, 2013.

II. A compliance általános fogalma

II.1. A compliance kialakulása, célja, funkciója

A compliance először az amerikai gyakorlatban alakult ki a 20. században az egészségügy területén.⁵

A compliance fogalmára több definíciót is találhatunk a szakirodalomban, annak jogszabályi meghatározása azonban máig hiányzik. A legtöbb szerző a szabályoknak megfelelésre teszi a hangsúlyt. A szó eredete a *to comply with* (= betartani valamit, megfelelni valaminek) angol kifejezésre vezethető vissza.⁶ Eredetileg az orvostudományban a páciens orvossal történő együttműködését jelentette azon betegségeknel, ahol ez az együttműködés feltétlenül szükséges volt.⁷ Ezt követően jelent meg a fogalom a pénzügyi szervezetek és vállalkozások körében is az 1980-as évektől. Ennek keretén belül a szervezetek vállalták, hogy létrehoznak egy vállalaton belüli rendszert, amely garantálja, hogy az alkalmazottak betartják a jogszabályi működési előírásokat.⁸

Tágabb értelmezések szerint a compliance részét képezik a jogszabályoknak való megfelelésen túl az etikai, társadalmi és tulajdonosi normáknak és elvárásoknak való megfelelés is.

Ezek alapján elmondható, hogy a compliance célja egy gazdálkodó szervezetben több egységből tevődik össze:

- adott vállalatra vonatkozó jogszabályok, szakmai előírások, belső szabályzatok nyomon követése, betartatása, negatív következmények elkerülése, kockázatok kezelése;
- a vállalati működés átláthatóságának biztosítása, erőforrások megfelelő felhasználása;
- etikus vállalati működés feltételeinek megteremtése, korrupció megelőzése.

⁵ Dr. Pettkó-Szandtner Judit: Compliance a bankszektorban In: Farkas-Dannecker-Jacsó (szerk.) Az Európai Unió pénzügyi érdekei védelmének büntetőjogi aspektusai, Wolters Kluwer Hungary Budapest 2019. 417. o.

⁶ Kocziszkó György – Kardkovács Kolos: A compliance szerepe a közösségi értékek és érdekek védelmében Akadémiai Kiadó 2020. 19. o.

⁷ Jacsó Judit: A compliance fogalmáról és szerepéről a gazdasági életben Miskolci Jogi Szemle 2019/1. különszám 82–91. o.

⁸ Csonka Attila: Mi is az a compliance management? <http://solvergroup.hu/sajtoszoba/mi-is-az-a-compliance-management>, 2023.03.30.

Ezek alapján látható, hogy a compliance célja az, hogy a vállalat megfeleljen az etikai, átláthatósági és a jogszerűségi követelményeknek is.

A szakértők a compliance négy fő funkcióját különböztetik meg. Az első egy védelmi funkció, mely megelőzi a szándékos, illetve gondatlan jogszabálysértéseket. E funkció eleme az összeférhetetlenségek felismerése, azok kezelése, valamint a korrupció megelőzése. Második funkciójának egy tanácsadási, valamint tájékoztatási funkciót tekinthetünk. E szerint a compliance fogja felhívni a figyelmet a szabályok betartására, illetve utat mutat a nem egyértelmű kérdésekben a szervezet vezetői, munkavállalói számára. Harmadik funkciója az ellenőrzés, melynek keretén belül egy ellenőrző rendszer működik a hatékonyság érdekében. Végül, de nem utolsó sorban marketingfunkcióval is rendelkezik a compliance, hiszen segít megőrizni a vállalatok jó hírét is.⁹

II.2. A compliance megjelenése a magyar jogrendszerben

A magyar jogalkotás a jogharmonizációs kötelezettségek miatt jogszabályi előírásokban írja elő a megfelelés biztosításának szervezeti követelményeit.

A 2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról (továbbiakban Hpt.) 2017-ben bekövetkezett módosításában jelent meg a felelős szervezeti egységek felállítására vonatkozó kötelezettség. Így azóta egy olya független szervezeti egységet kell létrehoznia a törvény hatálya alá eső intézeteknek, mely nem utasítható a pénzügyi és befektetési szolgáltatási, valamint kiegészítő szolgáltatási tevékenységet folytató szervezeti egységek által.¹⁰ A módosítás indokolása szerint a compliance funkció célja az, hogy *„elősegítse a hitelintézet jogszabályokban, illetve belső szabályzatokban meghatározott kötelezettségeinek teljesítését, feladata továbbá a szabályok betartásának ellenőrzése, az eltérések feltárása, azok jelentése, javaslattétel a feltárt hiányosságok kijavítására, a döntéshozatalhoz szükséges pénzügyi és egyéb információk biztosítása, valamint a hitelintézet és ügyfelei eszközeinek és a tulajdonosok érdekeinek védelme.”*¹¹

⁹ Kocziszky-Kardkovács, 2020. 19–21. o.

¹⁰ 2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról 153/A §

¹¹ A pénzügyi piacok működését és a pénzügyi eszközök kereskedését szabályozó törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2017. évi LXIX. törvény 169. §-ához fűzött Indokolása.

A Hpt. továbbá meghatározza a compliance funkció tartalmát is. Ez alapján biztosítani kell azt, hogy a hitelintézet megfeleljen a jogszabályi előírásoknak, valamint a megfelelésben tapasztalható hiányosságok feltárásának ellenőrzését. A hiányosságok feltárása érdekében tett intézkedéseket rendszeresen ellenőrizni kell, továbbá a compliance-nak segítenie kell az irányítási jogkörrel rendelkezőket, hogy a kötelezettségeiknek eleget tudjanak tenni. A vállalaton belül a megfelelésért felelős szervezeti egységeknek legalább évente egy alkalommal jelentést kell készíteni a vezetőség számára. A hitelintézetek vonatkozásában továbbá e szervezeti egység vezetőjét be kell jelenteni a Felügyelet felé. A Felügyelet szerepét a Magyar Nemzeti Bank látja el. ¹²

III. A criminal compliance

A compliance számos részterületből áll, találhatunk pl. munkajogi, környezetjogi, vállalati területeket is. Jelen tanulmányban részletesen a büntetőjogi compliance, azon belül is a pénzmosás compliance területével kívánok foglalkozni.

A compliance büntetőjogi területre a szakirodalom gyakran criminal compliance-ként utal. E terület a büntetőjogilag releváns cselekményekről szóló fogalom, tárgya a büntetőjogi szabályok betartása, valamint büntetőjog szempontjából meghatározó cselekmények előfordulásának csökkentése, a felelősségre vonás elkerülése, illetve ezen célok elérésére egy rendszer kiépítése a vállalaton belül. Ez alapján elmondható, hogy a büntetőjogi compliance egy olyan terminus technicus, mely célja a vállalaton belül a büntetőjog szempontjából alapvető magatartások előfordulásának csökkentése, megszüntetése, illetve a büntetőjogi szankció elkerülése. Tehát a criminal compliance alapvetően egy prevenció intézkedések gyűjtőfogalma, amely a bűncselekmények elkövetésének elkerülését tűzi ki célul. Másodlagos feladata a már elkövetett bűncselekmények felderítésének segítése, a szankció kiszabásának segítése. Ha a vállalaton belül jól működő compliance rendszer kerül kiépítésre, azzal a szervezet elkerülheti a saját, illetve a vezetője büntetőjogi felelősségre vonását is.

¹² Jacsó 2019. 1. 82–91. o
172

A büntetőjogi compliance-nak azonban nem csak preventív, hanem represszív perspektívája is van, hiszen a szervezeten belül elkövetett bűncselekményeket szankcionálni kell. Belátható az, hogy a büntetendő cselekmények teljes mértékű kizárása lehetetlen, így tehát nem feltételül a compliance rendszer működésének hibája az, ha mégis bekövetkezik egy-egy ilyen eset. Azonban a compliance feladata az, hogy erre a megfelelő módon reagáljon. Ha már bekövetkezett a bűncselekmény, a szervezetek együttműködő magatartása fontos lehet abból a szempontból, hogy így mentesülhet a büntetőjogi felelősség alól, valamint lehetőség van arra is, hogy a szankció mérséklésre kerüljön. Erre találhatunk példát Ausztriában is. Előfordul olyan eset, mikor a compliance intézkedés csak azután kerül bevezetésre, hogy az elítélés megtörtént. Ekkor a szankciót enyhítő határozat utólagos meghozatala hivatalból történik.¹³ Ez a vállalat számára kifejezetten fontos lehet, hiszen így kisebb mértékű a reputáció-vesztés. Továbbá a közgazdasági érdek mellett az állami érdek is megjelenik a compliance-rendszer kiépítése kapcsán. Ez az érdek mind a preventív, mind pedig a processzuális-represszív perspektívából is jelentős, hiszen a szervezetek körében elkövetett bűncselekményekre jellemző a magasfokú látencia, felderítésük nehézkes, gyakran sikertelen, azonban mégis hatalmas költségekkel jár. Így, ha az államnak lehetősége van olyan helyzet létrehozására, hogy a szervezetnek érdekében álljon a tudomására jutott büntetőjogilag releváns magatartások bejelentése a hatóságok felé, akkor a büntetőjogi compliance megfelelő eszköz lehet a bűnfelderítések során is.¹⁴

IV. A pénzmosás compliance

A pénzmosás compliance a pénzmosás bűncselekmény megelőzésével kapcsolatos nemzetközi, európai és hazai jogszabályok gyűjtőfogalma. Ez a terület az Európai Unió által harmonizált, jogszabályok által pontosan szabályozott. Az intézkedések jelentős része preventív, büntetőjogon kívüli eszköznek tekinthető. Ilyen „soft-law” -nak tekinthetőek az 1990-ben elfogadott, 2012-ben újrafogalmazott FATF Negyven Ajánlás és a pénzmosás kapcsán a szolgáltatók által elfogadott belső szabályzatok is. A kezdeti

¹³ Dr. Stefan Schumann – Prof. Dr. Richard Soyer: A vállalati büntetőjogi megfelelés (criminal compliance) szerepe a közpénzek védelmében In: Farkas-Dannecker-Jacsó (szerk.) Az Európai Unió pénzügyi érdekei védelmének büntetőjogi aspektusai, Wolters Kluwer Hungary Budapest 2019. 398. o.

¹⁴ Ambrus István – Mezei Kitti – Molnár Erzsébet: Magyarázat a compliance jogszabályairól I. Wolters Kluwer Hungary Budapest, 2021. 23–25. o.

szabályozások eleinte még csak a pénz-és hitelintézetekre jelentettek kötelezettségeket, mára azonban átfogó jellegű koncepció lépett elő, így már minden területen figyelembe kell venni a szabályozásokat.

A pénzmosás compliance-ra jellemző továbbá az, hogy működése kockázat alapú, ez pedig a többszintű szabályozás alapján valósulhat meg. Így az eljárási rendet az Európai Bizottság által kiadott szabályok, a nemzeti kockázatértékelés (21/2017. (VIII.) NGM rendelet), a felügyelő szervek útmutatói, végül pedig a szolgáltatók belső szabályai határozzák meg. Ezek alapján alakítják ki a szolgáltatók a kockázatalapú belső eljárási rendet.¹⁵

A preventív intézkedések leginkább a pénzügyi élet szereplőit vonják be a pénzmosás elleni védekezésbe, melynek célja, hogy a pénzügyi rendszert az elkövetők ne tudják felhasználni a bűncselekmény elkövetésére, illetve a terrorcselekmények finanszírozását ne tudják könnyen megvalósítani. Ezt azonban csak egy, a nemzeti bűnüldöző hatóságok közötti együttműködéssel sikerülhet elérni. Ezt ismerte fel az Európai Unió is, amikor bevezette 1991-ben az I. Pénzmosás elleni irányelvet, mely már tartalmazta az ügyfél-azonosítási kötelezettséget, valamint a gyanús ügyletek bejelentésére vonatkozó kötelezettséget.¹⁶ Ezt módosította a 2001-ben elfogadott II. Pénzmosás elleni irányelv, mely a kötelezettségek személyi hatályát terjesztette ki.¹⁷ A III. Pénzmosás elleni irányelv e kört tovább bővítette a kereskedőkre, illetve árverésvezetőkre tekintettel (15.000 Euro összeghatár felett). Ez az irányelv vezette be a már említett kockázatalapú szabályozási modellt is.¹⁸ A ma hatályos IV. Pénzmosás elleni irányelv 2015-ben került elfogadásra. Ennek célja a szabályozás hatékonyságának növelése. Rögzítette a tagállamok kötelezettségét a pénzmosás és terrorizmusfinanszírozás tilalmának biztosítása tekintetében. Tovább bővült a személyi

¹⁵ Jacsó Judit: Pénzmosás compliance Wolters Kluwer Hungary Budapest https://images.go.wolterskluwer.com/Web/WoltersKluwer/%7B0a57b74f-aff-4834-8581-75d08a6f7f33%7D_WKHU_LEG_Whitepaper_penzmosas.pdf?utm_source=Eloqua&utm_content=WKHU_LEG_ACQ_Whitepaper_CompliancePenzmosas_Letoltolink_Oneweb&utm_campaign=&utm_econtactid=CWOLT000033832472&utm_medium=&utm_crmid=, 20203.04.03.

¹⁶ A Tanács 91/308/EGK irányelve (1991. június 10.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás céljára való felhasználásának megelőzéséről HL L 166, 28/06/1991 o. 0077 - 0083

¹⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/97/EK irányelve (2001. december 4.) a Tanács a pénzügyi rendszerek pénzmosás céljára való felhasználásáról szóló 91/308/EGK irányelvének módosításáról HL L 344, 2001. 12. 28., 76–82. o.

¹⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2005/60/EK irányelve (2005. október 26.) a pénzügyi rendszereknek a pénzmosás, valamint terrorizmus finanszírozása céljára való felhasználásának megelőzéséről HL L 309, 2005. 11. 25., 15–36. o.

hatály, a korábbi 15.000 eurós határ pedig 10.000 euróra csökkent. Még nagyobb hangsúlyt fordítottak a kockázat-értékelésre. Bevezetésre került az ügyfél-átvilágítás három formája (egyszerűsített -, normál- és fokozott ügyfél-átvilágítás). Ez az irányelv hozta létre a tagállamokban a Pénzügyi Információs Egységet (FIU), melynek feladata a gyanús ügyletek fogadása, elemzése, az eredmények illetékes hatóságok felé továbbítása.¹⁹ 2018-ban lépett hatályba az V. Pénzmosás elleni irányelv, melyben szigorodtak az ellenőrzések a kiemelt kockázatú harmadik országok tekintetében. Célként fogalmazták meg az előre fizetett kártyákhoz és virtuális fizetőeszközökhöz kötődő kockázatok kezelését, valamint a pénzmosás elleni küzdelemmel foglalkozó felügyeleti hatóságok és az Európai Központi Bank közötti szorosabb együttműködést.²⁰ Ugyancsak 2018-ban került elfogadásra a 2018/1673 irányelv is, mely küzdelem büntetőjogi eszközeit szabályozza. Pontosításra került a pénzmosás bűncselekmény fogalma, illetve az alapcselekmények köre is jelentős bővülést mutatott.²¹

A pénzmosás elleni küzdelem hazánkban is fontos szerepet játszik. Már az Európai Unióhoz való csatlakozás előtt a Btk. kriminalizálta a bűncselekményt 1994-ben, majd ugyanebben az évben megszületett az 1994. évi XXIV. törvény (I. Pmt.) Ezt követően a Pénzmosás elleni irányelvekkel összhangban folyt a jogalkotás e területen. A jelenleg hatályos szabályok közül relevánsnak tekinthető a 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, mely a pénzmosás bűncselekmény négy alapesetét, a gondatlan elkövetést szankcionálja és önálló tényállásban szabályozza a bejelentési kötelezettség elmulasztását. További jelentős jogszabály a 2017. évi LIII. Pmt., mely háttérrel ad a bűncselekmény minősített esetéhez, valamint a bejelentési kötelezettség elmulasztásához.²²

¹⁹ Jacsó 2019. 394–412. o

Az Európai Parlament és a Tanács 2015/849/EU irányelve (2015. május 20.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzéséről, a 648/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról, valamint a 2005/60/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv és a 2006/70/EK bizottsági irányelv hatályon kívül helyezéséről HL L 141., 2015. 06. 05., 73–117. o.

²⁰ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/843 irányelve (2018. május 30.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzéséről szóló (EU) 2015/849 irányelv, valamint a 2009/138/EK és a 2013/36/EU irányelv módosításáról HL L 156., 2018. 06. 19. 43–74. o.

²¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1673 irányelve (2018. október 23.) a pénzmosás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről HL L 284., 2018.11.12., 22–30. o.

²² Jacsó Judit: Pénzmosás compliance Wolters Kluwer Hungary Budapest https://images.go.wolterskluwer.com/Web/WoltersKluwer/%7B0a57b74f-afff-4834-8581-75d08a6f7f33%7D_WKHU_LEG_Whitepaper_penzmosas.pdf?utm_source=Eloqua&utm_content=WKHU_LEG

V. Záró gondolatok

A pénzmosás, ahogy azt már láthattuk, egy állandóan változó bűncselekmény, amely miatt különösen fontos szerepet játszik a compliance tevékenység. Az elmúlt években jelentkező egészségügyi veszélyhelyzet, illetve a pénzügyi válság következtében a digitalizáció, a technológia fejlődése egyre nagyobb szerepet játszik a pénzügyek intézésében. Ebben a környezetben, a megnövekedett tranzakciószámoknak köszönhetően a bűnelkövetők könnyebben tudták a bűncselekményből származó vagyont legálisnak feltüntetni. Egyre gyakoribbá vált a kriptovaluták használata is, melyek anonimitásuknak köszönhetően szinte felderíthetetlen pénzügyi műveleteket eredményeztek. Ennek megoldásául folyamatban van egy átfogó uniós cselekvési terv, mely már rendeleti szinten kíván fellépni a pénzmosás bűncselekménye ellen. A négy fő elemből álló javaslatcsomag már elfogadásra került, de a jogalkotási folyamat még nem zárult le. ²³

[_ACQ_Whitepaper_CompliancePenzmosas_Letoltolink_Oneweb&utm_campaign=&utm_econtactid=CWOLT000033832472&utm_medium=&utm_crmid=](#), 20203.04.03.

²³ Javaslat Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a pénzügyi rendszer pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzése érdekében a tagállamok által létrehozandó mechanizmusokról és az (EU) 2015/849 irányelv hatályon kívül helyezéséről, COM (2021) 423 final, Brüsszel, 2021.7.20.

176

Irodalomjegyzék

2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról 153/A §

2017. évi LIII: törvény a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról Preambulum

A pénzügyi piacok működését és a pénzügyi eszközök kereskedését szabályozó törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2017. évi LXIX. törvény 169. §-ához fűzött Indokolása.

A Tanács 91/308/EGK irányelve (1991. június 10.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás céljára való felhasználásának megelőzéséről HL L 166, 28/06/1991 o. 0077 - 0083

Ambrus István – Mezei Kitti – Molnár Erzsébet: Magyarázat a compliance jogszabályairól I. Wolters Kluwer Hungary Budapest, 2021. 479 o.

Ambrus István: Digitalizáció és büntetőjog, Budapest, Wolters Kluwer 2021. 328 o.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1673 irányelve (2018. október 23.) a pénzmosás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről HL L 284., 2018.11.12., 22–30. o.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/843 irányelve (2018. május 30.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzéséről szóló (EU) 2015/849 irányelv, valamint a 2009/138/EK és a 2013/36/EU irányelv módosításáról HL L 156., 2018. 06. 19. 43–74. o.

Az Európai Parlament és a Tanács 2001/97/EK irányelve (2001. december 4.) a Tanács a pénzügyi rendszerek pénzmosás céljára való felhasználásáról szóló 91/308/EGK irányelvének módosításáról HL L 344, 2001. 12. 28., 76–82. o.

Az Európai Parlament és a Tanács 2005/60/EK irányelve (2005. október 26.) a pénzügyi rendszereknek a pénzmosás, valamint terrorizmus finanszírozása céljára való felhasználásának megelőzéséről HL L 309, 2005. 11. 25., 15–36. o.

Az Európai Parlament és a Tanács 2015/849/EU irányelve (2015. május 20.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzéséről, a 648/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról, valamint a 2005/60/EK európai

parlamentari és tanácsi irányelv és a 2006/70/EK bizottsági irányelv hatályon kívül helyezéséről HL L 141., 2015. 06. 05., 73–117. o.

Csonka Attila: Mi is az a compliance management? <http://solvergroup.hu/sajtoszoba/mi-is-az-a-compliance-management>, 2023. 03. 30.

Dr. Gál István László PhD: A pénzmosás szabályozásának régi és új irányai a nemzetközi jogban és az EU-jogban EJ, 2007/1., 12–23. o.

Dr. Jacsó Judit: A pénzmosás elleni fellépés dimenziói Európában: múlt, jelen és jövő. In: Kiss V. (szerk.): Kriminológiai Közlemények 72: Válogatás a 2012-ben tartott tudományos ülések előadásaiából, 2013.

Dr. Pettkó-Szandtner Judit: Compliance a bankszektorban In: Farkas-Dannecker-Jacsó (szerk.) Az Európai Unió pénzügyi érdekei védelmének büntetőjogi aspektusai, Wolters Kluwer Hungary Budapest 2019. 416–426. o.

Dr. Stefan Schumann – Prof. Dr. Richard Soyer: A vállalati büntetőjogi megfelelés (criminal compliance) szerepe a közpénzek védelmében In: Farkas-Dannecker-Jacsó (szerk.) Az Európai Unió pénzügyi érdekei védelmének büntetőjogi aspektusai, Wolters Kluwer Hungary Budapest 2019. 393–412. o

Mezei Kitti – Nagy Zoltán: The organised criminal phenomenon on the Internet. Journal of Eastern European Criminal Law, Timisoara 2016.2. 137 -149.o.

Jacsó Judit: A compliance fogalmáról és szerepéről a gazdasági életben Miskolci Jogi Szemle 14. évf. (2019). 1. különszám 82–91. o.

Jacsó Judit: A pénzmosás compliance hazai és európai dimenzióban a társadalmi innováció tükrében = Miskolci Jogi Szemle 2019/2. különszám 1. kötet 394–412. o.

Jacsó Judit: Pénzmosás compliance Wolters Kluwer Hungary Budapest https://images.go.wolterskluwer.com/Web/WoltersKluwer/%7B0a57b74f-aff-4834-8581-75d08a6f7f33%7D_WKHU_LEG_Whitepaper_penzmosas.pdf?utm_source=Eloqua&utm_content=WKHU_LEG_ACQ_Whitepaper_CompliancePenzmosas_Letoltolink_OneWeb&utm_campaign=&utm_econtactid=CWOLT000033832472&utm_medium=&utm_crmid=, 20203.04.03.

Jacsó Judit: Pénzmosás compliance Wolters Kluwer Hungary Budapest
https://images.go.wolterskluwer.com/Web/WoltersKluwer/%7B0a57b74f-afff-4834-8581-75d08a6f7f33%7D_WKHU_LEG_Whitepaper_penzmosas.pdf?utm_source=Eloqua&utm_content=WKHU_LEG_ACQ_Whitepaper_CompliancePenzmosas_Letoltolink_Oneweb&utm_campaign=&utm_econtactid=CWOLT000033832472&utm_medium=&utm_crmid=, 20203.04.03.

Javaslat Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a pénzügyi rendszer pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzése érdekében a tagállamok által létrehozandó mechanizmusokról és az (EU) 2015/849 irányelv hatályon kívül helyezéséről, COM (2021) 423 final, Brüsszel, 2021.7.20.

Kocziszky György – Kardkovács Kolos: A compliance szerepe a közösségi értékek és érdekek védelmében Akadémiai Kiadó 2020, 260 o.

OROSZORSZÁG BÜNTETŐJOGI FELELŐSSÉGRE VONÁSÁNAK AKADÁLYAI

ZSÁK ZSÓFIA

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR, BÜNTETŐ ÉS POLGÁRI ELJÁRÁSJOGI TANSZÉK, PHD HALLGATÓ

I. Bevezető gondolatok

Több mint egy évvel ezelőtt Ukrajna nagyvárosainak lakói légvédelmi szirénák hangjaira ébredt. Oroszország rakétazáport zúdított Ukrajna területére és megkezdte az Ukrajna elleni offenzívát. Európában a második világháború óta nem arra példa, hogy egy teljesen szuverén, rögzített határokkal bíró, független országot támad meg egy másik szuverén ország. Ezzel a teljes európai status quo-t semmibe vették. Ebben a tanulmányban arra vállalkozom, hogy feltárjam Oroszország büntetőjogi felelősségre vonásának akadályait. Ennek érdekében először ismertetem az orosz-ukrán konfliktust, majd értelmezek néhány háborús alapfogalmat. Ezt követően számba veszem azokat az intézményeket, amelyek alternatívák lehetnek arra, hogy a felelősségre vonás fórumaként szolgáljanak. Befejezésként pedig megkísérlem bemutatni a lehetséges jövőbeni stratégiákat, amelyt feloldhatják az ehhez hasonló konfliktusokat.

Már a háborút megelőző időszakban érezhető volt Oroszország és Ukrajna között a feszültség. Ugyanis 2014-ben népszavazás indult Krím politikai státuszáról. A kérdés az volt, hogy e terület csatlakozik-e az Oroszországi Föderációhoz vagy marad Ukrajna része jelentős szuverenitással. Azonban a referendumot a legtöbb nyugati ország érvénytelennek tekintette, köztük az Európai Unió tagállamai és az Amerikai Egyesült Államok is. Ennek fő indoka az volt, hogy a népszavazás ideje alatt orosz katonák szállták meg a területet, ezzel egyértelműen hatást gyakorolva a szavazás eredményére. Az Egyesült Nemzetek Szervezete végül kimondta a népszavazás érvénytelenségét és megerősítették Ukrajna területi szuverenitását. Az azóta

lappangó konfliktus ellenére is a legtöbb katonai szakértő 2021 és 2022 fordulóján sem gondolta volna, hogy Oroszország nyílt fegyveres konfliktusba kezdene.¹

II. A háború legnagyobb csapásai

Oroszország több fronton indította meg a katonai offenzívát. Délről Krím felől, dél-keleten a szakadár köztársaságok irányából, keleten Harkov és Szumi térségben, míg északon Fehéroroszország felől Kijev irányába.² Azonban a támadási pontokat jelenleg is jelentős homály fedi. Hosszú évek és számottevő hadtörténelmi kutatások szükségesek ahhoz még, hogy pontosan meg lehessen határozni, hogy mi történt azon a végzetes hajnalon és az azt követő hosszú hónapokban.

Az egyik legtöbb civil áldozatot követelő ütközet Kijev területén történt, Buchaban 2022. március 15-én. Pontosán 404 áldozatot követelt. Bár Oroszország sok mindent tagadott, a helyiek beszámolóit sokkolóak voltak. Lesia Vasylenko – ukrán parlamenti képviselő – holttestek százairól, tömegsírokról és az út közepén hagyott meztelen nők holttesteiről és kifosztott házakról írt a Twitteren: „További holttesteket látunk mindenhol, ahová az ember csak néz. Lerombolt épületeket. Ez lett Bucsából és Irpinből az oroszok kivonulása után.” Később Antolij Fedoruk – Bucha polgármestere – is megszólalt: „Az áldozatok egy része fehér kendőt viselt, jelezve, hogy nincsenek felfegyverkezve. Másokat menekülés közben öltek meg, amikor megpróbáltak átjutni a Buchanka folyó túloldalára, ami az ukrán fennhatóság területét jelentette.”³

Ennél is nagyobb pusztítást végzett Oroszország Donecki területén Bakhmutban 2023- január 26-óta. Korábban 600 körül állapították meg a halálos áldozatok számát. Azóta ez jóval több lehet, mivel a harcok azóta is folynak a területen. Bakhmut nem csak stratégia jelentősége miatt kell megtartani, hanem mert a város az ukrán kitartás szimbóluma lett. „Bahmut elvesztése egy dominóeffektust indítani el, más

¹ <https://novekedes.hu/elemezsek/egy-eve-tart-a-haboru-terkepeken-mutatjuk-365-nap-esemenyeit>, 2023.04.06.

² <https://novekedes.hu/elemezsek/egy-eve-tart-a-haboru-terkepeken-mutatjuk-365-nap-esemenyeit>, 2023.04.06.

³ <https://vilagterkep.atlatszo.hu/2022/04/08/nepirtas-ukrajnaban-hogyan-halt-meg-tobb-szaz-civil-kyjiv-kornyeken/>, 2023.04.10.

városokat is elveszítenénk. Mindent meg kell tennünk, hogy megtartsuk Bahmutot.”⁴ – nyilatkozott az ukrán külügyminiszter, Dmitrij Kuleb. A folyamatos harcok miatt mára már a város teljes lakosságát evakuálták. Azonban a helyzet egyre aggasztóbb. A város hónapok óta a Wagner orosz zsoldoscsoport elsőszámú célpontja. Április elején az ukrán keleti fegyveres erők szóvivője elismerte, hogy a Wagner-csoport kítűzte az orosz zászlót Bahmut városházára.

Azonban a harcok nem csak a szárazföldön zajlanak. A legnagyobb pusztítást okozó csapások az égből érkeznek rakétatámadások formájában. Az orosz hírek szerint a célpontok között nincsenek civil épületek és helységek. Ezzel szemben számos pusztításról tudunk, amelyek áldozatai civilek. Az egyik legmegrázóbb eset Mariupoulban volt, mikor az orosz rakéta számos civil épület között egy kórházat is eltalált. Zelinszkij, az ukrán elnök ekkor így nyilatkozott: „Mariupol. Az orosz haderő célzott csapása a szülészetre. Emberek, köztük gyermekek a romok alatt. Embertelen! Meddig hagyja még figyelme kívül a világ ezt a terrort?”⁵

Az ENSZ utolsó hivatalos jelentése február 13-án készült az áldozatok számáról. A feljegyzések szerint 7199 áldozata volt eddig a háborúnak ukrán oldalról.⁶ Ez a szám a valóságban azonban valószínűleg jóval nagyobb.

III. Emberiség elleni bűncselekmény, háborús bűncselekmény vagy népirtás?

Annak érdekében, hogy Oroszország felelősségre vonásának lehetőségét tárgyaljuk tisztáznunk kell, hogy milyen bűncselekményeket követte el. Háborús bűncselekményekről vagy akár emberiség elleni bűncselekményről is beszélhetünk? A háborús bűncselekményeket „A Nemzetközi Büntetőbíróság Római Statútuma” határozza meg. A Statútum alkalmazásában a háborús bűntettek azok a bűntettek, amelyek, az 1949. augusztus 12-én kelt Genfi Egyezmény súlyos megsértései, azaz bármely alábbiakban megjelölt cselekmény, ha a vonatkozó Genfi Egyezmény rendelkezései által védett személyek vagy tulajdon ellen

⁴ <https://www.portfolio.hu/global/20230404/szep-csendben-elismerte-ukrajna-tenyleg-elesett-a-bahmuti-varoshaza-607206>, 2023.04.10.

⁵ <https://olkt.net/ukran-elnok-gyermekek-fekszenek-a-mariupoli-korhaz-romjai-alatt-a-par-oraval-ezelotti-bombazas-miatt/>, 2023.04.10.

⁶ <https://www.ohchr.org/en/news/2023/02/ukraine-civilian-casualty-update-13-february-2023>, 2023.04.10.

követik el (a felsorolás nem taxatív jellegű. A Statútum 49 féle háborús bűncselekményt különít el a genfi jogra alapozva):

- (i) Szándékos emberölés,
- (ii) Kínzás, vagy embertelen bánásmód, ideértve a biológia kísérleteket,
- (iii) Súlyos szenvedések okozása, illetőleg a testi épség vagy az egészség súlyos károsítása,
- (iv) Vagyontárgyak katonai szükséglete által nem indokolt, tömeges, jogellenes és önkényes elpusztítása és eltulajdonítása,⁷

A magyar törvényi szabályozás szerint az emberiség elleni bűntett kategóriájába tartozik többek közt a szándékos emberölés, kiirtás, rabszolgaságba taszítás, erőszakos elhurcolás, bebörtönzés, kínzás, erőszakos közösülés, csoportos üldözés, apartheid és még mások. Az emberiség elleni bűncselekmények az emberiség békéjét, illetve a nemzeti, etnika, faji és vallási csoportokhoz tartozással összefüggésben az egyes személyek biztonságát sértik és veszélyeztetik.⁸ Végső soron ezek a deliktumok az egyetemes emberi értékek elleni legsúlyosabb támadásoknak minősülnek, kiemelkedő a társadalomra veszélyességük és mélyen sértik az általános erkölcsi normákat.⁹

A népirtás az emberiség elleni bűncselekmények között tárgyalja a magyar büntet törvénykönyv. Népirtást követ el az, aki valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport teljes vagy részleges megsemmisítése céljából a csoport tagjait megöli, a csoport tagjainak súlyos testi vagy lelki sérelmet okoz vagy a csoportot olyan életfeltételek közé kényszeríti, amelyek azt vagy annak egyes tagjait pusztulással fenyegetik.

Míg az előbb felsorolt három deliktum esetében konkrét meghatározásokat találunk a Római Statútumban, addig az agresszió bűntetténél ez nem így van. Azonban 2010-ben módosították a Statútumot, mellyen pontosítani kívánták a fogalmat. "egy olyan meghatározó pozícióban lévő egyén tervezésben, előkészítésben, kezdeményezésben, vagy végrehajtásban való részvétele, mely arra irányul, hogy ténylegesen ellenőrzése alá vonja az állam politikai, vagy katonai vezetését, vagy irányítson egy olyan

⁷ <https://www.parlament.hu/irom37/4490/4490.htm>, 2023.04.10.

⁸ Blaskó Béla (szerk.): Büntetőjog Különös Rész I. kötet. Budapest, Rejtjel Kiadó, 13–15. o.

⁹ Kovács Gyula: Az emberiség elleni bűncselekmények vázlata (Btk. XIII. Fejezet) Magyar Bűnüldöző, 35. o.

agressziót, amely jellegénél, súlyánál és nagyságánál fogva az ENSZ Alapokmányának nyilvánvaló megsértését jelenti."¹⁰ Azonban a módosításnak mindegyik részes tagállamban hatályba kell lépnie.

Fontos tisztázni, hogy mi a különbség a deliktumok típusok között. A háborús bűncselekményeket háborúban lehet elkövetni, de nem csak katonák lehetnek elkövetők. Az orosz-ukrán konfliktusban ezt a fogalmat mindkét oldalról kimerítették, főleg az orosz, de az ukrán katonai részről is. Az emberiség elleni bűncselekmények tekintetében a polgári lakosság van célkeresztben, a velük szemben módszeresen alkalmazott, átfogó, szisztematikus támadásokat nevezik így.¹¹ A háborúnak már több ezer civil áldozata volt. A rakétatámadások kórházakat, plázákat és közterületeket is értek. Így az emberiség elleni deliktumok is megalapozottnak látszanak. Népirtásról definícióját is kimerítik az elkövetett cselekmények, azonban ehhez bizonyítani kell, hogy a hadi parancsot abból a célból adták ki, hogy faji, vallási, etnikai vagy nemzeti alapon egy vagy több csoportot részben vagy egészben megsemmisítsenek. Az agresszió büntette pedig olyan cselekményeket ölel fel, mint az invázió, a katonai megszállás, az erőszakos anektálás, a bombázás és a kikötők katonai blokádja – ezek az eseményeket az orosz hadseregek mind elkövették.

IV. Oroszország büntetőjogi felelőssége és az Európai Unió álláspontja

Oroszország Ukrajna lerohanásával alapvető nemzetközi jogi normát sértett, az államok közötti erőszak tilalmát. Ezt az elvet nem csak az ENSZ Alapokmánya rögzíti legelső rendelkezései között, hanem az elv szerződéses norma mellett egyúttal *cogens* szabállyá is vált. Tehát nemcsak az ENSZ Alapokmányát, de az egyik érvényesülést kívánó nemzetközi jogi normát is. A *ius cogens* megsértése esetén nem csak a megsértésért felelős államnak keletkeznek kötelezettségei, hanem az összes többi államnak is. A nemzetközi jog szerint a *ius cogens* sérülése esetén a jogsértést elkövető állam köteles felhagyni a jogsértéssel, teljesíteni az eddig figyelmen kívül hagyott nemzetközi kötelezettséget, garanciát adni a jogsértés megismétlődése ellen, illetve jóvátételt nyújtani. Az utóbbiaknak kötelességük a sértett állam irányába a segítségnyújtás, az agresszor állam támogatásának tilalma, valamint az el nem ismerési kötelezettség.

¹⁰ https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/04/4-06/icc_statute.xml#treaty-header2-3, 2023. 04.10.

¹¹ <https://antk.uni-nke.hu/hirek/2022/12/05/penzre-valthatok-e-az-aldozatok-serelmei>, 2023.04.10.

Az Európai Tanács és az Európai Unió Tanácsa 2022. februárja óta rendszeren összeül annak érdekében, hogy megtárgyalja az ukrajnai helyzet különböző vetületeit. Az Európai Unió egységesen fellépve humanitárius, politikai, pénzügyi és katonai támogatást is nyújt Ukrajna számára.¹² Az Unió vezetők hangsúlyozzák, hogy Oroszországot, Belaruszt és mindazokat, akik háborús és más rendkívül súlyos bűncselekményekért felelősek, a nemzetközi joggal összhangban felelősségre vonják tetteikért.

V. Nemzetközi Büntetőbíróság joghatósága

A Nemzetközi Büntetőbíróság (International Criminal Court) a Római Statútum hozta létre. Feladata, hogy kivizsgálja, és indokolt esetben bíróság elé állítja azokat a személyeket, akiket a nemzetközi közösséget aggasztó legsúlyosabb bűncselekményekkel vádolnak: népirtás, háborús bűnök, emberiség elleni bűncselekmények és agresszió.¹³ A Római Statútum végleges tervezete 2002. július 1-jén lépett hatályba. Azonban itt fontos megjegyezni, hogy bár Ukrajna és Oroszország is aláírta, egyik sem ratifikálta az okmányt. Később Oroszország az aláírást is visszavonta, azonban Ukrajna nyilatkozatot tett arról, hogy elismeri a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságát a területén elkövetett bűncselekmények vonatkozásában – jelenleg ez alapozza meg a Bíróság nyomozási lehetőségét.¹⁴ Mégpedig úgy, hogy Ukrajna maga nem hivatkozhat a bűncselekményekre, de az ICC rendelkezik joghatósággal a területén elkövetett bűncselekmények felett. A Bíróság előtt az ENSZ Biztonsági Tanácsa döntése alapján is indulhatna eljárás, mely kezdeményezhetné a jogi eljárást Oroszország ellen, attól függetlenül, hogy Oroszország vagy Ukrajna területén van-e joghatósága. Azonban erre az állandó tagsággal együtt járó vétőjog miatt gyakorlatilag nincs lehetőség.¹⁵ A Bíróság joghatósága alá négy nemzetközi deliktum tartozik – a korábban már tárgyalt: háborús bűncselekmények, emberiség elleni bűncselekmények, népirtás és agresszió. Ezek azok, amelyek a nemzetek közösségeinek legalapvetőbb értékeit, illetve érdekeit, különösen az emberiség békéjét vagy biztonságát sértik, vagy veszélyeztetik. Ezen cselekmények

¹² <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eu-response-ukraine-invasion/>, 2023.04.10.

¹³ <https://www.icc-cpi.int/>, 2023.04.10.

¹⁴ <https://arsboni.hu/orosz-ukran-konfliktus-hogyan-jarhat-el-a-nemzetkozi-buntetobirosag/>, 2023.04.10.

¹⁵ <https://antk.uni-nke.hu/hirek/2022/12/05/penzre-valthatok-e-az-aldozatok-serelmei>, 2023.04.10.

bűncselekményként történő minősítése nem függ a nemzeti jogoktól, büntetendőségük közvetlenül a nemzetközi jogon alapul. A nemzetközi szokásjog részét képező, kiemelkedő tárgyi súlyú deliktumokról van szó, amelyek valamely *ius cogens* szabály megsértését jelentik.¹⁶

A Nemzetközi Büntetőbíróság már megkezdte a nyomozást. Ennek elősegítése érdekében a Bizottság létrehozott Hágában egy nemzetközi központot. Feladatuk, hogy az Ukrajna elleni agresszió büntetével kapcsolatos bizonyítékgyűjtés koordinálását támogassák. A szervezet az Eurojust támogatásával valósult meg.¹⁷ A bizonyítást a tömegsírok feltárása is segítheti abban, hogy az adott esetben kiderüljön, hogy jogi értelemben is történt-e bűncselekmény. Ha ugyanis a fegyveres konfliktus során az egyik harcoló fél megöli a másik harcoló fél katonáit a genfi- és hágai jog előírásainak megfelelően, akkor az emberölés ebben az értelemben nem háborús bűncselekmény.¹⁸ A Nemzetközi Büntetőbíróság főügyésze már a háború elején járt a helyszínen és arról számolt be, hogy megalapozottan gyanítható, hogy Oroszország Ukrajna elleni inváziója során háborús és emberiség elleni bűncselekményeket is elkövetett. A főügyész Buchban is járt, ahol látottak azt igazolták, hogy az orosz katonák ukrán civileket is mészároltak le. Azonban az Európai Parlament attól tart, hogy a Nemzetközi Büntetőbíróság az agresszió miatt nem hozhat ítéletet ezáltal nem büntetheti meg az elkövetőket. Ezért önálló eseti nemzetközi büntetőbíróság felállítását kezdeményezte 2022 májusában.¹⁹

Oroszország felelősségre vonásának kérdésében egyértelműen az agresszió büntette vonatkozásában ütközünk a legtöbb akadályba. Bár laikusként egyértelmű annak a bizonyítása, hogy az agresszió megtörtént-e vagy sem, a jog tükrén keresztül nézve már árnyaltabb a kérdés. A deliktum elkövetése nyilvánvaló, azonban, ha egy állam nem része az ICC-nek, magánszemély ellen a bíróság nem indíthat eljárást e konkrét bűncselekmény miatt. Korábban már említettem, hogy ennek egyetlen kivétele van, ha az ENSZ Biztonsági Tanácsa agresszió büntette miatt az ICC elé utal egy joghatóságon kívül személyt. Ennek ellenére Oroszország a tanács állandó tagjaként vétőjoggal rendelkezik, így ezt megakadályozhatja. Ellenben a háborús bűnök, emberiség elleni bűncselekmények és népirtás esetében ez a korlát nem létezik.

¹⁶ Sántha Ferenc: A nemzetközi bűncselekmény általános fogalmának hazai fejlődése. In: Symposium Iubilaei Facultatis Iaurinensis, Jog Állam Politika Különszám, 2011. 180. o

¹⁷ https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/holding-russia-accountable_hu, 2023. 04. 10.

¹⁸ <https://antk.uni-nke.hu/hirek/2022/12/05/penzre-valthatok-e-az-aldozatok-serelmei>, 2023.04.10.

¹⁹ <https://helsinki.hu/haborus-bunok/>, 2023.04.10.

Így nincs akadálya annak, hogy az ICC ezen deliktumokkal vádoljon meg egy nem részes államot, akár Oroszországot is.²⁰

VI. Lehetséges megoldások a felelősségre vonás – különösen az agresszió - akadályaival szemben

Az orosz pusztításokat a nemzetközi közösség tagjai sem hagyják szó nélkül. A német külügyminiszter szerint különleges bíróságot kellene létrehozni az orosz vezetés felelősségre vonása érdekében. Véleménye szerint az ICC keretein belül nem lehetséges a felelősségre vonás Oroszország vétőjoga miatt. A különleges törvényszék felállítása nemcsak pótolná a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás rendszerének hiányosságát, de a nemzetközi jogi fellépés egyértelmű üzenetet küldene Oroszországnak. A bíróság legitimitását és pártatlanságát az biztosítaná, ha a törvényszék Ukrajna területén kívül jönne létre, a nemzetközi partnerek pénzügyi támogatásán keresztül, különböző országok ügyészeinek és bíráinak a részvételével.

A különleges bíróság létrehozását az Európai Unió is támogatja. Ursula von der Leyen, az Európai Bizottság elnöke novemberben kijelentette, hogy egy ilyen törvényszék megalakulása lehetővé tenné a büntetőeljárás lefolytatását azok ellen az orosz vezetők ellen is, akik egyébként mentességet élveznének, mivel Oroszország nem ismeri el az ICC joghatóságát.²¹ Azonban az ICC főügyésze szerint a külön bíróság létrehozása csak fokozná a jogi széttagoltságot. Véleménye szerint a megfelelő finanszírozással és eszközökkel az ICC is képes lenne arra, hogy felelősségre vonja Oroszországot az agresszió miatt is.

2023. január 19-én plenáris ülést tartottak a különleges törvényszékről szóló állásfoglalás kérdésében. Az állásfoglalásban nem csak azért tartja fontosnak a különleges törvényszék létrehozását, hogy felelősségre vonja az orosz elkövetőket, hanem hangsúlyozza fontos szerepét abban is, hogy vissza lehessen tartani más nemzetközi szereplőket attól, hogy Oroszország jogellene agresszióját utánozzák, valamint meg lehessen könnyíteni a jóvátétel iránti követeléseket és a jövőbeli megbékélést.²² A Parlament 472 igen

²⁰ <https://jogaszvilag.hu/napi/a-nemzetkozi-buntetobirosag-vizsgalhatja-az-orosz-ukran-helyzetet/>, 2023.04.10.

²¹ <https://hu.euronews.com/2023/01/16/kulonleges-torvenyszek-letrehozasi-javasolja-a-nemet-kuलगyminiszter>, 2023.04.10.

²² https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0015_HU.html, 2023.04.10.

szavazattal, 19 ellenszavazattal és 33 tartózkodás mellett elfogadta. A képviselők hangsúlyozták, hogy az Európai Uniónak haladéktalanul meg kell kezdenie a különleges törvényszékekkel kapcsolatos előkészítő munkát, és a szabályok megalkotása során figyelemmel kell lenni az Ukrajnával való együttműködésre.²³

Még nagyobb problémával állunk szemben az orosz vezető felelősségre vonásának kérdésében. Ugyan az ICC 2023. március 20-án elfogatóparancsot adott ki az orosz vezető ellen háborús bűnök – ukrán gyermekek deportálása – miatt. Ez aligha jelenti azt, hogy hamarosan letartóztatásba kerül.²⁴ Habár az elfogatóparancs alapján, ha az orosz államfő bármely olyan állam területére lép, amely az ICC tagállama köteles letartóztatni. Azonban ezzel szembe megy az államfőket megillető nemzetközi jog szerinti immunitás. Mindemellett egy politikai vezetőt sokkal nehezebb közvetlenül ezen bűncselekmények elkövetéséhez kötni – különösen a háborús és emberiség elleni bűncselekmények esetében. Azonban, ha ez sikeresen meg is történne feltehetően szükség lenne arra is, hogy az orosz vezetőt eltávolítsák hivatalából, majd az új orosz rezsimnek ki kell adni őt. Ehhez szükséges, hogy az új rezsim jóval együttműködőbb legyen a nemzetközi közösséggel. Tehát az elfogatóparancs elsősorban szimbolikus jelentőségű, mint sem hogy gyakorlati következménye lenne.

Összefoglalva kijelenthetjük, hogy a felelősségre vonás feltétlenül szükséges. Azonban ideje, módja és eszközei egyelőre bizonytalanok. Ahhoz, hogy pontosan rekonstruálni tudják az eseményeket hosszú idő és számottevő hadtörténelmi kutatás szükséges. Azonban a 21. század vívmányainak köszönhetően, Oroszország nehéz helyzetben lesz. A médianak hála soha a történelemben nem fordult még elő, hogy egy Európában zajló háborút ilyen pontosan és gyorsan közvetítsenek az egész világ felé. A háború brutális pusztításai már nem veszhetnek a feledékeny emberi emlékezet homályába.

²³ <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/press-room/20230113IPR66653/ukrajna-kulonleges-torvenyszeket-surgetnek-az-orosz-bunok-megbuntetesere>, 2023.04.10.

²⁴ <https://www.portfolio.hu/global/20230320/nemzetkozi-korozes-alatt-all-putyin-a-hagai-birosag-dontese-utan-most-akkor-ki-sem-teheti-a-labat-oroszorszagbol-603918>, 2024.04.10.

Irodalomjegyzék:

- Blaskó Béla (szerk.): *Büntetőjog Különös Rész I. kötet*
<https://antk.uni-nke.hu/hirek/2022/12/05/penzre-valthatok-e-az-aldozatok-serelmei>
<https://arsboni.hu/orosz-ukran-konfliktus-hogyan-jarhat-el-a-nemzetkozi-buntetobirosag/>
https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/holding-russia-accountable_hu
<https://helsinki.hu/haborus-bunok/>
<https://hu.euronews.com/2023/01/16/kulonleges-torvenyszek-letrehozast-javasolja-a-nemet-kulugyminiszter>
<https://jogaszvilag.hu/napi/a-nemzetkozi-buntetobirosag-vizsgalhatja-az-orosz-ukran-helyzetet/>
<https://novekedes.hu/elemezsek/egy-eve-tart-a-haboru-terkepeken-mutatjuk-365-nap-esemenyeit>
<https://olkt.net/ukran-elnok-gyermekek-fekszenek-a-mariupoli-korhaz-romjai-alatt-a-par-oraval-ezelotti-bombazas-miatt/>
<https://vilagterkep.atlatszo.hu/2022/04/08/nepirtas-ukrajnaban-hogyan-halt-meg-tobb-szaz-civil-kyjiv-kornyeken/>
<https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eu-response-ukraine-invasion/>
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0015_HU.html
<https://www.europarl.europa.eu/news/hu/press-room/20230113IPR66653/ukrajna-kulonleges-torvenyszeket-surgetnek-az-orosz-bunok-megbuntetesere> (
<https://www.icc-cpi.int/>
https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/04/4-06/icc_statute.xml#treaty-header2-3
<https://www.ohchr.org/en/news/2023/02/ukraine-civilian-casualty-update-13-february-2023>
<https://www.parlament.hu/irom37/4490/4490.htm>
<https://www.portfolio.hu/global/20230320/nemzetkozi-korozes-alatt-all-putyin-a-hagai-birosag-dontese-utan-most-akkor-ki-sem-teheti-a-labat-oroszorszagbol-603918>
<https://www.portfolio.hu/global/20230404/szep-csendben-elismerte-ukrajna-tenyleg-elesett-a-bahmuti-varoshaza-607206>

Kovács Gyula: Az emberiség elleni bűncselekmények vázlata (Btk. XIII. Fejezet) Magyar Bűnüldöző

Sántha Ferenc: A nemzetközi bűncselekmény általános fogalmának hazai fejlődése. In: Symposium Iubilaei Facultatis Iaurinensis, Jog Állam Politika Különszám